

Beleidsadvies.

Kinderrechten voeden de
omgevingsanalyse voor het
Vlaamse Jeugd- en
Kinderrechtenbeleidsplan
2025-2029



Een voorstudie naar recurrente
en mogelijks nieuwe
kinderrechtenthema's

Inhoud

1.	Situering van de vraag	6
2.	Onderzoeksopzet	7
2.1.	Methodologie voorstudie.....	7
3.	Inzichten in kinderrechten thema's.....	9
3.1.	Beleid	9
3.1.1.	Vlaams Jeugd- en kinderrechtenbeleid.....	9
3.1.2.	Implementatie Kinderrechtenverdrag, Facultatieve Protocollen, andere internationale kinderrechteninstrumenten.....	10
3.1.3.	Algemene beginselen Kinderrechtenverdrag	10
3.1.4.	Belgische staatsstructuur.....	11
3.1.5.	Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren	12
3.1.6.	Gegevensverzameling	14
3.1.7.	Wetgeving	14
3.1.8.	Kinderbudgettering	15
3.2.	Kinderrechteneducatie	16
3.3.	Kinderrechten en het bedrijfsleven.....	17
3.4.	Diversiteit en inclusie.....	18
3.5.	Jeugdhulp.....	19
3.5.1.	Complexe hulpvragen.....	19
3.5.2.	Aanklappende hulp en gerechtelijke jeugdhulp	21
3.5.3.	Preventief aanbod	22
3.5.4.	Wachtlijsten.....	22
3.5.5.	Personeelstekort.....	23
3.5.6.	Eenzijdig stopzetten van hulpverlening	23
3.5.7.	Bereikbaarheid en toegankelijkheid van diensten.....	23
3.5.8.	Recht op vertrouwenspersoon nog onbekend	23
3.5.9.	Toegang bankrekening	24
3.5.10.	Pleegzorg	24
3.5.11.	Plaatsing.....	25
3.5.12.	Decreet Rechtspositie Minderjarigen	26
3.5.13.	Brug naar de school	26

3.5.14.	Impact corona.....	27
3.5.15.	Gesloten jeugdhulp.....	27
3.6.	Justitie en handhaving.....	45
3.6.1.	Jeugddelinquentie.....	45
3.6.2.	Jeugdadvocaat.....	45
3.6.3.	Preventie.....	45
3.6.4.	Detentie.....	45
3.6.5.	Buitengerechtelijke bemiddeling.....	47
3.6.6.	Politie.....	47
3.6.7.	Vorming en opleiding professionals.....	50
3.6.8.	Minderjarige verkeersslachtoffers.....	50
3.6.9.	Lokale veiligheidscellen.....	51
3.6.10.	Gemeentelijke administratieve sancties.....	51
3.7.	Onderwijs.....	52
3.7.1.	Religie en religiebeleving op school.....	52
3.7.2.	Mentaal welzijn op school.....	53
3.7.3.	Impact corona.....	54
3.7.4.	Afstandsonderwijs.....	55
3.7.5.	Leerachterstand.....	58
3.7.6.	Onderwijsongelijkheid.....	59
3.7.7.	Inclusief onderwijs.....	62
3.7.8.	Mobiliteitsondersteuning.....	67
3.7.9.	Studiekeuze.....	67
3.7.10.	Beroepsgeheim en privacy.....	67
3.7.11.	Leerlingenbegeleiding.....	68
3.7.12.	Hoogbegaafde kinderen.....	68
3.7.13.	Schoolkosten.....	69
3.7.14.	Langdurige thuiszitters.....	70
3.7.15.	Onderwijs bij ziekte.....	70
3.7.16.	Kleuteropvang.....	72
3.7.17.	Inschrijvingsrecht.....	73
3.7.18.	Capaciteitsuitbreiding.....	74
3.7.19.	Capaciteitstekort in het buitengewoon onderwijs.....	75
3.7.20.	Vervroeging taalscreening en aanscherping toelatingsvoorwaarden eerste leerjaar.....	76
3.7.21.	Sancties.....	76

3.7.22.	Betwiste schoolresultaten.....	77
3.7.23.	Internaten.....	78
3.8.	Mentaal welzijn.....	79
3.8.1.	Monitoring.....	79
3.8.2.	Beleid geestelijke gezondheidszorg.....	80
3.8.3.	Preventie.....	81
3.8.4.	Impact corona.....	81
3.8.5.	Opleiding en bewustmaking.....	84
3.8.6.	Adolescenten.....	85
3.8.7.	Kind- en jeugdpsychiatrie.....	85
3.8.8.	Hulpverlening en wachtlijsten.....	85
3.8.9.	Netwerk en sociale steun.....	86
3.8.10.	What do you think.....	86
3.8.11.	Betaalbaarheid zorg.....	95
3.8.12.	Continuïteit zorg.....	95
3.8.13.	Zelfdoding.....	95
3.9.	Fysieke gezondheid.....	96
3.9.1.	Ziekenhuisopnames.....	96
3.9.2.	Preventie van gezondheidsproblemen.....	96
3.9.3.	Middelengebruik.....	97
3.9.4.	Overgewicht.....	98
3.10.	Gezin.....	98
3.10.1.	Contact familie.....	98
3.10.2.	Kinderopvang.....	98
3.10.3.	Prenatale rechtsbescherming.....	101
3.10.4.	Scheiding.....	102
3.10.5.	Stil geboren kinderen.....	104
3.10.6.	Kindbezoeken gevangenis.....	105
3.10.7.	Geweldloos opvoeden.....	105
3.10.8.	Gezinsleven.....	106
3.10.9.	Kinderen zonder gezinsleven.....	107
3.10.10.	Afstamming.....	107
3.10.11.	Interlandelijke adoptie.....	107
3.10.12.	Opsporingsapps.....	108
3.11.	Werk.....	108
3.12.	Mobiliteit.....	109

3.12.1.	Beleid.....	109
3.12.2.	Openbaar vervoer.....	110
3.12.3.	Infrastructuur.....	110
3.13.	Wonen en openbare ruimte.....	111
3.13.1.	Woonbeleid.....	111
3.13.2.	Impact corona.....	113
3.13.3.	De buurt.....	115
3.13.4.	Veiligheid.....	116
3.13.5.	Rondhangen.....	117
3.14.	Jeugdwerk en vrije tijd.....	118
3.14.1.	Beleid.....	118
3.14.2.	Jeugdinfrastructuur.....	119
3.14.3.	Inclusieve vrije tijd.....	119
3.14.4.	Impact corona.....	120
3.14.5.	Jeugdwerk op kruispunten.....	121
3.14.6.	Meisjes en vrije tijd.....	122
3.15.	Sport.....	123
3.15.1.	Recht op bescherming integriteit.....	123
3.15.2.	Kinderen in topsport.....	124
3.15.3.	Amateurvoetbal niet-begeleide minderjarigen.....	124
3.16.	Kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties.....	124
3.16.1.	Impact corona.....	124
3.16.2.	Jonge kinderen.....	126
3.16.3.	Kinderen die op straat leven.....	126
3.16.4.	Kinderen van woonwagenebewoners.....	128
3.16.5.	Jonge mantelzorgers.....	129
3.16.6.	Armoede.....	130
3.16.7.	Geweld.....	134
3.16.8.	Pesten.....	138
3.16.9.	Handicap.....	139
3.16.10.	Kinderen in migratie.....	142
3.16.11.	Mensenhandel.....	150
3.16.12.	Kinderhandel, -prostitutie en pornografie.....	150
3.16.13.	Slachtoffers van tienerpooiers.....	150
3.16.14.	Gewapende conflicten.....	151
3.17.	Media.....	152

3.17.1.	Beleid.....	152
3.17.2.	Impact corona.....	153
3.17.3.	Sexting.....	154
3.17.4.	Herkenbare kwetsbare jongeren.....	154
3.17.5.	Omzetting van de Europese richtlijn over audiovisuele media.....	155
3.17.6.	Toegang tot internet.....	155
3.17.7.	Mediawijsheid.....	155
3.17.8.	Recht op betrouwbare informatie.....	156
3.17.9.	Privacy.....	156
3.17.10.	Minderjarige influencers.....	156
3.17.11.	Klachtenmechanismen.....	157
3.18.	Leefomgeving.....	157
3.18.1.	Beleid.....	157
3.18.2.	Luchtverontreiniging.....	158
3.18.3.	Sensibilisering.....	159
4.	Besluit.....	160
4.1	Limieten.....	160
4.2	Vergelijking omgevingsanalyse 2018.....	160
4.3	Op naar een nieuw JKP.....	161

1. Situering van de vraag

In uitvoering van artikel 3, §1 Decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid maakt de Vlaamse Regering uiterlijk een jaar na het begin van elke regeerperiode een Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan op dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het Vlaams Parlement.

De krijtlijnen voor dit beleidsplan worden reeds uitgetekend in de voorafgaande regeerperiode. Zo wordt in 2023 gestart met de opmaak van een omgevingsanalyse. Deze analyse beoogt beleidsuitdagingen te identificeren en inventariseren.

KeKi voert in opdracht van DCJM een voorstudie uit naar recurrente en mogelijk nieuwe kinderrechtentema's, zodat deze thema's kunnen opgenomen worden in de omgevingsanalyse.

2. Onderzoeksopzet

Een inhoudelijke analyse van kernuitdagingen inzake kinderrechten voor de Vlaamse overheid o.b.v. recente bevindingen en normatieve ontwikkelingen.

De aandacht gaat hierbij zowel uit naar sinds jaren wederkerende thema's als naar thema's die de laatste tijden meer op de voorgrond treden.

Er wordt gestart met een voorstudie die een dwarsdoorsnede maakt van allerlei thema's gelinkt aan kinderrechten, die van betekenis zijn voor Vlaanderen. Deze voorstudie moet toelaten tot het vastleggen van grote assen waarop Vlaanderen een jeugd- en kinderrechtenbeleid uitwerkt. De thema's binnen deze assen worden diepgaander geanalyseerd naar betekenis en relevant normatief kader en verder verrijkt met interessante onderzoekresultaten.

Er is een focus op de Vlaamse bevoegdheidsdomeinen bij het clusteren van uitdagingen. De kernuitdagingen worden dus niet geïdentificeerd volgens de thematische clusters van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind. In de analyse wordt geen rekening gehouden met de bevoegdheidsverdelingen ingevolge de Belgische staatsstructuur. Dit brengt met zich mee dat ook federale thema's in het overzicht zijn opgenomen. Vaak zijn deze immers op een of andere manier te linken met verantwoordelijkheden die Vlaanderen heeft.

De thematische analyse bestaat uit

- (a) een indicatieve voorstudie van kinderrechtenthema's relevant voor Vlaanderen, en
- (b) na overleg met Departement CJM kan een selectie volgen van drie thema's die diepgaander worden geanalyseerd naar betekenis, relevant normatief kader en verdiepende onderzoekresultaten.

2.1. Methodologie voorstudie

Voor de voorstudie waarbij zowel recurrente thema's als nieuwe thema's in kaart worden gebracht, wordt minstens gebruik gemaakt van de volgende documenten.

Internationaal:

- UN COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, 28 February 2019, CRC/C/BEL/CO/5-6.
- Klachten tegen België ingediend bij UN Committee on the Rights of the Child obv klachtenprotocol, voor zover relevant voor Vlaamse bevoegdheden

Europees:

- Arresten EHRM tegen België die betrekking hebben op kinderen en Vlaamse bevoegdheden
- EUROPEAN COMMITTEE FOR SOCIAL RIGHTS, Conclusions

België/Vlaanderen:

- Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, 48 p.
- Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, 52 p.
- Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, 84 p.
- Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, 84 p.
- KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022. Voor de volledige overzichtsstudie, zie: www.keki.be/nl/coronakinderrechten
- Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, Onzichtbare kinderen, 2020, 169p
- Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtencoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, 61 p.
- Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, 222 p.
- Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, 188 p.
- Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, 122 p.
- Kinderrechtencommissariaat, Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint, 2023, Kinderrechtencommissariaat, 41 p.
- Unia, 74 aanbevelingen van Unia voor de verkiezingen van 2024, 2023, Unia, 56 p.
- UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, 108p.

3. Inzichten in kinderrechtenthema's

3.1. Beleid

3.1.1. Vlaams Jeugd- en kinderrechtenbeleid

3.1.1.1. Nood aan verbreding doelstellingen en opvolging JKP

In het Kinderrechtenverdrag staan 54 artikelen waarvoor een integraal beleid nodig is. Het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan dient meer dan vijf prioriteiten te omvatten. Tussentijdse verslagen met toekomstperspectief als nieuwe maatschappelijke uitdagingen rond kinderrechten dienen ontwikkeld te worden.¹

3.1.1.2. Garantie bevoegdheden kinderrechtenactoren

Het mandaat van kinderoombudsmannen, verantwoordelijke ministers en contactpersonen kinderrechten bij de betrokken administraties dient gegarandeerd en versterkt te worden. Hiervoor zijn adequate middelen voor het uitvoeren van de bevoegdheden nodig.²

3.1.1.3. Belang effectief lokaal jeugd- en kinderrechtenbeleid

Vlaanderen kiest voor decentralisatie en meer bottom-up. Lokale besturen kregen meer en meer bevoegdheden en middelen voor thema's die raken aan kinderen, jongeren en hun rechten (zoals armoedebeleid). Het Kinderrechtencommissariaat staat achter de bottom-upbenadering van Vlaanderen. Dit vereist wel ondersteuning met begeleiding, netwerking, tools en monitoring, zoals het label Kindvriendelijke Steden en Gemeenten en het Netwerk Jeugdvriendelijk.³ Een sterke brede jeugdreflex en investering in ambtelijke jeugdexperten expertise over de leefwereld van kinderen en jongeren in huis uit te bouwen en te onderhouden. Een traject Kindvriendelijke Stad of Gemeente kan de brede jeugdreflex in alle beleidsdomeinen verankeren. De jeugddriehoek (schep van Jeugd, lokale jeugdamtenaar en lokale jeugdraad) benodigd een sterk en ruim gedragen mandaat (en voldoende tijd) zodat ze samen met de andere schepenen een integraal lokaal jeugd- en kinderrechtenbeleid kunnen realiseren.⁴

3.1.1.4. Nood aan intergemeentelijk samenwerken

Jeugdamtenaars hebben tijd en mandaat om intergemeentelijk uit te wisselen. Dit biedt kansen versterkt het voor lokale beleid en aanvullende beleidsopties. Ontmoeting en experiment (zoals een festival, campagne, leefwereldonderzoek) rond gemeenschappelijke uitdagingen is een eerste stap. Het uitrollen van een

¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 5

² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 8

³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 157

⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 6 en Bataljong, 2023, Memorandum 2024 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 4

intergemeentelijk samenwerkingsverband (IGS) jeugd met betrokken bestuurders en ambtenaren en investering in een regionale beroepskracht is een tweede stap.⁵

3.1.1.5. Verankering ambities internationaal beleid

Een focus op participatie van kinderen om zich te informeren, ideeën uit te wisselen en actie te ondernemen rond de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) en kinderrechten. Er is nood aan investering in de kind- en adolescentengerichte prioriteiten van de SDG's om op gelijke toegang tot essentiële diensten (sociale bescherming, gezondheidszorg en inclusief onderwijs) te bevorderen. De Belgische officiële ontwikkelingshulp, zou daarnaast tegen 2030 moeten groeien tot 0,7% van het BNI.⁶

3.1.2. Implementatie Kinderrechtenverdrag, Facultatieve Protocolen, andere internationale kinderrechteninstrumenten

3.1.2.1. Betwistbare interpretatieve verklaringen

België wordt vanuit eerdere aanbevelingen (CRC/C/15/Add.178, lid 7 en CRC/C/BEL/CO/3-4, lid 10) aangemaand om de verklaring betreffende de artikelen 2⁷ en 40⁸ van het Verdrag in te trekken.⁹

3.1.2.2. Werk maken van ondertekening resp. ratificatie

Volgend verdrag werd niet ondertekenend noch geratificeerd: het Internationaal Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van alle Migrerende Werknemers en hun Gezinsleden.

Volgend instrument werd tot op heden niet geratificeerd: het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing.¹⁰

3.1.2.3. Verbeteren internationale samenwerking

Versterken van samenwerking met de Raad van Europa bij de toepassing van het Kinderrechtenverdrag en andere mensenrechteninstrumenten.¹¹

3.1.3. Algemene beginselen Kinderrechtenverdrag

3.1.3.1. Toepassing belang van het kind vergroten

Er moeten inspanningen komen om het belang van het kind consequent te interpreteren en toe te passen bij beslissingen over migranten- en

⁵ Bataljong, 2023, Memorandum 2024 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 10

⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 60

⁷ Artikel 2 betreffende het non-discriminatieprincipe waardoor niet-Belgische kinderen maar beperkt gebruik kunnen maken van de in het Kinderrechtenverdrag gewaarborgde rechten

⁸ Artikel 40 betreffende de herziening van strafrechtelijke beslissingen door een hoger rechtsorgaan waarbij geen hoger beroep mogelijk is tegen een beslissing van het Hof van Assisen

⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 6

¹⁰ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 51

¹¹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 52

vluchtelingenkinderen, kinderen in alternatieve zorg en in onderwijs en gezondheidszorg. Ook dienen procedures en criteria ondersteuning te bieden aan alle relevante personen (in alle domeinen) die bevoegd zijn om het belang van het kind te bepalen.¹²

3.1.3.2. Recht op leven, overleven en ontwikkeling waarborgen

Een mogelijke herziening en controle over euthanasiebeslissingen met betrekking tot kinderen, om te garanderen dat dergelijke beslissingen niet het voorwerp zijn van ongepaste beïnvloeding of misvatting.¹³

3.1.3.3. Strategie non-discriminatie uitwerken

Toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en vrije tijd voor kinderen die in armoede leven en kinderen met een handicap is ontoereikend. Er is bezorgdheid over vooroordelen, stereotypen en haat jegens kinderen met een migratieachtergrond, sinds de terroristische aanslagen in 2014 en 2016. Er is een omvattende strategie nodig om alle vormen van discriminatie aan te pakken en inspanningen ter bestrijding van radicalisering van kinderen en haatspraak te versterken, ook ten aanzien van kinderen in kwetsbare situaties.¹⁴

3.1.3.4. Recht om gehoord te worden maximaliseren

Er is geen leeftijdsgrens aan het recht van het kind om zijn of haar mening te uiten. Dit vraagt om invoering regelgeving zonder leeftijdsgrenzen.¹⁵

Er moet gehoor worden gegeven aan de (lokale) noden van kinderen en jongeren, in het bijzonder zij in kwetsbare situaties. Beleidsparticipatie dient worden versterkt (o.a. bij lokale openbare raadplegingen) en kinderen en jongeren moeten kinderrechtenschendingen kunnen melden. Kinderen op school en in migratiesituaties moeten voldoende gelegenheid krijgen om hun mening te uiten.¹⁶

3.1.4. Belgische staatsstructuur

3.1.4.1. Nood aan coördinatie

De coördinatie van de uitvoering van het Verdrag dient verbeterd te worden. Een versterking van het mandaat van de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind is aangewezen om relevante activiteiten en mechanismen op federaal, gemeenschaps-, gewestelijk en lokaal niveau te coördineren. Ook is het nodig de taken en verantwoordelijkheden van de mechanismen die betrokken zijn bij de uitvoering van het Verdrag op deze verschillende niveaus duidelijk te omschrijven.¹⁷ De aanstelling van een federaal coördinerende minister voor kinderrechten, een coördinerend minister voor kinderrechten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,

¹² CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 17

¹³ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 18

¹⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 16

¹⁵ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 19

¹⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 6 en CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 19

¹⁷ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 9 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 8

een netwerk van contactpunten voor kinderrechten binnen de bevoegde en betrokken overheidsdepartementen en een federaal actieplan kan bijdragen aan de implementatie van kinderrechtelijke verplichtingen.¹⁸

3.1.4.2. Actieplannen rechten van het kind

De actieplannen 2015-2019 inzake de rechten van het kind, aangenomen door de Vlaamse Gemeenschap en Franse Gemeenschap, en het actieplan 2016- 2019 inzake de rechten van het kind, aangenomen door het Waalse Gewest zijn niet langer van toepassing. België wordt aangemaand om geactualiseerde plannen voor de komende jaren te formuleren.¹⁹ Er bestaan drie actieplannen maar er is geen gecoördineerd actieplan op nationaal niveau.²⁰ Het VN-Comité vraagt om op federaal niveau een omvattend kinderrechtenbeleid voor te bereiden, met oog voor de regionale dynamieken.²¹

3.1.4.3. Federaal onafhankelijk mensenrechtenorgaan

Verwijzend naar zijn eerdere slotbeschouwingen (CRC/C/BEL/CO/3-4, punt 18) is er nood aan een onafhankelijk orgaan voor de mensenrechten op federaal niveau, met inachtneming van de beginselen van Parijs, verantwoordelijk voor coördinatie tussen de ombudspersonen.²²

3.1.5. Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren

3.1.5.1. Impact van diverse kinderen en jongeren op beleid vergroten

Kinderen moeten op zinvolle wijze kunnen deelnemen aan het ontwerpen en uitvoeren van beleid en programma's die gericht zijn op het bereiken van de 17 doelstellingen in de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen, voor zover deze betrekking hebben op kinderen.²³

De coronamaatregelen wezen ook op een nood aan een versterkt participatief beleid van personen tussen 0 en 25 jaar. In het begin van de coronapandemie vond slechts 23% van de jongeren dat er voldoende naar hen geluisterd werd op politiek niveau. 43% vond dat er geen of te weinig rekening gehouden werd met het welzijn van jongeren. 18% van de kinderen vond dat hun mening niet serieus genomen werd. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen gaven aan zich soms gediscrimineerd of vergeten te voelen bij de genomen maatregelen. Er is nood aan een versterkt participatief beleid en belangenbeoordeling en-bepaling van

¹⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 8

¹⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 8 en

Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 5

²⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 7

²¹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 8 en

Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 5

²² CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 12

²³ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 5

personen tussen 0 en 25 jaar in de toekomst. Dit geldt ook voor groepen in kwetsbare situaties. Hierbij is duidelijke en herkenbare communicatie essentieel.²⁴

Een deel van de Vlaamse jeugd (3,2%) is vertegenwoordigd in een formeel buitenschools orgaan. 5,2% is op formele wijze in de schoolcontext vertegenwoordigd. 18% van de 14- tot 25-jarigen participeert aan het jeugdwerk. Een grote meerderheid van de jongeren is niet vertegenwoordigd. Waak erover dat de participatiestructuren op langere termijn de participatie van alle kinderen, ook de meest kwetsbare, van het lokale tot het nationale niveau, binnen alle sectoren verzekeren. Voorzie hiervoor ruimte, tijd en middelen zodat de voorwaarden voor participatie vervuld kunnen worden. Maak formele participatiestructuren kindvriendelijk en maak bij elk proces een participatieplan op dat kinderen en jongeren in elke stap van het proces betreft. Geef kinderen en jongeren de mogelijkheden om te participeren aan het lokale beleid en vertrek hierbij ook vanuit leefwereldonderzoek. Ondersteun de jeugdraad als sterk adviesorgaan en innoveer het concept tot een dynamisch participatieorgaan. Noden van kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties mogen hierin niet ontbreken.²⁵ Verhoog het aantal contacten tussen kinderen en jongeren en politieke vertegenwoordigers, via scholen en andere kind- en jongerengerichte structuren, om de vertrouwensband tussen deze twee groepen te versterken en zo het wantrouwen van jongeren ten opzichte van de politieke wereld te bestrijden.²⁶

3.1.5.2. Stemrecht vanaf 16 jaar realiseren

De Vlaamse NGO's vragen een verlaging van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar, zodat jongeren actief mee vorm kunnen geven aan het beleid.²⁷ Deze maatregel dient samen te gaan met informatiecampagnes gericht op jongeren via kanalen die zijn afgestemd op jongeren.²⁸

3.1.5.3. Bewustwording creëren over participatie als kinderrecht

Verzeker dat kinderen en jongeren geïnformeerd worden, op een manier die past bij hun leeftijd, hun maturiteit en de omstandigheden, over de mogelijkheden die zij hebben om te participeren en welke hulpkanalen er hiervoor bestaan.²⁹

²⁴ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 11

²⁵ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 349 & 359 en Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 5

²⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 11

²⁷ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 349 & 359

²⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 11

²⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 11

3.1.6. Gegevensverzameling

3.1.6.1. Versnippering gegevensverzameling tegengaan

Het gebrek aan opgesplitste en nationale gegevens in alle sectoren die te maken hebben met kinderen en jongeren (justitie, migratie, geweld, vrije tijd, onderwijs, handicap, geestelijke gezondheid, armoede, enz.) draagt bij aan het onzichtbaar maken van bepaalde realiteiten die kinderen en jongeren ervaren.³⁰ Gegevensverzameling is nog steeds versnipperd en kinderen in de meest kwetsbare situaties (kinderen in armoede, kinderen met een handicap en kinderen die van hun ouders gescheiden zijn) zijn onvoldoende opgenomen in de indicatoren. Er is nood aan herziening van de nationale kinderrechtenindicatoren en verbetering van het gecentraliseerde systeem voor het verzamelen van gegevens. Data dient te worden uitgesplitst naar leeftijd, geslacht, etnische en nationale afkomst, stad of platteland, geografische ligging, handicap, migratie en sociaaleconomische status. Daarnaast dienen wetten, beleid en programma's voor de effectieve uitvoering van het Verdrag en de Facultatieve Protocollen zich te baseren op deze gegevens en indicatoren.³¹

3.1.7. Wetgeving

3.1.7.1. Impact wetgeving in beeld houden

Er wordt aanbevolen om kinderrechtereffectbeoordeling (JoKER) en armoedetest systematisch in het hele land toe te passen voor alle wetten en regelgeving die direct of indirect betrekking hebben op kinderen.³²

De JoKER-verplichting kan op verschillende manieren versterkt worden³³:

- Onderzoek met kinderen en jongeren of statistieken vanuit het perspectief van kinderen en jongeren
- Bij aanvang nieuwe regelgeving perspectief en rechten kinderen en jongeren meenemen.
- Breder inzetten dan louter bij ontwerpen van decreet.
- De oprichting van een commissie JoKER-experten die waakt over de opmaak en de kwaliteit van een JoKER.³⁴

3.1.7.2. Diverse wetgeving vereist aanpassing

Zo wordt België aangemaand om het Burgerlijk Wetboek aan te passen en alle uitzonderingen die het huwelijk onder de leeftijd van 18 jaar toestaan, te schrappen.³⁵ Het Comité beveelt aan dat België zijn wetgeving herziet om de

³⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 7

³¹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 11 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 8

³² CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 7

³³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 156

³⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 156

³⁵ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 15

toegang tot informatie over de herkomst van kinderen die door middel van geassisteerde voortplanting zijn geboren, in overweging te nemen.³⁶ Daarnaast moet onderzocht worden hoe participatie sterker verankerd kan worden in decreten met betrekking tot onderwijs, opvang, jeugd en jeugdhulp.³⁷

3.1.8. Kinderbudgettering

3.1.8.1. Systematische aanpak kindbegroting

De aanpak van “kinderbudgettering” wordt nog niet systematisch geïmplementeerd. Begrotingstoewijzingen voor kinderen, met name voor kinderen in kwetsbare situaties, zijn ontoereikend en missen transparantie. Dit vereist een monitoringsmechanisme voor de toewijzing en het gebruik van middelen voor kinderen in de gehele begroting alsook publieke dialoog, in het bijzonder met kinderen.³⁸

3.1.8.2. Garantie investeringen in kinderen

De COVID-19 pandemie en de huidige economische recessie hebben een aanzienlijke impact gehad op kinderen en het is van cruciaal belang om de uitgaven voor gezondheidszorg, onderwijs, sociale bescherming en andere sociale sectoren veilig te stellen.³⁹

³⁶ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 20

³⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 11

³⁸ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 10

³⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

3.2. Kinderrechteneducatie

3.2.1.1. Gecentraliseerde informatie en kennisopbouw over kinderrechten

België biedt onvoldoende onderwijs over de rechten van het kind. Er zijn verschillen tussen gemeenschappen over de invulling van kinderrechtenonderwijs wat kan leiden tot ongelijke kennis. Kinderen en jongeren vragen gecentraliseerde informatie over kinderrechten. De verspreiding van informatie over kinderrechten en de tools hiervoor dienen aangepast te worden aan de diverse leeftijdsgroepen en gebaseerd te zijn op de ervaringen van kinderen en jongeren, onder andere kinderen in kwetsbare situaties.⁴⁰

3.2.1.2. Investing in kennisopbouw actoren die werken met kinderen en jongeren

Er is nood aan versterking van de opleiding van relevante belanghebbenden, waaronder leraren, rechtshandhavingsfunctionarissen, rechters, advocaten, gezondheidswerkers en maatschappelijk werkers, en kinderen. Ook interdisciplinair onderwijs op het gebied van kinderrechten dient geïntegreerd te worden in de leerplannen op alle onderwijsniveaus.⁴¹

⁴⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 14

⁴¹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 13

3.3. Kinderrechten en het bedrijfsleven

3.3.1.1. Regelgevend kader nodig

Er is nood aan regelgeving om ervoor te zorgen dat het bedrijfsleven voldoet aan internationale en nationale mensenrechten, arbeids-, milieu- en andere normen, met name met betrekking tot de rechten van kinderen. Dit kader moet ervoor zorgen dat activiteiten van industrieën geen negatieve gevolgen hebben voor mensenrechten en geen gevaar vormen voor de milieu- en andere normen.⁴²

⁴² CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 14

3.4. Diversiteit en inclusie

3.4.1.1. Discriminatie tegengaan

Toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en vrije tijd voor kinderen die in armoede leven en kinderen met een handicap is ontoereikend. Er is bezorgdheid over vooroordelen, stereotypen en haat jegens kinderen met een migratieachtergrond. Er is een omvattende strategie nodig om alle vormen van discriminatie aan te pakken en inspanningen ter bestrijding van radicalisering van kinderen en haatspraak te versterken, ook ten aanzien van kinderen in kwetsbare situaties.⁴³

3.4.1.2. Gecoördineerd actieplan tegen racisme

Er is nood aan een gecoördineerd actieplan tegen racisme, bij elke overheid, in elke sector, met daarin een visie over hoe racisme en discriminatie van kinderen en jongeren te voorkomen, aan te pakken en te bestrijden. De systematische en preventieve inzet van praktijktesten kan hierin worden opgenomen. Integratie van handelingskaders en vaardigheden over non-discriminatie en diversiteit in de beroepsprofielen en opleiding van ambtenaren, leerkrachten, politieagenten en andere personen in gezagsfuncties wordt aangeraden.⁴⁴

3.4.1.3. Aandacht voor kinderen met variaties in seksekenmerken

Uitstel van medisch niet noodzakelijke ingrepen en behandelingen tot kinderen oud genoeg zijn om zelf te beslissen of en hoe ze zich wel of niet laten behandelen. Deze ingrepen kunnen niet plaatsvinden zonder geïnformeerde toestemming van het kind. Er is vraag naar officieel geregistreerde medische richtlijnen om bepaalde aspecten uitvoerig te belichten. Ouders moeten passende informatie krijgen. Het centraliseren en registreren van de zorg vanuit een beperkt aantal expertisecentra met multidisciplinaire teams om kinderen en jongeren zo de best mogelijke medische én psychosociale zorg te bieden. Daarbij dient te worden nagedacht over de impact van seksregistratie op de geboorteakte.⁴⁵

⁴³ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 16

⁴⁴ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 197

⁴⁵ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 58 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 47

3.5. Jeugdhulp

De Vlaamse minister van Welzijn diende op 8 november 2019 zijn Beleidsnota 2019-2024 Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoede bestrijding in bij het Vlaams Parlement. Er zijn verschillende bezorgdheden: De besparingen in Welzijn treffen kinderen hier en nu. We vragen meer garanties voor continuïteit in de jeugdhulp. De brug tussen Welzijn en Onderwijs moet sterker. Focus meer op de link tussen onder wijsinternaten en welzijn. We ondersteunen de monitoring van de kwaliteit van de intersectorale jeugdhulp en vragen aandacht voor de monitoring van de doelstellingen van de integrale jeugdhulp. We vragen dat er een afdwingbare rechtspositie regeling komt voor minderjarigen die in een beveiligende setting verblijven, met genoeg rechtswaarborgen. We pleiten voor toezicht op de bescherming van kinderrechten bij de uitvoering van het decreet jeugddelinquentierecht. Combineer een ruim aanbod basisvoorzieningen met preventieve gezinsondersteuning.

Een masterplan jeugdhulp dient zich aan om zo structurele en niet vrijblijvende samenwerking tussen VAPH, jeugdhulp en kinder- en jeugdpsychiatrie centraal te stellen. Breuklijnen in de hulpverleningstrajecten moeten voorkomen worden.⁴⁶

3.5.1. Complexe hulpvragen

3.5.1.1. Stabiliteit en veiligheid is essentieel

Niet alle kinderen en jongeren vallen uit de boot omdat hun problematiek niet aansluit op het hulpaanbod. Hun traject is een aaneenschakeling van voorzieningen, crisisopvang, time-outs, gemeenschapsinstellingen of thuis wachten op hulp. Er is nood aan een veilige en vaste plek van waaruit zorg georganiseerd kan worden met continuïteit qua begeleiding. Crisismomenten dienen anders te worden opgevolgd en er moeten alternatieven komen voor time-out, afzondering en isolatie. Daarnaast is er vraag naar vroegtijdig ingrijpen en preventie in thuiscontext, betere realisatie van het recht op informatie en participatie volwaardig invullen, meer aandacht voor onderwijs en vrije tijd en opvolging na 18 jaar.⁴⁷

3.5.1.2. Samenwerking diverse sectoren vereist

Professionals maakten duidelijk dat ze willen kunnen rekenen op de ondersteuning en de expertise van andere sectoren, zoals jeugdhulp, VAPH en kinder- en jeugdpsychiatrie. Ze willen samenwerken met alle nodige sectoren en voorzieningen, en die hulp en ondersteuning ook binnenhalen. Jongeren met complexe problematieken hebben vaak hulp nodig van verschillende sectoren.⁴⁸

⁴⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 19

⁴⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 73

⁴⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 73

3.5.1.3. Crisismomenten als positief kantelmoment zien

Professionals pleiten voor een andere kijk op crisismomenten en vragen een plan van aanpak om met crisismomenten en agressie om te gaan. Die crisismomenten leiden soms tot drastische beslissingen, zoals het stopzetten van de zorg. Een crisisbeleid, uitgewerkt met de jongeren, en ouders of pleegouders, kan zorgen voor positieve kantelmomenten.⁴⁹

3.5.1.4. Alternatieven voorzien voor time-out, afzondering en isolatie

Afzondering en isolatie (of een sanctie) zijn vaak het antwoord op crisissituaties of. Soms worden time-outs in een gemeenschapsinstelling vooraf gepland om de voorziening te ontlasten. Vanuit kinderrechten is afzondering en isolatie alleen maar te verantwoorden als de veiligheid van de jongere zelf en zijn omgeving in het gedrang komt. Dat moet zo weinig mogelijk gebeuren, zo kort mogelijk, en altijd veilig. En het mag geen sanctie zijn. Er wordt aangeraden om alternatieven uit te denken vanuit gesprek met jongeren over hoe ze tot rust komen. Time-outpraktijken dienen geëvalueerd te worden.⁵⁰

3.5.1.5. Aandacht voor informatie op maat en recht op participatie

Jongeren, ouders en professionals op tijd begrijpelijk en regelmatig informeren is cruciaal. Niet alleen voor de hulp maar ook voor het recht op contact tussen jongere en ouder. Ook het recht op participatie moet meer aandacht krijgen, zeggen alle betrokkenen. Ouders kennen hun kind, weten wat rust kan brengen, wat voor hun kind belangrijk is. Ze willen mee zoeken naar oplossingen, maar vinden te weinig gehoor.⁵¹

3.5.1.6. Vroeg en preventief ingrijpen

Liever een vroege constructief-positieve bijsturing - zoals thuisbegeleiding of opvoedingsondersteunende trainingsprogramma's - dan gespecialiseerde en hoogbeveiligde zorg later.⁵²

3.5.1.7. Onderwijs en vrije tijd

Het onderwijs voor jongeren met complexe problematieken schiet tekort. Sommige ouders hebben heel goede ervaringen met de school van hun kind. Maar dat is niet voor elke jongere zo. Ouders zien hun kind stilstaan of achteruitgaan en de jongeren hebben het gevoel dat ze weinig of niets bijleren. Ook het recht op vrije tijd lijdt onder de complexe zorg die ze nodig hebben. Jongeren met complexe problematieken hebben zeeën van tijd maar het voelt niet aan als vrije tijd, tijd waarin je zelf beslist wat je doet. Jongeren die hun hobby kunnen voortzetten in de voorziening, zijn daar enorm blij mee. Onderwijs en vrije tijd moeten als volwaardige pijler aan bod komen in de begeleiding en de zorg, bijvoorbeeld door

⁴⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 73

⁵⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 73

⁵¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.73

⁵² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.73

de kinderen en jongeren uitdrukkelijk mee te nemen in hun weekplanning, ongeacht waar ze verblijven of in time-out zitten.⁵³

3.5.1.8. Transitie naar volwassenheid op de radar

Professionals, ouders en jongeren willen kunnen terugvallen op begeleiding en ondersteuning die onmiddellijk opstart als de meerderjarige jongere signaleert dat hij hulp nodig heeft. Lang voor dat overgangsmoment moet er met die jongeren gewerkt worden. Begin op tijd met de jongeren te leren omgaan met vrijheid, verantwoordelijkheid, regie krijgen over hun eigen leven, zichzelf inschatten en ontdekken waarin ze steun en rust vinden.⁵⁴

3.5.2. Aanklappende hulp en gerechtelijke jeugdhulp

3.5.2.1. Onduidelijke rol en werking gemandateerde voorziening

Ouders en professionals hebben soms weinig zicht op de rol en de werking van een gemandateerde voorziening. Het is niet altijd duidelijk wat 'vrijwillig maar niet meer vrijblijvend' betekent. Ook is niet duidelijk wanneer een situatie wel of niet toegewezen wordt aan het OCJ of het VK (gemandateerde voorzieningen).⁵⁵

3.5.2.2. Stroomlijnen opzet en uitvoering engagementsgesprekken

Een engagementsgesprek is de laatste stap voor hulpverlening uit de vrijwilligheid wordt gehaald. Er blijkt heel wat onduidelijkheid over dat engagementsgesprek en er zijn ook regionale verschillen op vlak van invulling van dat gesprek. Soms kunnen gezinnen in dat engagementsgesprek hun eigen visie en mening inbrengen en wordt samen gezocht naar een oplossing. Maar soms is er weinig ruimte voor een open dialoog en komen er eenzijdig opgelegde doelstellingen of verwachtingen die niet onderhandelbaar zijn. Gezinnen krijgen dan opnieuw het gevoel dat ze afhankelijk zijn van de goodwill van een individuele hulpverlener of dienst.⁵⁶

3.5.2.3. Rol en werkwijze gerechtelijke jeugdhulp onduidelijk

Sommige verontrustende situaties zitten te lang in de vrijwilligheid. Met veiligheidsplannen, bijsturing en overlegmomenten met het netwerk zoeken hulpverleners voortdurend naar veiligheid voor kinderen en jongeren, ook in gezinnen waar ernstige vermoedens zijn van misbruik. Daartegenover krijgen we ook signalen dat gezinnen ervaren dat er soms weinig moeite gedaan wordt om vrijwillige hulp mogelijk te maken. Als situaties escaleren of het vraagt plots te veel energie van de hulpverleners, verwijzen ze snel door naar de gerechtelijke jeugdhulp. Gezinnen verliezen dan de regie. Bij wachtlijsten bij de diensten waar hulpverleners ondersteuning willen opstarten, verwijzen ze soms snel door naar het jeugdparquet⁵⁷

⁵³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.73

⁵⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.73

⁵⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.57

⁵⁶ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 57

⁵⁷ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 58

3.5.2.4. Nood aan perspectief over uitstroom

Ouders, kinderen en jongeren hebben soms het gevoel dat er aan de jeugdhulp geen uitgang zit. Ook al bereiken ze de verwachtingen en doelstellingen uit het handelingsplan, toch lijkt het alsof er altijd maar nieuwe verwachtingen bijkomen. Zo ontstaat de indruk dat de jeugdhulp in elk geval opgelegd blijft tot het kind meerderjarig is, ongeacht aanpassingen.⁵⁸ De band tussen het kind en familie dient in stand te worden gehouden, als onderdeel van vrijwillige of gedwongen jeugdhulp (tenzij dit niet in het belang van het kind is). Veilige en gestructureerde terugkeer moet hierbij ook in het vizier blijven.⁵⁹

3.5.2.5. Continuïteit zorg

Continuïteit in de zorg is een nijpend probleem, alsook de hoge werklast van de consulent. Bij elke wissel gaat informatie verloren. Soms vragen ouders echter een vervanging van de consulent. Duidelijke en conforme richtlijnen, en de motivering van de beslissing voor een weigering vervanging van de consulent, kan helpend zijn in geval van moeilijke samenwerking.⁶⁰

3.5.3. Preventief aanbod

Intensieve vormen van jeugdhulp zoals residentiële verblijfsmodules en behandelingsvormen zullen altijd nodig blijven. Versterk het hulpaanbod om vroeg en nabij in te spelen op ondersteuningsvragen van gezinnen, kinderen en jongeren.⁶¹

3.5.4. Wachtlijsten

3.5.4.1. Versterking capaciteit en omkadering

De wachtlijsten en wachttijden in de jeugdhulp zijn te lang. Het jaarverslag Jeugdhulp zegt dat eind 2018 in totaal 5.600 jongeren op een wacht lijst stonden voor intensieve jeugdhulp. In 2017 waren dat er 5.273. Een jaar later dus 6% méér. Het jaarverslag 2020 van het agentschap Opgroeien laat zien dat op 31 december 2020 in totaal 6.113 kinderen en jongeren op een wachtlijst stonden voor niet-rechtstreeks toegankelijke hulp. Het is wel mogelijk dat – in afwachting – een minder intensieve of alternatieve vorm van hulpverlening gestart werd.⁶² De jeugdhulp moet in omkadering en in capaciteit versterkt worden. Berekeningen tonen dat er een veelvoud van het huidige budget nodig is om tegemoet te komen aan de noden. Structurele wachtlijsten in de drie sectoren, de geestelijke gezondheidszorg, de jeugdhulp en het VAPH, zorgen voor breuklijnen in de hulp- en ondersteuningstrajecten, wat het vertrouwen in de hulpverlening op de proef stelt. Wachtlijsten verhinderen niet alleen de opstart van hulp en ondersteuning maar zorgen er ook voor dat kinderen en jongeren te lang in onaangepaste

⁵⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 60

⁵⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 41

⁶⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 59

⁶¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 20

⁶² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 51

voorzieningen verblijven. Soms verblijven jongeren zelfs te lang in gesloten en besloten settings omdat er geen vervolghulp is.⁶³ Wisselen van voorziening of jeugdhulpaanbieder gaat vaak gepaard met wisselen van school, en kan ook impact hebben op hobby's, sport en vrije tijd.⁶⁴ Er is financiële ondersteuning nodig om wachtlijsten weg te werken, maar ook gedeelde samenwerkingstrajecten en gedeelde verantwoordelijkheid.⁶⁵

3.5.5. Personeelstekort

Het personeelsverloop ligt hoog. Personeel dat uitvalt wordt niet vervangen. Het afgelopen half jaar moest in verschillende regio's een aantal leefgroepen (tijdelijk) opgedoekt worden omdat de voorzieningen onvoldoende personeel hadden om de jongeren goed te omkaderen.⁶⁶ Ook andere schakels in de hulpverlening voor kinderen en jongeren lopen vast door personeelstekort- en verloop. Zo zijn er te veel dossiers voor te weinig consulenten. Zij kunnen gezinnen, kinderen en jongeren niet snel of niet actief genoeg opvolgen of zijn moeilijk bereikbaar. Consulenten volgen elkaar vaak snel op, waardoor informatie verloren gaat en ervaring verdwijnt.⁶⁷

3.5.6. Eenzijdig stopzetten van hulpverlening

Gezinnen weten vaak niet wat nu wel kan en wat niet rond eenzijdige stopzetting van hulpverlening, bemiddelingsmogelijkheden en wettelijke opzegtermijnen.⁶⁸

3.5.7. Bereikbaarheid en toegankelijkheid van diensten

Vooraf het gebrek aan bereikbaarheid en toegankelijkheid van de consulenten in de OCJ's en de sociale diensten van de jeugdrechtbank worden gemeld. De enorme werkdruk of tijdelijke afwezigheid van consulenten, maken het soms onmogelijk om bereikbaar te zijn. Bij het OCJ (Ondersteuningscentrum Jeugdzorg) en de sociale dienst van de jeugdrechtbank worden net situaties aangemeld waar er meer controle of aanklampend werken nodig is.⁶⁹

3.5.8. Recht op vertrouwenspersoon nog onbekend

Het recht op een vertrouwenspersoon voor minderjarigen is nog altijd te weinig bekend, zowel in de hulpverlening als bij kinderen en jongeren of hun omgeving. Voor kinderen die niet meer thuis kunnen wonen of die geregeld een beroep doen op de jeugdhulp is het cruciaal dat ze kunnen rekenen op de steun van een stabiele

⁶³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 63 - 64

⁶⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 52

⁶⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 56

⁶⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 40

⁶⁷ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 41

⁶⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 70

⁶⁹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 65

figuur. Soms moeten kinderen zo vaak van voorziening veranderen dat ze een stabiele persoon missen die hen goed kent, die hen volgt en in hen gelooft, die hen niet loslaat en opkomt voor hun belangen en anderen daarop aanspreekt. De figuur van de vertrouwenspersoon is een van de sleutels om kinderen en jongeren op de radar te houden die anders uit beeld dreigen te vallen.⁷⁰

3.5.9. Toegang bankrekening

Ook jongeren in jeugdhulpvoorzieningen kunnen geen bankrekening openen zonder wettelijke vertegenwoordiging of toestemming van hun ouder(s). Een deel van deze jongeren heeft echter geen contact meer met de ouder(s) uit zelfbehoud of omdat hun ouder(s) de zorg of de opvoeding (tijdelijk) niet kunnen opnemen.⁷¹

3.5.10. Pleegzorg

3.5.10.1. Ouders en pleegouders in afhankelijke rol en onvoldoende gehoord

Pleegouders vangen vaak als eersten signalen op wanneer het niet goed gaat met hun pleegkind. Toch blijkt dat ze zich uit beeld gedrukt voelen door andere jeugdhulpspelers. Het gaat om pleegouders die niet betrokken werden bij het hulptraject, aan wie niet of weinig gevraagd werd naar hun vaststellingen over aspecten zoals de impact van de bezoekfrequentie op hun pleegkind. Pleegouders delen bezwaren niet altijd uit schrik voor stopzetting pleegplaatsing. Ook ouders gaven aan dat pleegzorgdiensten weinig oog hadden voor hun bezorgdheden en de pleegplaatsing van hun kind uitsluitend benaderden vanuit het standpunt van de pleegouders en belangrijke keuzes voor de opvoeding meer bespraken met de pleegouders. Het recht op contact met de ouders komt ook soms in het gedrang door afstand tussen woonst pleeggezin en die van de ouders.⁷²

Mensen nemen contact op met de Klachtenlijn bij dreigende stopzetting van de pleegzorg, bij ontevredenheid over de pleegzorgbegeleiding of bij conflicten tussen pleeggezinnen, ouders en de diensten voor pleegzorg. Pleegouders zijn vaak toch nog terughoudend om effectief toestemming te geven om hun klacht op te nemen. Vaak zijn ze bang voor de diensten waarvan ze afhangen. Ze zijn bang dat ook het pleegkind zelf nadeel kan ondervinden van hun melding.. Als conflicten oplopen tussen diverse partijen, wordt er toch wel vaak voor gekozen om de pleegplaatsing te stoppen. Bemiddeling van de jeugdhulp lijkt daar niet altijd een antwoord op te bieden. Kinderen komen zo dan toch terecht bij een voorziening.⁷³

3.5.10.2. Netwerkpleegplaatsingen vereisen meer begeleidingsuren

Vooraf netwerkpleegplaatsingen zijn niet evident. Heel wat grootouders nemen de rol op van opvoedingsverantwoordelijke bij een pleegzorg maatregel. Voor kinderen en jongeren is dat positief. Zij blijven zo lang mogelijk verbonden met hun

⁷⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 66

⁷¹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 84

⁷² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 42 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 64

⁷³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 69

familie. Maar vaak spelen er gezinsdynamieken, zoals een verleden van de grootouders met hun eigen kinderen, dat het toch wel een aparte aanpak vraagt. Daar spelen andere begeleidingsbehoeften en een intensievere aanpak.⁷⁴

3.5.10.3. Bezoekmogelijkheden tussen kind en ouder(s) onder druk

Pleegouders hebben een belangrijke rol bij de bezoekenregeling. Ze engageren zich vaak om het vervoer op zich te nemen zodat er contact kan zijn tussen het kind en het gezin. Daardoor worden ze vaak geconfronteerd met de impact van de bezoeken op het kind. Ouders klagen dat er weinig mogelijkheden zijn tot bezoek aan hun kind zodra er een pleegplaatsing is. De frequentie van de bezoekenregeling hangt vaak af van in welke begeleidingsmodule het kind verblijft. Bij een perspectiefbiedende pleegzorgsituatie blijft bezoek soms beperkt tot een maandelijks contact tussen het kind en zijn biologische ouders. Er moet intensiever gezocht worden naar alternatieve mogelijkheden om meer contacten tussen kinderen en jongeren en hun familie mogelijk te maken⁷⁵

3.5.10.4. Weinig opvolging en ondersteuning bij crisispleegzorg

Er is nauwelijks tot geen ondersteuning van de dienst Pleegzorg tijdens crisisopvang (14 dagen) waarin er juist heel veel begeleiding nodig is.

3.5.11. Plaatsing

3.5.11.1. Tekort aan opvangplaatsen

Wijs spoedig middelen toe om het tekort aan opvangplaatsen te verhelpen, en neem maatregelen die gericht zijn op het ondersteunen van kinderen en hun gezinnen. Blijf in Vlaanderen inzetten op partnerschappen en investeer in gezinshuizen, in het bijzonder om beter te kunnen inspelen op de specifieke noden van jonge kinderen.⁷⁶

3.5.11.2. Jonge kinderen en laag perspectief op terugkeer

We krijgen meldingen over jonge kinderen in de jeugdhulp. De eerste jaren zijn cruciaal voor de veilige hechting van een kind. Het kind heeft recht op een gezinsleven en op contact met zijn ouders, tenzij dit natuurlijk niet in zijn belang is. We zien meldingen over contacten met de ouders die vaak lang beperkt blijven. Praktische overwegingen (zoals afstand voorziening of pleeggezin en ouders of beperkte werktijd van de hulpverlener) zijn vaak te doorslaggevend in de hulp aan kinderen en jongeren.⁷⁷

⁷⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 69

⁷⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 64

⁷⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 41

⁷⁷ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 64

3.5.12. Decreet Rechtspositie Minderjarigen

3.5.12.1. Zakgeld als pedagogisch instrument

Voorzieningen gaan verschillend om met zakgeld. Soms gebruiken ze het in een systeem van straffen en belonen als jongeren bijvoorbeeld leefregels niet naleven. Soms houdt een voorziening zakgeld in om schade te vergoeden. Ze zien het als onderdeel 'pedagogische visie' om jongeren te leren verantwoordelijkheid op te nemen en consequenties van negatief gedrag te aanvaarden.⁷⁸

3.5.12.2. Toewijzing groeipakket

Er gaat 2/3 van de uitbetaling naar de voorziening. Over het andere 1/3 beslist de jeugdrechter: ofwel toe kennen aan de ouders, ofwel storten op de spaarrekening van de kinderen zelf. Er zijn meldingen en signalen over nalatigheid bij de registratie van die aanvragen, waardoor er geen spaarrekening geopend werd. Soms kwam de aanvraag te laat of kon niet meer nagegaan worden wat er ooit beslist was over de toekenning van het bewuste 1/3. Dat heeft grote gevolgen voor de minderjarigen zelf. Ze lopen mis waar ze recht op hebben. Helaas blijkt dat vaak pas als ze bijna 18 jaar worden. Er moet een soort compensatie of een systeem van terugwerkende kracht zijn als jongeren daar effectief recht op hadden, maar de verantwoordelijke diensten fouten maakten.⁷⁹

3.5.12.3. Afzondering en isolatie

Maak van afzondering een uitzondering in de jeugdhulp en het buitengewoon onderwijs. Informeer ons beter en praat met ons over de procedure van afzondering. Zorg voor meer persoonlijke contacten en nabijheid, vóór, tijdens en na een afzondering. Zoek samen met ons naar alternatieven om tot rust te komen zodat het niet tot afzondering komt. Betrek ons bij hoe hulp voor ons vorm krijgt en bij het bredere beleid in een voorziening, in de kinderpsychiatrie en op school

3.5.13. Brug naar de school

Scholen vragen aan de jeugdhulp om ervoor te zorgen dat kinderen daadwerkelijk naar school komen. Als ze de problematische afwezigheid melden, verwachten ze dat daar iets mee gebeurt, bijvoorbeeld door sneller een internaat te overwegen. Pas als kinderen op school zijn, kan de school stabiliteit en structurele opvolging bieden. Daarnaast vragen scholen om actief betrokken te worden bij de hulpverlening, door bijvoorbeeld informatie uit te wisselen en terug te koppelen. Het kan en mag geen eenrichtingsverkeer zijn. Als kinderen in een hulpverleningstraject zitten en de school stelt vast dat het opnieuw fout loopt, heeft ze vaak het gevoel niet gehoord of niet naar waarde geschat te worden.⁸⁰

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt een betere onderlinge afstemming tussen welzijns- en onderwijsactoren en om de positie of het mandaat van de CLB's

⁷⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 71

⁷⁹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 73

⁸⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 74

tegenover de actoren in de hulpverlening uit te klaren. Leerlingenbegeleiding blijft niet beperkt tot de school. Heel wat leerlingen hebben buiten de school extra ondersteuning nodig. Dat vraagt goede afspraken tussen school en CLB over de interne leerlingbegeleiding. Maar ook dat leerlingen en hun ouders een beroep kunnen doen op gepaste hulpverlening en zorg als de interne leerlingenbegeleiding op school tekortschiet. Het zou een gemiste kans zijn de onderlinge afstemming tussen welzijns- en onderwijsactoren niet uitdrukkelijk decretaal te regelen.⁸¹

3.5.14. Impact corona

De jeugdhulp moest zich plots heel snel reorganiseren. Alle ambulante hulp en ondersteuning werd gestopt. Onlinehulp was de enige optie. Dat was voor de gezinnen soms te weinig efficiënt. Bezoeken werden verengd tot belmomenten of videobellen. Dat was vaak geen oplossing, zeker voor kleine kinderen of kinderen met een beperking. Het duurde ook heel lang voordat een leefgroep een 'bubbel' werd en vooraleer ouders of andere opvoedingsverantwoordelijken weer bezoekrecht kregen. En als fysiek bezoek weer kon, golden er nog altijd beschermingsmaatregelen.⁸²

Kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie moeten blijvend terecht kunnen in de jeugdhulp en mogen door de coronacrisis niet in een onveilige situatie blijven of terug naar huis gestuurd worden als het daar niet veilig is. De mobiele hulpverlening van de jeugdhulp of de opvoedingsondersteuning moeten creatief zijn om met kinderen, jongeren en hun ouders in kwetsbare gezinnen in contact te blijven en ze te blijven ondersteunen. Contact met vrienden buiten de voorziening bleef een aandachtspunt. Het blijft belangrijk om geplaatste kinderen en jongeren die sinds de coronacrisis weer thuis wonen heel goed op te volgen.⁸³

3.5.15. Gesloten jeugdhulp

3.5.15.1. Rechten in geslotenheid realiseren

Investeer in alternatieve maatregelen voor vrijheidsberoving, aangezien vrijheidsberoving een laatste redmiddel moet zijn. Verzeker dat de sociale, economische en culturele rechten van kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd worden gerespecteerd. Zet geschikte middelen in om hun recht op onderwijs, cultuur, vrije tijd, privacy en het onderhouden van hun interpersoonlijke relaties te waarborgen. Verbeter de doeltreffendheid van de beroepsmogelijkheden waarover kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd beschikken.⁸⁴

⁸¹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 75

⁸² Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 75

⁸³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 75

⁸⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 42

De coronamaatregelen hadden ook een impact op het bezoekrecht, tijdelijk geen extern toezicht meer, geschrapte lessen, trajecten die helemaal op het einde plots verlengd werden of quarantaines van zeven tot negen dagen alleen in hun kamer. Het is maar een greep uit de maatregelen die raakten aan essentiële rechten van de jongeren.⁸⁵

3.5.15.2. Complexe hulpvragen en zorgnoden

Gemeenschapsinstellingen zijn geen back-up voor psychiatrische zorg. Jongeren alleen op grond van plaatsgebrek in psychiatrie plaatsen kan niet. Welke hulp ze krijgen, mag niet afhangen van wie er opnameplicht heeft of waar er toevallig plaats is. Onderzoek welke omkadering nodig is om alle jongeren die instromen gepaste zorg te kunnen geven. Jongeren verschillen niet alleen in leeftijd (12-18 jaar) maar ook in maturiteit, verstandelijke capaciteit en sociaalemotionele ontwikkeling. De zorgnoden van sommige jongeren zijn zo zwaar dat ze zich afvragen of een gemeenschapsinstelling nog verantwoord is als zorgkader.⁸⁶

3.5.15.3. Aanbieden en monitoren uitstroommogelijkheden

Jongeren in geslotenheid moeten perspectief hebben op verblijf elders binnen een redelijke termijn. Vrijheidsbeperking kan alleen als laatste redmiddel en voor duidelijke, afgebakende termijnen. Als geslotenheid niet langer nodig is, mag gebrek aan uitstroommogelijkheden geen reden zijn om een verblijf in geslotenheid te verlengen. Monitor de impact van de nieuwe fase van het decreet Jeugddelinquentie op de in- en uitstroom in de gemeenschapsinstellingen en voorzieningen voor veilig verblijf.⁸⁷

3.5.15.4. NBMV

In elke gemeenschapsinstelling zitten ook niet begeleide minderjarige vluchtelingen (NBMV). Die jongeren hebben vaak moeilijkheden met de taal, begrijpen niet wat van hen verwacht wordt of in welke instelling ze terechtgekomen zijn. Dat maakt ze bang. Ze vinden niet altijd aansluiting bij de groep. Die jongeren hebben ook vaak geen eigen netwerk en dat maakt een vervolgtraject moeilijker. Opvoeders zijn extra alert want die jongeren zijn vaak angstig omdat ze er niets van begrijpen of niet weten wat ze te wachten staat. Er zijn jongeren die denken dat ze er zitten in afwachting van hun uitwijzing.⁸⁸

3.5.15.5. Afzondering en isolatie

Afzondering wordt gebruikt als veiligheidsmaatregel, maar ook als sanctie (soms nog lang nadat het gevaar geweken is). Maak de keuze om niet langer afzonderingen als sancties te hanteren in de gemeenschapsinstellingen, net zoals in het veilig verblijf. Bepaal welke randvoorwaarden nodig zijn om daartoe te

⁸⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 16

⁸⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 20 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 19

⁸⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 22 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 19

⁸⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 20 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 19

komen, zoals verdere vorming van het personeel. Kortdurende time-outs op de kamer bij wijze van sanctie als men geen andere opties ziet, kan enkel uitzonderlijk en mits evaluatie.⁸⁹ Blijf bewust omgaan met periodes van afzondering en blijf het aantal isolaties inperken. Blijf verder werken aan een leefklimaat waarin er minder aanleidingen zijn voor isolatie. Zet tijdens een afzondering van de leefgroep het gewone leven zoveel mogelijk voort en laat de begeleiders nabijheid bieden. Bied waar mogelijk activiteiten en onderwijs aan. Zorg dat jongeren zoveel mogelijk autonomie houden tijdens een afzondering.⁹⁰

Maak werk van een preventiebeleid, zowel op het niveau van de voorzieningen als van het Agentschap Opgroeien. Maak duidelijk hoe je gaat zorgen voor minder situaties van acuut en ernstig gevaar. Besef dat afzondering alleen kan als alle preventiemaatregelen ingezet zijn. Zet verder in op een leefklimaat waarin jongere zich goed voelen en beperk het aantal jongeren in een leefgroep. Als commissie denken we dat zes jongeren per leefgroep een maximum is om de situatie leefbaar te houden, en dat er in veilig verblijf en gemeenschapsinstellingen altijd minstens twee begeleiders moeten zijn. We nodigen het Agentschap Opgroeien uit om zelf de rekensom te maken bij welke ratio de rechten van jongeren in de voorzieningen gewaarborgd blijven. Sommige voorzieningen veilig verblijf kiezen voor leefgroepen van drie jongeren, wat we met interesse volgen. _ Blijf praten met de jongere zolang dat nog een optie is. Niet alleen op het moment van nakende crisis. Ondersteuning op het vlak van mentaal welzijn voor alle jongeren in de voorziening maakt deel uit van een preventiebeleid. _ Veel jongeren weten goed wat hen rust brengt. Stel samen met elke jongere een individueel signaleringsplan op en gebruik dat werkinstrument actief. Blijf het plan samen bijsturen. _ Zorg dat medewerkers genoeg vorming krijgen over afzondering en het omgaan met crisissituaties. Dat mag niet alleen gaan over technieken om een afzondering fysiek veilig uit te voeren. Ook emotionele veiligheid moet centraal staan. Medewerkers moeten op de hoogte zijn van de impact van afzonderingen en van preventiemethoden. Ook hoe je van afzondering zo snel mogelijk terugwerkt naar de leefgroep is een belangrijk thema. We verwijzen naar de intersectorale richtlijn voor een overzicht van thema's die aan bod kunnen komen.⁸ De richtlijn doet ook interessante suggesties om jongeren te betrekken bij de vorming van nieuwe medewerkers en medewerkers zelf vormen van afzondering te laten ervaren. Jongeren zelf suggereerden dat af en toe.⁹¹

Zorg bij het onthaal voor een warme ontvangst, zodat de jongere nabijheid ervaart. Denk na over de meerwaarde die afzondering kan bieden. _ Zorg dat jongeren bij hun aankomst medisch personeel zien. Zij kunnen vaststellen welke letsels jongeren voor hun verblijf eventueel opliepen, en welke medische noden de jongeren nog hebben, bijvoorbeeld om te ontwennen. Maak die consulten standaard, niet alleen als de begeleiding twijfelt. Afzondering is niet per definitie de beste oplossing voor jongeren die moeten ontwennen: kijk ook dan naar de individuele noden. _ Geef jongeren bij het onthaal duidelijke informatie over het

⁸⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 27

⁹⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 48

⁹¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 23

beleid rond afzondering.⁹² Onderzoek hoe je ook 's nachts nabijheid kunt bieden en bied ook bij ziekte genoeg nabijheid, flexibiliteit en luchtmomenten.⁹³

De praktijk dat alle leefgroepen moeten bijspringen en dus alle jongeren op kamer moeten bij een alarm heeft een grote impact. Zoek alternatieven. Eén gemeenschapsinstelling is bijvoorbeeld van plan een ondersteuningsteam op te richten dat op zulke momenten de jongeren in crisis kan helpen. Dat lijkt ons een stap vooruit. Laat momenten op de kamer zoveel mogelijk plaatsvinden op basis van vrijwilligheid. Geef jongeren de ruimte om in de leefgroep te blijven als ze dat willen. Beperk verplichte kamermomenten om praktische redenen zoveel mogelijk. Doe de deur niet op slot. Zijn kamermomenten om organisatorische redenen altijd nodig? Kunnen bij een overdracht jongeren ook in de leefgroep blijven? Het zou goed zijn om de frequentie en duur van deze kamermomenten te blijven opvolgen.⁹⁴

Ga spaarzaam om met individuele trajecten waarin jongeren veel extra 'rust' krijgen. Evalueer regelmatig en werk terug naar een volledige leefgroepwerking. Geef de jongeren duidelijkheid over hoelang het traject duurt en wat je concreet van ze verwacht.⁹⁵

Naast een sterk preventiebeleid is géén isolatieruimte de beste manier om het aantal afzonderingen te verminderen. We vragen de voorzieningen veilig verblijf ernstig te overwegen of ze nog een isolatieruimte nodig hebben. Vrijwillig te gebruiken comfortrooms (zonder slot) kunnen uiteraard wel onderdeel zijn van een preventiebeleid. _ Zorg dat de isolatieruimte voldoet aan de normen: met genoeg licht en lucht en met tijdsaanduiding. Het moeten veilige ruimtes zijn, waar jongeren zich moeilijk kunnen verwonden. Dat geldt ook voor de kamer als de afzondering daar gebeurt. Het is uiteraard een pluspunt als de kamer afleiding biedt. _ Dat er ontspannende ruimtes zijn waar jongeren zich vrijwillig kunnen terugtrekken, moedigen we aan. 'Vrijwilligheid' is niet evident in een gesloten context. In dat geval betekent het voor ons dat de deur niet op slot gaat en dat de jongere op elk moment zelf kan kiezen om de ruimte te verlaten. Voor jongeren die hier regelmatig gebruik van maken zijn er misschien nog andere manieren om rust te vinden? We vinden het belangrijk om stil te blijven staan bij de noden die hieronder schuilen.⁹⁶

Leg duidelijk in procedures vast wie beslist om tot afzondering over te gaan en wie ze uitvoert. Dat kan nooit een individuele beslissing zijn, behalve als het over een korte time-out op kamer gaat. Als de uitvoering niet door de leefgroepbegeleiders zelf gebeurt, leg dan in de procedure vast wie van de begeleiding er bij blijft en het overzicht behoudt. Zorg dat de betrokken externen de juiste informatie krijgen.

⁹² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 27

⁹³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 30 en 31

⁹⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 28-29

⁹⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 30

⁹⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 32

Geef de jongere onmiddellijk of zo snel mogelijk duidelijke informatie over de reden van afzondering en hoelang ze zal duren, inclusief informatie over klachtenprocedures en de eventuele mogelijkheid om in beroep te gaan. Breng de jeugdrechter en consulent op de hoogte over de afzonderingsmaatregel, zoals de gedragscode afzondering bepaalt. Zorg voor een beroepsprocedure voor elke vorm van afzondering, buiten korte time-outs. Zorg dat jongeren in afzondering contact kunnen opnemen met hun advocaat en met het Kinderrechtencommissariaat. Volgens de gedragscode afzondering in de gemeenschaps- instellingen¹³ krijgen jongeren tijdens een afzondering in de veilige kamer de mogelijkheid om ouders, jeugdrechter, consulent en advocaat te contacteren, voor zover de toestand dat toelaat. Volg die afspraak dus op. Hiernaast bespreken we de praktijk van separatie, jongeren lang volledig afzonderen van leeftijdsgenoten. Dat is heel ingrijpend en verschilt zó van het gewone regime, dat het eigenlijk om een aparte modaliteit gaat. We vinden dat alleen de jeugdrechter die beslissing kan nemen. Zorg dat medewerkers die jongeren afzonderen genoeg competenties hebben om dat veilig te doen. Personeelsproblemen mogen geen reden zijn voor gebrekkige veiligheidstechnieken. Mensen die nog niet de nodige vorming kregen, mogen geen jongeren afzonderen. Betrek zo snel mogelijk, het liefst vóór de afzondering maar ten laatste bij de start, medisch personeel (arts, verpleegkundige) bij de afzondering, zeker voor jongeren met een specifieke medische of psychische kwetsbaarheid. Laat die vaststellen welke medische noden de jongere heeft, als oorzaak of als gevolg van de afzondering, en registreren in welke toestand de jongere zit. Zij blijven de jongere tijdens de afzondering verder opvolgen.⁹⁷

Zorg dat jongeren bij een afzondering op hun kamer voortdurend contact kunnen opnemen met de begeleiding. Dat vraagt aanpassingen aan de infrastructuur: zorg dat ze via een parlofoon contact kunnen opnemen. Het vraagt ook aanpassingen op het vlak van medewerkers: zorg dat begeleiders op tijd kunnen antwoorden op vragen van jongeren. Wees responsief als jongeren die op hun kamer zitten aandacht vragen. Voor de begeleiding lijken die vragen soms misschien niet prioritair, voor jongeren is het gevoel van nabijheid essentieel. Een andere optie is om de deur niet op slot te doen en jongeren toe te laten uit hun kamer te komen als ze vragen hebben. Zorg dat een jongere in een afzonderingsruimte voortdurend een-op-eencontact kan hebben met een volwassene die nabijheid biedt. Bij voorkeur in de afzonderingsruimte zelf of daarnaast als dat nodig is. Onderzoek welke randvoorwaarden vervuld moeten zijn om dat mogelijk te maken. Besef dat als die niet ingevuld raken – bijvoorbeeld als er vaak maar één begeleider is voor de leefgroep en er geen partners zijn op wie je een beroep kunt doen – het niet haalbaar is om afzonderingen op een verantwoorde manier te blijven uitvoeren. Jongeren die gefixeerd zijn, mogen geen enkel moment alleen gelaten worden. Continue fysieke nabijheid in dezelfde ruimte is absoluut nodig. Ze alleen laten kan levensgevaarlijke situaties opleveren. Neem in elk signaleringsplan op welke rol familie kan spelen bij een afzondering. Vermeld minstens welke ouders of andere

⁹⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 34

belangrijke personen ingelicht worden. Nog beter is het als personen die de jongere aanduidt kunnen bellen of op bezoek komen.⁹⁸

Bied een invulling op maat aan, met maximale afleiding. Grijp daarvoor terug naar het signaleringsplan van de jongere. Zet zoveel mogelijk aspecten van het dagelijks leven voort. Kanttekening: als de jongere in alle rust onderwijs kan volgen of contact kan hebben met de buitenwereld, is de afzondering misschien niet langer nodig. Besef dat jongeren niet altijd gezonde coping- mechanismen hanteren als ze afgezonderd zijn. Dat is nog een reden om verder te focussen op preventie en om zoveel mogelijk te kiezen voor vrijwillige kamermomenten. Richt kamers en afzonderingsruimten zo veilig mogelijk in. Als commissie hebben we vragen bij de meerwaarde van geschreven taken tijdens een kamersanctie of in de onthaalperiode. We denken dat dat vooral zinvol kan zijn in combinatie met gesprekken. Wees transparant over wat er gebeurt met de informatie, bijvoorbeeld als je jongeren vragen stelt over strafbare feiten en je die informatie doorgeeft aan de jeugdrechter. _ We schreven dat langere afzonderingen als sanctie geen plaats hebben in de gemeenschaps- instellingen en het veilig verblijf. Zolang ze in een overgangsfase toch nog voorkomen, is het nodig de jongere minstens elke dag een uur in de buitenlucht te laten. _ Laat de jongere in de mate van het mogelijke eigen kleren dragen.²¹ Geef alleen een 'scheurvrij kleed' op basis van een individuele risicoanalyse, niet als standaardonderdeel van een afzondering. Als dat toch nodig is, geef ze dan zoveel mogelijk de kans om zichzelf discreet om te kleden.⁹⁹

Wees zuinig met camerabewaking. Stel altijd de vraag welke meerwaarde het heeft om een camera aan te zetten. Er is vaak geen privacybeleid is. We denken dat het goed is om een visie rond camerabeleid te ontwikkelen op het niveau van de voorzieningen. En we denken ook dat het aan het Agentschap Opgroeien is om de lijnen uit te zetten en de voorzieningen duidelijk te informeren welke implicaties de camerawet en de GDPR-wetgeving hebben. Als je kiest voor camerabewaking, is het nodig om een degelijk privacybeleid te ontwikkelen. Wanneer worden jongeren gefilmd? Waarom? Wat gebeurt er met de beelden? Het privacystatement antwoordt daarop. Jongeren krijgen het privacystatement als ze aankomen in de voorziening. _ Ga discreet om met camerabewaking. Beperk het aantal personen dat toegang heeft tot de beelden tijdens en na de opname. _ Zorg dat jongeren weten wanneer ze gefilmd worden. Geef ze de kans om bepaalde handelingen (wc, omkleden) buiten het zicht van de camera te doen.¹⁰⁰

Stop een afzondering zodra de toestand van de jongere dat toelaat. Neem de maximumtermijnen uit de multidisciplinaire richtlijn over: laat afzondering in de regel niet langer dan een uur duren, met een absolute grens van vierentwintig uur. Hou om de vier uur een evaluatie met second opinion. We verwachten dat dat ook in het aangepaste Decreet Rechtspositie Minderjarigen komt. Soms duurt een afzondering lang omdat bij de begeleiding of de jongeren nog nood aan herstel leeft. Onderzoek hoe je aan die noden tegemoet kunt komen zonder de termijnen

⁹⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 32

⁹⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 38

¹⁰⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 39

te overschrijden. De commissie is geen voorstander van afzondering als sanctie. Waar dat toch nog gebeurt, is het belangrijk om zo snel mogelijk mee te delen hoelang de sanctie duurt én om die duur te respecteren. Dat mag nooit langer dan 24 uur zijn. Respecteer ook bij korte time-outs de afgesproken duur. Voor individuele trajecten moet duidelijk zijn welk perspectief er is. Geef jongeren nieuwe kansen. Formuleer bij voorkeur een maximumduur die niet afhangt van gedrag.¹⁰¹

Registreer elke afzondering nauwkeurig, ook de korte afzonderingen. Dat is in de praktijk gemakkelijker te realiseren als er maar weinig afzonderingen zijn. Zorg dat het aantal afzonderingen per voorziening eenvoudig te raadplegen is. Dat zou 'met één druk op de knop' moeten kunnen, bijvoorbeeld in Domino. Zolang dat nog niet kan, moet elke voorziening een centraal register bijhouden. Meten is weten: we vragen om de cijfers actief op te volgen, zowel op het niveau van de voorzieningen zelf als in het Agentschap Opgroeien.¹⁰²

Reflecteer na afloop van de afzondering met alle betrokkenen: de jongere, de medewerkers en de medebewoners. Pas het signaleringsplan aan als dat nodig is. Geef jongeren kans om opnieuw te starten met een schone lei.¹⁰³

3.5.15.6. Sancties

Creëer rechtszekerheid door een duidelijk kader uit te werken rond sancties: welke sancties kunnen jongeren krijgen, voor welk gedrag, welke procedures moeten gevolgd worden en welke beroepsmogelijkheden zijn er? Laat bij het bepalen van sancties creativiteit toe, zonder rechtsonzekerheid te creëren. Een kamersanctie mag niet de standaard zijn. Integendeel, in het kader van nabijheid vragen we om zuinig te zijn met kamersancties. Geef jongeren duidelijke informatie over de reden en de inhoud van hun sanctie. Bepaal wanneer de sanctie opgelegd wordt en ook wanneer ze eindigt. Bij voorkeur hangt dat niet af van het gedrag van de jongere. Als dat wel zo is, wees dan duidelijk over de verwachtingen. Taal is dan belangrijk. Vage verwachtingen werken niet en sommige jongeren begrijpen het soms ook gewoon niet. Een sanctie is altijd individueel. Collectieve sancties kunnen alleen als alle jongeren betrokken zijn bij bijvoorbeeld een incident. Jongeren dragen niet de verantwoordelijkheid voor het gedrag van een medebewoner. Maak een duidelijk onderscheid tussen sancties en veiligheidsmaatregelen. Een veiligheidsmaatregel mag nooit een sanctie zijn. Een maatregel die volgens begeleiders dient om de leefgroep veiliger te maken, interpreteren jongeren soms als straf. Zorg dat veiligheidsmaatregelen altijd proportioneel zijn.¹⁰⁴

De Commissie vraagt zich wel bezorgd af of het voor de jongeren nog duidelijk is. Sancties moeten helder en duidelijk zijn: in de motivering en de duur. Het is voor de Commissie niet helder wat het verschil is tussen een individueel regime in de

¹⁰¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 41

¹⁰² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 41 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 26

¹⁰³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 41 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 42

¹⁰⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 34

eigen kamer of in een kamer van de afzonderingsleefgroep. Al even onduidelijk is waarvoor de verschillende ruimtes gebruikt worden. De grootste zorg van de Commissie gaat over de tijdsinvulling tijdens de afzondering en de duur ervan. Ook in dat verband zien we wel positieve veranderingen. Waar vroeger alle middelen voor ontspanning weggenomen werden, krijgen jongeren nu wel strips, boeken en muziek. Maar nog niet overal. Wat is het nut van afzondering die langer dan een dag duurt zonder enige vorm van tijdsinvulling of interactie? Welk nut heeft afzondering als het alleen maar gaat om 'wachten'? We zijn ook bezorgd over het beperkt aan tal 'luchtmomenten'. Soms gaat het over maar twintig minuten per dag om daarna weer naar de kamer te gaan.¹⁰⁵

De Commissie verneemt dat sommige jongeren verschillende keren terug moeten naar de time-out. Ze stelt zich daar vragen bij. Strookt dat nog met het doel van time-out en staat het belang van de jongeren dan nog voorop? Of toont het eerder hoe externe jeugdhulpvoorzieningen extra ondersteuning nodig hebben?¹⁰⁶

3.5.15.7. Leefklimaat

Blijf verder werken aan de leefregels. Samenleven in groep kan niet zonder afspraken en leefregels. Leefregels horen het groepsleven te structureren of draaiende te houden. Het gaat over enkele basisregels. Naast die basisregels vragen we dat begeleiders en opvoeders de nodige flexibiliteit aan de dag leggen, afhankelijk van de situatie.¹⁰⁷ Een teveel aan regels, veelal informeel, leidt tot extra spanningen, conflicten en onduidelijkheid. Als jongeren geen feedback of uitleg krijgen over het hoe en waarom, voelen ze zich minder gebonden aan de regels. _ Koppel leefregels zoveel mogelijk los van een puntensysteem waar jongeren beloningen of vrijheden mee kunnen verdienen. Als het puntensysteem of de kleurencodes een pedagogisch instrument worden, zet een teveel aan leefregels of onduidelijkheid over bepaalde formele maar veelal informele regels dat onder druk. _ Een set regels is een dynamisch instrument, dat moet kunnen evalueren op basis van groepssamenstelling. Nieuwe regels maken blijkt niet zo moeilijk te zijn, regels schrappen des te moeilijker. Blijf aandachtig voor de vraag of de regels en de groep nog bij elkaar passen. We erkennen de positieve evoluties op weg naar een positief leefklimaat. Maar er blijft nog een stuk weg af te leggen. We vragen daar verder aan te werken. Een positief leefklimaat is geen verantwoordelijkheid van de leefgroepwerking alleen. Het is een visie, ingebed in de ruimere visie en missie van een voorziening of instelling. Begeleiders en opvoeders moeten ondersteund worden om een basishouding te ontwikkelen die aansluit bij een positief leef en leerklimaat. Dat vraagt aandacht, ondersteuning en acties voor teamwerking, intervisie, coaching en het algemene werkklimaat. _ Blijf jongeren genoeg uitleg geven over de weg naar een positief leefklimaat die je aan het afleggen bent. Pols hoe ze dat zelf ervaren. _ Evalueer de praktijk om met heel

¹⁰⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 29

¹⁰⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 30

¹⁰⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 22

kleine leefgroepen te werken en bekijk welke lessen andere voorzieningen daaruit kunnen trekken.¹⁰⁸

Blijf werk maken van een leefklimaat waarin jongeren zich goed voelen. Geef begeleiders genoeg zuurstof om hun cruciale taak te vervullen. _ Een gemeenschapsinstelling is geen 'normale' omgeving. Maar probeer de manier van omgaan met elkaar wel zoveel mogelijk af te stemmen op het normale leven. Daarbij hoort: niet altijd uitgaan van de slechte bedoelingen van de ander, ruimte laten voor vragen en uitleg, oog blijven houden voor de noden van de ander en daar flexibel op inspelen. Nu de gemeenschapsinstellingen (buiten de time-outgroepen) exclusief jongeren ontvangen die feiten gepleegd hebben, is het des te belangrijker om de jongere achter de feiten te blijven zien. _ Zorg dat een leefgroep een veilige plaats is. Werk preventief met een antipestbeleid. Zorg dat jongeren niet bang hoeven te zijn voor of het slachtoffer worden van leefgroepgenoten.¹⁰⁹

Regels zijn een dynamisch instrument. Blijf opvolgen in welke mate ze het samenleven in groep bevorderen. Evalueer het effect van de regels. Bekijk hoe ze nog passen bij de groepssamenstelling en de noden van de jongeren. Schrap ze als ze niet zinvol zijn. Maak die oefening samen met de jongeren. _ Door te werken met een bondige set regels, krijgen de individuele begeleiders meer ruimte om bepaald gedrag aan te moedigen of te sanctioneren. Gebruik die ruimte op een zinvolle manier. Als jongeren te vaak aangesproken worden op details, verliezen ze de moed. Bekijk altijd wat het individueel effect is van bepaalde regels en de bijbehorende sancties. _ Zorg dat kledingregels gelijk zijn voor iedereen: jongens, meisjes en medewerkers. Besef dat normen over kleren sterk kunnen verschillen. Geef jongeren zoveel mogelijk ruimte om hun eigen identiteit uit te drukken via hun kleren.¹¹⁰

Contact buitenwereld: Blijf flexibel omgaan met belmomenten. Stem deze af op de individuele noden van jongeren en wees niet bang om toegeeflijk te zijn op de momenten dat het jongeren echt helpt om steun te krijgen van hun omgeving. _ Maak contact met de buitenwereld niet afhankelijk van toestemming van de jeugdrechter. Werk omgekeerd: laat jongeren contact hebben, behalve als de jeugdrechter zegt dat daar een beperking op moet staan. Jongeren hebben sowieso recht op contact met broers en zussen (behalve als de jeugdrechter een contactverbod oplegt). _ Zorg dat jongeren de contactgegevens hebben van hun advocaat en consulent. Geef ze tijd en help ze eventueel om contact te leggen met die mensen. Zorg dat de consulenten van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank genoeg tijd hebben om de jongeren te kunnen terugbellen en opvolgen. We verwijzen verder naar de adviezen van het Kinderrechtencommissariaat over de werking van die diensten.¹¹¹ Blijf het recht op contact op een moderne manier invullen. De invoering van beeldbellen vinden de jongeren positief. Neem dat perspectief mee in beslissingen en probeer dat vooral te versterken in plaats van af

¹⁰⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 30

¹⁰⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 46

¹¹⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 48

¹¹¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 49

te bouwen. _ Het netwerk van de jongere is belangrijk. Wees flexibel om bezoek en telefonisch contact toe te laten. Breid dat uit tot waar het praktisch kan en maak uitzonderingen mogelijk als die nodig zijn. _ Neem bij de aanleg van nieuwe voorzieningen bereikbaarheid met het openbaar vervoer mee als een belangrijk criterium. Dat is belangrijk om het recht op contact tussen jongeren en de thuisomgeving te waarborgen, net zoals hun recht op reïntegratie. _ Overleg met De Lijn over de mogelijkheden voor grotere campussen die vandaag niet bereikbaar zijn. Voor het Vlaams Detentiecentrum is dat nog complexer door de samenwerking met de federale gevangenis, maar ook daar denken we dat overleg met De Lijn nodig is. _ Maak in de praktijk en in de regelgeving het recht van jongeren waar op bezoek van en belmomenten met hun broers en zussen. _ Zorg dat jongeren hun jeugdrechter, advocaat en consulent kunnen bereiken. De instellingen kunnen ervoor zorgen dat de jongeren altijd de juiste contactgegevens hebben. Ze kunnen ze ondersteunen bij het bellen. Contact met de consulent of advocaat mag niet meetellen als belminuten of gsmtijd. Zorg ook dat jeugdrechters en consulenten genoeg ruimte krijgen om jongeren in geslotenheid de informatie te geven waar ze recht op hebben. Die aanbeveling overstijgt de mogelijkheden en mandaten van de instellingen en voorzieningen. Het is een aanbeveling voor alle actoren in jeugdhulp en justitie. _ Geef jongeren die overwegen in beroep te gaan zeker genoeg informatie en faciliteer contact met hun advocaat.¹¹² Jongeren hebben recht op contact met thuis. Ze hebben recht op bezoek van hun gezin in de instelling en op telefonisch contact. Sommige instellingen hebben voor dat bezoek een aparte bezoekerszaal. In andere instellingen ontmoeten de jongeren hun gezin in de leefgroep. Ook de flexibiliteit van de belmomenten en de uitbreiding van het aantal belminuten sluit meer aan bij de noden van de jongeren.¹¹³

Contact politie: Ga bewust om met de beslissing om de politie te bellen, gezien de grote impact op de jongeren. Ga voorafgaand aan de interventie het gesprek aan met de politie, en stel uitdrukkelijk de vraag om zo weinig mogelijk geweld te gebruiken. _ Zorg na een interventie van de politie voor een debriefing, ook bij jongeren die 'alleen maar' getuige waren. Vraag hoe jongeren die contact hadden met de politie dat beleefden. Informeer die jongeren over hun recht om een klacht in te dienen en bied praktische hulp om stappen te zetten als ze dat willen. Wanneer de voorziening oordeelt dat er sprake is van buitensporig geweld binnen hun lokalen, kan er ook vanuit de voorziening klacht ingediend worden. _ Bouw een structureel overleg met de politiediensten in waarbij de interventies worden geëvalueerd. _ We adviseren om heel spaarzaam om te gaan met camera's. Maar als er beelden zijn van een interventie van de politie, bewaar die dan totdat de jongere beslist over wel of geen klacht indienen en laat de jongere ook weten dat er beelden zijn.¹¹⁴

Jongeren boeien als ze overgebracht worden, is erg ingrijpend. Daarom raadt de Commissie aan om uit te zoeken hoe een risicoinschatting kan gebeuren en wie

¹¹² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 38

¹¹³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 34

¹¹⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 51

daar het best voor geplaatst is, zodat niet elke jongere per definitie geboeid wordt.¹¹⁵

Zorg dat jongeren zich in alle privacy kunnen omkleden. Bij veel klachten die we horen, valt dat te verhelpen met eenvoudige infrastructurele ingrepen zoals raamfolie. Minstens even zinvol is het om daar als begeleider attent voor te blijven. Zorg dat jongeren genoeg privacy hebben als ze bellen. Uitzonderingen kunnen alleen op individuele basis als er duidelijke tegenindicaties zijn. Ga bewust om met het gedeeld beroepsgeheim. Deel informatie over jongeren alleen als dat echt nodig is.¹¹⁶ Respecteer de privacy van jongeren op hun kamer. Ga discreet om met jongeren en hun informatie. Geef jongeren privacy als ze bezoek krijgen. Hou rekening met de feedback van jongeren over hoe zij het ervaren als bezoek in de leefgroep plaatsvindt. Ga na of de negatieve gevolgen opwegen tegen de voordelen. We bevelen sterk aan om bezoek buiten de leefgroep te organiseren.¹¹⁷

Geef jongeren bij hun onthaal duidelijke informatie, maar ga er niet van uit dat die meteen blijft hangen. Probeer de informatie eventueel te spreiden over de eerste dagen en blijf ze genoeg herhalen. Schakel bij een eerste gesprek met anderstalige jongeren een (telefoon)tolk in.¹¹⁸ Breng flexibiliteit aan in de onthaalperiode: werk op maat van de noden van de jongeren en pas het traject aan, rekening houdend met een vorige (gesloten) voorziening, zodat trajecten niet elke keer van voren af aan opnieuw beginnen. We vragen om stil te staan bij het hoe en waarom van fouilles en jongeren hier voldoende uitleg over te geven.¹¹⁹

Gezondheid: Neem gezondheidsklachten serieus. Jongeren hebben het recht om een arts te zien als ze daar om vragen. We weten dat het soms even duurt voor je terechtkunt bij een tandarts of een specialist. Wees daarom transparant tegenover jongeren over afspraken voor consultaties. Hou rekening met noden op het vlak van geestelijke gezondheid. Wacht niet af, maar pols actief of jongeren hulp willen. Bied een luisterend oor. Zorg dat leefgroepbegeleiders, psychologen en andere medewerkers daar genoeg tijd voor kunnen vrijmaken en zorg dat begeleiders meer vorming krijgen op dit vlak. Jongeren geven niet snel signalen over psychische klachten. Reden te meer om heel aandachtig te zijn als ze dat wel doen. Neem hun verhalen serieus. Als het niet onmiddellijk mogelijk is om er iets mee te doen, maak de jongere dan duidelijk wie je erbij zult betrekken en op welke termijn je welke stappen gaat zetten. _ Biedt psycho-educatie over druggebruik aan. Zorg voor gezonde en lekkere maaltijden en betrek jongeren zoveel mogelijk bij de bereiding. Wees voorzichtig met commentaar op hun eetpatroon. Beperk regels over eten zoveel mogelijk om spanningen bij de maaltijd weg te nemen. Jongeren hebben recht op degelijk verluchte kamers. We mogen 'leefklimaat' letterlijk nemen: voor frisse lucht zorgen, past ook in een preventiebeleid. Zorg dus voor

¹¹⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 32

¹¹⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 51

¹¹⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 41

¹¹⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 52

¹¹⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 43

genoeg zuurstof en gebouwen die extreem weer aankunnen.¹²⁰ Ondersteun jongeren als ze willen stoppen met drugs en met roken. Intensifieer de samenwerkingsverbanden met de geestelijke gezondheidszorg. Dat ligt niet alleen bij de instellingen en voorzieningen. Het vraagt gedeelde verantwoordelijkheid en meer mogelijkheden in de geestelijke gezondheidszorg om daarop te kunnen inspelen.¹²¹ Maak intensievere trajecten mogelijk met kinder en jeugdpsychiatrie, geestelijke gezondheidszorg, integrale jeugdhulp en VAPH. Dat vergroot de expertise om de diverse jongeren te begeleiden en om de ondersteuning samen vorm te geven. Jongeren met noden op heel andere vlakken zetten de draagkracht van de gemeenschapsinstellingen onder druk.¹²² Daarnaast vraagt de Commissie om te onderzoeken hoe externe diensten, gespecialiseerd in psychiatrische zorg zoals de kinder- en jeugdpsychiater, vaker beschikbaar kunnen zijn voor de geplaatste jongeren. Om zo tegemoet te komen aan de nood van sommige jongeren aan intensieve psychiatrische ondersteuning.¹²³

Infrastructuur en eten: Blijf gezonde voeding aanbieden. Geef jongeren waar mogelijk de gelegenheid om zelf eten te bereiden. Zorg voor een kwalitatief aanbod van halal en vegetarisch eten. Complexe organisatorische beslissingsstructuren mogen verbeteringen van infrastructuur voor de jongeren in het Vlaams Detentiecentrum niet in de weg staan.¹²⁴

Voor niet-begeleide minderjarigen geldt net als voor andere jongeren dat een verblijf in geslotenheid alleen opgelegd kan worden als laatste redmiddel als dat strikt nodig is. De gemeenschapsinstellingen bieden ook voor hen geen structurele oplossing. Bouw dus verder aan de nodige alternatieven. Praat met jongeren als ze zich niet gerespecteerd voelen in hun identiteit. Denk na over hoe leefgroepen meer inclusief kunnen zijn voor LGBTQIA+jongeren.¹²⁵

Naast de formele regels zijn er toch nog heel wat informele regels die ook blijken te gelden. Daarvan zeggen jongeren dat dat lastig is. Net als de vaststelling dat ze geen uitleg krijgen als ze daar vragen over stellen. Of zoals zij het formuleren: 'Waarom is dat? Dat is toch stom?' Dat wordt beschouwd als tegenspreken.¹²⁶

3.5.15.8. Diversiteit begeleiders en personeelstekort

Het grote personeelstekort maakt dat creatieve oplossingen gezocht moeten worden. Het is het moment bij uitstek om te kijken of de instellingen medewerkers kunnen aanwerven buiten de klassieke doelgroep. Ga na hoe de job aantrekkelijker kan worden, ook voor mensen van kleur, ervaringsdeskundigen en andere groepen

¹²⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 53

¹²¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 50 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 21

¹²² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 22

¹²³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2019, p. 21

¹²⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 53

¹²⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 56

¹²⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 25

die tot nu toe minder vertegenwoordigd zijn in de teams. _ Voer een divers-sensitief beleid. Zorg voor genoeg vorming daarover. Neem jongeren serieus als ze opmerkingen kwetsend vinden. _ Zorg dat jongeren die een apart dieet volgen voor hun levensbeschouwelijke overtuiging of om gezondheidsredenen ook genoeg kwaliteitsaanbod krijgen. Maak minderheden niet afhankelijk van democratische groepsbeslissingen. Ga respectvol om met hun keuzes. _ Probeer taalbarrières te overwinnen. Werk als dat nodig is met (telefoon)tolken, zeker bij een intake en bij belangrijke gesprekken over trajecten.¹²⁷

De relatie van jongeren met hun opvoeders is natuurlijk niet voor iedereen hetzelfde. Soms loopt het goed en is de relatie met opvoeders betekenisvol en ondersteunend. En soms zijn er conflicten of ervaren jongeren een onrechtvaardige behandeling. Jongeren erkennen dat opvoeders verschillende opvoedingsstijlen of verschillende persoonlijkheden hebben. Dat op zich vinden ze geen probleem. Zelf hebben de jongeren ook verschillende persoonlijk heden en dat bepaalt of ze een klik ervaren of niet. Nabijheid en betrokkenheid zijn essentieel. Het ongenoegen bij jongeren zit eerder in hoe ze dan behandeld worden, het gevoel dat ze wel of geen respect krijgen, wel of geen ruimte om feedback te geven of erover te praten als ze zich onrechtvaardig behandeld voelen. Geef jongeren ruimte om te zeggen dat ze een gedrag of opmerking niet correct vinden. Creëer een cultuur van dialoog waarin voor jongeren duidelijk is wat zij mogen verwachten van de opvoeders en omgekeerd. Dat is een continu proces. Het kan zeker een plaats krijgen in een bewonersvergadering of een leefgroep overleg. Weerstand en frustraties ontstaan als opvoeders voortdurend ingrijpen, corrigeren en opmerkingen geven. De toon waarop dat gebeurt, is voor jongeren ook heel bepalend. Het is die combinatie die soms tot opgestapelde woede leidt.¹²⁸

De Commissie van Toezicht vraagt om genoeg te blijven investeren in het personeelskader zodat jongeren kunnen blijven rekenen op de juiste ondersteuning en begeleiding. Geef medewerkers zuurstof en ondersteun ze om te kunnen blijven werken met die diverse groep jongeren.¹²⁹ Trek genoeg budget uit en zorg voor genoeg medewerkers om de rechten van jongeren in geslotenheid te waarborgen. Onderzoek de redenen voor het personeelstekort en verloop en pak deze aan.¹³⁰ Op personeelsvlak is het ondertussen vijf over twaalf in de gemeenschapsinstellingen. Vorig jaar vroegen we om te evalueren waarom mensen afhaken. We hopen dat dat ondertussen verder onderzocht is en vragen dringend maatregelen om het grote personeelsverloop een halt toe te roepen. Zorg dat jobs in de gemeenschapsinstellingen werkbaar zijn en voldoening bieden. Onthaal nieuwe medewerkers met genoeg zorg. Maak dat wie nog niet de juiste

¹²⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 56

¹²⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 23, 25 en 26 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2019, p. 21

¹²⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 35

¹³⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 56

competenties heeft, die zo snel mogelijk opdoet. Bewaak het effect van de personeelssamenstelling op de jongeren.¹³¹

3.5.15.9. Recht op onderwijs

Blijvende vraag naar een breder onderwijsaanbod in alle gemeenschapsinstellingen. Het hele aanbod moet toegankelijk zijn voor alle jongeren zonder dat gender een rol speelt bij de keuzemogelijkheden. Dat kan bijvoorbeeld ook in samenwerking met scholen buiten de instelling. Of via een aanbod op de campus dat leidt tot dezelfde diploma's.¹³²

Het is onaanvaardbaar dat er nog altijd geen officieel onderwijs is in de gemeenschapsinstellingen, met een volwaardig curriculum dat ook buiten de instelling erkend wordt. Dat is een serieuze inbreuk op het recht op onderwijs. We verwachten dat de Vlaamse Regering heel snel duidelijk maakt hoe en tegen welke datum ze dat hiaat zal opvullen. Het gebrek aan leerkrachten in de gemeenschapsinstellingen hangt samen met het tekort in de brede samenleving. Het is ook duidelijk dat het beroep aantrekkelijker zou worden als het statuut van die leerkrachten verbetert, als er officieel onderwijs komt in de gemeenschapsinstellingen en het departement Onderwijs de leerkrachten tewerk zou stellen. Ook daarom dringt een oplossing zich op. Regel een waardig alternatief als lessen niet kunnen doorgaan door gebrek aan leerkrachten. Blijf samenwerken met externe scholen.¹³³ Respecteer het principe van onderwijsequivalentie in de gemeenschapsinstellingen, met een volwaardig curriculum dat ook buiten erkend wordt. Bekijk met de voorzieningen voor veilig verblijf waar er intern onderwijs nodig is en hoe je ook daar onderwijsequivalentie kunt bereiken. Blijf samenwerken met externe scholen, waar dat kan door leerlingen buiten naar school te laten gaan en door te investeren in samenwerking met scholen.¹³⁴ Jongeren klagen dat er klagen dat er zo weinig keuzemogelijkheden zijn en dat de 'lessen' soms aanvoelen als bezigheidstherapie.

3.5.15.10. Dagactiviteiten

Het leven in de gemeenschapsinstellingen is sterk gestructureerd. Het tijdstip om op te staan, de dagindeling, het dagprogramma, het onderwijs, de bezoekmomenten en de vrije tijd liggen in elke instelling vast. Elke instelling werkt nu met basisregels en regels per leefgroep die kunnen veranderen als de samenstelling van de leefgroepen verandert. Maar er blijven nog te veel regels die tot sancties leiden. De jongeren moeten inspraak krijgen over die leefgroepregels. Ook moeten ze erop kunnen vertrouwen dat ook de opvoeders zich houden aan gemaakte afspraken en regels. Het systeem om het gedrag van de jongeren te

¹³¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 59

¹³² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 36 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2019, p. 31

¹³³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 57

¹³⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 60

beoordelen, een beloning of een sanctie te geven, moet duidelijk en helder zijn. Een puntensysteem lijkt bijvoorbeeld tot heel wat verwarring en discussie te leiden.¹³⁵

Aandacht voor hoe de jongeren de vele kamermomenten beleven. Ze vraagt dat instellingen dit serieus nemen en regelmatig bijhouden hoeveel uur de jongeren per week in hun kamer zitten. Ze vraagt ook met jongeren te bekijken hoe die momenten zinvoller ingevuld kunnen worden. Organiseer een gevarieerd programma aan activiteiten, die inspelen op de interesses van de jongeren in de leefgroep. Bied niet alleen verplichte taken en activiteiten aan, maar zorg dat er ook ruimte overblijft om zelf in te vullen.¹³⁶ Blijf gevarieerde activiteiten aanbieden, met genoeg sport en cultuur en met inspraak van de jongeren. Blijf zoeken naar mogelijkheden om op een veilige maar moderne manier naar muziek te luisteren en gebruik te maken van andere multimedia.¹³⁷

3.5.15.11. Participatie

Maak structureel ruimte om jongeren agendapunten te laten aanbrengen en te bespreken die zij belangrijk vinden en motiveer hen om dit te doen. Zorg ervoor dat de bewonersraad zo geleid wordt dat alle jongeren de kans krijgen om hun mening te geven. Bereid bewonersvergaderingen goed voor en maak hier geen schijnparticipatie van. Koppel op een vergadering terug aan de jongeren over wat er de vorige keer gezegd of gevraagd is. Werk verder aan een participatiecultuur waarin feedback en inspraak op alle niveaus en over alle domeinen mogelijk zijn. Geef jongeren zoveel mogelijk informatie over hun verblijf en wat hen te wachten staat. Blijf die informatie regelmatig herhalen en pols vaak genoeg of ze nog met vragen zitten. Betrek ze bij beslissingsmomenten over hun traject.¹³⁸

De Commissie vraagt om de positieve ontwikkelingen over de formele participatietrajecten verder vorm te geven en door te trekken naar elke leefgroep in elke instelling. Het kan niet zijn dat de mate waarin jongeren hun participatierecht kunnen uitoefenen bepaald wordt door hoe individuele opvoeders ernaar kijken.¹³⁹

De Commissie vraagt extra ondersteuning voor de gemeenschapsinstellingen bij de bewonersraden. Externe steun kan de werking verhelderen en tot meer daadwerkelijke participatie van de opvoeders en jongeren leiden.¹⁴⁰

¹³⁵ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 25

¹³⁶ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 58

¹³⁷ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 66 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 28

¹³⁸ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Jaarverslag 2021, 2021, p. 68

¹³⁹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstanties, 2020, p. 34

¹⁴⁰ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties, 2019, p. 29

3.5.15.12. Snelheid uitstroom en re-integratie

Jongeren moeten soms veel te lang in de gemeenschapsinstellingen moeten blijven omdat er geen uitstroomperspectief is. Er zijn lange wachtlijsten om door te schuiven naar de reguliere voorzieningen voor bijzondere jeugdzorg, de VAPH-voorzieningen en de GES+voorzieningen.¹⁴¹

Zorg voor een hulpaanbod dat een snelle uitstroom garandeert. Jongeren mogen niet langer in dit kader blijven dan pedagogisch strikt nodig is. Evalueer in welke mate het veilig verblijf tegemoetkomt aan de doelstellingen op dat vlak. Bied snelle en gepaste zorg aan de allerjongsten. Volg op wat het effect is van de volledige inwerkingtreding van het nieuwe Decreet Jeugddelinquentie op de in- en uitstroom.¹⁴²

Van bij de start van het traject van de jongere moet de toekomst in de maatschappij centraal staan. Zet de inspanningen op dat vlak verder. Geef jongeren op tijd de kans om de gemeenschapsinstelling te verlaten, bijvoorbeeld voor bezoek aan hun ouders, om zo te werken aan hun re-integratie. Maar ook jongeren van wie de thuissituatie dit niet toelaat moeten de kans krijgen om buiten de instelling aan hun toekomst te werken. Bied zeker ook in het Vlaams Detentiecentrum genoeg mogelijkheden om te werken aan re-integratie.¹⁴³

3.5.15.13. Veilig verblijf

Blijf van elkaar leren. We hopen dat de instellingen ook volgend jaar genoeg uitwisselen en dat het Agentschap Opgroeien verder gelegenheden schept voor ontmoetingen. Deel met elkaar de lessen over wat wel en niet werkt. _ Bied alle jongeren een steunende omgeving, met begeleiders die nabijheid bieden en aanklappend aan de slag gaan met de doelstellingen van jongeren. _ Ga bewust om met controlerende maatregelen die jongeren als extreem opdringerig ervaren. Besef dat zo'n sterk controlerende omgeving maar voor een beperkte tijd leefbaar is. Zorg dus dat jongeren op tijd kunnen uitstromen en dat de mate van controle afgebouwd wordt tijdens hun verblijf. Richt nieuwe leefgroepen alleen in op plaatsen die vlot bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. Zorg dat in stedelijke omgevingen met veel aanmeldingen voor veilig verblijf er ook genoeg plaatsen zijn. Bekijk met De Lijn hoe voorzieningen beter ontsloten kunnen worden. _ Stimuleer verder contact met de ouders, ook waar dat moeilijk loopt. Maak genoeg tijd en middelen vrij voor contextbegeleiding. _ Ga bewust om met een verbod op gsm-gebruik en internet. Weeg dat af aan de persoonlijke noden van de jongere en evalueer regelmatig welke pedagogische meerwaarde het heeft. Ga bewust om met de beslissing om de politie te bellen, gezien de grote impact op de jongeren. _ Zorg na een interventie van de politie voor een debriefing, ook bij jongeren die

¹⁴¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op de gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2020, p. 36

¹⁴² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 58 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2019, p. 33

¹⁴³ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Jaarverslag 2021, 2021, p. 72 en Commissie van Toezicht voor Jeugdinstantellingen, Open venster op gesloten en besloten jeugdinstantellingen, 2019, p. 33

'alleen maar' getuige waren. Vraag hoe jongeren die contact hadden met de politie dat beleefden. Informeer die jongeren over hun recht om een klacht in te dienen en bied praktische hulp om stappen te zetten als ze dat willen. Wanneer de voorziening oordeelt dat er sprake is van buitensporig geweld binnen hun lokalen, kan er ook vanuit de voorziening klacht ingediend worden. Informeer jongeren ook over de samenwerkingsafspraken met de politie en over het soort situaties waarin de voorziening de politie belt. Als er geen sprake is van afzondering, geldt des te meer dat elk gebruik van camera's goed gemotiveerd moet worden. We stellen ons grote vragen bij de meerwaarde daarvan. Ga bewust om met intensieve manieren van whereabouts opvolgen. Respecteer daarbij de privacywetgeving. Zorg dat de geestelijke gezondheidszorg toegankelijk is, ook voor jongeren in voorzieningen veilig verblijf. _ Veel jongeren in veilig verblijf stellen geen uitdrukkelijke hulpvraag voor geestelijke gezondheid. Werk ook voor die jongeren proactief: zorg voor een laagdrempelig aanbod aan psycho-educatie, toets af welke noden zij hebben aan geestelijke gezondheid en wakker hun motivatie aan om hulp te zoeken. Bied waar nodig hulp om te stoppen met roken. Zorg voor een warme, huiselijke inrichting. Betrek de jongeren hierin. Laat jongeren zoveel mogelijk mee verse, kwalitatieve en gezonde maaltijden klaarmaken. Zorg dat jongeren die een apart dieet volgen voor hun levensbeschouwelijke overtuiging of om gezondheidsredenen ook genoeg kwaliteitsaanbod krijgen. Les volgen in een buitenschool heeft de absolute voorkeur. Maak dus een prioriteit van de inschrijving van jongeren die geen school hebben. Zoek een richting die past bij de interesses en competenties van de jongere. Besef dat het niet realistisch is om er structureel op te rekenen dat alle jongeren in veilig verblijf naar school kunnen. Vorig jaar kwamen er extra middelen voor onderwijs in veilig verblijf. Evalueer met de voorzieningen of dat volstaat om voor alle jongeren in veilig verblijf een onderwijstraject op maat mogelijk te maken. Zorg dat sancties niet in de weg staan van het recht op onderwijs. Als een jongere echt niet naar school kan, geef dan samen met school zo snel mogelijk informatie over hoe de jongere de leerstof kan inhalen. Blijf een mooi aanbod aan activiteiten aanbieden. Als jongeren inspraak krijgen over de inhoud en timing, is dat aanbod beter afgestemd op hun behoeften. Stimuleer jongeren die daar klaar voor zijn verder om vrijwilligerswerk of vakantiewerk te doen. Laat jongeren contact maken met de natuur en maak waar mogelijk ruimte voor contact met dieren in en rond de voorziening. Zorg voor een hulpaanbod dat een snelle uitstroom uit veilig verblijf garandeert. Jongeren mogen niet langer in dat kader blijven dan pedagogisch strikt nodig is. Bereid jongeren voldoende voor op hun volwassenheid. De afgelopen jaren kwam er veel meer aandacht voor werken met en rond de context. Toch staan nog te veel jongeren er alleen voor op hun achttiende verjaardag. Zet dus nog sterker in op contact met context en familyfinding. Zorg voor nazorg. Doe dat voor achttienjarigen niet verplichtend, maar wel aanklampend. Trek vanuit het beleid genoeg budget uit voor die nazorg. Bij voorkeur biedt een veilig verblijf ook CBAW, begeleiding bij zelfstandig wonen: vertrouwde gezichten die begeleiden, voor zover de jongere dat zelf wil om werk te maken van een stevige verankering van het aanbod "Jeugdhulp na 18 jaar". Onze aanbeveling is hier dezelfde als voor de gemeenschapsinstellingen: we vragen dringend maatregelen om het grote personeelsverloop een halt toe te roepen. Zorg dat jobs in een veilig verblijf werkbaar zijn en voldoening bieden. Onthaal nieuwe medewerkers met zorg. Maak

dat wie nog niet de juiste competenties heeft, die zo snel mogelijk opdoet. Bewaak het effect van de personeelssamenstelling op de jongeren.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstituten, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 63-71

3.6. Justitie en handhaving

3.6.1. Jeugddelinquentie

De voorgaande aanbevelingen van het Kinderrechtencomité met betrekking tot jeugddelinquentie (CRC/C/BEL/CO/3-4, punt 83) zijn niet volledig uitgevoerd. Ook zou elke mogelijkheid van berechting van een kind door een gerecht voor volwassenen of detentie van een kind met volwassenen moeten worden afgeschaft. Toegankelijke en gekwalificeerde rechtsbijstand moet direct worden verleend. Er is een voorkeur voor buitengerechtelijke maatregelen, zoals diversie, bemiddeling en advisering, voor kinderen die beschuldigd worden van strafbare feiten en, waar mogelijk, het gebruik van niet-vrijheidsbenemende straffen voor kinderen, zoals proeftijd of gemeenschapsdienst. Detentie kan enkel als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke termijn.¹⁴⁵

Vlaanderen maakte nog geen komaf met de uithandengeving van minderjarigen en dient een sterkere rechtspositie van minderjarigen in het jeugddelinquentiebeleid uit te bouwen.¹⁴⁶

3.6.2. Jeugdadvocaat

3.6.2.1. Waarborging rechtsbijstand

Er moeten straffere garanties komen voor het recht op een advocaat in alle procedures. Jongeren moeten niet alleen bij de rechtbank maar ook in de praktijk altijd kunnen rekenen op rechtsbijstand.¹⁴⁷

3.6.3. Preventie

Nood aan meer middelen voor preventie, voor begeleiding van bij de eerste verontrustende signalen in de ontwikkeling van kinderen en jongeren, en voor gespecialiseerde hulpverlening voor minderjarige plegers van zedenfeiten om opsluiting te voorkomen of te beperken. Dit strookt met het basisprincipe van het jeugddelinquentierecht, dat zegt te willen inzetten op preventie om de onderliggende oorzaken van jeugddelicten aan te pakken.¹⁴⁸

3.6.4. Detentie

¹⁴⁵ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 46 & 47

¹⁴⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 149 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 38

¹⁴⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 149

¹⁴⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 93

3.6.4.1. Gegevensverzameling vrijheidsberoving stimuleren

Implementeer de aanbevelingen van de wereldwijde VN-studie over kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd om het aantal kinderen in detentie effectief te verminderen.¹⁴⁹

3.6.4.2. Verbod op detentie omwille van migratie

Detentie van kinderen zonder papieren vanwege de migratiestatus van hun ouders staat haaks op het belang van het kind en dient betwist te worden.¹⁵⁰ Een aanpassing wetgeving om de opsluiting van minderjarigen om migratiegerelateerde redenen definitief te verbieden.¹⁵¹

3.6.4.3. Vlaams Detentiecentrum

Het Vlaams Detentiecentrum Beveren startte begin 2021. Na twee jaar dringt een grondige evaluatie zich op vanuit de rechten van de jongeren. Ook in het zeer gesloten detentiecentrum is leefklimaat en onderwijs(-equivalentie) uiterst belangrijk. Jongeren die voor hun uithandengeving buitengewoon of praktijkonderwijs volgden, moeten verder onderwijs kunnen volgen in het detentiecentrum. Jongeren hebben recht op tijd buiten de cel, op een zinvolle daginvulling, betaalbare aankopen en werkgelegenheid. Toegankelijke (geestelijke) gezondheidszorg, inclusief verslavingszorg en inclusief een preventief aanbod is hierbij belangrijk. Als we willen dat jongeren succesvol kunnen re-integreren, moet er in het detentiecentrum genoeg geestelijke gezondheidszorg zijn, inclusief verslavingszorg en preventie door bv. verse, kwalitatieve en gezonde maaltijden, met porties die groot genoeg zijn. Re-integratie en toekomstperspectief dient centraal te staan. Een systematische evaluatie van het profiel van uithandengegeven jongeren en welk traject zij doorlopen nadien, ontbreekt nog. De ontwikkeling om de uithandengeving te gebruiken als poort naar internering is zorgwekkend. De vraag wat de meerwaarde van uithandengeving is naast de nieuwe langdurige sancties in de gemeenschapsinstellingen. Schenk blijvend aandacht aan het evenwicht begeleiding en bewaking en zorg dat het personeel de juiste competenties heeft om die balans te bewaren.¹⁵² Andere kinderrechtenactoren vragen artikel 36bis van de wet van 1965 op te nemen in artikel 606 van het Wetboek van Strafvordering om te voorkomen dat minderjarigen in gevangenissen voor volwassenen terecht komen.¹⁵³

¹⁴⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 38

¹⁵⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 149

¹⁵¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

¹⁵² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties, Maak van afzondering de uitzondering, 2022, p. 73-

¹⁵³ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 38

3.6.5. Buitengerechtelijke bemiddeling

Ook buiten het juridische veld doen zich spanningen voor. Uiteenlopende factoren bepalen of daar een maatschappelijke reactie op volgt en of die ook gewenst is: de aard van de feiten, de schade, de wetgeving maar ook de onderlinge relatie tussen de betrokkenen, eerdere ervaringen of de fase waarin de vraag wordt gesteld (na seponering, verjaring of veroordeling). In de eerste plaats wordt best goed gemonitord welke diensten al een specifiek aanbod hebben rond bemiddeling. Het is ten zeerste te vermijden dat leefgroepen en scholen hun conflicten zouden uitbesteden aan een externe dienst. Een tweede risico is dat buitengerechtelijk bemiddelen problemen geeft op vlak van mandatering (met welk mandaat nodig je een partij uit tot deelname?) of op vlak van waarheidsvinding (nergens werd een verklaring vastgelegd of door politie vaststellingen gedaan). Mogelijks ook komt de neutraliteit van de bemiddelaar in het gedrang doordat hij/zij werd benaderd door één van de partijen en niet door een meer neutrale verwijzer. Ook de factoren die voor rechtszekerheid moeten zorgen -de principes van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit- zijn afwezig in deze buitengerechtelijke contexten. Juridisch is het immers zo dat de maatschappelijke afhandeling van strafzaken uitsluitend de overheid toebehoort. In strafrechtelijke zaken is juridisch gezien dus geen onderlinge, buitengerechtelijke regeling mogelijk tussen de betrokkenen.¹⁵⁴

3.6.6. Politie

3.6.6.1. Rechten van kinderen en jongeren in relatie tot politie

Vrijheidsbeneming kan alleen onder bepaalde strikte voorwaarden worden toegepast: als uiterste maatregel, voor een zo kort mogelijke periode, in overeenstemming met de wet en met waardigheid. Kinderen dienen ook in het kader van een bestuurlijke aanhouding meteen geïnformeerd te worden, in een taal die aangepast is aan hun leeftijd, over hun rechten en over waarom ze aangehouden zijn en wat er gaat gebeuren. Tijdens de detentie moeten kinderen toegang hebben tot juridische bijstand en de steun van hun ouders (wettelijke vertegenwoordiger) en moeten hun basisbehoeften (water, sanitaire voorzieningen) worden gerespecteerd. Er dient nader onderzocht te worden of de huidige regelgeving en procedures binnen het politiewerk voldoende het belang en de rechten van het kind garanderen en willekeur tegengaan, rekening houdende met de kwetsbaarheid van de minderjarige. Het gebrek aan systematische documentatie van politiecontroles van jongeren vormt een belangrijke belemmering voor het afleggen van verantwoording en het nemen van verantwoordelijkheid. Het Adviesorgaan beveelt systematische verzameling van gegevens over discriminerende en onrechtmatige identiteitscontroles van kinderen en jongeren aan. Het Adviesorgaan dringt erop aan dat meer rekening wordt gehouden met de preventieve maatregelen die door de jongeren zelf worden voorgesteld en die ertoe kunnen bijdragen spanningen die vaak tot geweld leiden, te voorkomen of te verlichten. Het Adviesorgaan dringt erop aan dat alle professionals van justitie, met inbegrip van de politie, een passende

¹⁵⁴ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 307

multidisciplinaire opleiding krijgen over de inhoud en de betekenis van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

3.6.6.2. Lokale dialoog is belangrijk

Zet in op wederzijds vertrouwen en begrip, samenwerking en duidelijke afspraken tussen kinderen, jongeren, jeugdactoren en politie.¹⁵⁵

3.6.6.3. Impact interventies minderjarigen groot

Er wordt te weinig rekening gehouden met de erg grote impact van soms buitenproportionele interventies bij minderjarigen. In interventies verliest de politie soms de context en de kwetsbaarheid van minderjarigen uit het oog. Er is ook geen handleiding of wetgeving over omgaan met minderjarigen. Daardoor zijn er grote verschillen op het terrein en krijgen individuele politiemensen veel marge in hoe zij vinden dat ze kunnen omgaan met jongeren.¹⁵⁶ Er moet verder werk gemaakt worden van aparte regelgeving, procedures en protocollen voor politietoetredingen tegen minderjarigen, of die nu slachtoffer, getuige of mogelijk betrokken zijn bij een delict. Daarnaast moet men onderzoeken hoe aangepaste handelwijzen tegenover minderjarigen hun weg kunnen vinden naar de interventiegids voor agenten.¹⁵⁷

3.6.6.4. Ongegronde politiecontroles

Talrijke getuigenissen van kinderen en jongeren die in 2021 verzameld werden, suggereren dat ongegronde politiecontroles frequent zijn, dat ze vooral gericht zijn op achtergestelde buurten en dat deze "identiteitscontroles" soms gepaard gaan met andere, meer intrusieve praktijken. Tijdens demonstraties die plaatsvonden tijdens de lockdown omwille van corona, getuigden kinderen die gearresteerd en vastgehouden werden over discriminerende, gewelddadige en beledigende praktijken omdat ze deelnamen aan een demonstratie of zich aan de rand ervan bevonden (NCRK Adviesorgaan, 2021).¹⁵⁸ Verbeter de regelgeving en procedures van de politie zodat ze de rechten, integriteit en overlevingskansen van kinderen garanderen. Zorg voor een strikte beperking op elke mogelijkheid om kinderen op te sluiten. Ga misbruik van controles tegen en verzamel er systematisch gegevens over.

3.6.6.5. Corona

De politiediensten werden belast met de handhaving van en de controle op de toepassing van de coronamaatregelen. Niet altijd een dankbare extra taak. We kregen er meldingen over. Jongeren zochten manieren om elkaar buiten te ontmoeten. Ze liepen sneller in het vizier bij politiecontroles en werden soms echt

¹⁵⁵ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 7

¹⁵⁶ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.134

¹⁵⁷ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 39 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 38

¹⁵⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 37

brutaal aangesproken over de naleving van de coronamaatregelen. Nuance of begrip viel soms helemaal weg. Dat zagen we in meer verhalen van jongeren die ze wilden vertellen als signaal. Een signaal dat het voor hen al niet gemakkelijk was en dat ze het gevoel hadden bekeken te worden als onverantwoordelijken die zich niets aantrekken van de coronamaatregelen. Dat stuitte jongeren tegen de borst.

3.6.6.6. Gebruik handboeien en naakt fouilleren

De meest gehoorde klacht is dat politie te weinig rekening houdt met de impact van soms buitenproportionele interventies op minderjarigen. De vragen gaan over naakt fouilleren en stelselmatig handboeien. Bij politie interventies gaat de aandacht voor de context en de kwetsbaarheid van minderjarigen soms verloren. Er is ook geen handleiding of wetgeving over omgang met minderjarigen. Daardoor zijn er grote verschillen op het terrein en krijgen individuele politiemensen veel marge in hoe zij vinden dat ze kunnen omgaan met jongeren.¹⁵⁹

In de Kamer wordt een wetsvoorstel behandeld over naaktfouilles (Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, met het oog op het invoeren van een registratie- en motiveringsplicht bij zogenaamde naaktfouilles, 22 april 2021). Strakkere regels voor (naakt) fouilles zijn nodig, echter er ontbreken specifieke bepalingen over kinderen. Dit zou inhouden: een verbod op naaktfouilles van minderjarigen bij administratieve of bestuurlijke aanhoudingen. Bij gerechtelijke aanhoudingen vragen we dat een procureur des Konings steeds schriftelijk toestemming geeft tot naaktfouille, pas na een individuele risico-inschatting. De naaktfouille moet in verhouding zijn tot de feiten, noodzakelijk zijn en uitgevoerd worden met respect voor de waardigheid van het kind. We vragen dat de toepassing van de risico-inschatting en de registratie systematisch gecontroleerd wordt. Naaktfouilles worden ook uitgevoerd in de gemeenschapsinstellingen, zonder enige vorm van controle.¹⁶⁰

3.6.6.7. Politiecel bij aanhouding toetsen aan belang van het kind

We horen verhalen van jongeren die een dag of nacht in de politiecel moeten doorbrengen voordat ze voorgeleid worden bij de jeugdrechtbank. Jongeren die niet gekend staan voor recidive, die geen agressie of weerspannigheid toonden. Is die beslissing een automatisme en wordt er afgewogen of die jongere naar huis kan vóór de voorleiding? We waken erover dat dit geen standaardbeslissing mag zijn waardoor de 'gemakkelijkheidsoverweging' de bovenhand neemt.¹⁶¹

¹⁵⁹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 147

¹⁶⁰ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

¹⁶¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.134

3.6.6.8. Kindluik integreren in opleiding politie

Ontwikkel een module voor de politiescholen over de omgang met minderjarigen vertrekkende vanuit het belang van het kind en het Kinderrechtenverdrag.¹⁶²

3.6.6.9. Efficiënt, toegankelijk, kindvriendelijk en transparant klachtenmechanisme

De klachtenlijnen van de korpschefs, de dienst Intern Toezicht of Comité P zijn voor hen onbekend of té onduidelijk. In de klachtenafhandeling zelf ervaren minderjarigen weinig toegankelijk taalgebruik. Bovendien hebben weinig jongeren vertrouwen in de interne klachtenlijnen bij de politie. De angst voor represailles is groot. Het klachtensysteem en de procedure moeten toegankelijker worden.¹⁶³

Versterk de cyber crime units van de politie (middelen, mensen, technologieën) voor een meer doeltreffende aanpak van digitaal geweld.

3.6.7. Vorming en opleiding professionals

Advocaten en rechters dienen verder te worden gevormd op het gebied van kinderrechten en met betrekking tot kindvriendelijke methodes.¹⁶⁴

Politieagenten moeten beter opgeleid worden voor situaties waar minderjarigen bij betrokken zijn als getuige, slachtoffer of overtreder. Vormingen moeten inzetten op de-escalatie en omgaan met agressie. Er moet werk gemaakt worden van regels, procedures, richtlijnen en protocollen specifiek voor situaties waarbij kinderen betrokken zijn. Tot slot pleiten we voor een efficiënt, laagdrempelig, kindvriendelijk en transparant klachtenmechanisme, als sluitstuk van deze kindvriendelijke aanpak door de politie.¹⁶⁵

3.6.8. Minderjarige verkeersslachtoffers

Bij zware verkeersongevallen wacht slachtoffers vaak een lange lijdensweg om via de verzekering van de tegenpartij vergoed te worden voor de geleden schade. Er zijn vaak opeenvolgende gerechtelijke expertises, die soms jaren lopen, om de juiste omvang en aard van de letsels en de daarmee samenhangende vergoeding te bepalen. Er is nood aan een traumasensitieve aanpak die het kind niet opnieuw triggert. De wettelijke bepalingen moeten gerespecteerd worden, maar overbelasting van het kind kan vermeden worden door telkens stil te staan bij de vraag of het noodzakelijk is om het kind zelf opnieuw te bevragen.¹⁶⁶

¹⁶² Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 39 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 38

¹⁶³ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 39

¹⁶⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 46 & 47

¹⁶⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

¹⁶⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 94

3.6.9. Lokale veiligheidscellen

3.6.9.1. Vage definiëring en discriminatie

Het kinderrechtenkader is niet in overweging genomen bij het aannemen van de wet die de LIVC-R's verplicht maakte voor alle gemeenten in België. Er is nood aan een definitie van wat onder 'gewelddadige radicalisering' valt. De exclusieve focus op moslimjongeren is niet correct. Het werken aan een sterk regionaal en lokaal beleid (met betrokkenheid kinderen en jongeren) om racisme en discriminatie aan te pakken mag niet ontbreken. Laat het preventieve deradicaliseringsbeleid niet aansturen vanuit politie en justitie, maar hou het bij preventie.¹⁶⁷

3.6.9.2. Vertrouwensrelatie hulpverlening onder druk

Hulpverleners mogen volgens het decreet van meet af aan meegeven dat ze dat vertrouwen kunnen verbreken als ze mogelijke signalen van radicalisme zien. Zonder dat hulpvrager of hulpverlener weten waar de grenzen liggen van radicalisme en extremisme, want het decreet geeft geen duidelijke, nauwkeurige, voorspelbare definitie. Alleen bij duidelijke tekenen van extreme radicalisering met risico op een terroristisch misdrijf kan volgens ons een zorg- en hulpverlenende organisatie meewerken aan een casusoverleg. Beroepsgeheim kan enkel uitzonderlijk worden geschonden. Niet-deelname aan LIVC R moet gemotiveerd worden aan de burgemeester. Het decreet zou moeten vermelden dat niet-deelname geen gevolgen heeft voor de betreffende organisatie.¹⁶⁸

3.6.9.3. Gegevensverwerking tijdens casusbespreking vraagt veel verantwoordelijkheid alle deelnemers LIVC R

Deelnemers die moeten waken over de doelstelling van een LIVC R. Zij moeten nagaan of hun rol en de verwerking van persoonsgegevens beperkt blijven tot de doelstelling van het LIVC R. Ze zijn allemaal individueel verwerkingsverantwoordelijke.¹⁶⁹

3.6.10. Gemeentelijke administratieve sancties

De wet op de gemeentelijke administratieve sancties dient te worden herzien om ervoor te zorgen dat deze niet van toepassing is op kinderen en dat sancties voor antisociaal gedrag alleen kunnen worden opgelegd binnen het jeugdrechtstelsel.¹⁷⁰ Het VN-Comité maakt zich ook zorgen over het feit dat in het kader van de wijziging van de wet op de gemeentelijke administratieve sancties in 2013, de leeftijd voor het opleggen van dergelijke sancties is verlaagd van 16 naar 14 jaar en dat er nieuwe sancties werden ingevoerd.

¹⁶⁷ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 307

¹⁶⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 131

¹⁶⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 131

¹⁷⁰ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 46 & 47

3.7. Onderwijs

De beleidsnota Onderwijs bevat volgende raakvlakken voor kinderrechten.¹⁷¹

- Leerwinst als indicator voor de kwaliteit van onderwijs en van het leerpotentieel van leerlingen.
- Nood aan gelijke onderwijskansen en het wegwerken van armoededrempels in onderwijs.
- Belang van een warme overdracht tussen thuis en school om kleuterparticipatie te bevorderen, en van een doeltreffend antispijbelbeleid op basis van eenvormige registratie van afwezigheden
- Belang van rechtszekerheid voor leerlingen en van een regelgevend kader dat kinder- en mensenrechten consistent toepast
- Verschillende mogelijkheden om bij de geplande herziening van het M-decreet huidige tekortkomingen weg te werken
- Elementen evaluatie van het decreet leerlingenbegeleiding maar beter aan de orde kunnen komen
- Rol van het inschrijvingsrecht om gelijke kansen te garanderen op toegang tot een school van eigen voorkeur, met aandacht voor het principe van continuïteit in opvoeding en onderwijs, onder andere op het vlak van taal.¹⁷²

3.7.1. Religie en religiebeleving op school

Het verbod op het dragen van religieuze symbolen, zoals islamitische hoofddoeken, is stigmatiserend en discriminerend voor kinderen, met name voor meisjes met een islamitisch geloof, en kan van invloed zijn op hun schoolkeuze, verdere studie en werk. Er moeten maatregelen komen om ervoor te zorgen dat de rechten van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en op non-discriminatie volledig worden gerespecteerd.¹⁷³ Voor het Grondwettelijk Hof kan een preventief verbod wel, als dat voortvloeit uit de eigen invulling van 'neutraliteit' in het pedagogisch project van de school. Om de grondwettelijk voorziene vrije schoolkeuze mogelijk te maken, moet elke school zo'n eigen pedagogisch project uitwerken. Voor het Grondwettelijk Hof volstaat dat als 'dwingende maatschappelijke noodzaak' om te rechtvaardigen dat sommige scholen levens beschouwelijke symbolen bij leerlingen verbieden. Daaruit volgt dan wel dat voor elke school die een streng algemeen niet-tijdelijk verbod oplegt, er wel altijd een andere moet zijn zonder zo'n verbod. Anders is er geen vrije schoolkeuze meer.¹⁷⁴

¹⁷¹ Beleidsnota Onderwijs 2019-2024, ingediend door Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, 129 (2019-2020) – Nr. 1, 8 november 2019 (2019-2020), www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1342719.

¹⁷² Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 81

¹⁷³ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 21

¹⁷⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

3.7.2. Mentaal welzijn op school

Maak van scholen een partner in het mentaal welzijn van kinderen en jongeren. Doorbreek het stigma door ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren op school en tijdens de lessen de kans krijgen om te praten over wat hen bezighoudt, en pas de lesprogramma's hieraan aan. Zorg ervoor dat leerkrachten en schoolpersoneel weten bij welke diensten ze terecht kunnen als een kind of jongere gespecialiseerde hulp nodig heeft. Ga hierbij sectoroverschrijdend te werk (samenwerking CLB's, eerstelijnszorg, gespecialiseerde hulp, jeugdwerk, jeugdhulp, etc.).¹⁷⁵

3.7.2.1. Inclusief en veilig schoolklimaat aanpakken

Scholen zijn een veilig plek voor jongeren om contacten te leggen en aan zelfontwikkeling te doen. Er zou meer ruimte moeten zijn voor mentale gezondheid in het onderwijs. 41% van de LGBTQ+-leerlingen voelt zich onveilig op school door hun seksuele oriëntatie en bijna een kwart vermijdt daarom de toiletten en kleedkamers van de school.¹ Op de Kinderrechtendag vroegen de jongeren om – ook op school – zichzelf te kunnen zijn, ongeacht kleur of geaardheid.¹⁷⁶ We vragen om werk te maken van een meer inclusieve en veilige cultuur op school. Uit één onderzoek bleek dat mindfulness zou kunnen bijdragen tot een daling in zorgen en stress en een stijging in sociale verbondenheid. Verder onderzoek is nodig.¹⁷⁷

3.7.2.2. De bereikbaarheid en zichtbaarheid van een CLB vergroten

Garandeer voldoende initiatieven om het stigma rond mentale gezondheidsproblemen te doorbreken.¹⁷⁸ Breng de expertise, ook de kinderpsychiatrische expertise, op tijd tot bij de minderjarige, het gezin en zijn omgeving, zoals de school. We horen nog te vaak van schroom in de scholen om externe specialisten die de minderjarige goed kennen toe te laten op overlegmomenten op school. Blijf investeren in laagdrempelige geestelijke gezondheidszorg, binnen handbereik van scholen en gezinnen en nauw aansluitend bij de nulde- en de eerstelijnszorg.¹⁷⁹ de toegang tot psychosociale hulp voor leerlingen die hulp nodig hebben moet bevorderd worden.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtencoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 27

¹⁷⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 18

¹⁷⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 81

¹⁷⁸ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 48

¹⁷⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 56

¹⁸⁰ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 17

3.7.2.3. Structureel overleg

Welzijn kan een vast onderdeel zijn in het structurele overleg tussen school, CLB en pedagogische begeleidingsdienst (PBD).¹⁸¹

3.7.2.4. Monitoring

Er moet systematisch zicht zijn op de noden voor het welbevinden van de leerlingen. Een meldpunt voor pestproblemen en grensoverschrijdend gedrag kan zorgen voor snellere stappen tot ondersteuning en professionalisering.

3.7.3. Impact corona

3.7.3.1. Heropstart scholen

Ook bij de heropstart van de scholen stuiten leerlingen met zorgnoden op extra drempels in het gewoon onderwijs. Zoals leerlingen met ASS. De gekende schoolomgeving valt weg, klassen zijn gesplitst, de dagindeling is anders, de ondersteuning is nog niet optimaal. Leerlingen krijgen aanpassingsproblemen, missen structuur, ervaren te veel nieuwe prikkels. Soms kiezen ouders er dan voor om hun kind niet opnieuw naar school te laten gaan. Maar ook scholen zeggen aan ouders dat de zorg voor hun kind in die omstandigheden te zwaar is en ontraden of weigeren een terugkeer naar school.¹⁸²

Daarom is het noodzakelijk om volop in te zetten op intense samenwerking tussen scholen, brugfiguren en organisaties die dicht bij kwetsbare gezinnen staan en voldoende aandacht te geven aan kinderen en jongeren in kwetsbare situatie.

Goede screening en opvolging van de leerlingen bij de heropstart van de scholen in september, zowel voor leerachterstanden als voor hun welbevinden.¹⁸³

3.7.3.2. Werkplekieren onderbroken

De maatregelen om het coronavirus in te dijken, hadden een impact op het verloop van de les- en werkplekcomponent in duaal leren, deeltijds beroepsonderwijs en de leertijd. Voor de werkplekcomponent gelden de regels van de onderneming die de leerling opleidt. Ondernemingen die door corona moesten sluiten of geconfronteerd werden met tijdelijke werkloosheid konden de overeenkomst schorsen. Hun recht op onderwijs was niet gegarandeerd, hun welbevinden ging erop achteruit en doordat de leervergoeding wegviel, kwamen verschillende jongeren ook financieel in de problemen.¹⁸⁴

3.7.3.3. Afwezigheid op school

Door corona bleven meer leerlingen afwezig op school. Soms moesten ze thuis in quarantaine. Soms kwamen ze niet naar school voor hun gezondheid of die van een inwonende risicopatiënt of grootouders thuis. Soms uit onvrede over de

¹⁸¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 17

¹⁸² Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 97

¹⁸³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 83

¹⁸⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 84

coronamaatregelen, zoals de verplichte mondmaskers op school. De meldingen kwamen van bezorgde schooldirecties, ouders en CLB's.¹⁸⁵

3.7.4. Afstandsonderwijs

3.7.4.1. Ervaringen kinderen en jongeren

Niet alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen ervoeren afstandsonderwijs op dezelfde manier tijdens de eerste lockdown. Zet in op het gedifferentieerd aan de slag gaan in afstandsonderwijs. Heb hierbij voldoende aandacht voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen in kwetsbare situaties. Zo hebben niet alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen toegang tot het juiste materiaal om vlot te kunnen deelnemen aan het afstandsonderwijs.⁷⁸ Enkel materiële ondersteuning van het beleid of het onderwijs, zoals het voorzien van laptops voor leerlingen, is niet voldoende om het afstandsonderwijs minder mentaal belastend te maken. Plan afstandsonderwijs voldoende, indien dit in de toekomst nog nodig zou zijn.⁸⁰ Studenten gaven aan dat ze hierbij nood hebben aan structuur.¹⁸⁶ Heb aandacht voor het versterken van de intrinsieke motivatie van leerlingen in (afstands)onderwijs, zeker bij jongens en leerlingen van het secundair onderwijs.¹⁸⁷

In een Europees onderzoek gaf 31% van de Belgische ouders aan dat hun kind niet volwaardig kon deelnemen aan het afstandsonderwijs. Vooral kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen konden niet volwaardig deelnemen aan het thuisonderwijs. Ouders met kinderen en jongeren met een leerstoornis gaven ook aan dat ze weinig ondersteuning kregen. Volgens ouders ervoeren kinderen en jongeren met ontwikkelingsstoornissen het afstandsonderwijs als negatief, omdat er te weinig rekening werd gehouden met hun noden. Daarnaast meldde Unia een klacht over de ongelijke behandeling van kinderen die voor de coronapandemie al thuisonderwijs volgden. Ouders gaven aan dat er onvoldoende tijd was voor het schoolwerk en kinderen en jongeren te veel schooltaken hadden.¹³ Kinderen en jongeren spendeerden dagelijks meer tijd aan thuisleren tijdens het afstandsonderwijs. De dagelijkse tijd gespendeerd aan thuisleren steeg meer voor het secundair onderwijs dan lager onderwijs.¹⁸⁸

Uit onderzoek bleek dat jongeren schoolgerelateerde stress ervoeren door het afstandsonderwijs. De leeromgeving was de sterkste voorspeller van stress. Sociale ondersteuning hebben thuis (bv. iemand die helpt met huiswerk) en geen materiële deprivatie hebben (als elementen van de leeromgeving) verminderden de kans op stress. Een groot gezin bleek een nog grotere voorspeller van stress.

¹⁸⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 89

¹⁸⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 74

¹⁸⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 75

¹⁸⁸ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 63 en Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 81-82

Jongeren uit families met een kwetsbare socioeconomische achtergrond leefden vaker in overbevolkte huizen. Jongeren die rapporteerden dat hun gezin meer financiële moeilijkheden ervaarde sinds de coronacrisis rapporteerden meer dan dubbel zo veel toegenomen stress, dan jongeren zonder financiële moeilijkheden. Ook huiselijk geweld was gerelateerd aan toegenomen stress, net zoals geen eigen plek hebben om te ontspannen. Zo verminderde contact (online of in persoon) met vrienden de kans op toegenomen stress.¹⁸⁹

Volgens Europees onderzoek werd het afstandsonderwijs in Europa ervaren als van slechte kwaliteit. In dit onderzoek gaf echter slechts 8% van de Belgische ouders aan dat ze het onderwijs van lage kwaliteit vonden. Uit een bevraging bij jongeren bleek dat 7 op de 10 leerlingen afstandsonderwijs haalbaar acht. Minder dan de helft vond afstandsonderwijs zinvol.¹⁹⁰

De digitale tools die gebruikt werden tijdens de coronapandemie werden gezien als een versterking van het onderwijs voor kinderen en jongeren met een inclusief traject. Volwassen personen met autisme, inclusief jongvolwassenen, gaven ook aan dat ze online onderwijs als positief ervaarden.¹⁹¹

Scholen probeerden zo kwaliteitsvol mogelijk onderwijs aan te bieden. Toch zijn er na twee jaar nog steeds grote verschillen in hoe ze afstandsonderwijs aanpakken. Ook als scholen het goed aan boord legden, worstelden veel jongeren met afstandsonderwijs. Ze klaagden over te hoge druk en te veel extra taken, en te weinig mogelijkheden om vragen te stellen. Ze misten het contact met medeleerlingen en leraars.¹⁹²

Er is nood aan regelgeving met structureel ingebouwde uitzonderingsregels, zodat de overheid bij volgende periodes zonder contactonderwijs niet moet teruggrijpen naar een nooddecreet en kort op de bal spelende richtlijnen meteen een decretale basis hebben, met aandacht voor buitengewoon onderwijs (en collectief leerlingenvervoer) en onderwijs aan anderstalige nieuwkomers.¹⁹³ Op 8 juli 2022 keurde de Vlaamse regering een voorontwerp van decreet goed dat scholen voor gewoon of buitengewoon secundair onderwijs de mogelijkheid biedt om tot maximum 50 procent van het curriculum via interactief afstandsonderwijs te organiseren, voor volledige leerlingengroepen of voor individuele leerlingen. Het voorontwerp van decreet legt daarbij een aantal belangrijke voorwaarden vast. Voor de inhoudelijke kwaliteitsaspecten verwijst de memorie van toelichting naar het bestaande referentiekader onderwijskwaliteit. Van een apart aanvullend

¹⁸⁹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 63 en Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 81-82

¹⁹⁰ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 68

¹⁹¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 69

¹⁹² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 59

¹⁹³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 83

inhoudelijk kwaliteitskader is dus (voorlopig) geen sprake. Er wordt wel een evaluatie voorzien in de loop van het schooljaar 2026-2027.¹⁹⁴

3.7.4.2. Onbereikte groep

Een deel van de kinderen en jongeren verdween van de radar. Dat is juist op school misschien wel het sterkst zichtbaar. Niet alle leerlingen schakelden even vlot over naar afstandsonderwijs. Scholen signaleerden dat ze een belangrijke groep niet bereikten, ondanks de grote inspanningen die ze samen met brugfiguren en jeugdwelzijnswerkers leverden.¹⁹⁵

3.7.4.3. Afstandsonderwijs zorgde voor druk

Enkele ouders klaagden dat die hoge druk bij hun tieners leidde tot depressieve gedachten, soms zelfs tot zelfmoordgedachten. Andere ouders klaagden over wat er mankeerde aan het afstandsonderwijs: dat met al die zelfstandige thuistaken en toetsen op school maar weinig ruimte was voor echte interactie tussen leerkracht en leerlingen. Zo kregen leerlingen op school niet overal genoeg gelegenheid om vragen te stellen over wat ze thuis niet begrepen hadden. Of ging de tijd voor contactonderwijs grotendeels op aan toetsen. Uiteraard moeten leerkrachten de leervorderingen van hun leerlingen opvolgen. En we begrijpen dat leerkrachten daar meer behoefte aan hebben als de leerlingen een groot deel van de leerstof zelfstandig moeten verwerven. Schoolteams spreken daarom het best af hoe ze dat kunnen doen zonder de beperkte contactdagen grotendeels op te offeren aan toetsen die leerlingen ook weer alleen en in stilte moeten afleggen.¹⁹⁶

3.7.4.4. Contacten tussen leerlingen beperkt

Ook het contact met klasgenoten had vaak te lijden onder het afstandsonderwijs. Bij onlinelessen laten de leerlingen hun camera vaak uit. Om bandbreedte uit te sparen en om privacyredenen. Jongeren en leerkrachten zeggen dat het contact zo grotendeels verloren gaat. Opvallend is dat jongeren in periodes van afstandsonderwijs dat gemis aan livecontact niet allemaal of niet altijd aanvulden met onlinecontacten.¹⁹⁷

3.7.4.5. Leerlingen met onderwijsnoden uit de boot

Leerlingen met specifieke onderwijsnoden hadden het vaak nog lastiger met het afstandsonderwijs. Zij hebben het vaak nog moeilijker om zelfstandig taken te begrijpen en leerstof te plannen en onder de knie te krijgen. Er waren minder kansen om extra uitleg te krijgen. De redelijke aanpassingen op school moesten hertekend worden of vielen soms helemaal weg.¹⁹⁸

Knelpuntennota Kinderrechtencommissariaat 9 maart 2021aandacht voor knelpunten in hoe scholen het afstandsonderwijs realiseren: Te weinig interactie

¹⁹⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 59

¹⁹⁵ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 82

¹⁹⁶ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 82

¹⁹⁷ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 82

¹⁹⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 83

met de leerkrachten over de lesinhoud en over hoe de leerlingen het hele afstandsonderwijs ervaren. Te weinig interactie met klasgenoten. Te weinig schoolgerelateerde ervaringen en symbolische momenten. Te grote taaklast voor leerlingen. – Te weinig aandacht voor welbevinden van de leerlingen. Te weinig aandacht voor leerlingen die extra zorg nodig hebben. Laat zo snel mogelijk weer voltijds contactonderwijs toe. Het liefst met de mogelijkheid om schooluitstappen en mijlpaalmomenten te organiseren. Creëer een referentiekader voor kwaliteitsvol afstandsonderwijs en voor gecombineerd onderwijs. Zo'n referentiekader moet oog hebben voor de vermelde knelpunten en gaat dus niet alleen over onlinelessen. Het is niet alleen relevant voor toekomstige noodsituaties, maar ook omdat sommige scholen secundair onderwijs al lieten weten dat ze – ook na corona – voordelen zien in een combinatie van contactonderwijs met bijvoorbeeld een dag of een halve dag afstandsonderwijs per week. Professionaliseer leerkrachten in kwaliteitsvol gecombineerd onderwijs. Zorg voor begeleiding van schoolteams om gecombineerd onderwijs kwaliteitsvol te realiseren. Heb aandacht voor het welbevinden van leerlingen en geef ze inspraak bij de invulling en organisatie van afstandsonderwijs.¹⁹⁹

3.7.4.6. Grens privé en school bewaken

Scholen moeten omzichtig omspringen met de privacy van hun leerlingen. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt altijd aandacht voor de basisrechten van leerlingen en ouders: het recht op informatie, op afbeelding en op toestemming. Scholen kunnen er niet zomaar van uitgaan dat een leerling het oké vindt om te filmen of een app te gebruiken. We vragen om leerlingen en ouders te informeren en om erover te praten met de leerlingen.²⁰⁰

3.7.5. Leerachterstand

Kinderen waren bezorgd over hun schoolresultaten, inclusief achterstand op school. Onderzoek is het erover eens dat het sluiten van scholen in de eerste lockdown leidde tot een leerachterstand. Het effect is nog sterker voor kinderen en jongeren in kwetsbare situaties. Uit een onderzoek blijkt dat het sluiten van scholen in 2020 een negatief effect had op de leerprestaties van leerlingen uit het zesde leerjaar. De leerverliezen waren groot, zeker rekening houdend met het feit dat leerlingen uit het zesde leerjaar als één van de eersten opnieuw naar school konden. Leerlingen van andere jaren ervoeren mogelijk een nog groter negatief effect. Ongelijkheid in en tussen de scholen is bovendien toegenomen. Scholen met meer leerlingen in kansarme situaties hadden een groter leerverlies. Hoe meer sluitingsdagen, hoe hoger het leerverlies. Later onderzoek toonde aan dat er een significante leervertraging was bij Vlaamse leerlingen van het zesde leerjaar sinds de pandemie. Deze leervertraging verbeterde in 2021 voor verschillende vakken, behalve voor taal. De leervertraging nam toe voor Nederlands in 2021. Het verschil tussen de vakken kan onder andere verklaard worden doordat het gebruik van mondklappers een grotere impact heeft op het leerproces van talen dan bij andere

¹⁹⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 83

²⁰⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 111

vakken. Er was een lichte, maar niet significante, verbetering van de leerprestaties van de meest kwetsbare leerlingen in 2021. De toetscores voor wiskunde voor de best presenterende leerlingen in 2021 daalden dan weer significant. In de regio's waar er een zomerschool was, werd de leervertraging zowel voor Nederlands als voor wiskunde gestopt.²⁰¹ Uit internationaal onderzoek bleek ook dat de negatieve effecten op schoolprestaties afnamen na verschillende lockdowns, wat kan wijzen op het gewoon worden aan de online leeromgeving van leerlingen en ouders.²⁰²

In België heeft 69% van de 15-jarigen een basisbekwaamheid wat betreft lezen en wiskunde, goed voor een 11de plaats. Dat lijkt behoorlijk, maar toch valt bijna een derde uit de boot.²⁰³

Sinds het voorjaar van 2020 leidt de coronacrisis tot extra leerachterstand. In juni 2020 gingen veel scholen extra voorzichtig evalueren. Daardoor zouden ze in januari 2021 wellicht meer leerlingen moeten heroriënteren naar een andere studierichting. Het Kinderrechtencommissariaat kreeg daarover vragen en opmerkingen van verontruste leerlingen, ouders en onderwijzers. We publiceerden begin december een standpunt. _ We vroegen rekening te houden met de individuele situatie van elke leerling. _ We vroegen leerlingen en leerkrachten genoeg tijd te geven om de achterstand door de coronasituatie weg te werken, desnoods tot in juni. _ We vroegen uit te gaan van een groeigerichte benadering en de mogelijkheden en de talenten van de leerling centraal te stellen bij een oriëntering of heroriëntering. _ We vroegen de mogelijkheden te benutten van 'flexibele leerwegen' die het corona onderwijsdecreet van 10 november 2020 biedt, ook waar dat niet in het schoolreglement staat.

3.7.6. Onderwijsongelijkheid

Het Comité is ernstig bezorgd dat: (a) kinderen uit sociaal en economisch achtergestelde gezinnen en kinderen met een migratieachtergrond belemmeringen ondervinden bij de toegang tot kwaliteitsonderwijs, zoals schoolgeld en discriminatie door leeftijdgenoten en leerkrachten, wat leidt tot ondermaatse prestaties, oververtegenwoordiging in het technisch en beroepsonderwijs, voortijdige schoolverlating, schooluitsluiting en het niet behalen van een diploma, (b) de uitgaven voor kleuter-, basis- en secundair onderwijs en de intrekking van de schooltoelagen in geval van frequente afwezigheid in Vlaamse scholen een negatieve impact hebben op kinderen uit de economisch en sociaal meest achtergestelde gezinnen, (c) lagere en middelbare scholen niet beschikken over de capaciteit om een groeiende bevolking van kinderen op te vangen, (d) pesten en geweld op school door zowel leeftijdgenoten als leerkrachten alomtegenwoordig blijft. 39. Verwijzend naar subdoel 4.1 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen dringt het Comité er bij de Verdragsstaat, op aan: (a) zijn inspanningen op te voeren om ongelijkheden te bestrijden en gelijke kansen in het onderwijs aan te moedigen, en tegelijkertijd de integratie van kansarme

²⁰¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 67

²⁰² KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 68

²⁰³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 24

kinderen te bevorderen, (b) discriminatie op school te voorkomen en te bestrijden, aantijgingen in verband met discriminatie effectief te onderzoeken en het bewustzijn van kinderen en hun ouders over klachtenmechanismen te vergroten, (c) de lerarenopleiding in diversiteit, interculturele vaardigheden en conflictbemiddeling te versterken om leerkrachten in staat te stellen de integratie van kinderen met verschillende achtergronden in een hechte en gastvrije omgeving te vergemakkelijken, (d) de schoolkosten in alle regio's [gemeenschappen] van de Verdragsstaat af te schaffen, (e) het Vlaams beleid inzake schooluitval te herzien en actief niet-repressieve maatregelen te ontwikkelen om ervoor te zorgen dat kansarme kinderen in het onderwijscircuit blijven en toegang hebben tot de onderwijstrajecten van hun keuze, (f) de capaciteit van de scholen te vergroten en het aantal plaatsen in de scholen in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest te verhogen, (g) de maatregelen ter bestrijding van pesten, waaronder cyberpesten, te versterken die preventie, mechanismen voor vroegtijdige opsporing, empowerment van kinderen en beroepsbeoefenaars, interventieprotocollen en geharmoniseerde richtlijnen voor het verzamelen van casusgerelateerde gegevens omvatten.²⁰⁴

De coronapandemie versterkte bestaande onderwijsongelijkheid. Leerlingen in kwetsbare situaties liepen meer risico op schooluitval. Ook Roma en woonwagenbewoners kregen moeilijk toegang tot het onderwijs.⁵⁹ Ook voor kinderen en jongeren met chronische nieraandoeningen was dit het geval. Uit een internationaal onderzoek blijkt dat er specifieke aanbevelingen voor kinderen en jongeren met nierziekten waren, maar dit was slechts in een minderheid van de deelnemende landen van het onderzoek. In België werkte Sciensano een aanbeveling uit. Kinderen en jongeren met een ernstige nieraandoening, of een combinatie van meerdere ernstige aandoeningen, werden aangeraden niet naar school te gaan. Veel artsen gaven echter aan dat ook kinderen en jongeren met minder ernstige aandoeningen uitgesloten werden uit het onderwijs, hoewel het medisch gezien wel mocht. De helft van de patiënten werden volgens artsen geweigerd door de scholen zelf, of konden niet regelmatig naar school.²⁰⁵

Monitor de oververtegenwoordiging van de meest kansarme kinderen, vanaf een jonge leeftijd, in het bijzonder, technisch en beroepsonderwijs. Onderzoek de oorzaken hiervan en ontwikkel samen met experts, gezinnen, en kinderen en jongeren in kansarmoede maatregelen om deze oververtegenwoordiging aan te pakken. Verbied en sanctioneer schoolpraktijken waarbij een leerling om sociaaleconomische en/of culturele redenen naar een bepaalde studierichting of het buitengewoon onderwijs wordt georiënteerd.²⁰⁶

De coronapandemie zorgde voor een (versnelde) digitalisering van het onderwijs. Aandacht voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen in kwetsbare situaties is hierbij essentieel. Al voor de pandemie was een deel van de bevolking niet mee met digitalisering. In 2019 had 11% van de Vlaamse gezinnen geen toegang tot het

²⁰⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 38 en 39

²⁰⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 71

²⁰⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 51

internet.⁶⁹ 8% van de studenten gaf aan geen stabiele internetverbinding te hebben.⁷⁰ Kinderen en jongeren hadden geen of soms maar één computer of geen aparte kamer.⁷¹ Veel acties van de overheid en scholen waren gericht op toegang tot internet en het geven van laptops aan leerlingen. Hierbij werden personen in kwetsbare situaties niet altijd voldoende bereikt, zoals OKAN-leerlingen, studenten en jongeren in begeleid wonen.⁷² Er was nog te weinig oog voor gebrek aan digitale en mediavaardigheden.⁷³ De verschillende regels per deelstaat, onderwijsniveau en type onderwijs werden als discriminerend ervaren.⁷⁴ Unia ontving 103 meldingen over toegang tot onderwijs voor kinderen uit het opvangcentrum van Fedasil in Koksijde. Het voorleggen van een negatieve coronatest werd enkel voor deze kinderen als voorwaarde gesteld om onderwijs te mogen volgen.²⁰⁷

Voor de digitale onderwijs- en leeractiviteiten: Vermijd financiële drempels als scholen ouders een financiële waarborg of bijdrage vragen voor gebruik van ICT-materiaal. Bekijk hoe scholen kunnen helpen als ouders van leerlingen digitaal ongeletterd zijn en hun kinderen daardoor minder goed kunnen ondersteunen bij huistaken en onlinelessen. Hoe kan samenwerking met lokale besturen, centra voor volwassenenonderwijs en andere externe organisaties scholen daarbij helpen? _ Neem 'leerlingen motiveren' en 'interactie met leerlingen' op als aspecten van het referentiekader kwaliteitsvol digitaal onderwijs. Heb aandacht voor de rol van flexibele leerwegen om de differentiatiemogelijkheden van digitaal onderwijs volop te benutten, zowel voor leerlingen met een beperking als voor (ultra-)hoogbegaafde leerlingen. Ontwikkel een 'inclusietoets' die checkt of de digitale leermiddelen en activiteiten geen leerlingen met beperkingen uitsluiten en of scholen redelijke aanpassingen doen waar dat nodig is. In zijn visienota 'Digisprong' wil de minister voor elke leerling secundair onderwijs een laptop (of ander ICT-toestel). We horen ondertussen dat de extra subsidies die de minister daarvoor uittrekt, volgens verschillende schoolbesturen de aankoopkosten niet helemaal dekken. En dat ze dus een deel van de extra kosten moeten aanrekenen aan de ouders. We dringen erop aan dat scholen een kostenregeling uitwerken die rekening houdt met de financiële draagkracht van gezinnen.²⁰⁸

Ouders waren voornamelijk verantwoordelijk voor de begeleiding van kinderen en jongeren tijdens het thuisonderwijs. Dit versterkte de ongelijkheid, aangezien niet alle ouders dezelfde ondersteuning konden aanbieden. Anderstalige ouders en ouders van kinderen met specifieke onderwijsbehoeften gaven aan dat ze niet konden instaan voor de ondersteuning van hun kind.²⁰⁹

²⁰⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 73 en Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 114

²⁰⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 110

²⁰⁹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 73

aandacht voor mogelijk verborgen schoolkosten die buiten de schoolrekening blijven. Scholen kunnen minder goedgezinnen informeren en doorverwijzen naar ondersteuning door gemeente, OCMW of Vlaamse overheid.²¹⁰

Uit de Diversiteitsbarometer blijkt dat leerkrachten bereid zijn om ongelijkheden in het onderwijs aan te pakken, maar niet over de juiste tools beschikken om met heterogene leerlingenpopulaties om te gaan. Zoals alle organisaties die opkomen voor de rechten van kinderen en van personen met een handicap of die strijden tegen racisme al langer aanbevelen, moeten leerkrachten een opleiding en ondersteuning krijgen afgestemd op de uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd, om het onderwijs inclusiever te maken.²¹¹

3.7.7. Inclusief onderwijs

België is Europees koploper in het aandeel leerlingen dat in het buitengewoon onderwijs les volgt. Kinderen en jongeren met een handicap en bijzondere noden hebben onvoldoende toegang tot het reguliere onderwijs. Schoolgebouwen zijn vaak niet of onvoldoende toegankelijk voor leerlingen met een fysieke handicap. Bovendien kunnen leerlingen met een handicap in het reguliere onderwijs vaak niet op de nodige ondersteuning en voldoende redelijke aanpassingen rekenen.²¹²

De coronapandemie zette inclusief onderwijs nog meer onder druk. Het onderwijs voor leerlingen en studenten met een handicap was bijzonder moeilijk volgens onderzoek van Unia. Er waren weinig of geen aanpassingen op maat. Bovendien werden onderzoeken naar leerproblemen uitgesteld, wat het moeilijk maakte om aangepaste maatregelen te nemen. De lange tijdsduur van de coronapandemie had een impact op kinderen en jongeren met een inclusietraject, hun ouders en de actoren die het traject begeleidden. Ouders misten een transparante samenwerking met de school. Ouders hadden het gevoel dat ze zelf veel initiatief moesten nemen bij het verwezenlijken van de inclusieve trajecten. Dit zette de kwaliteit van deze trajecten onder druk. Kinderen en jongeren in een inclusietraject werden weinig gehoord. Ook later in de pandemie bleef onderwijs minder toegankelijk. De verbinding met andere leerlingen staat nog steeds onder druk. Ouders hebben het idee dat de leerkansen zijn verminderd. Er werden meer (gemotiveerde) verslagen geschreven, wat een ondersteuning vanuit het buitengewoon onderwijs mogelijk maakte. Ook het CLB rapporteerde in het jaarverslag een stijging van 37% van het aantal gemotiveerde verslagen.²¹³

De vragen en klachten leren ons dat ouders veel drempels ervaren als hun kind meer zorg nodig heeft: ouders hebben vaak het gevoel dat ze ondanks het wettelijk kader moeten vechten voor een recht op zorg of inclusie. Ze zeggen dat ze afhankelijk zijn van de good will van de school om de nodige zorg of aanpassingen

²¹⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 110

²¹¹ Unia, 74 aanbevelingen van Unia voor de verkiezingen van 2024, 2023, Unia, p. 38

²¹² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 29

²¹³ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 72

te krijgen waardoor hun kind mee kan in het gewone onderwijstraject. Ze zien dat de school al van in het begin zelf invult welke zorg en welke maatregelen nodig zijn. Vaak zijn die gebaseerd op stereotypen over de problematiek, terwijl er een veelheid van uitingsvormen en daaruit voortvloeiende noden zijn. Ze voelen zich vaak niet gesteund en alleen. Ze hebben het gevoel dat ze voortdurend in vraag gesteld worden. Ze ervaren het traject als erg intensief en tijd rovend. Ze moeten vaak alles zelf regelen, houden alles zowel thuis als op school draai ende, informeren de school over mogelijk heden, leggen contacten met externen, reiken oplossingen aan ... Ook de vele gesprekken en overlegmomenten wegen door. Voor ouders beperken die gesprekken zich meestal niet tot overleg op school. Ze overleggen ook thuis met externe hulpverlening en ondersteuners. De school stelt veel eenzijdige voorwaarden aan het traject. Ouders ervaren een passieve invulling van inclusie – ‘we zullen starten en zien wel gaandeweg’ – of er komen veel beloftes die niet ingevuld worden. Ouders verschillen van mening met de school over de invulling van het belang van het kind. Ze hebben het gevoel dat de school dat inroept als een hol argument, meestal om een inclusief traject te stoppen. Ouders voelen zich geen gelijkwaardige partners. Ze krijgen geen volwaardige participatie bij de inclusievraag. Ze voelen zich vaak ‘gestuurd’ door de onderwijspartners. Ze hebben moeite om de taal van de school te begrijpen. In de klachten horen we ook verzuchtingen van scholen: Leerkrachten en CLB-medewerkers voelen zich niet altijd comfortabel en zelfzeker genoeg om kwaliteitsvolle inclusie te realiseren. Directies, leerkrachten en zorgteam wijzen op gebrek aan kennis en mogelijkheden over sommige problematieken, waardoor zoeken naar gepaste oplossingen moeilijk is. Scholen voelen zich niet gesteund door ouders en voelen te weinig erkenning voor hun inspanningen. De medewerking van ouders is niet altijd optimaal, terwijl die toch nodig is om inclusie te laten slagen. Het is vaak moeilijk om een evenwicht te vinden tussen de belangen en noden van de leerling, van de school en van de medeleerlingen. Kwaliteitsvolle inclusie vraagt veel management, overleg en middelen die niet altijd voor handen zijn. In situaties waar een leerling ook zware gedragsproblemen heeft of de les vaak ver stoort, komen scholen ook onder druk te staan van ouders van medeleerlingen. Ze vragen zich af waar het recht op inclusie eindigt als de impact op andere kinderen te groot wordt.

214

Gedragsproblemen en grensoverschrijdend gedrag van de leerling tegenover medeleerlingen en leerkrachten vaak de belangrijkste factor te zijn waardoor inclusie op de helling komt. De impact van ziekte op het volgen van onderwijs leidt ook vaak tot discussie.²¹⁵

Over de evaluatie en het curriculum van leerlingen in een inclusief traject is er nogal wat onduidelijkheid. Het is soms moeilijk te bepalen welke doelen de leerling moet bereiken. Ook bij een IAC (individueel aangepast curriculum) zijn er veel onzekerheden bij ouders over de studiebekrachtiging. Een IAC is een leer programma op maat van een leerling met een verslag voor toegang tot buitengewoon onderwijs, maar die toch naar een gewone school gaat. In zo'n IAC

²¹⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 91-92

²¹⁵ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

zitten aangepaste leerdoelen die de klassenraad kiest, na afstemming met de ouders, het CLB, externe ondersteuners en als dat kan ook met de leerling. Na evaluaties kunnen de doelen aangepast worden. Ouders voelen zich niet altijd een evenwaardige partner als de klassenraad de leerdoelen bepaalt en zien niet altijd vanuit welke overwegingen de school die leerdoelen stelt. Maar ook op klassenraden is er discussie en soms onzekerheid over hoe ze de leerling moeten evalueren.²¹⁶

de lange weg om een school voor gewoon onderwijs te vinden die het kind wil inschrijven (ook al is dat de eerste zestig dagen onder ontbindende voorwaarde), het soms onduidelijke verloop van het overleg en de afweging over de nodige aanpassingen, scholen of individuele leerkrachten die de afgesproken redelijke aanpassingen achteraf niet of niet zoals afgesproken uitvoeren – soms gevolgd door onenigheid over de bereikte resultaten, het attest of de heroriëntering op het einde van het schooljaar.²¹⁷

De klachten leren ons wat belangrijk is voor kwaliteitsvolle inclusie: De leerling staat centraal. De noden en behoefte van de leerling zijn het uitgangspunt. Iedereen doet mee op gelijke voet om noden te benoemen en oplossingen te zoeken. Er is duidelijkheid over de afspraken, de verwachtingen van ouders, leerling en school en de grenzen. Er is van in het begin een duidelijk en haalbaar handelingsplan en de leerdoelen zijn bepaald. Er wordt regelmatig overlegd, geëvalueerd en bijgestuurd. De draagkracht van school, leerling en ouders moeten elkaar blijven vinden. Er wordt gezocht naar inspiratie in en buiten de school. Het netwerk rond het kind is samengebracht in de schoolomgeving en zoekt naar samenwerkingsverbanden. Wat telt is wat de leerling kan – en niet wat hij niet kan – door zijn beperking of ziekte. Inclusiebeleid moet geïntegreerd en gedeeld beleid zijn. Alle leerkrachten en interne ondersteuners delen dezelfde visie, wat zorgt voor continuïteit. Er wordt over gewaakt dat alle kansen geboden en gebruikt worden.

Ook scholen voor buitengewoon onderwijs signaleren soms dat ze geen antwoord hebben op de noden van een leerling of dat die leerling hun draagkracht te boven gaat. Voor ouders is het moeilijk te vatten dat een school voor buitengewoon onderwijs draagkracht inroept of zegt dat de zorg te zwaar is. Zeker in type 3 en type 9, die er precies zijn voor kinderen met gedragsproblemen. In de klachten gaat het meestal om situaties van ordeverstoring of agressief gedrag door de leerling, waar de school zich geen raad mee weet. Ouders begrijpen niet dat een school met omkadering van professionele therapeuten, speciaal geschoolde leerkrachten en experts in zorg, geen antwoord kan vinden op het gedragsprobleem.²¹⁸

Inclusief onderwijs nog altijd geen evidentie is. Ouders moeten lang zoeken naar een gewone school die hun kind met specifieke onderwijsnoden wil inschrijven, het overleg over redelijke aanpassingen verloopt moeizaam, scholen of individuele leerkrachten voeren de afgesproken redelijke aanpassingen niet uit, er is

²¹⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 94

²¹⁷ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

²¹⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 97

onenigheid tussen school en ouders over de resultaten, de attestering of heroriëntering, er zijn klachten over de ondersteuning zelf.²¹⁹

De conceptnota van 8 juli 2022 vraagt volgende aandachtspunten: laagdrempelige instantie die kan bemiddelen bij geschillen over de inhoudelijke invulling van redelijke aanpassingen in de verschillende fases van het leezorgcontinuüm, de impact ervan op de studie-attestering en verwante geschillen; _ een heldere procedure voor de inschrijving in het gewoon onderwijs van leerlingen met een CLB-verslag dat leidt tot een individueel traject, waarbij de rechtszekerheid van leerlingen en ouders gegarandeerd is. Het gaat daarbij onder meer over het goed regelen van de bemiddeling door een CLB wanneer een school weigert in te schrijven, en het kunnen indienen van een klacht of het melden van niet-correct verlopen weigeringen; de opheffing van ongelijke civiele effecten, in het voortgezet onderwijs of op de arbeidsmarkt, tussen een individueel aangepast curriculum in het gewoon onderwijs en een overeenkomstig curriculum in het buitengewoon onderwijs.

In Vlaanderen werd het M-decreet, dat inclusief onderwijs moest bewerkstelligen, getransformeerd in het Decreet Leersteun (2023). Volgens dit decreet mag een school weigeren om een leerling in te schrijven als ze kan aantonen dat de benodigde aanpassingen disproportioneel zijn (Departement Onderwijs en Vorming). Realiseer het grondwettelijke recht op volledige inclusie van personen met een handicap in de samenleving, inclusief het recht op redelijke (en idealiter "universele") aanpassingen. In het bijzonder voor het beleidsdomein onderwijs: zorg ervoor dat alle kinderen met een handicap toegang hebben tot het reguliere onderwijs zonder meerkost voor de ouders. Stimuleer en ondersteun het doorvoeren van redelijke aanpassingen van de schoolinfrastructuur, het schoolvervoer en plaatsen waar kinderen en jongeren hun vrije tijd doorbrengen (o.a. de infrastructuur van vrijetijdsorganisatoren en de publieke ruimte).²²⁰

Unia raadt aan om de financiering van de territoriale polen te herzien en de mogelijkheid te onderzoeken om middelen uit het buitengewoon onderwijs anders te bestemmen. Een andere financiering moet ervoor zorgen dat alle kinderen, wat hun handicap ook is, de hulp kunnen krijgen die afgestemd is op hun behoeften, zonder dat ze daarvoor naar het buitengewoon onderwijs moeten gaan.²²¹

Realiseer het recht op inclusief onderwijs. Zorg ervoor dat alle kinderen met een handicap in het reguliere onderwijs terecht kunnen, zonder meerkost voor de ouders. Stimuleer en ondersteun het doorvoeren van redelijke aanpassingen van de schoolinfrastructuur. Garandeer vanaf de eerste dag van elk nieuw schooljaar transportoplossingen aangepast aan elk kind, inclusief kinderen met een handicap en/of in het buitengewoon onderwijs. Verzeker dat scholen uitsluiting van

²¹⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 63

²²⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 31

²²¹ Unia, 74 aanbevelingen van Unia voor de verkiezingen van 2024, 2023, Unia, p. 41

leerlingen pas als ultieme maatregel hanteren en, in geval van een definitieve schorsing, mits de leerling een gelijkaardige plaats heeft in een nieuwe school. Neem maatregelen om kinderen in kwetsbare situaties te stimuleren om naar school te gaan (kinderen met een handicap, kinderen die getroffen worden door armoede, kinderen met een migratieachtergrond, kinderen in een instelling, kinderen die in conflict zijn met de wet, kinderen die ziek zijn enz.,). Doe dit in samenwerking met de betrokken gezinnen, kinderen en lokale partners uit de onderwijs-, jeugd- en jeugdhulpsectoren. Monitor en evalueer de genomen maatregelen. Blijf werk maken van het tegengaan van (vroegtijdige) schooluitval. Breng in kaart hoeveel en waarom leerlingen (dreigen) uit (te) vallen op school. Investeer in bijkomende schoolondersteuning op het snijvlak van onderwijs en welzijn, zowel in het secundair als in het basisonderwijs.²²²

3.7.7.1. Monitoring van scholen die ondersteuning nodig hebben op vlak van inclusie

Op basis van wat scholen al moeten doorsturen naar AGODI aan gegevens over inschrijvingen, weigeringen en ontbindingen kun je per onderwijsniveau per regio regelmatig (bijvoorbeeld om de twee of drie jaar) nagaan welke scholen veel vaker een inschrijving onder ontbindende voorwaarde ontbinden dan andere, even grote scholen die in verhouding evenveel aanvragen krijgen om leerlingen in te schrijven met een IAC- of OV4-verslag.²²³

3.7.7.2. Knipperlichtfunctie

Het is nodig zicht te krijgen op de scholen die een kind met een IAC- of OV4-verslag niet eens inschrijven onder ontbindende voorwaarde, en de ouders dan gewoon wandelen sturen. Die 'weigeringen onder de tafel' zijn niet bekend bij AGODI, maar ook die moeten in kaart gebracht worden om achterblijvende scholen volledig in beeld te krijgen. Ook preventieve schorsingen en tijdelijke en definitieve uitsluitingen, langdurig en chronisch zieke leerlingen en thuiszitters moeten op de radar blijven in de leerlingendatabank. De inspectie kan hier een belangrijke rol spelen als knipperlicht.²²⁴

3.7.7.3. Inclusie voor woonwagenbewoners en Roma

In België gaat slechts 39% van de kinderen van woonwagenbewoners tussen 6 Memorandum 2024 38 en 15 jaar naar school. Dit is het laagste percentage van de Europese landen waarop de FRA-studies betrekking hebben. Een ander veelzeggend cijfer is dat meer dan de helft (55%) van de woonwagenbewoners van 45 jaar en ouder in België geen enkele vorm van onderwijs heeft voltooid of nooit formeel onderwijs heeft genoten. Het is daarom absoluut noodzakelijk dat er specifieke schoolregelingen worden getroffen voor kinderen van woonwagenbewoners. Via interculturele bemiddelaars moet blijvend werk worden verricht om de banden tussen scholen en Roma-gezinnen vanaf de vroege kinderjaren te versterken. Naast acties om het recht op voldoende terreinen te

²²² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 51

²²³ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 14

²²⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 15

waarborgen, beveelt Unia aan dat de overheden werk maken van inclusief onderwijs dat rekening houdt met de specifieke situatie van leerlingen uit Roma- en woonwagenbewonersmilieus.²²⁵

3.7.8. Mobiliteitsondersteuning

In het schooljaar 2018-2019 zaten er 47.468 leerlingen in het buitengewoon onderwijs. Van die leerlingen maakten er 38.252 gebruik van het collectief leerlingenvervoer. De meeste leerlingen die daar recht op hebben, komen met de gratis bus naar school. Voor veel gezinnen is het een noodzakelijke ondersteuning: scholen voor buitengewoon onderwijs liggen gemiddeld een stuk verder van thuis. Het buitengewoon onderwijs dicht bij huis brengen zou het probleem van het leerlingenvervoer helpen milderen. Het collectief leerlingenvervoer is een complex probleem waar veel actoren rechtstreeks of onrechtstreeks bij betrokken zijn: kinderen, ouders, scholen, onderwijsadministratie, onder wijsnetten, De Lijn en andere vervoerders. Er is consensus dat lange reistijden een negatief effect hebben. Dit vereist echter flexibele organisatie van het leerlingenvervoer. Er is de vraag om de ritduur naar school te beperken tot 60 minuten en decretaal te verankeren (met uitzondering van ritten op maandag en vrijdag voor kinderen die op internaat verblijven). Sommige bussen komen structureel te laat op school, waardoor leerlingen lesuren missen. En erger: soms kiezen ouders niet voor het meest geschikte type onderwijs, omdat de school dan veel verder weg van huis ligt. De kwaliteit van het busvervoer moet beter, zowel pedagogisch als infrastructureel. Op 15 juli 2022 bezorgde de Vlaamse minister van Mobiliteit een nieuwe conceptnota 'Naar een nieuw concept woon-schoolverplaatsingen in het buitengewoon onderwijs' aan de Vlaamse Regering. Toepassing voor Vlaanderen is voorzien voor schooljaar 2024-2025.²²⁶

3.7.9. Studiekeuze

3.7.9.1. Inspraak van kinderen bij studiekeuze ontoereikend

De inspraak van jongeren bij hun studiekeuze is niet wettelijk verankerd. Wanneer opvoedingsverantwoordelijken en kinderen het fundamenteel oneens zijn over de studiekeuze, is de keuze van de eerste doorslaggevend.

3.7.10. Beroepsgeheim en privacy

3.7.10.1. Recht op (inzage) dossier

Voorzie transparantie in dossier en bij overdracht gegevens in geval van overstap naar andere school.²²⁷

²²⁵ Unia, 74 aanbevelingen van Unia voor de verkiezingen van 2024, 2023, Unia, p. 40

²²⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 100, Kinderrechtencommissariaat,

Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 96 en Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 64

²²⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 102

3.7.10.2. Discretieplicht

Discretieplicht wordt niet altijd zorgvuldig mee omgegaan.²²⁸

3.7.11. Leerlingenbegeleiding

3.7.11.1. Inzet op vertrouwen en relatie

In de klachten loopt het soms vast door gebrek aan communicatie en vertrouwen. Pas als het vertrouwen en de relatie goed zitten en de belangrijke actoren elkaar als gelijkwaardig zien, is er sprake van echt partnerschap in het belang van het kind. Bemiddeling en ondersteuning door het CLB zijn onmisbaar bij leerlingenbegeleiding. Maar soms is er bijzonder weinig of zelfs geen bemiddelingsruimte.²²⁹ CLB als belangrijke actor in het realiseren van inclusie.²³⁰

3.7.11.2. Toegankelijke zorg

Om de toegang tot het CLB nog laagdrempeliger te maken en leerlingen en ouders extra te ondersteunen, wil de minister een digitaal CLB-platform laten ontwikkelen waarin dan ook CLBch@t een plaats krijgt. Daarnaast wil hij zorgcoördinatoren en leerlingenbegeleiders in scholen een digitale tool geven waarmee ze een beter zicht krijgen op het welbevinden van hun leerlingen. Daarmee zouden de CLB's de scholen beter kunnen ondersteunen.

3.7.11.3. Vrijwillige samenwerking hulpverlening niet altijd gerespecteerd door scholen

Soms stellen scholen hulpverlening als voorwaarde om op school te mogen blijven. In contracten staat soms dat jongeren met de school informatie moeten delen over hun hulptraject. Dat botst met vrijwilligheid en vertrouwelijkheid van hulpverlening. Bij leerlingen wekt dat meer argwaan dan vertrouwen dat nodig is voor echte nabijheid.²³¹ Scholen hanteren ook tuchtsancties als antwoord op het gedrag van leerlingen met psychische moeilijkheden.²³²

3.7.12. Hoogbegaafde kinderen

Bekijk hoe scholen met flexibele leerwegen de talenten van die kinderen beter kunnen ontplooiën. En pas de regelgeving aan als dat nodig is, zodat die leerlingen hun schooltraject sneller kunnen afleggen. Breng daarvoor alle bestaande expertise samen, ook die van ouders en leerlingen, en stimuleer verdere expertiseontwikkeling.²³³

²²⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 102

²²⁹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 110

²³⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 95

²³¹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 103

²³² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 68

²³³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 68

3.7.13. Schoolkosten

3.7.13.1. Schoolkosten zorgen voor participatiedrempels in onderwijs

De schoolkosten blijven hoog in België. In het schooljaar 2021-2022 waren er voor €11 miljoen aan onbetaalde schoolfacturen in het Vlaamse Gemeenschapsonderwijs. (GO, 2023). We blijven ervoor pleiten om de maximumfactuur in het lager onderwijs te respecteren. En voor de invoering van een maximumfactuur in het secundair onderwijs.²³⁴ Hoge schoolkosten in 'dure' richtingen beperken de keuzemogelijkheden voor jongeren die het thuis niet breed hebben.²³⁵ De automatische schooltoeslag in het groeipakket biedt extra steun maar dekt de studiekosten niet.²³⁶ Definieer een duidelijk tijdschema, vastgelegd in een decreet, voor het bereiken van volledig gratis kleuter-, lager en secundair onderwijs. Beperk intussen het maximumbedrag voor schoolkosten door het invoeren van een maximumfactuur voor alle vormen van onderwijs. Voorzie (financiële) steun aan scholen om de nodige menstruatieproducten voor leerlingen.²³⁷

3.7.13.2. Kostenbewust beleid op scholen vraagt ondersteuning

Er blijven extra inspanningen nodig om het basisonderwijs helemaal gratis te maken en om de kosten voor het secundair onderwijs te beperken, bijvoorbeeld met een maximumfactuur. Ondanks de hogere schooltoeslag in het groeipakket, is er voor de derde graad nog een kloof tussen de schooltoeslag en de werkelijke studiekosten. De Studiekostenmonitor pleit ervoor om vooral voor de derde graad de hoogte van de toeslag verder aan te passen aan de werkelijke studiekosten. De vervoerskosten stijgen fors. Vooral leerboeken wegen door in de studiekosten. De onderzoekers vinden dat er nog ruimte is om de kosten voor eenjarige werkboeken te beperken. Zo zijn in meer dan de helft van de scholen ouders verplicht om elk jaar nieuwe boeken te kopen, terwijl er goedkopere alternatieven zijn, zoals boeken huren of tweedehandsboeken kopen.

Er zijn grote verschillen in aangerekende kosten per school. Zeker voor de algemene eerste graad zou dat niet mogen. Van ruim 1 op de 10 leerlingen hebben ouders problemen om de schoolfactuur te betalen. Digitalisering, stijgende vervoerskosten (ook voor openbaar vervoer), dure meerdaagse schoolreizen en samenwerking met externe boekenleveranciers hebben veel impact op de schoolfactuur. Terwijl leerlingen nu ook kosten moeten maken voor internet, laptop en printer, zijn de kosten voor boeken niet gevoelig gedaald. Gemiddeld zijn de

²³⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 8 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

²³⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.

²³⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 8

²³⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 51

facturen voor drukwerk en schoolmateriaal zelfs nog gestegen. Bovendien blijkt dat sommige dure handboeken amper gebruikt worden.²³⁸

Secundaire scholen gaan er meer en meer van uit dat leerlingen thuis toegang hebben tot ICT-materiaal. Ook de Commissie Zorgvuldig Bestuur signaleert die evolutie. Maar in de dagelijkse realiteit van veel kinderen en jongeren klopt dat niet. Bij onze Klachtenlijn werd dat vooral duidelijk in de coronaperiode. Directies zeggen dat extra geld voor digitalisering prioritair is voor scholen. Er gaan minder leerlingen mee op meerdaagse schoolreizen, vooral minder kinderen van wie de moeder geen hoger diploma heeft of van wie de ouders het financieel niet gemakkelijk hebben. Amper de helft van de scholen heeft een code of beleidsverklaring om studiekosten te beperken. Wel zegt de overgrote meerderheid dat ze altijd op zoek gaan naar de goedkoopste oplossing. Alle ondervraagde scholen zeggen te kampen met onbetaalde schoolfacturen.²³⁹

3.7.14. Langdurige thuiszitters

Er is nood aan een duidelijke monitoring zodat deze leerlingen zichtbaar worden. Onderwijs is een basisrecht, ook voor kinderen die om welke reden ook voor langere tijd niet op school zijn. Bij leerlingen die om andere redenen langdurig thuiszitten loert vroegtijdig schoolverlaten om de hoek. Uit de resolutie van de jongeren op Kinderrechtendag in het Parlement: “Er is te weinig aandacht en er zijn te weinig middelen voor ‘thuiszitters’. Er is te weinig monitoring van wie allemaal gedwongen thuiszit. Toch is er recht op onderwijs en leerplicht voor alle jongeren. Zorg voor betere monitoring (cijfers) van thuiszitters.”²⁴⁰

3.7.15. Onderwijs bij ziekte

Voor een goed onderwijsaanbod op maat van de zieke leerling is systematisch en georganiseerd overleg nodig met de leerling, de ouders en alle betrokkenen op school. In de eerste plaats is de school daarvoor verantwoordelijk. Ook schoolexterne expertise (medische of psychiatrische kennis en ervaring nodig om zieke leerlingen goed te begeleiden, hun lesprogramma aan te passen en om te gaan met de ziekte) moet een plaats krijgen in het overleg. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor de CLB's om ouders, leerling en school te informeren, maar ook om zich verder te verdiepen in de nodige zorg voor de leerling. Voor kinderen met een beperking is er vaak een concreet handelingsplan, voor zieke leerlingen vaak niet. Zeker niet als ze lang of chronisch ziek zijn.²⁴¹

Als het in een ondersteuningstraject even wat moeilijker gaat, krijgen ouders en leerlingen soms de vraag of de leerling door zijn ziekte wel nog in staat is om te

²³⁸ Kinderrechtencommissariaat, ‘Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint’, 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 8

²³⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 68

²⁴⁰ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 70

²⁴¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 98

leren. Of het niet beter is om eerst te genezen en daarna de draad weer op te nemen. Soms is die vraag terecht, soms niet. De overweging of gezondheid tijdelijk wel of niet primeert op onderwijs is moeilijk. Dat gebeurt het best in overleg met alle betrokkenen. Het uitgangspunt moet altijd zijn wat de zieke leerling nodig heeft. Bij psychisch zieke leerlingen botsen scholen vaker op hun grenzen. Ze vragen zich sneller af of de leerling nog in staat is om te leren. Soms stellen ze ouders voor het ultimatum dat hun kind eerst hulp moet krijgen voordat onderwijs weer kan. Met de wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg is dat een onmogelijke verwachting. Om de school toch tegemoet te komen, schakelen sommige ouders privé dure therapeutische hulp in.²⁴²

Wat de interne werking betreft, is de belangrijkste uitdaging voor Bednet om de integratie van elke zieke Bedneter blijvend mogelijk te maken, met behulp van de meest geschikte technologie en in elke onderwijssituatie. Bekendmaking van het onderwijsaanbod voor zieke leerlingen in de brede onderwijs-, welzijns- en medische sector blijft cruciaal om voor elke zieke leerling het recht op onderwijs te kunnen realiseren. Scholen, maar ook professionals in de bredere onderwijs-, welzijns- en medische sector zijn belangrijke partners in het tijdig informeren van ouders en leerlingen over de onderwijsmogelijkheden tijdens ziekte. Daarnaast is expertise delen over en afstemmen hoe scholen, ziekenhuizen en andere betrokken partners het onderwijs aan zieke leerlingen vormgeven, een belangrijk aandachtspunt, zodat elke zieke leerling zo optimaal mogelijk ondersteund kan worden.

Scholen spelen een belangrijke rol in de uitbouw van een onderwijstraject op maat voor elke leerling, dus ook voor zieke leerlingen. Bednet gelooft in de kracht van een divers onderwijsaanbod voor zieke leerlingen, maar ziet ook de complexiteit in mogelijkheden, criteria voor gebruik, beschikbare informatie, organisaties... Het overzichtelijker en waar mogelijk eenvoudiger en transparanter beschikbaar stellen van informatie en het duidelijker afbakenen van verantwoordelijkheden - ook voor de scholen - zou ertoe bijdragen dat meer kinderen en jongeren tijdig een kwaliteitsvol en zinvol onderwijstraject op maat kunnen volgen.

Ten slotte vraagt Bednet aandacht voor het opbouwen en bundelen van kennis over de noden, de onderwijstrajecten en de begeleiding van de diverse groep zieke leerlingen. Scholen, ziekenhuizen, vrijwilligersorganisaties en organisaties zoals Bednet beschikken over heel wat relevante informatie over de doelgroep en over de begeleiding van deze leerlingen. Om deze groep leerlingen meer zichtbaar te maken en hun ondersteuning te optimaliseren, is een beter inzicht nodig in wie deze leerlingen zijn, welke combinaties van onderwijsondersteuning ingezet worden, wat de uitkomsten hiervan zijn en hoe de samenwerking tussen partners versterkt kan worden. En misschien nog belangrijker: luisteren naar deze kinderen en jongeren zelf. Hoe hebben zij het onderwijs tijdens ziekte ervaren, welke knelpunten willen zij signaleren, welke positieve ervaringen willen zij delen en hoe zien zij hun toekomst?²⁴³

²⁴² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 99

²⁴³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 109

3.7.16. Kleuteropvang

Op 3 mei 2019 werd het decreet over buiten schoolse opvang en buitenschoolse activiteiten goed gekeurd. Het treedt in werking op 1 januari 2021. Het streeft naar een geïntegreerd aanbod van buitenschoolse activiteiten voor kinderen door samenwerking van relevante actoren en met een regierol voor de lokale besturen.

kansen in het decreet: Lokale besturen krijgen meer slagkracht om de buitenschoolse opvang en activiteiten uit te tekenen. Ze kunnen beter inspelen op de behoefte van kinderen aan een buurtgerichte aanpak. _ De Vlaamse Regering plant verschillende subsidies voor lokale besturen, waaronder subsidies om de participatie van kinderen met specifieke zorgbehoeften en kinderen uit kwetsbare gezinnen te bevorderen. _ Het decreet stuurt aan op meer samenwerking en een integraal uitgebouwd buitenschools activiteitenaanbod. Daarmee verlaagt het de drempels tussen actoren die een rol kunnen spelen in de buitenschoolse activiteiten. _ En het vergroot de kans op een divers georganiseerd activiteitenpalet voor kinderen die opgroeien in kansarme buurten met weinig vrijetijdsaanbod of publieke ruimte om te spelen. We zijn er altijd vanuit gegaan dat het een gezamenlijk decreet is van alle Vlaamse beleidsdomeinen die activiteiten voor kinderen na schooltijd kunnen organiseren en op elkaar afstemmen. We geloven dat een buitenschools gevarieerd activiteitenaanbod voor kinderen op lokaal niveau veel meer kans op slagen heeft als alle relevante Vlaamse beleidsdomeinen er hun schouders onder zetten. Daarnaast hebben we ook vragen rond de continuïteit in de buitenschoolse opvang en activiteiten en de plaats van het belang van het kind en de participatie van kinderen en ouders in de organisatie en afstemming ervan.²⁴⁴ Bewaak de garantie op kwaliteit en de rechtszekerheid van initiatiefnemers. Voorzie voldoende middelen voor lokale besturen zodat ze de ambities van het BOA-decreet.²⁴⁵

We herhaalden onze vraag om de kwaliteitszorg niet te beperken tot de kleuteropvang. Ook lagereschoolkinderen moeten kunnen rekenen op een kwaliteitsvol voor en naschools activiteitenpalet. We pleitten opnieuw voor meer aandacht voor de opvang van kleuters en lagereschoolkinderen op school. En we schoven opnieuw het idee van een kwaliteitsbeleid naar voren. Kwaliteitszorg begint en stopt niet aan de voor of achterdeur van de organisator van de kleuteropvang. Elke organisator moet ondersteund worden zodat elke kleuter kan rekenen op kwaliteit. Neem samenwerking en integraal kindbeleid op als kwaliteitscriteria. Voeg een diversiteitsdimensie toe aan het kwaliteitscriterium toegankelijkheid. Dat kan aan zetten tot een positief taalbeleid, tot diversiteit in het spel zodat elk kind zich thuis voelt in de opvang, tot een open houding en een open deurbeleid dat vertrouwen schept. Waak erover dat de contractuele relatie tussen gebruiker en organisator niet botst met het belang van het kind. Het zou jammer zijn als de kleuter opvang streng het principe zou toepassen van 'opvang bestellen

²⁴⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 46-47

²⁴⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 48

= opvang betalen', zoals dat nu geldt voor de opvang van baby's en peuters. Klachten bij onze Klachtenlijn tonen dat een strikte contractuele relatie tussen de organisator en de gebruiker soms ingaat tegen het belang van zieke kinderen. Ideaal kunnen de organisatoren duidelijk maken hoe ze inzetten op flexibiliteit, hoe ze omgaan met plotse aan of afwezigheden van kleuters en op welke backup ze kunnen rekenen om zich flexibel op te stellen. Ga voor een kindreflex in de kleuteropvang en in het lokaal samenwerkingsverband. Daarin spelen veel belangen die op elkaar afgestemd moeten worden zonder het belang van de kinderen uit het oog te verliezen. De rechten van kinderen uit kwetsbare gezinnen of kinderen met extra zorgbehoeften moeten gerespecteerd worden. Zorg dat kleuters kunnen blijven spelen met de lagereschoolkinderen. De interactie tussen kinderen van verschillende leeftijden is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen. Ga ook voor kwaliteitsvoorwaarden die kleuters belangrijk vinden. Kinderen noemen in onderzoek vier voorwaarden voor een positieve beleving van naschoolse activiteiten, ongeacht de opvangvorm: dat er vriendjes zijn, begeleiders die zelf meespelen, activiteiten en dat je je thuis voelt omdat er niemand uitgesloten wordt.²⁴⁶

3.7.17. Inschrijvingsrecht

Ouders en kind hebben vaak een sterke voorkeur voor één school of enkele scholen. De school is vlakbij of vlot bereikbaar, de ouders voelen een sterke band met het pedagogisch project van de school nadat hun kind op dezelfde campus al naar de lagere school ging, de ouders verwachten dat de school beter past bij wat hun kind nodig heeft, het STEM of CLIL-aanbod spreekt aan of ouders kiezen op basis van het studietoeraanbod in de tweede en derde graad.²⁴⁷

In de Vlaamse basis- en secundaire scholen verlopen de inschrijvingen vanaf het schooljaar 2022-2023 volgens de nieuwe inschrijvingsdecreten voor Vlaanderen. De vrije schoolkeuze staat in de eerste plaats onder druk door capaciteitsproblemen. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt de overheid al langer om dat plaatstekort in het gewoon – en in het buitengewoon – onderwijs structureel weg te werken.²⁴⁸

De rol van lokale welzijns-, sociale en armoedeorganisaties, die vertrouwd zijn met lokaal ondervertegenwoordigde groepen wordt ingeperkt in de LOP's. Ze zouden moeten kunnen stemmen over aanmeldingsprocedures en de voorrang voor ondervertegenwoordigde groepen.²⁴⁹

Aanmeldsystemen zijn een manier om die mismatch tussen vraag en aanbod zo eerlijk en zo transparant mogelijk aan te pakken. Waardoor ieder kind meer gelijke

²⁴⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p.

²⁴⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p.

²⁴⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 60

²⁴⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 61

kansen krijgt op een inschrijving in een school van eigen hoge voorkeur. Door aanmeldsystemen af te schaffen, gaan niet méér kinderen in een school van eigen voorkeur terecht komen. Er zijn ook terechte kritieken: Sommige aanmeldsystemen beperken het aantal scholen dat ouders kunnen aanvinken, bijvoorbeeld tot drie. Daar is geen enkele goede reden voor, behalve bij handmatige verwerking. Drie, vijf of zoveel scholen aanvinken als je wilt, maakt voor een computer geen verschil. En het evidente nadeel van zo'n beperking is dat je minder kans hebt om een plaats toegewezen te krijgen. En dat je dus na de aanmeldperiode toch nog zelf op zoek moet gaan naar een school met nog vrije plaatsen. Als aan elkaar grenzende regio's met verschillende aanmeldsystemen werken, wordt aanmelden een stuk complexer voor kinderen en jongeren (en hun ouders) voor wie scholen uit verschillende van die regio's een logische optie zijn. De ongemakken worden nog groter als de aanmeldperiodes dan ook nog eens verschillen of als er over de aanmeld- en inschrijfprocedure en -kalender weinig of geen informatie is buiten de regio van de school. Voor de inschrijvingen in het eerste jaar secundair onderwijs is het niet correct om de nodige capaciteit (en de monitoring daarvan) alleen te bekijken in termen van 1A of 1B. Dat eerste jaar secundair onderwijs mag dan officieel wel een 'algemeen jaar' zijn, zonder verder onderscheid in studierichting – veel leerlingen en ouders kijken bij hun keuze voor een secundaire school al een stuk verder en houden rekening met het studieaanbod in de bovenbouw. Voor jongeren die alvast hun zinnen gezet hebben op een aso-opleiding is een plek in een school met alleen maar tso en bso in de bovenbouw geen optie. En vice versa. Idem voor jongeren die later een STEM-richting willen volgen of die juist een andere voorkeur hebben. De monitoring van de schoolcapaciteit en het daarop afgestemde lokale beleid moeten dus meer gedifferentieerd gebeuren. _ Een beperking in de regelgeving is ook dat scholen voor gewoon onderwijs geen plaatsen mogen reserveren voor leerlingen met beperkingen. Voor sommige kinderen en jongeren met een beperking is een school die een heel stuk verder weg is van huis, praktisch echt geen optie. De LOP's hebben momenteel ook geen wettelijke mogelijkheid om via hun bemiddelingscel of disfunctiecommissie de rangorde van de aanmeldprocedure te overrulen, rekening houdend met heel specifieke noden van een individuele leerling. Het voorontwerp van nieuw inschrijvingsdecreet maakt dat vanaf 2023/2024 wel mogelijk en staat scholen voor gewoon onderwijs ook toe om leerlingen met een verslag voor buitengewoon onderwijs in overcapaciteit te nemen. Dat is positief.²⁵⁰ Bevorder de sociale mix in elke school. Herevalueer met het oog daarop het Vlaams inschrijvingsdecreet.²⁵¹

3.7.18. Capaciteitsuitbreiding

Capaciteitsuitbreiding is niet alleen een kwestie van meer klaslokalen, maar ook van meer leerkrachten. Hoeveel lestijden of uren leraar een school voor volgend schooljaar toegewezen krijgt, hangt af van het aantal leerlingen op 1 februari van dit schooljaar. In het basisonderwijs kan op 1 oktober herteld worden. Zo kan de

²⁵⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 91

²⁵¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 51

school al snel een plotse toevloed van nieuwe leerlingen in rekening brengen, bijvoorbeeld door een grote uitbreiding van de capaciteit bij de start van een nieuw schooljaar. Voor het eerste jaar secundair onderwijs kwam er pas in het schooljaar 2018-2019 zo'n regeling. In het voorontwerp van Onderwijsdecreet XXX waarover de minister in december advies inwon, stond in artikel 82 een bepaling die die mogelijkheid om te hertellen in het eerste jaar secundair weer zou afschaffen. De memorie van toelichting gaf daar deze reden voor: 'de berekening hiervan en de afgebakende aanwending is vrij complex en de partners in onderwijs scharen zich absoluut niet onverdeeld achter deze maatregel.' De Vlor formuleerde een gelijkaardig advies en wees erop dat de populatie in het secundair onderwijs tegen 2025 met nog eens 50.000 leerlingen gaat stijgen. Uiteindelijk schrapte de Vlaamse Regering de betwiste bepaling uit het ontwerp van Onderwijsdecreet XXX.²⁵²

Tegen 2024-2025 zal het Vlaamse onderwijs tussen de 7.000 en 8.000 extra voltijdse leerkrachten per jaar nodig hebben (Departement Onderwijs & Vorming, 2019).²⁵³ In sommige scholen krijgen leerlingen voor bepaalde vakken lange tijd geen les, maar andere activiteiten. Dat doet afbreuk aan hun recht op onderwijs. Doordat scholen zich verplicht zien om zorgcoördinatoren en interne leerlingbegeleiders als leerkracht voor de klas te zetten, krijgen leerlingen in sommige scholen ook niet meer of veel minder de extra leerzorg of psychosociale ondersteuning die ze nodig hebben. Onderzoek drempels tot keuze job als leerkracht en zorg voor opwaardering. Een evenwichtige sociale mix kan het beroep als leerkracht meer realistisch maken. Bekijk drempels (zoals een hoofddoekenverbod) om een divers leerkrachtenkorps te garanderen.²⁵⁴ Beperk het aantal leerlingen per klas en/of zorg voor de aanwezigheid van twee leerkrachten per klas, en verminder de administratieve werklast. Wijs meer middelen toe aan scholen die (veel) kinderen uit kansarme gezinnen opvangen. Werk aan het verhogen van de maatschappelijke waardering van het beroep. Vorm en ondersteun al het schoolpersoneel over/in de strijd tegen geweld – inclusief opvoedkundig geweld – en pesten, diversiteit en schooldemocratie.

3.7.19. Capaciteitstekort in het buitengewoon onderwijs

Nood aan aanmeldsystemen zodat alle kinderen die een plek in het buitengewoon onderwijs nodig hebben gelijke kansen krijgen op een school dicht bij huis, die aansluit bij de voorkeur van de ouders. Sommige types buitengewoon onderwijs, zoals voor type 3 (gedragsproblemen), 7 (gehoor, spraak en taalstoornissen) en 9 (autismespectrumstoornissen) ervaren in het bijzonder capaciteitstekort.

Bekend knelpunt is het plaatstekort in het buitengewoon onderwijs en de erg ongelijkmatige geografische spreiding van het aanbod van verschillende types

²⁵² Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 86

²⁵³ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 50

²⁵⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 13

buitengewoon onderwijs. Sommige kinderen en jongeren van wie de ouders kiezen voor buitengewoon onderwijs, moeten daardoor een heel eind van huis naar school. Kleine vestigingsplaatsen van scholen voor buitengewoon onderwijs inbedden in campussen van scholen voor gewoon onderwijs is een van de mogelijkheden om te komen tot een betere geografische spreiding van het buitengewoon onderwijs.²⁵⁵

3.7.20. Vervroeging taalscreening en aanscherping toelatingsvoorwaarden eerste leerjaar

Vanaf 1 september 2020 geldt de leerplicht vanaf de eerste schooldag van september van het jaar waarin een kind 5 jaar wordt. Dat besliste het federale parlement in het voorjaar van 2019: Behalve de forse verhoging van het vereiste aantal dagen aanwezigheid in de laatste kleuterklas en de logische vervroeging van de taalscreening en het taalintegratietraject daarna, verandert er met Onderwijsdecreet XXX voor 6jarigen fundamenteel weinig. Belang van goede Nederlandse taalvaardigheid en van vroege screening. Wel vragen we om van die screening geen momentopname te maken. In dat advies waardeerden we ook de keuze die scholen krijgen tussen een taal bad en een 'volwaardig alternatief dat dezelfde resultaten bereikt'. Daardoor kunnen scholen Nederlandse taalvaardigheid bevorderen door te kiezen voor leren in interactie met van huis uit Nederlandstalige kinderen. Helaas is dat in heel wat klassen niet echt een optie, bij gebrek aan kinderen met Nederlands als thuistaal. We pleiten er daarom voor Nederlandstalige en niet Nederlandstalige kinderen in scholen zo evenredig mogelijk te verdelen en om scholen de nodige instrumenten te geven om dat te realiseren, uiteraard binnen de marges die de keuzes van de ouders laten. Er is ook een verschillende invulling van de vereiste 290 halve dagen aanwezigheid voor 5jarigen in het kleuteronderwijs.²⁵⁶

3.7.21. Sancties

Bij schendingen van leefregels op school of bij vermoedens is het voor leerlingen, ouders en scholen soms niet duidelijk hoever scholen kunnen gaan bij hun onderzoek naar feiten of als de tussenkomst van de politie nodig is. Meldingen laten zien dat leerkrachten of directies soms niet correct omgaan met het recht op privacy van hun leerlingen. Schoolreglementen informeren daarover vaak niet correct. Drugstesten en politierazzia's op school maken het Kinderrechtencommissariaat ook ongerust. Die staan haaks op een preventieve en ondersteunende aanpak. Bovenal raken ze erg aan de fysieke integriteit en de privacy van de leerlingen. meldingen over het gelijkstellen van weigeren met

²⁵⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

²⁵⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 86 Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 94

positief testen. De politie geeft resultaten van urinetesten door aan de school, terwijl ze die eigenlijk met de ouders moet bespreken.²⁵⁷

Vooraf het maatregelencontinuüm, tuchtprocedures, preventieve schorsingen en definitieve uitsluitingen leiden tot veel vragen en klachten.²⁵⁸ De meldingen bij de Klachtenlijn gaan vaak over situaties aan het uiteinde van het maatregelencontinuüm. Leerlingen staan op het punt van school gestuurd te worden of zijn al uitgesloten. Het kan gaan om eenmalige ernstige feiten of een opeenstapeling van lichtere overtredingen, die de school probeerde bij te sturen door te begeleiden. Scholen moeten situaties serieus nemen. Toch zien we nog altijd scholen alleen maar focussen op de feiten, terwijl het vaak ook gaat om signaalgedrag, waarachter een complexer probleem schuilgaat. Soms krijgen leerlingen erg weinig kansen.

We blijven stuiten op situaties waarin scholen snel switchen van zorgbeleid naar tuchtsancties. Of waarin ze tuchtprocedures gebruiken om te starten met meer zorg. Als het dan toch misloopt, zien ze vaak geen andere uitweg dan opnieuw te kiezen voor een tuchtprocedure. In plaats van de relatie met de leerling aan te halen en te kijken naar waarom een leerling bepaald gedrag stelt.²⁵⁹

3.7.22. Betwiste schoolresultaten

De meldingen en klachten gingen vooral over scholieren die eind juni een uitgestelde beslissing gekregen hadden. Na hun extra proeven gingen ze niet akkoord met hun B-attest omdat ze uitgesloten werden voor een of meer volledige onderwijsvormen. De melders kennen hun rechten en zijn goed geïnformeerd over de beroepsprocedure.²⁶⁰

Het Kinderrechtencommissariaat betreurt de aanpassing in de regelgeving over het B-attest waardoor een leerling met zo'n attest niet meer zelf kan kiezen tussen het jaar in dezelfde richting overzitten of overgaan naar het tweede jaar in een andere, niet uitgesloten studierichting. Door de mogelijkheid om over te zitten afhankelijk te maken van het gunstig advies van de klassenraad, worden leerlingen en hun ouders ernstig beperkt in hun autonomie en keuzevrijheid. De aanpassing kwam er oorspronkelijk om te streven naar minder zittenblijvers. We krijgen bezorgde signalen dat de maatregel de 'waterval' in het secundair onderwijs dreigt te versterken. Dat lijkt ons een remedie die erger is dan de kwaal die ze wil bestrijden – ook voor de gelijke onderwijskansen. De maatregel draagt niet bij tot een positieve studiekeuze. Een school heeft ook niet altijd zicht op waarom een

²⁵⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laet kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 105

²⁵⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 103

²⁵⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 104

²⁶⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

leerling – mogelijk tijdelijk – slechter presteert. Jongeren moeten volgens ons de mogelijkheid krijgen om zich dan te herpakken.²⁶¹

In het secundair onderwijs is de motivering voor een oriënteringsattest op het einde van het schooljaar niet altijd even duidelijk en soms erg minimalistisch. Dat stuit melders tegen de borst. Bovendien geven scholen niet altijd informatie over de mogelijke beroepsprocedure. Daardoor missen heel wat leerlingen de kans op beroep: de korte periode waarin de beroepsprocedure moet starten, gaat voorbij zonder dat ze daar erg in hebben.²⁶²

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt de overheid, de onderwijsnetten en de pedagogische begeleidingsdiensten om flexibele leerwegen nog meer te promoten. Het zijn potentieel interessante instrumenten voor meer gelijke onderwijskansen. Samen met andere maatregelen kunnen ze ertoe bijdragen dat jongeren hun schoolloopbaan op het juiste spoor krijgen en houden. En voor sommige leerlingen kunnen die flexibele leerwegen ook helpen voorkomen dat ze ongekwalificeerd uitstromen.²⁶³

3.7.23. Internaten

Ook in de gewone internaten is er behoefte aan een professionele pedagogische werking en interdisciplinaire samenwerking met externe hulpverleners. Een op de tien kinderen in die internaten is geplaatst door de jeugdrechter. Dit aantal neemt al een aantal jaren toe omdat er in de jeugdhulp een nijpend tekort aan plaatsen is. Uit werkgroepen met internen stelde het Kinderrechtencommissariaat vast dat er een gebrek aan privacy, een onduidelijk of weinig transparant sanctie- en uitsluitingsbeleid, de gebrekkige communicatie of het ontbreken van dialoog is. Vandaar de vraag om de rechtspositie van jongeren op internaat wettelijk vast te leggen.²⁶⁴

²⁶¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

²⁶² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 115

²⁶³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 116

²⁶⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 72

3.8. Mentaal welzijn

Een op de vijf jongeren kampt met een psychische stoornis. Een op de twee zegt dat corona een impact had op hun mentaal welzijn. Dat kinderen en jongeren bovendien vaak lang moeten wachten voor er gepaste hulp is, ook in crisissituaties, maakt dit alles nog acuter. Er zijn ook positieve ontwikkelingen op dit vlak zoals de terugbetaling van psychologische zorg, de Overkophuizen of Careteams en mobiele crisisteams, maar die volstaan nog niet. In het advies 'Code Zwart voor mentaal welzijn' staan volgende aanbevelingen: wachtlijsten aanpakken, drempel naar hulp verlagen voor alle jongeren, onderwijs een partner maken in het mentaal welzijn van kinderen en jongeren en preventie psychische problemen (voorkomen geweld, verwaarlozing, grensoverschrijdend gedrag en racisme en waarborgen recht op een degelijke woning, vrijetijdskansen en leven vrij van armoede).²⁶⁵

Volgens een enquête van Waddist in maart 2021 zocht 50% van de jongeren in de coronaperiode psychologische hulp. 15% deed dat bij een psycholoog of psychiater. Ze kampen met angst, depressieve gevoelens en rusteloosheid. Dat de lockdown zolang bleef duren, hinderde hun sociale leven sterk en hun schermtijd nam toe. Ook al zijn ze zelf niet erg kwetsbaar voor covid-19, jongeren zijn buiten proportie kwetsbaar voor de negatieve effecten van de opgelegde beperkingen. Sociale steun en sociale interacties zijn cruciale factoren voor een goede geestelijke gezondheid, vooral bij de jeugd.

3.8.1. Monitoring

Investeer in een gedesaggregeerde data op vlak van geestelijke gezondheid, met specifieke en prioritaire aandacht voor kinderen en jongeren, alsook voor de allerjongsten (0-10 jaar) onder hen. Zorgverleners en diensten moeten ondersteund worden om op een geharmoniseerde manier gegevens te verzamelen a.d.h.v. geüniformiseerde indicatoren over het gebruik van diensten, de geestelijke gezondheidstoestand van de bevolking en de prevalentie van specifieke problematieken zoals bv. zelfdoding, de zorgtrajecten, de hefboomen en belemmeringen om toegang te vinden tot hulp, enz.²⁶⁶

Er is nood aan meer objectief cijfermateriaal om de geestelijke gezondheid van kwetsbare groepen zoals kinderen en jongeren te monitoren. Daarvoor zijn gebruiksvriendelijke registratietool voor professionals nodig.²⁶⁷

²⁶⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 42 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 26

²⁶⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 27

²⁶⁷ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 52

3.8.2. Beleid geestelijke gezondheidszorg

Het Comité neemt nota van de goedkeuring van het nationaal actieplan (2015-2020) voor een nieuw beleid inzake geestelijke gezondheid voor kinderen en adolescenten, van de initiatieven die gericht zijn op preventie en vroegtijdige opsporing in Vlaanderen, het Waalse Gewest en Brussel en van de in 2013 aangenomen ordonnantie die gericht is op het verlagen van de kosten voor geestelijke gezondheidszorg, doch is zeer bezorgd over het groeiende aantal kinderen met psychische problemen, zoals stress, en over de hoge prevalentie van zelfmoord bij kinderen. Het Comité is ook bezorgd over: (a) de onvoldoende tijdige en toegankelijke primaire psychologische bijstand, terwijl medicatie en plaatsing in de psychiatrische zorg algemeen worden aangewend om psychische problemen te behandelen, (b) een toename van voorschrijven van psychostimulantia voor kinderen waarbij de diagnose van een aandachtstekort met hyperactiviteitstoornis gesteld is, (c) de negatieve perceptie over het zoeken van geestelijke gezondheidszorg, (d) het gebrek aan psychologische ondersteuning en geestelijke gezondheidszorg voor vluchtelingen en migrantenkinderen. 33. Subdoel 3.4 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen voor ogen houdend, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat: (a) onderzoek doet naar de oorzaken en prevalentie van stress, zelfmoord en aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit bij kinderen en op basis van de resultaten van die onderzoeken omvattende maatregelen neemt om deze verschijnselen effectief aan te pakken, onder meer door middel van psychologische, educatieve en sociale maatregelen en therapieën, (b) ervoor zorgt dat het voorschrijven van geneesmiddelen voor kinderen met aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit als laatste redmiddel wordt gebruikt en dat kinderen en hun ouders goed worden geïnformeerd over de mogelijke bijwerkingen van een dergelijke medische behandeling en over niet-medische alternatieven, (c) bewustmakingsprogramma's uitvoert, met inbegrip van campagnes om een positief beeld van de geestelijke gezondheidszorg te bevorderen en kinderen aan te moedigen om waar nodig psychologische ondersteuning te zoeken, (d) zorgt voor toegang tot psychologen, psychiaters en gespecialiseerde therapeuten, evenals tolken en interculturele bemiddelaars, voor vluchtelingen en migrantenkinderen, ook in opvangcentra.²⁶⁸

Report Card 16: Worlds of Influence onthult hoe kinderen hun jeugd ervaren, in de sociale, educatieve, economische en milieucontext van hun land, alsook in het beleid dat dat land voert. België scoort slechts matig op dit vlak: de 18e plaats van 41 landen. Er zijn beperkte gegevens beschikbaar over hoe kinderen zelf hun welzijn en ontplooiing ervaren. De beste indicator was 'tevredenheid over het leven' en die was slechts beschikbaar voor 33 van de 41 landen. Ook vergelijkbare internationale gegevens over mentaal niet-welzijn zijn schaars. We gebruiken zelfmoordcijfers als proxy maar voor veel landen waren deze enkel beschikbaar tot 2015. Zelfmoord is een van de meest voorkomende doodsoorzaken is voor adolescenten tussen de 15 en 19 jaar. In België beroven meer dan 6 adolescenten (15 -19 jaar) op 100.000 zich van het leven.²⁶⁹

²⁶⁸ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 32 en 33

²⁶⁹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 25 -26

Samenwerkingsverbanden op gemeentelijk en intergemeentelijk niveau kunnen bijdrage aan een warme gemeenschap waar hulp en ondersteuning centraal staan.²⁷⁰

3.8.3. Preventie

De helft van de psychische stoornissen duikt al op voor de leeftijd van 17 tot 21 jaar. Preventie en vroege detectie bij kinderen en jongeren is nodig om escalatie op latere leeftijd te voorkomen. Hoe later je ingrijpt, hoe meer ingrijpend de zorg zal zijn. Als minderjarigen niet de zorg en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben, brengt dat een zware maatschappelijke en economische kost met zich mee.²⁷¹

Coördineer preventie: zorg dat kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen met hun vragen, ontsluit campagnes en informatie, regisseer het aanbod en bewaak de toegankelijkheid. Hierbij staat versterking van laagdrempelige eerstelijns hulp (JAC, Overkop, TEJO, psychologen, dokters, welzijnswerkers, CLB's) centraal. Steun- en brugfiguren en jeugdopbouwwerk zorgen dat kinderen en jongeren die elders uit de boot vallen kunnen bereikt worden in het onderwijs of in hun vrije tijd.²⁷²

3.8.4. Impact corona

In de eerste en tweede lockdown gebeurde er veel onderzoek (voornamelijk eenmalige bevestigingen) naar het mentaal welbevinden van kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Deze bevestigingen wijzen op een verhoging van gevoelens van angst, depressie en eenzaamheid. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen hadden ook meer zorgen en stress. Deze impact lijkt negatiever te zijn dan de impact op de algemene bevolking. De voorlopige resultaten van het longitudinaal SIGMA-onderzoek tonen aan dat de algemene psychopathologische symptomen (symptomen van depressie, angststoornissen en psychoses) bij jongeren tussen 13 en 20 jaar tijdens de eerste lockdown niet zijn toegenomen. In het Meetjesland scoorden jongeren hun algemeen welzijnsgevoel met een 7 op 10, zowel voor als na de pandemie. De impact van de pandemie op het dagelijks leven van jongeren was dus niet zo somber als verwacht. Verder bleek ook geen enkele risico- of beschermende factor voor mentale gezondheid van voor de pandemie een significante voorspeller voor mentale gezondheid tijdens de coronapandemie. Voor sommige jongeren verdween de dagelijkse stress en de sociale druk tijdens de lockdown, wat leidde tot minder angstgevoelens. Het CLB stelde een stijging vast van het aantal chatgesprekken. Ook het meldpunt voor crisissituaties van het Vlaamse Agentschap 'Opgroeien' ontving sinds de start van de coronacrisis meer

²⁷⁰ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 8

²⁷¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 56

²⁷² Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 8 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 27

vragen. Uit het jaarrapport van Awel uit 2021 bleek dat er een stijging was van 2% in het aantal contacten die ze hadden met kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Dit staat in schril contrast met de stijging van 21% in 2020. Het CLB rapporteerde in hun jaarverslag van het schooljaar 2020 – 2021 een toename van de zorgzwaarte in het aantal aangemelde leerlingen en het aantal interventies per leerling. Er was een opvallende stijging van emotionele problemen en een daling van het welbevinden bij kinderen en jongeren in vergelijking met het vorige schooljaar. Angst-, stemmings- en persoonlijkheidsproblemen stegen. Meisjes kampten vaker dan jongens met emotionele problemen. Leerlingen met stemmingsproblemen vertoonden vaker zelfverwondend gedrag en hadden meer depressieve gedachten. Deze vaststelling van een daling van het welbevinden is in overeenstemming met eerdere bevindingen. Zo signaleerde het meldpunt voor crisissituaties van het Vlaamse Agentschap 'Opgroeien' een stijging van het aantal consulten, in 2021. Deze consulten werden ingeschakeld wanneer er geen oplossing gevonden werd in het netwerk van de minderjarige. Voor de coronapandemie lagen de aanmeldingen van consulenten ook al hoog. De meeste vragen betroffen mentale gezondheidsproblemen, met veel vragen over zelfdoding. Het aantal minderjarigen dat zich aanmeldde voor hulp bij een jeugdzorgcentrum bereikte in maart 2021 het hoogste niveau ooit. Wanneer vrijwillige steun moeilijk of onmogelijk was, konden jeugdzorgcentra zorg aanbieden aan kinderen, jongeren en hun ouders. Studenten rapporteerden meer slaapproblemen en mindere kwaliteit van slaap dan in 2018.²⁷³

Onderzoek uit de eerste lockdown toonde aan dat kinderen en jongeren ongerust, eenzaam, geagiteerd, bang, verdrietig, zenuwachtig, boos, gefrustreerd en verveeld waren. Kinderen en jongeren voelden zich angstiger dan voor de coronapandemie (20,9% en 18,5% respectievelijk).⁹³ Uit een trendanalyse bleek dat kinderen minder tevreden waren over hun leven in 2021, dan in 2018. Ze hadden ook minder vertrouwen in de toekomst. Ze voelden zich significant minder blij, hadden minder energie en waren vaker verdrietig of verveeld. Ze waren minder zelfzeker over hun gezondheid en uiterlijk. Ze voelden zich ook significant minder veilig op school en hadden het minder goed thuis.⁹⁴ Bovendien maakten ze zich vaker zorgen over hun materiële situatie en hun zelfstandigheid. Kinderen die in een kleine leefruimte leven maakten zich vaker zorgen dan kinderen die ruimer wonen.⁹⁶ Jongeren maakten zich zorgen over school. Leerlingen hadden in september 2020 meer angstgevoelens dan in juni 2020. De leeromgeving thuis (bv. groot gezin) was de sterkste voorspeller van school-gerelateerde stress bij jongeren. De negatieve impact van de maatregelen was groter voor kinderen en jongeren die het thuis financieel moeilijker hadden en die niet bij hun ouders woonden. Een onderzoek toont aan dat de leeftijd van kinderen niet bepaalde in welke mate ze zich zorgen maken. Ander onderzoek stelt dat oudere kinderen meer stress ervaren. Meisjes voelden zich meer verdrietig, vaker moe, vaker boos en meer gestresseerd dan jongens. Een ander onderzoek vond dan weer een hoger stressniveau bij jongens of geen verschil tussen jongens en meisjes. De onduidelijkheid kan mogelijk verklaard worden door de diverse leeftijdsgroepen die samengenomen worden in onderzoek en concrete conclusies bemoeilijkt. Uit het SIGMA-onderzoek bij

²⁷³ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 29 -31

jongeren bleek dat er in de eerste lockdown geen stijging was in dagelijkse stress en een daling in dagelijkse irritaties ten opzichte van voor de pandemie.

Door de coronamaatregelen werden de persoonlijke contacten sterk beperkt. Deze verstoorde sociale relaties kunnen de mentale gezondheid van kinderen, jongeren en jongvolwassenen negatief beïnvloeden. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen voelden zich eenzaam. 132 47.2% van de kinderen en 51.9% van de jongeren voelden zich eenzamer dan voor de coronapandemie.¹³³ Jongvolwassenen voelden zich eenzamer dan jongeren. Meisjes of vrouwen voelden zich vaker eenzaam dan jongens of mannen. De impact van de maatregelen op eenzaamheid was waarschijnlijk het laagst bij (jonge) kinderen, omdat zij voor hun sociale contacten nog meer gericht zijn op hun gezin. Andere sociale contacten worden belangrijker eenmaal een kind ouder wordt.²⁷⁴

Uit het SIGMA-onderzoek bleek dat een goede ouderrelatie het welzijn van jongeren verhoogt. Ook ander onderzoek bevestigde dit. Pleegouders die een stijging aangaven in alternatief contact (bijvoorbeeld bellen) met de geboorteparents merkten een stijging van het mentaal welbevinden van het pleegkind tijdens die periode. Toch ervaren pleegkinderen de combinatie tussen fysiek en alternatief contact als beste scenario. Slechts 6% van de pleegkinderen had geen contact met de geboorteparents tijdens de lockdown.²⁷⁵

De resultaten suggereren dat kwaliteitsvolle fysieke interacties met familie en vrienden meer bijdragen aan weerbaarheid van jongeren dan online interacties. Uit ander onderzoek bleek dat contact hebben met vrienden, online of in fysiek, de kans op toegenomen schoolgerelateerde stress verminderde bij jongeren.²⁷⁶

Zet in op laagdrempelige toegang tot hulp. Uit een bevraging bleek dat 86,7% van de kinderen, en 87,1% van de jongeren bij iemand terecht kon om over hun gevoelens te praten. De drempels die kinderen, jongeren en jongvolwassenen naar zorg en dienstverlening ervaren waren hoog. Er is veel durf nodig om hulp te zoeken. Voor veel kinderen, jongeren en jongvolwassenen is het niet duidelijk welke hulp er bestaat. Bovendien is er ook loyaliteit naar de ouders toe: ze brengen problemen thuis niet graag naar buiten.²⁷⁷

De COVID-19-pandemie en de bijbehorende maatregelen en lockdowns verscherpten het isolement nog meer. Naast de regels en beperkingen die standaard in een ziekenhuis gelden, werden nog meer regels en beperkingen opgelegd. De gesprekken die UNICEF België voerde, vonden plaats tijdens de verschillende lockdowns. Deze bijzondere periode heeft de antwoorden van de kinderen en jongeren ongetwijfeld beïnvloed. De pandemie hield iedereen bezig,

²⁷⁴ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 45

²⁷⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p.

²⁷⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 44 en Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 59

²⁷⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 48

niet enkel COVID-19 op zich, maar ook de regels om de verspreiding van het virus tegen te gaan. Die regels waren volgens de jongeren niet echt aangepast aan hun situatie. Ze reageerden soms woedend wanneer hen weer eens een heleboel nieuwe verplichtingen opgelegd werden. Naar hun gevoel waren het stuk voor stuk onnodige beperkingen. Het hele scala van coronamaatregelen dat van vandaag op morgen afgekondigd werd, compliceerde hun leven op een dramatische manier, vonden de jongeren. De coronamaatregelen versterkten vaak het gevoel van isolement van de jongeren. Zo voelde het in ieder geval aan voor een 14-jarig meisje dat zich rechtstreeks tot de beleidsmakers richtte: “De regering moet meer inspanningen doen en meer aandacht besteden aan jongeren, ook nu met het coronavirus. We weten niet of de scholen weer opengaan of niet. We hebben geen informatie en we voelen ons in de steek gelaten. Ze moeten eens duidelijk zeggen wat jongeren wel en niet mogen doen. Wij hebben er behoefte aan om samen te zijn en nieuwe mensen te ontmoeten. We zitten al meer dan een jaar op onze kamer en we weten nog altijd niet wat wel en niet mag.” Heel wat jongeren trokken de logica van de maatregelen in twijfel. Ze leken hen zinloos omdat zij sowieso al in een bubbel leefden. “We zien elkaar 7 dagen per week. Waarom moeten we dan dat masker dragen?” vroeg een 14-jarige jongen. “Ik snap het niet. Jullie zijn het die het binnenbrengen. Jullie brengen het mee van buiten. Wij niet. Door de ramen gaat het niet naar binnen komen, hoor! De enigen die het virus kunnen binnenbrengen zijn jullie, de mensen die naar buiten gaan, of de jongeren die bezoek van buiten krijgen.” Veel jongeren hadden al snel kritiek op het masker. Een jongen smeekte: “Stuur een aanvraag naar die hoge piefen en zorg ervoor dat we dat masker niet meer hoeven te dragen.” “Jullie zitten de hele tijd aan onze kop te zeuren omdat we de pingpongbats moeten ontsmetten en onze handen moeten ontsmetten.” De plotse invoering van nieuwe regels leidde bij sommige jongeren tot frustratie en onbegrip. “Dit heeft geen zin.” “Waar zit de logica?” “Tijdens het journaal mogen we 45 minuten samenzitten, maar anders niet. Dat is voor niemand logisch”, zei een jongen van 13. “Jullie maken jullie eigen leven ingewikkeld, en dat van ons ook”, voegde een andere 13-jarige eraan toe.

De Vlaamse Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie (VVK) stelde in april 2021 haar dossier ‘Wij gaan over kop’. Haar enquête werd ingevuld door 607 artsen, kinderpsychiaters, kinderartsen, psychiaters, CLB-artsen en andere professionals. Ze spreken over jongeren met ernstige gedragsproblemen, zware depressies, angst- en eetstoornissen en suïcidale neigingen. 37% van de ondervraagden had de week voor de enquête een jongere op consult gehad met zelfmoordgedachten.²⁷⁸

3.8.5. Opleiding en bewustmaking

Investeer in de bewustwording en kennisopbouw van eerstelijnsverleners op het gebied van geestelijke gezondheid: in de basisopleiding van leerkrachten, artsen, enz. moet informatie over geestelijke gezondheid worden opgenomen. Integreer een kindbenadering voor dit thema

²⁷⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 52

3.8.6. Adolescenten

Verwijzend naar zijn Algemene Commentaar nr. 4 (2003) over de gezondheid en ontwikkeling van adolescenten in het kader van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en nr. 20 (2016) over de toepassing van de rechten van het kind tijdens de adolescentie, en rekening houdend met de subdoelen 3.5 en 2.2 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat, zijn inspanningen ter voorkoming en bestrijding van obesitas en de incidentie van drugsmisbruik, met name cannabis, tabak en alcohol, bij kinderen en adolescenten versterkt. Het Comité dringt er bij de Verdragsstaat op aan om de wettelijke leeftijd voor het kopen van tabak op te trekken tot 18 jaar.²⁷⁹

3.8.7. Kind- en jeugdpsychiatrie

Er is een tendens om meer voorwaarden te stellen voor een kind of een jongere dat in aanmerking komt voor een opname op de kinder- en jeugdpsychiatrie: een back-upplan, motivatie, IQ, een betrokken context, school, probleeminzicht. Daarnaast ook en zeer acute nood aan opnamecapaciteit (ambulant en residentieel). Als de vraag veel groter is dan het aanbod, dreigt het gevaar dat meer gefocust wordt op situaties waar het verschil kan gemaakt worden. Jeugdhulp en kinder- en jeugdpsychiatrie hebben bovendien andere verwachtingen, een verschillende werking en een verschillende visie.²⁸⁰

Een uitbreiding van de plaatsen in de kinder- en jeugdpsychiatrie uit en garantie dat gedwongen opname van kinderen en jongeren in de kinder- en jeugdpsychiatrie kan gebeuren.²⁸¹

3.8.8. Hulpverlening en wachtlijsten

De instellingen voor mentale gezondheidszorg zijn overbevestigd, maar tijdens januari 2021 was de druk op de instellingen nog groter. Een bevraging bij ongeveer 500 Nederlandstalige artsen, kinderpsychiaters, kinderartsen, psychiaters, CLB-artsen en andere professionals toonde aan dat de professionals het erover eens zijn dat de zorgvraag (sterk) toegenomen is en geven aan dat de wachtlijsten groeien. Ook Vlaamse zelfstandige praktijkbeoefenaars gaven in een online enquête in februari 2021 aan dat wachtlijsten een probleem vormen, vooral bij psychiaters én bij kinderen en jongeren. 72% gaf aan dat de pandemie de hulpbehoefte heeft doen toenemen. Een patiëntenenquête uit 2020 laat zien dat de wachtlijsten een grote impact hadden op kinderen en jongeren, vooral kinderen en jongeren met ontwikkelingsstoornissen.¹⁸¹ Eerder onderzoek stelde dat veel jongeren psychosociale hulp zochten, maar niet snel genoeg vonden. In april 2021 telde de Vlaamse Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychiaters meer dan 23.700 kinderen en jongeren die wachtten op psychosociale ondersteuning. Door de wachtlijsten en de toegenomen zorgbehoefte, kunnen jonge mensen op dit moment niet de zorg ontvangen die ze nodig hebben. Dit zou de zorgvraag de komende tijd nog kunnen doen toenemen.¹⁸⁴ Risico- en beschermingsfactoren maken het gemakkelijker om personen in nood te identificeren. Het beleid kan zo prioriteiten in

²⁷⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 34

²⁸⁰ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 40

²⁸¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 20

ondersteuning vaststellen.¹⁸⁵ Hierbij valt het op dat jong zijn en de ontwikkeling van het jonge kind risicofactoren zijn waarop het beleid kan inspelen.²⁸²

De wachtlijsten in de jeugdhulp zijn een oud zeer. Om deze lange wachtlijsten structureel weg te werken zijn objectieve en actuele cijfers nodig over hoeveel kinderen en jongeren wachten op hulp. We vinden het daarom verontrustend dat we signalen krijgen over diensten die kinderen en jongeren niet langer registreren of aanmelden, omdat er door de wachtlijsten geen uitzicht is op effectieve ondersteuning.²⁸³

De Vlaamse Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie (VVK) stelde in april 2021 haar dossier 'Wij gaan over kop'. Haar enquête werd ingevuld door 607 artsen, kinderpsychiaters, kinderartsen, psychiaters, CLB-artsen en andere professionals. Die zijn het erover eens dat de zorgvraag sterk toenam en dat de wachtlijsten langer werden. Meestal was het niet mogelijk om de nodige hulp te organiseren, zelfs niet bij nood- of crisisdiensten. Huisartsen hadden de vorige maand gemiddeld 2,7 jongeren met acute psychische nood, van wie maar 15% daadwerkelijk hulp kreeg. De vereniging berekende dat 23.749 minderjarigen op hulp wachten.²⁸⁴

3.8.9. Netwerk en sociale steun

Zet in op het behouden van veilige sociale contacten van kinderen, jongeren en jongvolwassenen bij een volgende (gezondheids) crisis.¹⁹¹ Sociale steun en interacties zijn cruciaal voor hen, volgens de Belgische Pediatrische COVID-19 taskforce.¹⁹² Studenten gaven aan dat ze het belangrijk vinden dat er informele communicatiemogelijkheden zijn zodat ze zich minder eenzaam voelen.¹⁹³ Uit een bevraging in Meetjesland bleek dat 1 op 3 jongeren hoopte in de toekomst meer contact met vrienden te hebben.²⁸⁵

3.8.10. What do you think

Participatie

Zorg ervoor dat kinderen en jongeren overal in de samenleving gehoord worden. Betrek hen bij alle beslissingen die hen aanbelangen, net als bij elke andere burger gebeurt. Luister naar het standpunt van kinderen en jongeren, en zorg ervoor dat alle diensten betrokken bij de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en adolescenten er rekening mee houden. Benut de participatie van kinderen en

²⁸² KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 49

²⁸³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p.40 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 100

²⁸⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 52

²⁸⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 50

jongeren als een motor van verandering voor het welzijn van iedereen, zowel volwassenen als kinderen.

Preventie

Er is behoefte aan plekken in de wijken waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten en in alle vertrouwen hulp kunnen krijgen van professionals.

- Deze jongeren, die al hun hele leven hun weg moeten zien te vinden tussen alle voorzieningen – gezin, school, ziekenhuis –, dromen van een plek waar ze steun vinden. Ze denken daarbij aan plaatsen waar ze andere jongeren kunnen ontmoeten en psychologische en sociale ondersteuning krijgen. De jongeren willen speciaal hiervoor voorziene, veilige plekken dicht bij huis waar ze hun gevoelens en gedachten kunnen delen met leeftijdsgenoten en volwassenen die ze vertrouwen. Plaatsen waar ze kunnen spelen, met andere kinderen kunnen praten, snel om hulp kunnen vragen en zich veilig voelen. Bij sommige jongeren wegen de persoonlijke problemen immers zwaar door. Soms hebben ze geen plek waar ze even op adem kunnen komen of waar ze zich veilig kunnen voelen. staat één ding vast: jongeren moeten zich meer verenigen en overal moeten gespreksgroepen komen. Deze jonge mensen zijn namelijk vaak radeloos. Bij wie kunnen ze terecht als ze in de problemen zitten? Hoe weten ze tot wie ze zich moeten richten?

²⁸⁶

Bind de strijd aan met gendergerelateerde discriminatie, inclusief discriminatie van kinderen en jongeren uit de LGBTQ+-gemeenschap.²⁸⁷

Doorbreek de stilte en maak een einde aan het stigma op mentale gezondheid van kinderen; zet een campagne op zodat erover praten of hulp vragen geen taboe meer is. De jongeren willen deze stilte en de taboes doorbreken. De vooroordelen van anderen zijn namelijk hinderpalen die een doeltreffende en passende hulp in de weg staan. Zij vragen om opener over geestelijke gezondheid te praten. Velen wezen ook op het gebrek aan kennis over mentale gezondheidsproblemen. Daarnaast stelden ze een gebrek aan inzicht vast, waardoor hun symptomen niet zo vlot herkend worden. Ze stelden een aantal ideeën voor om het gebrek aan kennis aan te pakken – de bevolking beter informeren, jongeren aan het woord laten, reportages maken, muziek maken, enz. – zodat de mensen hun realiteit en die van hun omgeving beter zouden begrijpen.²⁸⁸

Ondersteun families die met grote moeilijkheden kampen, zoals armoede, en zorgen voor maatschappelijke hulpverlening die afgestemd is op hun situatie.

- De meeste kinderen en jongeren hadden graag gezien dat hun gezin, vóórdat zij in het ziekenhuis belandden, meer hulp gekregen had om met de problemen om te gaan. Ouders moeten geholpen worden om hun kinderen beter te helpen. Er moet dus preventief worden opgetreden. Het gaat ook

²⁸⁶ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 74

²⁸⁷ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 76

²⁸⁸ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 78

breder over financiële ondersteuning, gratis toegang tot kwaliteitsonderwijs en kwaliteitsvolle huisvesting.²⁸⁹

Maak van de school een echte hulpverleningsplek met welzijnscoaches, lessen over mentale gezondheid en CLB's die veel toegankelijker zijn.

- Er zijn al Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) maar die lijken soms ver weg en zijn vaak overbevraagd. Sommige jongeren menen dat de CLB's de hoeksteen van het mentale gezondheidsbeleid op school moeten zijn.
- Meer mogelijkheden voor deeltijds leren om de druk te verlichten (ze vinden het bijvoorbeeld niet nodig om voltijds onderwijs te volgen en stellen voor om leerstof over verschillende leerjaren te verspreiden).
 - 'Rustbriefjes' afgeleverd door een arts wanneer jongeren rust nodig hebben.
 - Een 'welzijnscoach' die elke week vraagt hoe het met iedereen gaat en wat de leerlingen nodig hebben om goed in hun vel te zitten. De coach moet voor iedereen bereikbaar zijn en hij moet iedereen leren kennen. Als iedereen naar hem toe gaat, is er geen zichtbaar verschil tussen de mensen met en zonder problemen. Dit zou het taboe rond mentale problemen kunnen doorbreken.
 - Verplichte lessen over mentale problemen in het leerprogramma opnemen, zodat iedereen er meer over te weten komt. Naarmate mensen meer over het thema weten, zullen er minder taboes zijn.
 - Een verplicht 'welzijnsuur' op school: een vrij uur, zonder de druk van taken/toetsen/examens/...
 - Meer schooluitstapjes die het mentaal welzijn bevorderen (bv. ervaringsleren in de klas).
 - Een cursus psychomotorische therapie aanbieden.
 - Een betere en snellere samenwerking tussen hulpverleningsdiensten en scholen (bv. een psycholoog die elke week naar de school komt om met de leerlingen te praten, maar die ook in overleg met het schoolteam werkt).
 - Op een meer persoonlijke manier met de leerlingen werken in plaats van in grote groepen (bv. kleinere klassen, individuele lessen).²⁹⁰

Verbied alle vormen van geweld tegen kinderen binnen het gezin en zet een campagne op om ouders bewust te maken van de impact van geweld op kinderen. Zij beschikken niet over de middelen om het geweld te laten stoppen of om hun ouders op een geweldloze manier voor hun kinderen te leren zorgen.²⁹¹

Ga pestgedrag tegen kinderen op school en online tegen. Pesten kan namelijk tot zeer wrede toestanden leiden, ook al blijven die vaak verborgen. Zij zouden graag zien dat pesters zich beter bewust worden van het effect of de gevolgen van hun pesterijen. Zij willen dat de maatschappij meer doet om kinderen en jongeren te beschermen. Intimidatie en geweld kunnen mentale gezondheidsproblemen doen

²⁸⁹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 79

²⁹⁰ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 83

²⁹¹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 85

ontstaan of versterken. De school kan zowel een beschermende als een risicovolle plaats zijn.²⁹²

Leid eerstelijnsprofessionals op (leerkrachten, huisartsen, psychologen) om complexe problemen aan te pakken, zodat kinderen sneller geholpen kunnen worden.²⁹³

Behandeling in het ziekenhuis en daarbuiten

Zorg ervoor dat kinderen weten waar ze terecht kunnen om gratis kwaliteitsvolle hulp te krijgen in hun leef- en leeromgeving. Veel kinderen en jongeren vertelden over hun problemen om hulp te vinden, de lange wachttijden en het gebrek aan informatie over wat er in de toekomst zal gebeuren. Zij benadrukten ook dat het belangrijk is om goed te communiceren met jongeren die hulp zoeken, zodat ze een duidelijker beeld krijgen van het beschikbare hulpaanbod en weten dat zij niet vergeten worden.²⁹⁴

Zie erop toe dat een opname in het ziekenhuis slechts een laatste redmiddel is, en dat kinderen meer tijd krijgen om samen te zijn met hun familie en vrienden. Sommige tieners zouden willen dat de beslissingen die hen aangaan, beter met hun ouders worden besproken. Soms missen ze simpelweg fysiek contact, genegenheid en liefde. Vaak missen de kinderen de kleine dingen uit het dagelijkse leven, de zorgeloze momenten. Anderen zouden graag hun huisdieren terugzien omdat die hen rust en affectie bieden. Ziekenhuizen waar dieren toegelaten zijn, zou hier aan tegemoet kunnen komen.²⁹⁵

Bied diverse individuele therapieën of groepstherapieën aan die niet allemaal een beroep doen op verbale vaardigheden en die op de behoeften van ieder kind afgestemd zijn.²⁹⁶

Ondersteun het contact met familie, vrienden en leeftijdsgenoten: langere terugkeerperiodes bij de familie, ruimere toegang tot gsm en wifi, vaker naar buiten kunnen, minder tijd op de kamer doorbrengen, meer vrije tijd om met familie en vrienden te bellen. Soms is de tijd die ze alleen doorbrengen nuttig om op adem te komen, maar dat duurt maar even. Vaak krijgt de eenzaamheid de overhand om vervolgens plaats te maken voor negatieve gedachten. Veel jongeren zouden graag kortere rustperiodes hebben.²⁹⁷

Laat alle kinderen deelnemen aan het ziekenhuisleven en de organisatie van de zorg, vanaf de opname in het ziekenhuis en ongeacht de leeftijd. Blijf

²⁹² UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 85

²⁹³ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 86

²⁹⁴ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 89

²⁹⁵ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 89-90 en 97

²⁹⁶ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 91

²⁹⁷ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 93-94

groepsgesprekken promoten om de behandeling van kinderen en adolescenten te verbeteren.

Zorg ervoor dat elk ziekenhuis beschikt over een team van welwillende, beschikbare professionals die naar de kinderen luisteren, hen stimuleren en hen helpen om nieuwe vaardigheden te ontwikkelen, zich te hechten en de confrontatie met hun problemen aan te gaan.

Zorg voor meer tijd om te bewegen, te spelen en zich uit te leven. Als ze dat moeten missen, worden de kinderen gespannen en vervelen ze zich. Buiten komen betekent dat je je kan uitleven. Daarom willen de jongeren vaker naar buiten kunnen. Zelfs als ze op die uitjes vergezeld moeten worden om eventuele spanningen te vermijden. Sommige kinderen willen ook graag dat de psychomotorische therapie buiten zou plaatsvinden. Allemaal hebben ze duidelijk veel behoefte aan buitenlucht.²⁹⁸

Minder straffen. Sommigen hadden ongelukkige ervaringen en stelden een onevenwicht vast tussen de inspanningen die de kinderen leveren en het gebrek aan geduld van sommige begeleiders. Anderen verlangden terug naar hun vrijheid in het algemeen. Daarmee bedoelden ze soms heel eenvoudige dingen: gewoon naar buiten of naar hun kamer kunnen gaan zonder dat eerst te moeten vragen, of vrijuit met andere jongeren kunnen praten. Zo'n 'klein extraatje' zou een grote verademing zijn in het ziekenhuisleven van elke dag.²⁹⁹

Zorg voor meer afwisseling in de maaltijden en de mogelijkheid krijgen om zelf te kiezen wat ze eten. Ze klaagden ook over de 'fletse' smaak van het eten, vele gerechten waar ze niet van houden en het gebrek aan afwisseling. Anderen wilden graag vers eten en geen 'diepvrieseten'.³⁰⁰

Zorg voor een school op maat die rekening houdt met de behoeften van ieder kind. De ziekenhuisschool is beter afgestemd op hun situatie en hun behoeften. Het is een school op maat met minder leerlingen en meer leerkrachten. Die kunnen zich meer met elke leerling bezighouden, hen helpen met de voorbereiding van projecten, naar hen luisteren en hen aandacht geven. Stuk voor stuk elementen die in de gewone schoolwereld helemaal anders zijn.³⁰¹

Infrastructuur en inrichting. Ruimere kamers met een betere geluidsisolatie. Meer continuïteit in de zorg.³⁰² Onderbrekingen in de therapie zijn niet goed voor hen.

²⁹⁸ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 98

²⁹⁹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 99

³⁰⁰ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 102

³⁰¹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 100

³⁰² UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 16-17

Het personeelsverloop vertraagt hun vooruitgang en brengt hen uit evenwicht. De continuïteit van de zorg is een prioriteit voor deze jongeren.³⁰³

Ziekenhuisopname

Een aanzienlijk deel van de kinderen en jongeren met wie UNICEF België ging praten, benadrukte de positieve aspecten van de opname.

De rol van het ziekenhuispersoneel is daarbij cruciaal. In welke mate kinderen en jongeren dit bijzondere moment in hun leven positief of minder positief ervaren, hangt af van hun relatie met de professionals uit de geestelijke gezondheidszorg en het begeleidend personeel in het ziekenhuis. Hoe zij omgaan met hun emoties, hen kalmeren en – vooral – bescherming en veiligheid bieden zonder te oordelen, is van fundamenteel belang. Vaak hebben kinderen en jongeren het gevoel dat ze het alleen moeten zien te redden en alle problemen zelf moeten oplossen, ondanks hun jonge leeftijd. Het ziekenhuis is voor hen een tijdelijk toevluchtsoord, een beschermende cocon waar ze even op adem kunnen komen. De meeste bevroagde jongeren hadden vooraf een negatief beeld van psychiatrische ziekenhuizen.³⁰⁴

Veel kinderen en jongeren in het ziekenhuis klagen over het gebrek aan bezoek, een probleem dat door de COVID19-pandemie nog acuter werd. Ze vinden het jammer dat ze zo weinig tijd met hun familie en vrienden kunnen doorbrengen.³⁰⁵

Wanneer het over de behandeling gaat, hebben de kinderen en jongeren uiteenlopende meningen over de aanwezigheid van hun ouders: sommigen noemden die aanwezigheid noodzakelijk, anderen vonden dat de aanwezigheid van hun ouders hun vrijheid van spreken belemmert.³⁰⁶

Stem in hun traject

In sommige ziekenhuizen hebben kinderen en jongeren duidelijk het gevoel dat ze bestaan en dat er met hen rekening gehouden wordt. Op andere plaatsen krijgen ze daarentegen de indruk dat ze helemaal niet gehoord worden. Verscheidene jongeren stelden het op prijs dat het verzorgend personeel een therapie voorstelde die op hun individuele persoonlijkheid afgestemd is. Andere jongeren vonden het van fundamenteel belang dat naar hen geluisterd wordt. Luisteren is de hoeksteen van een vertrouwensrelatie. Ze waarderen proactief luisteren waarbij de begeleiders aandacht hebben voor iemands stemming. In de meeste instellingen vragen jongeren meer vrijheid van meningsuiting en meer ruimte om zich te uiten. Zij willen dat vaker met hen overlegd wordt en dat ze ernstig genomen worden bij beslissingen die hen aanbelangen.³⁰⁷

³⁰³ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 103

³⁰⁴ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 30

³⁰⁵ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 35

³⁰⁶ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 35

³⁰⁷ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 36

Zorgverleners

De kinderen en jongeren stellen vertrouwen in de zorgverleners. De meesten benadrukten dat ze goed kunnen luisteren, hard hun best doen en veel empathie tonen. Het ziekenhuispersoneel wordt daarom vaak als een bron van rust gezien. Vooral hun beschikbaarheid wordt erg op prijs gesteld. Waardeerden en benadrukten de vriendelijkheid en luisterbereidheid van het personeel. Naast de nabijheid van deze teams helpt ook het rijke aanbod aan dagelijkse activiteiten vaak om hun pijn te verlichten. Veel jongeren waren bijzonder blij omdat ze op een menselijke manier en op voet van gelijkheid behandeld werden.³⁰⁸

Vertrouwen wordt langzaam opgebouwd. Een hulpverleningsrelatie is een delicate zaak en soms voelen kinderen geen klik met hun hulpverlener.³⁰⁹

Er dient aandacht te zijn voor continuïteit van de zorg. Het broze evenwicht dat zij proberen te herstellen, kan in gevaar gebracht worden door steeds wisselende contacten met professionals of veranderingen in de ziekenhuisorganisatie. De onderbrekingen en veranderingen in de relatie met de psychologen verstoren soms de vertrouwensband die zo moeilijk op te bouwen is. Op sommige plaatsen zijn er regelmatig veranderingen in de organisatie van de zorg, wat maakt dat kinderen niet meer weten tot wie zich te richten.³¹⁰

In het ziekenhuis hebben kinderen en jongeren het soms erg moeilijk met de strenge regels en het toezicht dat hen wordt opgelegd. De communicatie van de medewerkers, die sterk varieert van persoon tot persoon, speelt een centrale rol bij bepaalde wrijvingen. De jongeren eisen meer transparantie bij de toepassing van de regels om het gevoel van willekeur tegen te gaan. In sommige voorzieningen waren de jongeren zich pijnlijk bewust van de verschillen in behandeling, die hen opstandig maakten. Ze willen eerlijke en rechtvaardige straffen.³¹¹

Impact van de groep

Vriendschappen zijn de mooie kant van het ziekenhuisleven. Ze brengen rust en bieden steun. De keerzijde van de medaille is dat je moet samenleven in een groep die ook onderdrukkend en zelfs bedreigend kan worden. Een groep kan verstikkend zijn voor wie zich minder goed op zijn gemak voelt, en kan spanning of zelfs geweld doen ontstaan. De jongeren kiezen namelijk niet met wie ze in deze groep samenleven en moeten met deze complexe realiteit omgaan.³¹²

Spel en vrije tijd

De kinderen in psychiatrische ziekenhuizen spelen bijzonder graag. Wanneer ze spelen, zijn ze geen patiënten meer maar worden ze weer echt kinderen. Gewone

³⁰⁸ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 40

³⁰⁹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 41

³¹⁰ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 42

³¹¹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 43

³¹² UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 49

momenten, uitstapjes, kookmomenten, gaan zwemmen, de tuin, tekenen, de zandbak, 'internetmomenten', bepaalde gezelschapsspellen: dat zijn de dingen waar de kinderen van houden. Sommigen geven de voorkeur aan turnen of voetballen op de betonnen veldjes van het ziekenhuis. Anderen houden van het contact met dieren. Alles wat hen uit de soms zware realiteit van het ziekenhuis haalt. Alles wat hen kalmeert en rustig maakt. Spelactiviteiten zijn een verademing voor de kinderen in een psychiatrisch ziekenhuis.³¹³ Kinderen spelen graag en velen onder hen vinden het jammer dat hun speeltijd zo beperkt is. Ze klagen over de tijd die tergend traag voorbijgaat, de verveling, de eenzaamheid en de vele uren die ze op hun kamer moeten doorbrengen. De jongeren vragen gevarieerde en op hun leeftijd afgestemde spelletjes die in goede staat zijn. Ze willen ook meer buiten spelen. De activiteiten blijven voor deze jongeren van essentieel belang om hun gedachten te verzetten, de leegte te vullen en de batterijen weer op te laden.³¹⁴ de beperkte toegang tot videogames, spelconsoles en tv-series. Het multimedia-aanbod lijkt in een aantal voorzieningen echt achterop te hinken. Deze jongeren vragen meer flexibiliteit op het vlak van telefoongebruik, spelconsoles en wifi om zich te ontspannen. Sommigen vinden dat videogames te negatief bekeken worden. Anderen vinden dat de internettoegang (bv. wifi) niet mag afhangen van het behandelingstraject.³¹⁵

In het ziekenhuis hebben de jongeren erg drukke dagen. Na de school, de therapie en de activiteiten hebben velen het gevoel dat ze geen tijd meer overhouden voor zichzelf. Soms hebben ze maar 15 tot 30 minuten vrij per dag.³¹⁶

De aanwezigheid van dieren in de voorzieningen zou voor een stuk aan de emotionele behoeften van jongere kinderen kunnen tegemoetkomen. Zij willen graag dat de ziekenhuizen zich openstellen voor dit idee, zodat ze een rustgevende band met een dier kunnen opbouwen.³¹⁷

Waardering voor de ziekenhuisschool

Maar wat de ziekenhuisschool voor deze jongeren compleet anders maakt, is het feit dat ze op een andere manier georganiseerd is. Ze is beter afgestemd op hun situatie en hun behoeften. Het is een school op maat, met minder leerlingen. Er zijn meer leerkrachten en zij kunnen zich meer met elke leerling bezighouden, hen helpen met de voorbereiding van projecten, naar hen luisteren en hen aandacht geven. Stuk voor stuk elementen die in de gewone schoolwereld helemaal anders zijn. De kinderen en jongeren houden van het gevarieerde activiteitenaanbod op school en van de pedagogische aanpak. Sommige jongeren betreurden het gebrek

³¹³ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 50

³¹⁴ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 52

³¹⁵ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 54

³¹⁶ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 60

³¹⁷ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 62

aan activiteiten in de ziekenhuisschool of waren niet te spreken over het “gebrek aan kleuren” en de saaie omgeving waarin ze les krijgen.³¹⁸

Sancties, isolatie en afzondering

Heel wat jongeren ervaren isolatie en kamerarrest als een vorm van geweld. Dit gevoel is nog meer uitgesproken wanneer een jongere in isolatie wordt geplaatst wanneer hij een gevaar voor zichzelf of anderen vormt. De isolatie wordt dan als een vorm van onrechtvaardigheid ervaren en als een vorm van uitsluiting of straf opgevat. Ze ervaren hun isolatie dan ook als een ‘gevaarlijk’ moment waarop hun eenzaamheid in geweld tegen henzelf kan omslaan en ze onmogelijk tot rust kunnen komen, terwijl hun donkerste gedachten de vrije loop krijgen.³¹⁹

Daarnaast wordt een gebrek aan vrijheid ervaren. De ziekenhuiswereld is een wereld met regels die nageleefd moeten worden. Die zijn natuurlijk nodig voor het functioneren van de groep, maar de toepassing ervan zorgt soms voor spanning en onbehagen. Verscheidene jongeren hadden het over te strenge regels op hun afdeling. Het brede scala van regels en sancties komt velen van hen beperkend, nutteloos en overdreven over. Veel jongeren vinden de eet- en bedtijden niet flexibel genoeg. Een van de meest zichtbare aspecten van het controlesysteem is volgens een 15-jarig meisje het “mogelijke cameratoezicht op de kamer”. Deze extreme vorm van toezicht wordt als een inbreuk op de privacy ervaren.

Nood aan meer communicatie met buitenwereld

Veel kinderen en adolescenten klagen erover dat ze slechts zelden toestemming krijgen om een gsm te gebruiken. Het gaat natuurlijk over toegang tot wifi en apps, maar soms ook over doodgewoon telefoongebruik. Sommigen zijn zich bewust dat communicatiekanalen ook onrust kunnen brengen.³²⁰

Infrastructuur belemmert rust en privacy

De jongeren hebben het gevoel dat hun privacy niet gerespecteerd wordt. Sommigen verwezen naar externe elementen – het lawaai, de geur, de grootte van de kamers, het licht – die de rust verstoren waarnaar ze op zoek zijn. Anderen betreurden dat binnengedrongen wordt in hun privéleven, waardoor hun privacy geschonden wordt.

De jongeren ervaren het alomtegenwoordige lawaai in het ziekenhuis als een vorm van dagelijkse hinder. “Je hoort alles”, lieten ze optekenen. Volgens sommige jongeren zorgen de echo's op de gangen en de slechte isolatie voor een onophoudelijk, storend lawaai. Soms komt daarbij nog het geschreeuw en het gehuil van anderen. Dit verstoort hun verblijf en vergroot hun onrust. Andere jongeren hebben dan weer last van de geuren in het ziekenhuis. “Ik hou niet van de vieze geur als ik mijn kamer uitkom”, zei een 15-jarige jongen openhartig. Soms is zelfs de hygiëne in de ogen van de jongeren ondermaats. Verschillende kinderen

³¹⁸ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 55

³¹⁹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 59

³²⁰ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 62

ergerden zich aan het gepiep van hun bed. Ze vinden dit nachtelijke lawaai hinderlijk en worden er soms wakker van.³²¹

Er is een gebrek aan ruimte. Vaak vinden ze hun kamer “te klein”. Om zich een beetje thuis te voelen, willen sommige jongeren graag meer bergruimte, minder fel licht, meer ruimte en ramen die open kunnen.³²²

3.8.11. Betaalbaarheid zorg

De meeste meldingen gaan over toegang tot de geestelijke gezondheidszorg. Ook scheidingssituaties komen in die meldingen vaak ter sprake. De meest gestelde vragen gaan over therapie, medicatie of diagnose opstarten voor kinderen en jongeren als hun ouders het niet met elkaar eens zijn. Daarnaast krijgen we structurele signalen zoals over de betaalbaarheid van de gezondheidszorg. Dan gaat het over het terugbetaalingsstelsel voor psychologische hulp of over dure medicijnen die niet terugbetaald worden. Geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren moet snel beschikbaar en betaalbaar zijn of zelfs gratis. Als kinderen en jongeren door drempels geen toegang krijgen tot de zorg die ze nodig hebben, kunnen de problemen escaleren of verergeren.³²³

3.8.12. Continuïteit zorg

De kinder- en jeugdpsychiatrie valt niet onder de integrale jeugdhulp maar biedt natuurlijk ook zorg en hulp aan kinderen en jongeren voor wie er ook al een traject loopt in de jeugdhulp. Dat strikt scheiden is niet mogelijk. Toch werken de kinder- en jeugdpsychiatrie en de jeugdhulp niet altijd vlot samen. Soms verwachten ze verkeerde dingen van elkaar of ziet de jeugdhulp de ondersteuning van kinder- en jeugdpsychiatrie als een apart traject. Dat kan leiden tot breuken in de zorgcontinuïteit. Onderlinge afstemming en uitwisseling van expertise blijft nodig voor een juist zorgaanbod in het belang van kinderen en jongeren.³²⁴

3.8.13. Zelfdoding

Zelfdoding is de vaakst voorkomende doodsoorzaak bij jongeren tussen 15 en 29 jaar (Naar een gezond België).³²⁵ In vergelijking met 2018 is er in 2020 een stijging van zelfdodingsgedachten en het aantal zelfdodingspogingen (0.4% versus 0.2% in 2018) bij volwassenen. Onderzoek toonde aan dat er een verhoging is in suïcidaliteit

³²¹ UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 65

³²² UNICEF, Rapport van kinderen en jongeren met mentale gezondheidsproblemen - What Do You Think?, Rapport, UNICEF België, 2022, p. 38, p. 6

³²³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p.59

³²⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p.60

³²⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 26

bij studenten. Deze stijging is deels te wijten aan de coronapandemie, maar valt volgens dit onderzoek daar niet volledig door te verklaren. Ook het CLB stelde een opvallende stijging van zelfdoding vast. In een onderzoek bij volwassenen bleek dat voornamelijk jongvolwassenen (18-24 jaar) zelfdodingsgedachten hadden. In andere landen zijn er in vergelijking met België meer zelfdodingsgedachten. Ander onderzoek bij jongeren en jongvolwassenen stelt dat zelfdodingsgedachten vaker voorkwamen bij jongeren dan bij jongvolwassenen.³²⁶ Eén onderzoek uit maart 2020 vond geen verschil bij studenten in zelfdodingsgedachten in vergelijking met eerdere jaren.³²⁶

3.9. Fysieke gezondheid

Versterk de coördinatie van inspanningen om universele toegang tot hoogwaardige, inclusieve en gratis gezondheidszorg voor alle kinderen te bereiken. Een masterplan pediatrie kan voorzien in kindspecifieke gezondheidsdiensten en behandeling door zorgverstrekkers die beschikken over kindspecifieke zorgcompetenties. Coördinatie van de verschillende bevoegdheidsniveaus: dit betreft zowel de samenwerking tussen verschillende kabinetten en administraties die bevoegd zijn voor gezondheid, welzijn en kinderen en jongeren, als de samenwerking tussen de gezondheidssector en andere sectoren.³²⁷

3.9.1. Ziekenhuisopnames

7,7% van de kinderen in België wordt jaarlijks in een ziekenhuis opgenomen. Kinderen die in de armste wijken wonen, lopen het grootste risico om in het ziekenhuis te worden opgenomen, om gebruik te maken van spoedeisende hulp en om te worden opgenomen of te verblijven in psychiatrische zorgvoorzieningen.³²⁸

3.9.2. Preventie van gezondheidsproblemen

Nauwere samenwerking tussen verschillende kindgerichte sectoren (bijvoorbeeld kinderopvang, vrijetijdsbesteding, onderwijs, mentale gezondheidszorg, preventieve gezondheidszorg, jeugdhulp, etc...) teneinde hogere zorgnood op latere leeftijd te vermijden en op lange termijn te kunnen besparen.³²⁹

Uit onderzoek blijkt dat de coronapandemie leidde tot uitgestelde zorg en beperkte toegang tot de gezondheidszorg. Deze uitgestelde zorg had een disproportionele impact op personen tussen 0 en 25 jaar in kwetsbare situaties. Zowel de zittijd als de beweegtijd veranderden naar aanleiding van de pandemie. De maatregelen hadden een impact op de fysieke gezondheid. Er werd anders bewogen: sommige personen bewogen meer, terwijl andere personen net meer

³²⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 31

³²⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 24

³²⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 23

³²⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 24

zaten. De impact van de pandemie op het middelengebruik is onduidelijk uit onderzoek. Sommige onderzoeken toonden een daling in alcoholgebruik bij jongvolwassenen aan, terwijl anderen een stijging vaststelden. Ook over andere middelen, zoals cannabis, is er onduidelijkheid. Uit het enige longitudinale onderzoek blijkt, met uitzondering van alcohol en tabak, het middelengebruik gestegen te zijn.³³⁰

Hou rekening met specifieke behoeften van kinderen en jongeren bij de invulling van kwaliteitsvolle gezondheidszorg, inclusief toegang tot de zorg en medicatie. Er is een gebrek aan data over de (on)gelijkheid en discriminatie in de gezondheidszorg.³³¹

Zet in op onderzoek naar de mogelijkheden van het gebruik van gezondheidszorg op afstand. Uit onderzoek blijken zowel positieve als negatieve aspecten verbonden te zijn aan gezondheidszorg op afstand. Enerzijds zijn gezondheidsvoorzieningen op afstand meer toegankelijk voor personen met autisme.¹⁸ Anderzijds zijn de materialen voor gezondheidszorg op afstand, zoals een computer, niet voor iedereen even toegankelijk.³³²

Zorg bij terugkeer naar school tijdens een gezondheidspandemie voor duidelijke aanbevelingen voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen met chronische ziekten om onzekerheden bij dokters, patiënten, ouders en schooldirectie te verminderen.³³³

In de nomenclatuur van de geneeskundige verstrekkingen in het kader van de verplichte ziekte- en ongevallenverzekering worden kinderen met een taalontwikkelingsstoornis en een intelligentiequotiënt van minder dan 86 uitgesloten van de vergoeding van logopedische diensten. Zowel in het kader van de multidisciplinaire zorg als in het buitengewoon onderwijs duiken te veel problemen op die verhinderen dat de logopediesessies voldoende doeltreffend en doelmatig zijn. Unia roept de minister van Volksgezondheid op om de nomenclatuur te herzien, zodat alle kinderen zonder onderscheid volgens hun IQ toegang tot de verplichte verzekering hebben.³³⁴

Het vertrouwen in de routinevaccinaties in België daalde na de COVID-19-pandemie van 87,3% naar 71,9%.³³⁵

3.9.3. Middelengebruik

De bevindingen van onderzoeken over de impact van de coronamaatregelen op middelengebruik zijn tegenstrijdig. Alle onderzoeken zijn gebaseerd op

³³⁰ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 17

³³¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 19

³³² KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 21

³³³ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 75

³³⁴ Unia, 74 aanbevelingen van Unia voor de verkiezingen van 2024, 2023, Unia, p. 46

³³⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 23

zelfrapporteringen en focussen voornamelijk op oudere jongeren (+16) en studenten. De impact op kinderen en jongeren jonger dan 16 en personen in risicogroepen en kwetsbare situaties is onduidelijk. Bovendien zou er verder onderzoek kunnen gebeuren naar de verklarende factoren voor de verandering in het middelengebruik.³³⁶

3.9.4. Overgewicht

Report Card 16: Worlds of Influence onthult hoe kinderen hun jeugd ervaren, in de sociale, educatieve, economische en milieucontext van hun land, alsook in het beleid dat dat land voert. In België is 24% van de kinderen te zwaar of obese.³³⁷

3.10. Gezin

3.10.1. Contact familie

Contact met grootouders onder spanning

Familierelaties kunnen onderling zo verstoord raken dat contacten tussen kinderen en familieleden stoppen.³³⁸

Recht om niet gescheiden te worden van broers of zussen

Broers en zussen (brussen) kunnen soms niet samen opgroeien door een aparte verblijfsregeling na een scheiding, een tussenkomst van de jeugdhulp bij uithuisplaatsing van kinderen of vertroebelde relaties tussen halfbroers en -zussen door een relatiebreuk in het nieuw samengesteld gezin. Alle broers en zussen, ongeacht hun leeftijd, hebben ook recht op contact met elkaar. Een eigen vorderingsrecht voor de minderjarige kwam er voorlopig niet.³³⁹ Zorg voor systematische monitoring van het samenhouden van broers en zussen in de jeugdhulp, en werk de drempels weg.³⁴⁰ Een motiveringskader voor een niet-samenplaatsing biedt ook inzicht in de realisatie van de wetgeving.³⁴¹

3.10.2. Kinderopvang

3.10.2.1. Geboorteverlof

Met een geboorteverlof van 18,1 weken voor vrouwen en 5 weken voor mannen staat België op de 29^e plaats in de ranglijst van welvarende landen. Dit ligt ver onder het gemiddelde van 36 weken volledig betaald geboorteverlof in rijke landen (UNICEF,

³³⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 24

³³⁷ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 24 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 23

³³⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.151

³³⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.152

³⁴⁰ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 20

³⁴¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 41

2018). Er wordt aanbevolen tot een verlenging van het geboorteverlof tot 6 maanden voor elke ouder.³⁴²

3.10.2.2. Toegang en gebruik kinderopvang

Report Card 16: Worlds of Influence onthult hoe kinderen hun jeugd ervaren, in de sociale, educatieve, economische en milieucontext van hun land, alsook in het beleid dat dat land voert. Opvallend voor België: bijna 10% van de ouders rapporteert dat ze op niemand een beroep kunnen doen voor steun om op hun kinderen te letten. Dat is het hoogste aantal van alle bevraagde landen.³⁴³

In België werd in 2019 slechts 34,3% van de kinderen onder de drie jaar die het risico lopen op armoede of sociale uitsluiting opgevangen in erkende kinderopvangvoorzieningen. In 2016 had 14,3% van de huishoudens redelijke of aanzienlijke moeite om te betalen voor regelmatige kinderopvang (POD Maatschappelijke Integratie, 2022). In Vlaanderen ligt het gebruik van kinderopvang het laagst bij kinderen in kansarmoede die een moeder van niet-Belgische origine hebben (35,8%). Van alle kinderen geboren in Vlaanderen, maakt(e) 41,1% gebruik van formele opvang. (Agentschap Opgroeien).³⁴⁴ Zorg dat elk gezin dat kinderopvang nodig heeft daarop kan rekenen in de buurt. Elk kinderopvanginitiatief moet inkomensgerelateerd werken en kunnen rekenen op genoeg ondersteuning om inclusieve opvang te kunnen realiseren voor baby's en peuters met extra zorgnoden.³⁴⁵ Garandeer dat alle ouders die dat willen, terecht kunnen in de opvang met inkomenstarief. Verlaag de tarieven voor de laagste inkomens en diversifieer meer in de diverse inkomensstarieven. Garandeer gratis kinderopvang voor de meest kwetsbare gezinnen. Investeer in flexibele opvang voor ouders met onregelmatige werkuren en ouders die werkzoekend zijn. Informatie over voorzieningen voor jonge kinderen (kinderopvang, ontmoetingsplaatsen tussen kind en ouder, enz.) zouden meer toegankelijk moeten zijn voor kansarme groepen. Voer een bewustmakingscampagne (gebruikers en niet-gebruikers van kinderopvang, zorgprofessionals, maatschappelijk werkers, beleidsmakers) over de verschillende functies van kinderopvang en de eerste 1000 dagen.³⁴⁶

³⁴² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 45

³⁴³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 24

³⁴⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 45

³⁴⁵ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 21

³⁴⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 45

3.10.2.3. Garantie gratis kwaliteitsopvang

Garandeer toegang tot gratis kinderopvang van hoge kwaliteit voor kinderen die armoede en sociale uitsluiting ervaren.³⁴⁷ Kwaliteit vraagt aandacht voor vorming, coaching, intervisie en supervisie, én één begeleider voor maximum zes kinderen én degelijk toezicht en monitoring. Ook een sterker toezichts- en monitoringssysteem is nodig, met een verplichte 'eenmeting' MeMoQ. Zodra het recht op kwaliteitszorg in het gedrang komt, moet Kind en Gezin tussenbeide kunnen komen vanuit een ruim handelingspalet, dat gaat van ondersteuning, supervisie, intervisie, coaching op de werkvloer tot de mogelijkheid om een vergunning in te trekken. Daarvoor moet er een alarmsysteem komen op basis van klachten, signalen, meldingen en inspectieverslagen, en een interdisciplinaire commissie met interne en externe actoren.³⁴⁸

Wantoestanden in de kinderopvang zorgden voor een herbevestigen van aanbevelingen 2021 om een kwaliteitsvolle en betrouwbare kinderopvang te garanderen, waar baby's en peuters in alle veiligheid en warmte kunnen opgroeien. Meer bepaald kwaliteitsopvang te garanderen, met aandacht voor vorming, coaching, intervisie en supervisie, en om het aantal kinderen te beperken tot zes per begeleider – tegenover negen nu; strakker toezicht te regelen, via een strenger toezichts- en monitoringssysteem; een MeMoQ-meting op te leggen. MeMoQ is het meet- en monitoringinstrument dat de kwaliteit van de kinderopvang toetst. De nulmeting dateert al van vijf jaar geleden; de klachtendienst uitdrukkelijker in te zetten als kwaliteitsbewaker met gezag, met een transparant klachten- en inspectiebeleid.

Op 13 juli 2022 kwam de onderzoekscommissie met 75 aanbevelingen om de veiligheid in de kinderopvang te verbeteren en het vertrouwen in de sector te herstellen. Kwaliteit van opvang: een verlaging van het aantal kinderen per begeleider; extra logistieke ondersteuning zodat kindbegeleiders de handen vrij hebben voor pedagogische taken; transparante informatie voor gebruikers, met een website die de inspectieverslagen en de klachten bevat in een heldere taal. Beter klachtenbehandeling, één centraal contactpunt voor klachten; een snelprocedure voor de inspectie bij ernstige klachten over verwaarlozing of grensoverschrijdend gedrag. Hervorming van inspectie en handhaving, een grondige hervorming van de inspectie; meer instrumenten om crèches of onthaalouders die de regels overtreden tot de orde te roepen, zoals verplicht een opleiding volgen, coaching op de werkvloer of een medewerker op non-actief zetten; bij problemen ook ouders, burens of ex-werknemers ondervragen; de achtergrond van de begeleiders beter controleren; de informatie over een eventuele strafrechterlijke vervolging of veroordeling moet beter doorstromen. Snellere reactie bij alarmsignalen, voorrang voor het voorzorgsprincipe, waarbij Kind en Gezin ingrijpt zodra er risico's gespot worden of vermoedens zijn van problemen; ouders sneller op de hoogte brengen als er ernstige klachten zijn; een nieuw IT-systeem met een ingebouwd alarm wanneer parameters overschreden

³⁴⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

³⁴⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.45-46

worden zoals een groot personeelsverloop of het vertrek, op korte tijd, van verschillende ouders.³⁴⁹

3.10.2.4. Oog voor handhaving

Meldingen over gevaarsituaties, pedagogisch handelen en gebrek aan toezicht en veiligheid zijn in één jaar bijna verdubbeld. 4% van de kinderopvanginitiatieven zit in handhaving.³⁵⁰

3.10.2.5. Ondersteuning professionals kinderopvang

Verlaag het plafond, streef naar vier baby's voor één kindbegeleider, en ga niet hoger dan zes kinderen per begeleider. Dan kunnen kindbegeleiders genoeg aandacht geven aan elke baby en peuter. Blijf zorgen voor goed opgeleide professionals, met oog voor goede loon- en werkvoorwaarden en maatschappelijke en financiële waardering van het beroep. Kinderen moeten kunnen rekenen op opvang die hun ontwikkeling zo ruim mogelijk ondersteunt met genoeg gekwalificeerde medewerkers. Het tekort aan kinderopvang en kindbegeleiders mag nooit een reden zijn om het opleidingsniveau voor kindbegeleiders te verlagen en de kwalificatievereisten uit te hollen om meer mensen aan te trekken. Versterk de opleidingen die toegang geven tot de functie van kindbegeleider en integreer lessen over de realiteit van armoede en maatschappelijke diversiteit in de opleiding. Versterk ook de permanente vorming van kindbegeleiders. Zorg dat elk kinderopvanginitiatief kan rekenen op intervisie, supervisie, overleg en vorming. Elk kinderopvanginitiatief moet daarom genoeg betaalde kindvrije uren krijgen om werk te maken van kwaliteitsopvang en maximaal de ontwikkeling van de baby's en kleuters te ondersteunen. Lokale samenwerkingsverbanden binnen de sector en met het lokale netwerk moeten gefaciliteerd worden.³⁵¹

3.10.3. Prenatale rechtsbescherming

Risicogedrag van zwangere vrouwen door bijvoorbeeld zware verslaving kan vergaande gevolgen hebben voor de verdere ontwikkeling van de foetus. In uitzonderlijke situaties kan dat gevolgen hebben voor de rest van het leven van het kind. Is meer aanklappende hulp nodig vanuit de rechten van het ongeboren kind? Plaatsing voor de geboorte van een kind niet opportuun. Wel moet de gedwongen opname van zwangere vrouwen bespreekbaar zijn, om hun ongeboren kind te beschermen in heel uitzonderlijke situaties waarin in de vrijwilligheid alles al geprobeerd is. Maar de plaatsen waar mensen gedwongen opgenomen worden, zijn nu absoluut niet uitgerust voor die zwangere vrouwen met een verslaving. Doelstelling moet zijn: de zwangere vrouw begeleiden en een uithuisplaatsing na de geboorte voorkomen.³⁵²

³⁴⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat,

³⁵⁰ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 21

³⁵¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 21 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 45

³⁵² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 146

3.10.4. Scheiding

De meeste meldingen bij de klachtenlijn gaan over problemen met of onenigheid over de verblijfs- en omgangsregeling. Ook contact met de grootouders is soms problematisch. Wachtlijsten bij de neutrale bezoekeruimte dienen te worden aangepakt.³⁵³ Er is een snellere tussenkomst nodig door de rechtbank wanneer een vonnis niet nageleefd wordt. De ouder die zijn kind niet meer ziet, blijft soms zes tot acht maanden een klacht indienen, elke keer als de omgangsregeling niet doorgaat.³⁵⁴ Een moeilijke start of zelfs de stopzetting van psychologische begeleiding of therapie van kinderen omdat één ouder weigert blijft voorvallen.³⁵⁵

Uit de vele meldingen over vechtscheidingen blijkt hoe zwaar de impact kan zijn op het welzijn van kinderen. Daarom vraagt het Kinderrechtencommissariaat dat ouders bij een scheiding eerst verplicht worden tot een bemiddelingsgesprek over de omgangsregeling waarin ook hun kinderen inspraak krijgen. Daarna moet er een ouderschapsplan komen met ook daarin inspraak voor kinderen en jongeren.³⁵⁶

3.10.4.1. Contact ouders en familie

Jongvolwassenen die een scheiding met veel conflict meemaakten voor de coronapandemie, gaven aan dat de relatie met hun ouders tijdens de pandemie achteruitging. Sommige jongvolwassenen hadden minder contact met één van de twee ouders. Contact met een ouder in het buitenland was zeer moeilijk. Er bestond veel onduidelijkheid over de regels. Velen hadden het gevoel dat er geen rekening gehouden werd met hun situatie als jongvolwassene. Ze vonden het onderscheid met minderjarigen onlogisch, aangezien er aparte regels waren voor minderjarigen met gescheiden ouders en jongvolwassenen met gescheiden ouders. Nochtans woonden veel jongvolwassenen met gescheiden ouders ook nog bij hun ouders in. Ze liepen ook aan tegen de klassieke invulling van een gezinssamenstelling en wilden meer duidelijkheid over hoe de maatregelen van toepassing waren op hun situatie.³⁵⁷

Contractbreuk, waarbij kinderen één ouder niet meer willen zien is komt ook aan bod bij de Klachtenlijn. Toch is niet duidelijk welke lading de term dekt en welke handvatten er zijn om vroeg in te grijpen als een kind zich afkeert van een ouder. Er is nood aan doorgedreven wetenschappelijk onderzoek over contactbreuk en complexe scheidingen, meer expertiseopbouw, meer opleiding en voldoende uitwisseling bij jeugdhulp om beter om te gaan met de gevolgen van deze complexe scheidingen. Snel ingrijpen is ook noodzakelijk, van zodra de familierechter of de jeugdrechter een verwijdering voelt tussen een ouder en een

³⁵³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 166

³⁵⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 166 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 155

³⁵⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 36

³⁵⁶ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 152

³⁵⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 42

kind. Wij vragen dat ouders verplicht begeleid worden in hun scheidingstraject en dat de belangen van kinderen centraal worden gezet bij het bepalen en uitvoeren van de verblijfsregeling. Signalen van verwaarlozing, mishandeling en geweld moeten opgevolgd worden. Dwangsommen hebben een hoge financiële impact en leiden als instrument niet altijd tot herstel van het contact en de relatie. Andere instrumenten, zoals verplichte ouder-kindbegeleiding of verplichte ouderbegeleiding, lijken interessanter.³⁵⁸

Op 21 november 2019 werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel ingediend over de persoonlijke banden tussen broers en zussen. Het recht op contact geldt niet voor kinderen die de bloedband niet kunnen bevestigen door een juridische band of door de feitelijke toestand. Het zou voor alle kinderen moeten gelden. Enkel het belang van het kind zou doorslaggevend mogen zijn om broers en zussen te scheiden.³⁵⁹

3.10.4.2. Spreekrecht van kinderen

Vanaf 12 jaar worden kinderen zelf uitgenodigd door de rechtbank. Als ze nog geen 12 jaar zijn, kunnen ze een brief schrijven waarop de rechtbank moet reageren. De wetgeving schrijft voor dat als kinderen vragen om gehoord te worden, de rechter daar positief op moet antwoorden. Alle kinderen zouden de kans moeten krijgen gehoord te worden en ook serieus genomen te worden. Dit vraagt om voldoende tijd en een aanspreekpunt voor het kind, voor en na het gesprek. De wet dient te worden aangepast zodat kinderen altijd een vertrouwenspersoon kunnen inschakelen. Daarnaast zijn er wettelijke criteria nodig waaraan de vertrouwenspersoon moet voldoen.³⁶⁰

3.10.4.3. Complexe scheiding en jeugdhulp

Op basis van de meldingen vraagt het Kinderrechtencommissariaat of er in de jeugdhulp genoeg aanbod, expertise en uitwisseling is om met complexe vechtscheidingen om te gaan. Het thema complexe scheidingen en jeugdhulp moet op de agenda blijven. Niet alleen de jeugdhulpactoren, maar ook jeugdrechters moeten gehoord en erbij betrokken worden. De methodieken van Kinderen uit de Knel en de ORO-tafels kunnen heel waardevol zijn, maar hebben toch ook beperkingen. Een evaluatie dringt zich op.

3.10.4.4. Hoogconflictueuze scheidingen vanuit het belang van het kind

Informeel, hoor en help kinderen in scheidingsituaties. Voer verplichte trajectbegeleiding in voor ouders die gaan scheiden zodat mensen bewust en geïnformeerd kiezen wat het meest geschikte oplossingstraject is. Onderzoek de

³⁵⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 103-104 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 63 en 153

³⁵⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 152

³⁶⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 163 en 166; Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 107 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 153

systemische oorzaken van contactbreuken tussen ouders en kinderen en bied snel oplossingen want tijd is de grote vijand van contactherstel. Versterk de neutrale bezoekerimtes van de CAW's en hou toezicht op andere plaatsen voor contactherstel. Herdenk de dwangmaatregelen die de familierechter kan uitspreken want vaak gaan die voorbij aan de bescherming en het belang van kinderen en jongeren. Geef de jeugdrechter de middelen en hulpverleningstools om in te grijpen bij hoogconflictueuze scheidingen.³⁶¹

3.10.5. Stil geboren kinderen

Registratie van een doodgeboren kind mag niet afhangen van de duur van de zwangerschap. Rouw is niet te vatten in termijnen. Iedere termijn is een hakbijl die ervoor zorgt dat er weer mensen zijn die geen erkenning krijgen voor hun verlies, en bijgevolg in de kou blijven staan. Wie 140 dagen zwanger is geweest, mag aangifte doen. Wie een dag vroeger een zijn kind verliest, belandt in de vergeetput. Er zijn geen rechtsgevolgen verbonden aan de aangifte van een levenloos geboren kind, zo vermeldt de wet uitdrukkelijk. Waarom dan de enorme aarzeling om gewoon elke ouder die daar nood aan heeft de kans te geven om zijn kind aan te geven, en op die manier een spoor te creëren van het bestaan ervan? Bijkomend positief gevolg van een uitgebreidere registratie, is dat er op die manier ook data zijn van het aantal stil geboren kinderen. Registratie van een doodgeboren kind verdient een plek bij de akten van geboorte. De ambtenaar van burgerlijke stand stelt de akte van levenloos geboren kinderen op en tekent het doodgeboren kind op in de databank akten van de burgerlijke stand (DABS). Deze akte staat in ons burgerlijk wetboek nog altijd opgenomen onder het hoofdstuk 'akten van overlijden'. Dit doet wenkbrauwen fronsen. Hoe kan je nu een overlijden officialiseren zonder dat je het leven erkent? Daarom vragen wij om deze akte als geboorteakte te kwalificeren. Telkens een vrouw bevalt, wordt immers een kind geboren. • Alle ouders moeten de kans krijgen om een volledige naam te laten registreren. Kinderen vanaf 180 dagen zwangerschap kunnen voortaan ook de familienaam van het kind laten registreren. Dit moet voor alle kinderen mogelijk zijn, ongeacht de duur van de zwangerschap. • Het verzoek van één ouder moet altijd volstaan om over te gaan tot registratie. De anomalie waarbij in de huidige regelgeving retroactieve registraties enkel konden op verzoek van beide ouders moet rechtgezet worden. Op die manier geven we zoveel mogelijk mensen de kans om deze traumatische gebeurtenis een plaats te geven in hun leven. Ouders die feitelijk samenwonen moeten ook geboorte- en omstandigheidsverlof kunnen opnemen omwille van hun doodgeboren kind. Ouders hebben het recht om tien dagen afwezig te zijn op het werk bij de geboorte van een kind. In de praktijk zorgt een gunstige interpretatie van de term 'geboorte' door FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en het RIZIV ervoor dat dit ook geldt bij aangifte van een doodgeboren kind na een zwangerschap van 180 dagen. Feitelijk samenwonende partners kunnen dat door een lacune in de wetgeving niet. Artikel 30 van de wet van 3 juli 1978 bepaalt immers dat ook zij recht hebben op geboorteverlof als ze minstens drie jaar samenwonen met diegene met wie de afstamming vast staat en waar het kind zijn hoofdverblijfplaats heeft. Deze laatste voorwaarde maakt het onmogelijk voor hen om geboorteverlof op te nemen, aangezien een kind dat

³⁶¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 24

dodgeboren werd geen verblijfplaats heeft. Ook het opnemen van omstandigheidsverlof bij het overlijden van een kind is op dit moment niet mogelijk voor feitelijk samenwonende partners. Daar is een gelijkschakeling met andere ouders nodig.³⁶²

3.10.6. Kindbezoeken gevangenis

Bij de gezinnen klinken ook meer praktische verzuchtingen. Zo is het voor veel kinderen onhaalbaar om op woensdag al om 13u aanwezig te zijn. Gedetineerden verblijven helaas niet steeds in de buurt van hun gezin. Zeker wanneer familieleden van ver moeten komen, of afhankelijk zijn van beperkt openbaar vervoer, kan dit voor een extra en nodeloze barrière zorgen. Daarnaast klagen ouders er ook over dat het kinderbezoek enkel voorzien is voor kinderen onder de 12 jaar. Tot slot gaat het kinderbezoek nog sterk uit van een klassieke gezinssituatie. Kinderen moeten immers steeds vergezeld zijn van een meerderjarige. Wie geen begeleider heeft die kan meekomen, kan dus ook niet op bezoek. Het project 'Itinérances' van La Croix-Rouge probeert hierin tegemoet te komen, door vrijwilligers in te zetten om kinderen van thuis tot in de gevangenis te begeleiden. Voorbeelden waar al gewerkt wordt met bijkomende momenten voor kind en gedetineerde alleen, worden positief onthaald (bijvoorbeeld in de Gentse gevangenis). Zowel de kinderen als de ouder worden dan uitgedaagd om uit hun comfortzone te treden, wat aanzet tot spelen en communiceren. Hoewel dit dus de doelen van het kinderbezoek maximaliseert, liggen dergelijke initiatieven vaak moeilijk bij de partner. Extra ondersteuning om hen ook aan boord te krijgen, kunnen een grote meerwaarde betekenen.³⁶³

3.10.7. Geweldloos opvoeden

Het Comité merkt op dat het in Vlaanderen het decreet op de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp (2004) reeds expliciet lijfstraffen in de alternatieve zorg verbiedt, en betreurt dat het wetsontwerp tot wijziging van artikel 371/1 van het Burgerlijk Wetboek niet is goedgekeurd, en verwijzend naar zijn Algemene Commentaar nr. 8 (2006) over het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing, herhaalt het zijn eerdere aanbeveling (CRC/C/BEL/CO/3-4, paragraaf 40) en dringt het er bij de Verdragsstaat op aan: (a) lijfstraffen expliciet bij wet te verbieden, hoe licht ook, thuis en in de alternatieve zorg, in het hele land, (b) positieve, geweldloze en participatieve vormen van opvoeding en discipline te bevorderen, onder meer door middel van bewustmakingsprogramma's en -campagnes, gericht op kinderen, ouders en beroepsbeoefenaars in de kinderopvang.³⁶⁴

In de online-enquête #jongerenovercorona zei ongeveer 1 op de 10 kinderen en jongeren slachtoffer te zijn van fysiek of verbaal geweld. De meeste van die kinderen en jongeren zeggen dat ze nu meer geweld ervaren dan voor corona. 19% van de kinderen die het slachtoffer zijn van geweld, ervaart dat nu veel meer en 47% een beetje meer. Van de jongeren die slachtoffer zijn van geweld zegt ook 17% dat

³⁶² KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 49-50

³⁶³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 281

³⁶⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 22

het nu veel meer en 45% dat het nu een beetje meer gebeurt. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt sensibilisering rond misbruik en geweld, en uitgebreide informatie over noodhulpnummers zoals 1712, nupraatikerover.be, Awel en TeleOnthaal, via laagdrempelige informatieplatforms zoals radio, kinder- en jongerentv en sociale media om zoveel mogelijk mensen uit alle geledingen van de bevolking te bereiken. Essentieel is dat die diensten heel toegankelijk blijven werken, met de nodige capaciteit om alle oproepen te kunnen beantwoorden.³⁶⁵

In het standpunt van het Kinderrechtencommissariaat van 26 januari 2022, dezelfde dag uiteengezet tijdens een hoorzitting in de Kamercommissie Justitie en bezorgd aan de Vlaamse volksvertegenwoordigers, benadrukten we nogmaals dat voor ons het gebruik van systematisch en intentioneel geweld tegen kinderen een misbruik van ouderlijk gezag is. Het schendt het recht van kinderen op menselijke waardigheid, fysieke integriteit, gezondheid, ontwikkeling en bescherming tegen geweld of onmenselijke behandeling. Een verbod, ingeschreven in het Burgerlijk Wetboek, leidt niet tot strafrechtelijke sancties. Wat het wel doet, is ouders en andere betrokkenen bij de opvoeding een sterk maatschappelijk signaal geven: geweld is nooit de juiste aanpak. Een wettelijk verbod heeft een ontradend effect. Deze bewustmaking moet gepaard gaan met ondersteuning en begeleiding die ouders en andere betrokkenen bij de opvoeding helpen positief en geweldloos op te voeden.³⁶⁶ Ook bewustmakings- en preventiecampagnes over geweldloze opvoeding gericht op kinderen, ouders en beroepsbeoefenaars in de kinderopvang. Kinderen en jongeren kunnen worden betrokken bij de ontwikkeling van preventieve tools en activiteiten.

3.10.8. Gezinsleven

Het Comité stelt vast dat aan de vraag naar dagopvang, ook voor kinderen met een handicap en voor kinderen uit de meest kansarme gezinnen, nog steeds niet tegemoetgekomen wordt. Het Comité herinnert aan zijn eerdere aanbeveling (CRC/BEL/CO/3-4, par. 45), waarin het de Staat oproept om de capaciteit, flexibiliteit en kwaliteit van de kinderopvang te vergroten en de toegankelijkheid ervan voor alle kinderen te waarborgen, onder andere door meer gesubsidieerde opvang en betere opleiding van het betrokken personeel te voorzien, met name in de Franse Gemeenschap.³⁶⁷

Het Comité beveelt de Verdragsstaat aan maatregelen te nemen om exclusieve borstvoeding tijdens de eerste zes maanden te bevorderen, systematisch gegevens te verzamelen overeenkomstig de definities en indicatoren van de Wereldgezondheidsorganisatie, het Verdrag inzake de Bescherming van het Moederschap, 2000 (nr. 183) van de Internationale Arbeidsorganisatie te ratificeren

³⁶⁵ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p.161-162

³⁶⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p.55; Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 150; Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 23 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 34

³⁶⁷ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 27

en het aantal ziekenhuizen dat het Baby-Friendly Hospital Initiative toepast, te verhogen.³⁶⁸

3.10.9. Kinderen zonder gezinsleven

Het Comité is verheugd over de verschillende programma's die in Vlaanderen, in de Franse Gemeenschap en in het Waalse Gewest worden uitgevoerd om institutionalisering te voorkomen, maar stelt met bezorgdheid vast dat institutionele zorg het eerste antwoord blijft voor kinderen met een handicap, kinderen uit sociaal of economisch achtergestelde gezinnen en voor zeer jonge kinderen. Verwijzend naar de Richtlijnen voor Alternatieve Zorg¹, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat: (a) gezinszorg voor alle kinderen, ook die uit kansarme gezinnen, ondersteunt en vergemakkelijkt, (b) de wet van 19 maart 2017 herzielt om de positie van ouders van wie het kind in pleegzorg is geplaatst te versterken en het recht van het kind om regelmatig persoonlijke relaties en rechtstreekse contacten met beide ouders te onderhouden waarborgt, indien dit in het belang van het kind is, (c) ervoor zorgt dat er voldoende personeels-, technische en financiële middelen worden toegewezen aan centra voor alternatieve zorg en relevante jeugdbeschermingsdiensten om de rehabilitatie en sociale reïntegratie van kinderen te vergemakkelijken en de vaardigheden van pleegouders en gezinnen en professionele gespecialiseerde zorgverleners te verbeteren en te ontwikkelen.³⁶⁹

3.10.10. Afstamming

Met een afstammingscentrum en de DNA-databank zet Vlaanderen belangrijke stappen voor het recht op afstammingsinformatie. Het volledige concept gaat wel uit van vrijwilligheid. Mensen beslissen zelf of ze gezocht en gevonden willen worden. Niemand kan verplicht worden. Om het recht op afstammingsinformatie daadwerkelijk te realiseren, zijn ook federale maatregelen nodig. Daarvoor moet de donoranonimiteit afgeschaft worden. Daarnaast is er regelgeving nodig die discreet maar niet anoniem bevallen mogelijk maakt. En ook de feitelijke situatie van draag moederschap moet geregeld worden.³⁷⁰ Ga voor een onafhankelijk, centraal en digitaal donorregister dat donorgegevens bewaart, beheert en vrijgeeft, met aandacht voor genetische halfbroers en halfzussen. Organiseer structurele begeleiding en nazorg voor donorkinderen en veranker die in de wet. Veranker de verplichting van fertiliteitscentra om volwassenen met een kinderswens in te lichten over het belang van openheid van de donorverwekking en over de risico's van geheimhouding. Onderzoek ook andere manieren om de toegang tot afstammingsinformatie voor donorkinderen mogelijk te maken.³⁷¹

3.10.11. Interlandelijke adoptie

Het advies van het Kinderrechtencommissariaat pleit voor meer terughoudendheid vanuit het beleid en interlandelijke adoptie als uitzonderlijke oplossing voor een kind. Het belang van het kind moet duidelijk omschreven en

³⁶⁸ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 31

³⁶⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 28

³⁷⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 158

³⁷¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 40

beoordeeld worden, geval per geval, naargelang de situatie, de context en de behoeften van een kind. Dit vereist duidelijke en officiële criteria opstellen, aan de hand van een gedeeld normenkader door herkomst- en aankomstland. Transparante criteria hebben rond een redelijke vergoeding van tussenpersonen is nodige en financiële stimulans dient vermeden te worden. Contact tussen alle betrokken partijen – eerste ouders, geadopteerde, adoptieouders – is belangrijk en dient in het wettelijk kader te worden opgenomen. De structurele nazorg voor geadopteerden moet wettelijk verplicht zijn, met professionele begeleiding die de juiste expertise en kennis in huis heeft, en een kwaliteitsnetwerk van lotgenotencontacten. Probeer zo ruim mogelijk vorm te geven aan het recht van geadopteerden op inzage in hun adoptiedossier..³⁷²

Gevallen van illegale adoptie dienen onderzocht te worden.³⁷³ Een onafhankelijk meldpunt waar interlandelijke geadopteerden terecht kunnen met hun juridisch-administratieve vragen kan ondersteunen. Daarnaast is een gedeeld archief met herkomstlanden nodig. Breid de mogelijkheden tot herstel in het strafrecht uit en zorg voor effectieve handhaving.

3.10.12. Opsporingsapps

De neiging bij ouders om meer toezicht te houden op kinderen en hun activiteiten is echter niet nieuw. De digitale evolutie geeft ouders wel de mogelijkheid om dit toezicht makkelijker te organiseren, met gps-horloges verbonden met een app of met locatie-apps op de smartphone van hun kind. Ouders die toch tracking apps willen installeren, informeren hun kind best over hun redenen. Dat niet doen, schendt de privacy van het kind.³⁷⁴

3.11. Werk

Er lijkt weinig aandacht te zijn voor de specifieke positie die jongeren en jongvolwassenen innemen in de arbeidsmarkt en de impact van de coronamaatregelen op jongeren en jongvolwassenen die werken. Er werd verwacht dat jeugdwerkloosheid in Europa zou stijgen naar 4,8 miljoen in 2020. Dit betekent dat 26% van de jongeren en jongvolwassenen die willen werken, werkloos waren. Het aantal jongeren dat niet in onderwijs, werk of training zit (NEET) zou stijgen van 4.7 naar 6.7 miljoen, of 14% van de jongeren en jongvolwassenen in Europa in het jaar 2020 ten gevolge van de impact van de coronamaatregelen. Het is uit het gevonden onderzoek nog niet duidelijk of deze prognose bevestigd werd. Werkloosheid heeft een negatieve impact op het inkomen en de gezondheid van een individu. Wat de gezondheid betreft, is er een vicieuze cirkel volgens onderzoek: personen met gezondheidsproblemen hebben een hoger risico om werkloos te zijn en lange werkloosheid kan de gezondheid (zowel fysiek als

³⁷² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 101 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 147

³⁷³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 101

³⁷⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 51 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 146

mentaal) negatief beïnvloeden. Deze prognoses en inzichten zijn zorgwekkend en tonen het belang van dit onderwerp in onderzoek en beleid. Een bevraging bij jongeren uit het Meetjesland toonde aan dat 52% van de jongeren boven de 16 een studentenjob had. Bij 38% had de coronacrisis geen impact op hun studentenjob. Bij 20% had de crisis een negatieve invloed en bij 17% een positieve invloed. De concrete invloed werd niet verder toegelicht in het onderzoek. Uit een bevraging bij werkende jongeren en jongvolwassenen bleek dat 15% geen goede werkplek had om thuis te werken. Het telewerken werd door volwassenen met autisme, inclusief jongvolwassenen, als positief ervaren omdat ze het minder stresserend vonden en niet hoefden te pendelen. Dit gaf hen de mogelijkheid een rustige werkomgeving te creëren.³⁷⁵

Er is ook een indirecte impact van werk op personen tussen 0 en 25 jaar via het huishouden waar ze deel van uitmaken. In Europa werd ondanks de steunmaatregelen van de overheid, het inkomensverlies in 2020 per huishouden geschat op 5.4%. In een bevraging bij kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie gaf 59.8% aan dat hun ouders het financieel moeilijk hebben. Uit ander onderzoek bleek dat de meest kwetsbare werknemers, inclusief studenten, meer inkomen verloren hadden dan andere werknemers.³⁷⁶

Beleid dient aandacht te hebben voor jeugdwerkloosheid en de obstakels van personen in kwetsbare situaties op de arbeidsmarkt. Vanuit onderzoek weten we dat de versnelde digitalisering kan leiden tot nieuwe ongelijkheden of bestaande ongelijkheden op de arbeidsmarkt kan versterken voor jongvolwassenen met een migratieachtergrond. Beleid moet aandacht hebben voor de impact van de coronamaatregelen, zoals de versnelde digitalisering, op de toegang tot de arbeidsmarkt.³⁷⁷

3.12. Mobiliteit

3.12.1. Beleid

Jongeren over mobiliteit op Kinderrechtendag Vlaams Parlement³⁷⁸:

- Veiligheid kwetsbare weggebruikers als prioriteit (fietsstallingen, fietspaden, etc.)
- Geen lange busritten meer voor leerlingen in het buitengewoon onderwijs.
- Een 'rijvaardigheidsattest' of een leeftijdsbeperking voor snelle transportmiddelen
- Aangepaste reistijden in het openbaar vervoer op maat van jongeren. Aanbod in de avond zorgt voor meer zelfstandigheid én veiligheid.
- Aandacht voor alle gebruikers van openbaar vervoer (anderstaligen, personen met een handicap) en betaalbaarheid.

³⁷⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 77-78

³⁷⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 80

³⁷⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 80

³⁷⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 111

Stimuleer Autonome verplaatsingen voor kinderen en jongeren, passend bij hun leeftijd en mogelijkheden (naar hobby's, nacht ver voer/uitgaansleven...) moet gestimuleerd worden. Ontwikkel mobiliteitsbeleid op basis van de methodieken en principes in het project Jonge Wegweters.³⁷⁹ Versnel en verhoog de ambities rond het toepassen van de kindnorm (8-80 norm) in het mobiliteitsbeleid. Nieuw en ambitieus verkeersbeleid moet rekening houden met zowel mogelijkheden als beperkingen voor kinderen.³⁸⁰

3.12.2. Openbaar vervoer

3.12.2.1. Toegankelijk aanbod op maat van jongeren

De Lijn en de NMBS moeten uitgaan van de vervoersnoden en -mogelijkheden van kinderen en jongeren. Verhoog de frequentie van trein, tram en bus op drukke momenten 's avonds, 's nachts en in het weekend. Dat zorgt voor meer zelfstandigheid én veiligheid. Of investeer in alternatieven zoals belbus of goedkope taxi's. Zorg voor eenvormigheid in terugbetaling van abonnementen voor het openbaar vervoer.³⁸¹ Versterk het nationale treinnetwerk. Een toegankelijk openbaar vervoer haalt drempels weg qua toegang tot waardevolle groene natuur en draagt bij aan minder luchtvervuiling.³⁸²

3.12.2.2. Aangepaste boetebedragen

Door het decreet van 2019 kan De Lijn voor minder jarigen de boetebedragen wel aanpassen aan de tarieven van De Lijn. Zo krijg je voor een eerste overtreding als zwartrijder het tarief van drie maanden abonnement als boete. Voor een tweede overtreding wordt dat het tarief van een jaarabonnement. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt alle kansen te geven aan bemiddeling en herstelgerichte maatregelen en aan een menselijk inningsbeleid.³⁸³

3.12.3. Infrastructuur

3.12.3.1. Veilige infrastructuur voor fietsers en voetgangers

Jongeren zeiden op de Kinderrechtendag dat ze als ze fietsen, ze over paden rijden in slechte staat vol "bobbels", met slechte verlichting en slecht georganiseerde kruispunten. En dat ze het niet gek vonden dat ouders het te onveilig vinden om hun kind met de fiets naar school te laten gaan. Verkeersveiligheid moet afgestemd zijn op jonge weggebruikers: er is aangepaste verkeersinfrastructuur nodig, met genoeg veilige fiets- en voetpaden, conflictvrije en leesbare kruispunten en veilige schoolomgevingen. Jongeren vroegen ook om sluipverkeer en zwaar vrachtverkeer uit woongebieden te weren, zeker op momenten dat veel jongeren onderweg zijn, bijvoorbeeld voor en na school. Jongeren zeiden op de Kinderrechtendag ook dat

³⁷⁹ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 7

³⁸⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 54

³⁸¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 31

³⁸² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 54

³⁸³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p.

er te veel fietsen gestolen worden. Er zijn veilige stelplaatsen nodig, met laadpunten voor elektrische fietsen.³⁸⁴

3.13. Wonen en openbare ruimte

3.13.1. Woonbeleid

De klachtenlijn ontvangt knelpunten over gezinnen die op straat dreigen te belanden, slechte woonkwaliteit, bedelende gezinnen op straat.

We pleitten voor een kindreflex bij beleidsbeslissingen over lokaal woonbeleid. We benadrukten het belang van kwaliteitsvolle woningen voor de gezondheid en de ontwikkeling van kinderen. We wezen op de behoefte aan extra sociale huurwoningen. We stipten het belang aan van een debat over rationele bezettingsnormen voor gezinnen. We pleitten voor genoeg initiatieven voor alleenstaande jongeren (die net de jeugdhulp verlaten). En we vroegen meer aandacht voor de impact van de woonomgeving op het welzijn van kinderen.³⁸⁵

3.13.1.1. Kindtoets in het woonbeleid- en regelgeving

Vanaf 2023 de inschrijving op de wachtlijst voor een sociale woning voor drie jaar geschorst voor sociale huurders van wie de vrederechter de huurovereenkomst verbrak omdat ze te veel overlast veroorzaken. Deze maatregel veroordeelt kinderen en gezinnen tot een langere periode van woononzekerheid. Zeven op de tien eenoudergezinnen komen wettelijk in aanmerking voor een sociale huurwoning. Slechts de helft staat effectief op een wachtlijst. De gemiddelde wachttijd bedraagt soms meer dan drie jaar.³⁸⁶ Leg in het woninghuurdecreet bruggen naar woonbegeleiding. We vragen dat de vrederechter woonbegeleiding kan opleggen voordat een gezin uit huis gezet wordt.³⁸⁷

3.13.1.2. Nood aan meer sociale woningen

Vlaanderen telt meer dan 175.000 sociale huurwoningen; op de wachtlijsten staan 180.000 kandidaat-huurders. Zeven op de tien eenoudergezinnen komen wettelijk in aanmerking voor een sociale huurwoning. Slechts de helft staat effectief op een wachtlijst. De gemiddelde wachttijd bedraagt soms meer dan drie jaar; hoe groter het gezin hoe langer het wachten. De Vlaamse overheid investeert in sociale woningbouw, maar er zijn nog veel meer sociale huurwoningen nodig, inclusief meer woningen met meerdere slaapkamers. Er is ook meer geld nodig voor tegemoetkomingen in de huurprijs, zoals huursubsidies en -premies.³⁸⁸

³⁸⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 30

³⁸⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 77 en Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 9

³⁸⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98

³⁸⁷ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 10

³⁸⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 10

3.13.1.3. Woonkwaliteit op maat van kinderen

Een derde van de kinderen uit kansarme gezinnen groeit op in een woning met kwaliteitsgebreken. Sommige gebreken zoals vocht en schimmel schaden de gezondheid van de bewoners en dat geldt des te meer voor kinderen. Een verplicht conformiteitsattest voor huurwoningen met kwaliteitscriteria is nodig.³⁸⁹

3.13.1.4. Geef extra aandacht aan kwetsbare groepen

Het nieuwe toewijzingssysteem voor een sociale huurwoning voorziet strenge lokale binding als voorrangscriterium (vijf jaar onafgebroken in de gemeente wonen de laatste tien jaar). Gezinnen in armoede verhuizen vaak en riskeren door de nieuwe maatregel een sociale huurwoning mis te lopen. We zijn bezorgd over de vele signalen over het toenemend aantal dak- en thuisloze gezinnen. Ook voor hen zijn de nieuwe toewijzingsregels voor sociale huurwoningen problematisch. Als er geen (nood)opvang is in de gemeente, moeten ze verhuizen en riskeren ze hun aantal jaren lokale binding te verliezen. Er is ook voldoende aandacht nodig voor de woonnood van jongeren die de jeugdhulp verlaten.³⁹⁰

Ken automatisch rechten toe. Ga proactief aan de slag met premies en tegemoetkomingen die je als lokaal bestuur zelf beheert. Werk outreachend en ga met mensen op zoek naar waar ze recht op hebben.³⁹¹

De woonsituatie van kinderen zonder verblijfsrecht kinderen is vaak erg precair.³⁹²

3.13.1.5. Alternatieve woningen na een onbewoonbaarverklaring

De aanpak van slechte woningen door de overheid en initiatieven om meer noodopvang te creëren, zijn positief. Er zijn nog meer inspanningen nodig voor voldoende geschikte alternatieve woningen voor gezinnen bij onbewoonbaarverklaringen.³⁹³

3.13.1.6. Gebruik preventieve woonbegeleiding om uithuiszetting te voorkomen.

Er moet sneller intensieve en multidisciplinaire woonbegeleiding zijn voor gezinnen in moeilijkheden. Preventieve woonbegeleiding is negen keer goedkoper dan uithuiszetting, noodopvang en herhuisvesting, en biedt kinderen de kans om in hun vertrouwde omgeving te blijven. Samen met SAM vzw pleiten we voor een aanpassing van de uithuiszettingsprocedure in het woninghuurdecreet, met een

³⁸⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 10 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

³⁹⁰ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 10

³⁹¹ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 9

³⁹² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 100

³⁹³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98

verplichte woonbegeleiding als er kinderen zijn. Pas als dat spoor doodloopt, kan de uithuiszettingsprocedure worden opgestart.³⁹⁴

3.13.1.7. Geen toegang tot woningen

Het Kinderrechtencommissariaat maakt zich zorgen over de groeiende groep gezinnen die net iets te veel verdienen om te kunnen huren of kopen op de sociale woningmarkt maar te weinig om iets betaalbaar te vinden op de privémarkt. We krijgen meldingen van gezinnen die daardoor serieus in de problemen komen. Ze krijgen het niet betaald en de schulden lopen op. Ze dreigen uit hun huis gezet te worden. Zelfs in sociale woningen komen gezinnen op straat terecht omdat termijnen voor de crisiswoningen verstreken zijn en er geen andere oplossing was. De impact op de kinderen is groot. Het weegt niet alleen mentaal: geen plek hebben om je goed te voelen, om je thuis te voelen, raakt aan de integriteit en ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren. Samenwerking met lokale ombudsdiensten en sociale organisaties en scholen werkt verbindend.³⁹⁵

3.13.1.8. Huurtoelagen op de private markt

Stem de huurtoelagen af op referentiebudgetten voor verschillende gezinstypes en maak ze toegankelijker om te voorkomen dat mensen niet opnemen waar ze recht op hebben. Vermijd uithuiszetting door te kiezen voor woonbegeleiding en versterk het Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen.³⁹⁶

3.13.2. Impact corona

De impact van de coronamaatregelen op wonen en leefomstandigheden was divers. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen die in kleine leefruimtes leven met beperkte eigen ruimte om tot rust te komen, ervaarden een negatievere impact van de coronamaatregelen dan kinderen, jongeren en jongvolwassenen die meer ruimte voor zichzelf hadden. De coronamaatregelen hadden bovendien een disproportionele impact op personen die in een residentiële setting leven. Er lijkt geen onderzoek te zijn over hoe de levensomstandigheden van jonge kinderen een invloed hadden op hoe zij de coronamaatregelen ervaarden. Onderzoek over het vrije gebruik van de publieke ruimte is beperkt. Het is daarom moeilijk om conclusies te trekken. De coronamaatregelen beperkten het vrije gebruik van de publieke ruimte, zeker in de eerste lockdown: speelpleinen sloten, je mocht met een beperkt aantal mensen op straat komen, en fysieke buitenactiviteiten werden beperkt. Nochtans is dit belangrijk voor personen tussen 0 en 25 jaar. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen met weinig eigen ruimte thuis ervaarden meer spanningen met de samenleving door de coronamaatregelen die het vrije gebruik van de publieke ruimte beperkten. De coronamaatregelen hadden een negatievere impact op kinderen, jongeren en jongvolwassenen met weinig eigen ruimte thuis. 84,1% van de kinderen en meer dan 4 op de 5 jongeren had een plek thuis om tot rust te komen. Voor 16% van de kinderen en 17% van de jongeren is deze ruimte er niet. Het percentage kinderen en jongeren dat geen eigen rustplek had, was groter

³⁹⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98

³⁹⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 98

³⁹⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 10

bij kinderen en jongeren die zeiden dat ze het financieel moeilijk hadden door de coronapandemie, die nooit naar buiten konden als ze wouden, en die ergens anders woonden, zoals in een internaat, instelling, jeugdhulpvoorziening, asielcentrum of het ziekenhuis. De negatievere impact van de coronamaatregelen op wie weinig eigen ruimte had, werd bevestigd in ander onderzoek bij kinderen, jongeren en jongvolwassenen.⁵ 62.1% van de kinderen en jongeren in kwetsbare situaties gaven bovendien aan geen tuin te hebben.³⁹⁷

Voor de coronapandemie speelden kinderen ook al minder buiten, minder avontuurlijk en vaker onder toezicht van een volwassene. Avontuurlijk spelen is echter belangrijk voor de fysieke, sociale en socio-emotionele ontwikkeling van kinderen. 40% van de ouders is tijdens de coronapandemie gaan inzien hoe belangrijk spelen is voor kinderen. 30% spoorde hun kinderen aan om meer buiten te spelen en 20% om meer in de natuur te spelen. Onderzoek bevestigde dat kinderen en jongeren vaker buiten waren dan voor de coronapandemie.¹⁴ De coronamaatregelen beperkten de toegang tot de publieke ruimte voor personen tussen 0 en 25 jaar, zeker in de eerste lockdown. Het gebruik van de publieke ruimte blijft een onderbelicht thema. In het onderzoek dat gebeurde, is er voornamelijk een focus op de impact van de maatregelen bij kinderen en jongeren.³⁹⁸ Voor sommige kinderen, jongeren en jongvolwassenen is de publieke ruimte de enige plek om hun vrije tijd te beleven.³⁹⁹ In een bevraging bij kinderen en jongeren in kwetsbare situaties gaf 62.1% aan geen eigen tuin te hebben. Het sluiten van de publieke ruimte zorgde in het bijzonder voor deze groep voor spanningen met de samenleving. In augustus 2020 waren door de coronamaatregelen bijvoorbeeld veel publieke ruimtes gesloten in Brussel. Dit versterkte enkele bestaande maatschappelijke tendensen. Veel Brusselse jongeren en jongvolwassenen met een migratieachtergrond hadden geen private ruimte om zich te ontspannen en trokken naar de zee. Dit leidde tot spanningen met de politie in Blankenberge. Jeugdwerkorganisaties hadden al aangekaart dat er veel etnische profilering is bij de politie en dat jongeren en jongvolwassenen de coronamaatregelen moe waren.⁴⁰⁰ Kinderen en jongeren gaven aan soms niet naar buiten te willen omdat ze geen reactie wilden van de politie of anderen, of omdat ze geen goede plek hebben om naartoe te gaan.⁴⁰¹

Zet in op onderzoek naar de vrije beleving van de publieke ruimte door personen tussen 0 en 25 jaar. Uit het IMPULS evenement bleek dat de beleving van de publieke ruimte vaak in de zijlijn aan bod kwam in onderzoek. Het is namelijk gebruikelijker om georganiseerde vrije tijd te bevragen dan een studie te doen naar niet-georganiseerde en vrije beleving van de publieke ruimte. De aanwezigheid van meisjes in de publieke ruimte stond ook voor de coronapandemie al onder druk.

³⁹⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 83-84

³⁹⁸ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 86

³⁹⁹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 87

⁴⁰⁰ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 87

⁴⁰¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 88

Heb bij verder onderzoek voldoende aandacht voor meisjes en hun belevingen. Heb ook aandacht voor diegenen die moeilijk kunnen deelnemen aan de publieke ruimte op een niet-georganiseerde manier, zoals jonge kinderen of personen met een handicap. Investeer in infrastructuur. Richt de publieke ruimte zo in zodat er meer ruimte is voor natuurlijke buitenspeelzones voor (jonge) kinderen en jongeren. Dit is belangrijk voor de creatie van gezonde en leefbare buurten (Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan). Ondersteun hierbij de initiatieven van kinderen en jongeren zelf.⁴⁰²

Deelnemers van de stakeholderswerkgroep pleit ten voor drie belangrijke sleutels in de relance na covid19: een pakket ondersteunende maatregelen op de private huurmarkt. Veel meer sociale woningen via sociale huis vestingsmaatschappijen en sociale verhuur kantoren (SHM en SVK). Preventie van dak en thuisloosheid, in combinatie met woongerichte oplossingen.⁴⁰³

Maak kinderen meer zichtbaar in het Vlaamse woonbeleid, in de statistieken en maak een kindreflex of JoKER (kind en jongereneffect rapport) bij elke beleidsbeslissing met directe impact op het woonrecht van kinderen en jongeren. Zorg voor meer sociale huurwoningen, huur subsidies en premies, zodat elk maatschappelijk kwetsbaar gezin kwaliteitsvol kan wonen. Heb aandacht voor woningkwaliteit vanuit kindperspectief. Ga voor een verplicht conformiteitsattest en zorg voor genoeg alternatieve woningen als een gezin de woning moet verlaten door slechte woningkwaliteit. Pas het woninghuurdecreet aan vanuit kind en jongerenperspectief: Onderzoek of de regelgeving voor studenten huur aangepast kan worden zodat ook studenten die de jeugdhulp verlaten én geen alternatieve hoofdverblijfplaats hebben een even grote toegang hebben als andere studenten. Pas vanuit het belang van het kind de uit huiszettingsprocedure aan. Geef extra aandacht aan kwetsbare groepen, zoals het toenemend aantal straatkinderen en dak en thuisloze gezinnen: Zorg dat het globaal plan over dak en thuisloosheid voldoende rekening houdt met het kindperspectief. Blijf gehoor geven aan de woonneed van dak en thuisloze gezinnen in het nieuwe toewijzingsbeleid. Heb extra aandacht voor jongeren die de jeugdhulp moeten verlaten als ze meerderjarig worden en op zoek zijn naar een woning.⁴⁰⁴

3.13.3. De buurt

Volgens Report Card 16: World of Influence is de invloed van de buurt waarin je je jeugd doorbrengt, niet te onderschatten. Buiten spelen heeft een bijzonder goede invloed op het welzijn. Kinderen die vaak buiten spelen zijn gelukkiger dan kinderen die dat niet doen, en kinderen uit buurten met veel speelgelegenheden zijn vaker gelukkiger dan kinderen zonder. Veel kinderen vinden echter niet dat er goede speel- en vrijetijdsfaciliteiten beschikbaar zijn in hun buurt. In België vindt slechts 57% van alle kinderen dat er genoeg plaatsen zijn om te spelen.

⁴⁰² KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 89

⁴⁰³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 175

⁴⁰⁴ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 176

3.13.3.1. Speel- en ontmoetingsruimte mogelijk maken

Perspectief van diverse kinderen en jongeren dient te worden meegenomen in de vormgeving van publieke ruimte. Zorg er tegelijk ook voor dat alle kinderen en jongeren welkom zijn in publieke ruimte die voor iedereen bedoeld is (pleinen, parken...). Initieer ontmoeting tussen verschillende groepen kinderen en jongeren. Stimuleer intergenerationele en culturele ontmoeting. Publieke overdekte buitenruimtes waar jongeren welkom zijn, bv. tijdens middagpauzes van school of als het regen) mogen daarbij niet vergeten worden.⁴⁰⁵

De invloed van de buurt waarin je je jeugd doorbrengt, is ook niet te onderschatten. Buiten spelen heeft een bijzonder goede invloed op het welzijn. Kinderen die vaak buiten spelen zijn gelukkiger dan kinderen die dat niet doen, en kinderen uit buurten met veel speelgelegenheden zijn vaker gelukkiger dan kinderen zonder. Veel kinderen vinden echter niet dat er goede speel- en vrijetijdsfaciliteiten beschikbaar zijn in hun buurt. In België vindt slechts 57% van alle kinderen dat er genoeg plaatsen zijn om te spelen.⁴⁰⁶

3.13.3.2. Toegang tot groene ruimte in de buurt garanderen

Ondanks het aangetoonde belang is de groene ruimte in België beperkt en ongelijk verdeeld. Tegelijkertijd staat bestaande groene ruimte erg onder druk door klimaatverandering, betonnisering, verstedelijking en privatisering (Steunpunt tot bestrijding van armoede, 2020).⁴⁰⁷ Zorg dat alle kinderen natuur en groen kunnen beleven dicht bij huis, zodat ze de waarde ervan kunnen ervaren. Groene omgevingen leiden tot lagere stressniveaus bij jonge moeders en kinderen. Ze hebben een positieve impact op het mentaal welzijn van het hele gezin. Bescherm daarom natuurparken en leg nieuwe parken aan. Kies ook voor groen in de stad.⁴⁰⁸ Ondersteun en initieer kwalitatief onderzoek naar de beschikbaarheid en toegankelijkheid van groene ruimte voor kinderen en de impact van vervuiling van publieke ruimte op kinderen.⁴⁰⁹

3.13.4. Veiligheid

Zet in op de verwerving van een gedetailleerd zicht op de omvang en de vorm van het probleem aan de hand van onderzoek en prevalentiestudie(s). Tot op vandaag zijn er te weinig kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over gender gerelateerd geweld en seksuele intimidatie gekend. Splits deze data ook steeds op naar locatie, vorm van geweld, leeftijd en/of geslacht (h) 2. Vergroot de bekendheid van gendergerelateerd geweld, seksuele intimidatie én het nederlandsstalige noodnummer voor elke vorm van geweld (1712) bij het grote publiek via het onderwijs, preventie, sensibilisering en ondersteuning van (potentiële) slachtoffers

⁴⁰⁵ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 7

⁴⁰⁶ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 45

⁴⁰⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 52

⁴⁰⁸ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 29

⁴⁰⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 54

én professionals 3. Breid de bestaande telefonische eerstelijns hulpverlening uit met een specifiek nationaal telefoonnummer waar slachtoffers van gendergerelateerd geweld 24 uur per dag, 7 dagen op 7, terecht kunnen. Sensibiliseer getuigen van seksuele intimidatie om op een gepaste manier tussen te komen en hulp te bieden 5. Versterk de vaardigheden van politieagenten, trambegeleiders, leerkrachten en andere aanspreekpunten om slachtoffers op te vangen 6. Ga voor een integraal lokaal jeugdbeleid, waarbij jongeren in de verschillende onderdelen van het beleid betrokken worden (ruimtelijke ordening, jeugd, gelijke kansen, veiligheid, openbaar vervoer, onderwijs). Start op lokaal niveau programma's op, waarbij organisaties, beleidsmakers én kinderen samen de strijd aanbinden tegen geweld 7. Zorg voor intervisie en uitwisseling van good practices tussen steden die met de bestrijding van dit fenomeen aan de slag gaan 8. Zorg voor een goede doorstroming van gedetecteerde problemen en good practices (bijvoorbeeld inzake strafrechtelijk beleid) tussen het lokale, regionale, federale én internationale niveau 9. Zet specifiek in op het bereiken van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties 10. Evalueer en herwerk het juridisch kader van de seksismewet in samenwerking met experts om tot efficiëntere toepassingsmogelijkheden te komen 11. Maak van de aanpak van seksuele intimidatie en seksueel geweld een prioriteit van de verschillende Belgische politiezones 12. Voorzie voldoende menselijk, technisch en financieel kapitaal in de strijd tegen geweld op kinderen.⁴¹⁰

3.13.5. Rondhangen

Lokale besturen stellen regelmatig vast dat er in een bepaalde buurt, op een bepaalde plek, problemen ervaren worden met hangjongeren. De insteek is meestal dezelfde: de hangjongeren worden gezien als het probleem. Ze vinden geen aansluiting bij het bestaande aanbod van sport- en jeugdorganisaties, zorgen voor overlast, bezorgen andere mensen een onveilig gevoel. Werk aan laagdrempeligheid: heel wat diensten en organisaties kampen met drempels die voor de doelgroep te hoog zijn. Zorg voor een verbindingsfiguur tussen jongeren en het bestaande aanbod en pak samen de drempels aan die jongeren ervaren. Dit zorgt voor 'hecht partnerschap' tussen alle lokale actoren. 2. Zorg voor herkenbaarheid: koppel een gezicht aan je dienst. Van zodra jongeren je kennen, zullen ze sneller naar je dienst komen of je contacteren. Als jongeren een naam en gezicht op een dienst kunnen plakken, weten ze meteen ook waar ze naartoe moeten met een bepaalde vraag of nood. 3. Maak werk van werving en toeleiding: als je met je dienst op een vaste locatie zit, kan het helpen om regelmatig naar de plekken te gaan waar de jongeren vaak zijn. Zo kan je je werking bij hen bekend maken en een vertrouwensband opbouwen.⁴¹¹

Belangenbehartigers zagen publieke ruimte voor kinderen en jongeren verdwijnen. De indruk leeft dat coronamaatregelen als argument gebruikt werden om 'hangjongeren' aan te pakken. Het recht op participatie aan het beleid, het recht op deelname aan het publieke leven en het gebruik van de publieke ruimte zou centraal moeten staan. We suggereerden om samen met de jongeren op zoek

⁴¹⁰ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 229 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 34

⁴¹¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 319

te gaan naar een volwaardige alternatieve ruimte waar ze konden samenkomen om te sporten en samen rond te hangen.⁴¹²

3.14. Jeugdwerk en vrije tijd

3.14.1. Beleid

Verwijzend naar zijn Algemene Commentaar nr. 17 (2013) over het recht van het kind op rust, vrijetijdsbesteding, spel, recreatieve activiteiten, cultureel leven en kunst, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat, zijn inspanningen opvoert om het recht van kinderen, met inbegrip van kinderen uit kansarme gezinnen, kinderen met een handicap, en vluchtelingen- en migrantenkinderen, op rust en vrije tijd en voldoende tijd om te spelen en recreatieve activiteiten te ontplooiën die veilig, toegankelijk, inclusief, bereikbaar met het openbaar vervoer, rookvrij en aangepast aan de leeftijd zijn, te waarborgen. Het Comité beveelt ook aan dat de Verdragsstaat de toegang tot aangelegde groenvoorzieningen en open ruimten voor kinderen in stand houdt en waarborgt.⁴¹³

Uit de resolutie van jongeren op Kinderrechtendag in het Parlement: De vrije tijd van kinderen en jongeren hoort letterlijk en figuurlijk 'vrije' tijd te zijn. Het moet tijd zijn die vrij is van huiswerk, toetsen en allerlei andere schooltaken. Recht op spel en vrije tijd is even belangrijk als recht op onderwijs. Het moet tijd zijn die vrij is van discriminatie, racisme, extremisme, hate speech en negatieve commentaren. Vrije tijd hoort veilige tijd te zijn. Jongeren moeten zich veilig voelen als ze buiten zijn of op stap gaan. In de vrije tijd moet ieder kind, iedere jongere kunnen doen wat hij of zij wil doen. Of een jongere nu arm of rijk is, met een handicap leeft of niet, iedereen moet kunnen genieten van vrije tijd en dus kunnen doen wat gelukkig maakt.⁴¹⁴

Bied erkenning, budget, infrastructuur, logistieke steun en advies voor divers jeugdwerk en vrijetijdsinitiatieven. Vereenvoudigde administratie is hierbij essentieel. Zorg dat geen enkel kind of jongere drempels ervaart om deel te nemen aan het vrijetijdsaanbod.⁴¹⁵

Ga voor een divers en laagdrempelig vrijetijdsaanbod waar alle kinderen en jongeren leeftijdsgenoten ontmoeten in een voor hen veilige omgeving. Help zo isolement te doorbreken.⁴¹⁶

Er wordt steeds minder buiten gespeeld. Dit is voornamelijk het geval in stedelijke wijken en bij meisjes. In het algemeen worden de speelkansen van kinderen sterk bepaald door de ruimtelijke kenmerken en het sociaal klimaat van een wijk. De inrichting van specifieke, centrale(speel)plekken is van groot belang voor de mate

⁴¹² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 139

⁴¹³ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 40

⁴¹⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 97

⁴¹⁵ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 6

⁴¹⁶ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 9

waarin kinderen en jongeren buiten spelen en elkaar ontmoeten (Kind & Samenleving, 2020). Garandeer dat kinderen en jongeren voldoende toegang hebben tot geschikte, veilige en aangename plaatsen om elkaar te ontmoeten en vrije tijd buitenshuis door te brengen. Een lokaal buitenspeelbeleid en openbare ruimte voor ontmoeting en niet-georganiseerde vrijetijdsactiviteiten moeten aanwezig zijn. Contacten en samenwerking tussen scholen, buitenschoolse initiatieven en gezinnen, met bijzondere aandacht voor kwetsbare buurten staat centraal. Ambities uit het Actieplan Mee(r) naar Buiten dienen te worden verdergezet. Investeer daarom blijvend in systematisch onderzoek en kennisopbouw, met oog voor knelpunten en lacunes; ondersteun de nodige netwerken en platformen om kennis en expertise in het veld te delen; maak werk van sensibilisering en van ondersteuningsmateriaal voor alle relevante actoren rond de thema's buiten spelen en buiten zijn.⁴¹⁷

3.14.2. Jeugdinfrastructuur

Dit vraagt een geïntegreerd meerjarenplan jeugd infrastructuur uit voor de komende twee legislaturen: participatief, klimaatrobuust met expliciete aandacht voor gedeeld ruimtegebruik, de draagkracht van lokale verenigingen en de uitdagingen van jeugd infrastructuur in parochiale gebouwen.⁴¹⁸

3.14.3. Inclusieve vrije tijd

Voor kinderen uit gezinnen die onder de armoedegrens leven, is het niet altijd mogelijk om regelmatig deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten buiten het gezinsleven, omdat deze kinderen vaak geen plek buitenshuis hebben om veilig te spelen (SPP Intégration sociale). Sociale, psycho-emotionele, informatie-, financiële en mobiliteitsbarrières spelen hierbij een belangrijke rol (Sportpret, 2021; Milteer e.a., 2012). Het niet-gebruiken van georganiseerde vrijetijdsactiviteiten kan ook verband houden met de moeilijkheden die ouders ondervinden om werk en gezinsleven te combineren (Ligue des familles, 2022). Neem drempels binnen het georganiseerde vrijetijdsaanbod weg en streef naar universele toegankelijkheid. Hiervoor zijn informatie over vrije tijd en bewustmakingscampagnes tot actieve toeleiding van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties naar georganiseerde vrijetijdsactiviteiten, nodig. Sensibiliseer organisaties, bewegingen en verenigingen in de vrijetijdssector over de drempels die gezinnen die in armoede leven ervaren, waaronder mobiliteitsdrempels. Ondersteun professionals (werknemers en vrijwilligers) die belast zijn met kinderopvang via een kwaliteitsvol opleidingsprogramma dat ook aandacht besteedt aan relaties met ouders, gelijkwaardige samenwerking met gezinnen en scholen, interculturaliteit, universele toegang, en de opvang van kinderen die risico lopen om in armoede op te groeien. Subsidieer vrijetijdsorganisaties, -bewegingen en -verenigingen voldoende om hen in staat te stellen hun lidmaatschapsgeld te verlagen,

⁴¹⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 48

⁴¹⁸ Bataljong, 2023, Memorandum 2024: 7 krachtlijnen voor sterk lokaal beleid voor jonge inwoners, Bataljong, p. 6

betaalbare prijzen te vragen voor hun activiteiten, verborgen kosten aan te pakken en een actief beleid te voeren om drempels te verlagen.⁴¹⁹

3.14.4. Impact corona

Meer dan de helft van de kinderen en jongeren speelden in de eerste lockdown met broers en zussen in hun vrije tijd. 1 op 5 kinderen speelde alleen.¹ De vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren veranderde tijdens de coronapandemie. Uit een bevraging in april en juni 2021 blijkt dat ze vaker buiten speelden dan voor de coronapandemie.² Onderzoek bevestigt dat 76.5% van de kinderen en 50% van de jongeren (bijna) iedere dag naar buiten ging in de eerste lockdown.³ Uit ander onderzoek uit juni 2021 blijkt dat 74% van de jongeren naar buiten ging om zich te ontspannen.⁴ Uit een trendanalyse bleek echter dat kinderen meer tijd spendeerden aan zorgtaken en huishoudelijke hulp.⁵ Het deelnemen aan buitenschoolse activiteiten nam af, behalve voor sport. Kinderen in dit onderzoek (2021) gaven aan minder tevreden te zijn over hun vrijetijdsbesteding dan in 2018. Onderzoek naar de impact van de coronamaatregelen op sportevenementen in het begin van de coronapandemie toont aan dat jongvolwassenen sportevenementen meer missen dan volwassenen (75% was helemaal akkoord). Ze misten vooral het competitieve bij het eventsporten en het sociaal contact (76% gaf dit aan).⁶ Kinderen onderschatten de positieve invloed van bewegen. 75% van de kinderen gaf aan niet te sporten. Ze aten of dronken eerder iets als afleiding dan dat ze zouden bewegen. Ouders moeten beweging bij kinderen stimuleren. Mindfulness en yoga kunnen voorbeelden zijn van betekenisvolle en gezonde activiteiten.⁴²⁰

3.14.4.1. Digitale vrijetijdsbesteding wijzigt

Digitale vrijetijdsbesteding staat centraal doorheen de coronapandemie. Kinderen spendeerden meer tijd aan online games.⁸ Jongens gameden meer dan meisjes.⁹ De meerderheid van de jongeren zagen hun vrienden online. De helft van de jongeren zag hun vrienden in het echt, op veilige afstand.¹⁰ Ook online jeugdwerk zat in de lift. Echter, kinderen, jongeren en jongvolwassenen gaven aan offline ontmoetingen zeer belangrijk te vinden.¹¹ Een onderzoek naar de impact van de coronamaatregelen op sportevenementen toont aan dat voornamelijk jongvolwassenen gebruik maakten van het virtuele sportaanbod.⁴²¹

Hiaat: onduidelijkheid over het gebruik van het virtueel sportaanbod, en bij uitbreiding esports, bij kinderen, jongeren en jongvolwassenen.

3.14.4.2. Kwetsbare situaties

Aandacht voor de vrije tijd van personen tussen 0 en 25 jaar in kwetsbare situaties is des te belangrijker tijdens een pandemie. Uit een onderzoek van Ouders voor Inclusie blijkt dat de coronapandemie de vrije tijd van kinderen en jongeren met specifieke noden onder druk zette. Dit zorgde ervoor dat ouders extra

⁴¹⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 48

⁴²⁰ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 101-102

⁴²¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 102

inspanningen moesten leveren. Ouders ervoeren verschillende problemen om hun kind te laten participeren. Door de afstandsmaatregelen konden ouders bijvoorbeeld minder vaak via een informeel gesprek de nadruk leggen op de noden van hun kind en mee nadenken over participatie. Bovendien werden er weinig goede praktijken gedeeld, wat inclusieve vrije tijd bedreigde. Een lange periode geen of beperkt vrijetijdsaanbod heeft een grote impact op de levenskwaliteit van kinderen en jongeren met een handicap. Ouders voor Inclusie stelt dat vrije tijd geen beleidsprioriteit was en dat de stem van kinderen en jongeren met een handicap te weinig aan bod kwam.²¹ Uit een bevraging van Uit De Marge blijkt dat kinderen, jongeren en jongvolwassenen in kwetsbare situaties het zeer moeilijk hadden. 67.1% miste jeugdwerkzorg. 62.1% had geen tuin. 50.6% durfde niet buiten komen.²²

3.14.4.3. Vrijtidsactiviteiten min 12-jarigen

We vroegen de lokale besturen waakzaam te zijn en niet te snel vanuit een beschermingsreflex over te gaan tot een compleet verbod op vrijetidsactiviteiten voor min 12-jarigen. _We vroegen om kinderen zoveel mogelijk toegang te geven tot spel, speelruimte, vrijetijdsaanbod en sport en om de creativiteit aan te spreken om het op een andere manier te organiseren. De filosofie om kinderen jonger dan 12 jaar zoveel mogelijk kind te laten zijn en omkadering te geven, moet het uitgangspunt blijven. _We vroegen de lokale besturen om voor een maximaal aanbod te gaan en daarover duidelijk te communiceren bij kinderen en jongeren.⁴²²

3.14.5. Jeugdwerk op kruispunten

De allereerste vraag overstijgt het jeugdwerk: hoe maken we onze samenleving voldoende warm zodat gevoelens er kunnen gedijen en welkom zijn? Hoe zorgen we ervoor dat de ratrace van het leven ons niet dwingt tot snel oplapwerk of een robotachtige omgang met emoties? Dit vraagt een totaalaanpak, een heldere maatschappijvisie van beleidsmakers waarin gevoelens en menselijkheid een prioritaire plek krijgen. Daarnaast moeten we ons de vraag durven stellen of het binnen het jeugdwerk een breed gedragen idee is dat we op vlak van onzichtbare gevoelens een rol te spelen hebben? En is iedereen ervan overtuigd dat het een investering vraagt om vrijwilligers en lokale groepen hierin te ondersteunen? Is dit debat al ten gronde gevoerd in én tussen jeugdwerkorganisaties? Op welke punten zitten de neuzen in dezelfde richting en waar kijken we toch anders naar de zaken? Een andere kwestie die zich stelt: hoe kunnen we (vrijwillige) jeugdwerkers hier sensitiever voor maken en versterken zonder 'spel' als kern van de jeugdbeweging uit het oog te verliezen? Daarom focussen we in tweede instantie op de randvoorwaarden. We zouden doorheen ons vormingsaanbod (groeps)leiding meer voeling kunnen laten krijgen met hun eigen referentiekader en coachende vaardigheden, en die verder ontwikkelen. Ook via onze communicatie (magazine voor leiding, website...), educatieve pakketten en onze eigen begeleiding van kadervrijwilligers ('practice what you preach') kunnen we hier sterker op inzetten. Maar hoe doe je dat op een kwalitatieve manier zonder het te zwaar en saai te maken? Moet ons tijdschrift dan uitbreiden of moeten andere thema's plaats

⁴²² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 137

ruimen? Hoe vermijd je dat de populariteit van cursussen zakt en we dus minder leiding bereiken? Hoe prikkel je de nieuwsgierigheid van leiding over dit aspect van hun vrijwilligersengagement? En hoe zorg je ervoor dat sommigen zich hierin niet verliezen en experts in coaching willen worden? We willen ons ook buigen over het vraagstuk waar het klassieke jeugdwerk eindigt en het jeugdwelzijnswerk start. Daartussen bevindt zich nu een grijze zone. Niet elk kind of elke jongere heeft immers nood aan extra begeleiding. Ze voelen zich grotendeels prima binnen hun jeugdbeweging, alleen zijn er soms momenten waarop ze wat meer zorg kunnen gebruiken. Hoe kunnen we als jeugdwerk daar iets in betekenen, zodat we minder aangename gevoelens niet te snel problematiseren? Wat kunnen we leren van hulpverlening? Hoe vertalen we dat naar onze context en in realistische verwachtingen voor lokale leiding?

3.14.6. Meisjes en vrije tijd

Meisjes blijken gewoon minder aanwezig in de publieke ruimte dan jongens. Op zich is dit geen verrassing: de cijfers uit andere onderzoeken, wijzen bijna altijd in die richting, zowel op speelpleintjes als op straten en in groenzones (Karsten 2003; O'Connor e.a; 2017). Bovendien blijken er minder meisjes buiten te spelen naarmate de leeftijd stijgt. Bij de kleuters is er nog bijna een evenwicht tussen jongens en meisjes, en in de groep 6- tot 8-jarigen zijn nog 40% van de spelende kinderen meisjes. Maar dan wordt het verschil merkwaardig groot. Het genderonevenwicht is er met name in de leeftijd van 9 tot 11 jaar (slechts 27% meisjes) en van 12 tot 14 jaar (34% meisjes).⁴²³

Creëer meer en gevarieerde speel- en ontmoetingsruimte en incorporeer hierbij de ontwerpprincipes van de meisjes: zorg ervoor dat iedereen zich er welkom en veilig voelt, ontwikkel genoeg diverse speelplekken, ontwikkel voldoende ontmoetingsruimte en zorg ervoor dat de ruimte er mooi uitziet. 2. Houd rekening met de eigenheid van het spel van meisjes, dat sociaal spel combineert met avontuur en ontmoeting. Ontwerp speelplekken waar je vlot kunt afwisselen tussen deze diverse soorten spel. 3. Betrek meisjes uitdrukkelijk in participatie over publieke ruimte. Organiseer deze participatie zo dat meisjes en jongens in gelijke mate aan bod komen. Bekijk het geheel van de ruimte: participatie alleen over welke speeltoestellen er zullen komen is te beperkt en negeert de inclusieve insteek van de eerder aangehaalde ontwerpprincipes. 4. Faciliteer met jeugd(welzijns)werk of buurtwerk speelmomenten en leid de meisjes naar de pleintjes en parken. Dat maakt onderling afspreken makkelijker en het leert kinderen (speel)ruimtes kennen waar ze normaal niet kunnen of mogen komen. Speel op deze momenten in op verschillende soorten spel: ruig, rustig, sociaal of alleen touwtjespringen of mieren observeren. 5. Zorg voor vertrouwde (vrouwelijke) aanspreekpunten in de wijk. Sociale veiligheid is voor veel meisjes een voorwaarde om buiten te spelen. Wanneer een ruimte te zeer wordt geclaimd of wanneer er zich onveilige situaties voordoen, is het belangrijk dat meisjes snel iemand kunnen aanspreken of dat iemand zelf de situatie kan inschatten en bijsturen. 6. Besef dat sportruimte in de praktijk vooral jongensruimte is en dat extra aandacht voor meisjes dus niet zomaar luxe is. 7. Focus op de iets oudere meisjes om hen te stimuleren om buiten te komen en te spelen. Deze groep valt op dit moment het

⁴²³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 335

meest uit de boot. Een belangrijke leeftijdsgroep, want net dan ontwikkelen kinderen heel wat meer zelfstandigheid. 8. Voer onderzoek over waarom (vooral de wat oudere) meisjes zo veel minder buiten spelen en buiten komen. Dat is nu een lacune. Het is ontmoedigend dat we die meisjes 'verliezen'. Het is de voorbode van de minder vanzelfsprekende aanwezigheid van vrouwen in de publieke ruimte.⁴²⁴

3.15. Sport

Sinds de pandemie zitten we meer. De laatste jaren is er meer aandacht voor dit onderzoeksonderwerp. Onderzoek toont aan dat te veel zittijd schadelijk is voor de fysieke en mentale gezondheid.²² De verplichtingen en aanbevelingen om thuis te blijven leiden echter tot een zittende levensstijl. Het zittend gedrag van studenten nam het meeste toe. Waarschijnlijk door het online leren. Ook de zittijd van de jonge deelnemers uit dit onderzoek nam toe, los van het feit of ze student waren of niet.²³ Ondanks het feit dat de coronamaatregelen leidden tot meer zittijd, werd er ook meer bewogen door studenten.²⁴ Onderzoek toont aan dat het sportgedrag van studenten veranderde. Ze vervielen hierbij echter vaak in extremen: zowel het aandeel studenten dat bijna nooit, als het aandeel dat bijna dagelijks sportte, groeide tijdens het onderzoek.²⁵ De bevindingen met betrekking tot studenten zeggen echter niet noodzakelijk iets over kinderen, jongeren en jongvolwassenen die niet studeren. Onderzoek toont aan dat volwassenen vaker bewogen.²⁶ Bij de volwassen bevolking (18-75 jaar) sportte 58% die amper aan sport deed voor de pandemie meer. 38% van de 18 tot 34-jarigen is inactief, 26% was sportactief. Echter, slechts 8% van de studenten sportte niet en 5% was sportactief. Slechts 17% van de kinderen bewoog meer sinds de pandemie, volgens hun ouders. Uit een ander onderzoek blijkt dat kinderen de positieve invloed van bewegen onderschatten. 75% van de kinderen gaf in dit onderzoek aan niet te sporten. Ze aten of dronken eerder iets als afleiding dan dat ze zouden bewegen.⁴²⁵

3.15.1. Recht op bescherming integriteit

Meldingen bij de Klachtenlijn laten zien dat het er in cultuur, spel of sport niet altijd even ethisch en respectvol aan toe gaat. We krijgen sporadisch klachten over fysieke straffen in de jeugd beweging of sportclub en over negatieve en kwetsende behandeling door trainers en bestuursleden.⁴²⁶

Verplicht naakt douchen is een praktijk in Vlaanderen die conflicten oplevert met jonge sporters of hun ouders. Kinderen en jongeren moeten hun grenzen kunnen aangeven en die grenzen moeten gerespecteerd worden. Bij minderjarigen houden clubs bovendien best ook rekening met het recht van ouders om beslissingen te nemen over de opvoeding van hun kind. Dezelfde argumenten als bij verplicht naakt douchen spelen een rol bij de beslissing van sommige sportclubs, sportvoorzieningen en scholen om kinderen te verbieden lichaamsbedekkende kleding te dragen bij het sporten. Het gaat bijvoorbeeld om

⁴²⁴ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 341

⁴²⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 22

⁴²⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 152

aansluitende kleding onder de verplichte t-shirt en short, of om lichaamsbedekkende zwemkleding.⁴²⁷

3.15.2. Kinderen in topsport

In de zomer van 2020 getuigden extopturnsters in de media over geweld in hun training en over de zware mentale druk en de fysieke eisen voor jonge kinderen. Het Kinderrechtencommissariaat kreeg daarover ook een klacht. Ondertussen gaat een onafhankelijke onderzoekscmissie de getuigenissen over de top sportwerking bij Gymnastiekfederatie Vlaanderen verder onderzoeken.⁴²⁸

3.15.3. Amateurvoetbal niet-begeleide minderjarigen

Het gaat over voetbalclubs die deze kinderen niet mogen laten deelnemen aan trainingen en wedstrijden, of over scheidsrechters die hen niet toelaten tot het veld. De jonge voetballers die willen aansluiten bij een club moeten aan de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB), boven op hun identiteitsbewijs en het bewijs van wettelijk verblijf, een resem documenten overhandigen die ze niet altijd kunnen of willen voorleggen. Een aantal vragen ervaren deze jongeren als een schending van hun privacy zoals de vraag waarom ze hun land ontvlucht zijn, waarom hun ouders niet bij hen zijn, wat de situatie van hun ouders nu is.⁴²⁹

3.16. Kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties

Het beleid zou in pijlers van demografische groepen, zoals jongeren of jongvolwassenen, moeten denken en niet enkel binnen beleidsdomeinen. Heb bij het uitwerken van maatregelen bij een pandemie voldoende aandacht voor personen tussen 0 en 25 jaar.⁴³⁰ Tijdens de coronapandemie werden sommige groepen in kwetsbare situaties plots zichtbaarder in publieke plaatsen. Zo konden niet-begeleide minderjarige vluchtelingen bij weinig instanties terecht, zeker diegenen zonder toegang tot het internet of beperkte sociale netwerken. Zij moesten noodgedwongen uit de schaduw treden om hulp te zoeken. Niet-begeleide minderjarige vluchtelingen en andere kwetsbare vluchtelingen en migranten zaten te weinig op de radar van de overheid in het begin van de coronapandemie, toen verschillende opvangmogelijkheden gesloten werden. Ze werden niet voldoende bereikt.⁴³¹

3.16.1. Impact corona

Voer sociaal beleid dat inzet op het wegwerken van ongelijkheden en moeilijkheden. Dit betreft zowel de ongelijkheden die bestonden voor (en versterkt werden door) de coronapandemie, als de ongelijkheden ontstaan door de

⁴²⁷ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p.

⁴²⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 152

⁴²⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 96

⁴³⁰ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 55

⁴³¹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 88

coronapandemie. De inzichten uit de onderzoeken zijn een wake-upcall om bepaalde tekortkomingen, zoals wachtlijsten voor psychosociale hulp van kinderen en jongeren, structureel aan te pakken. Integreer hierbij de risico- en beschermende factoren die gedetecteerd werden in onderzoek om het beleid te ondersteunen in het bepalen van prioriteiten op vlak van middelen voor (onderzoek over) psychosociale hulp. Heb aandacht voor de blinde vlekken in onze huidige kennis. Bepaalde groepen, zoals bijvoorbeeld jonge kinderen, werden namelijk weinig bereikt in het coronaonderzoek, waardoor het onduidelijk is of deze factoren ook van toepassing zijn op hen.⁴³²

De toegang tot sociale diensten en voorzieningen, zoals voedselbanken, asielcentra, daklozenzorg en jeugdhulp, werd bemoeilijkt door de coronamaatregelen.⁴³³

De pandemie versterkte bestaande ongelijkheden¹⁶⁰. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen die zich voor de pandemie in kwetsbare situaties bevonden, ervaarden een negatievere impact van de coronamaatregelen op hun mentaal welbevinden. Sommige kwetsbare situaties ontstonden net door de coronapandemie en veroorzaakten een verminderd welbevinden.¹⁶¹ Uit een onderzoek van Uit de Marge bleek dat kinderen, jongeren en jongvolwassenen in kwetsbare situaties zich vergeten voelden tijdens de coronapandemie en het zeer moeilijk hadden. Van hen, zat 55,3% niet goed in hun vel.¹⁶² Personen met autisme ervaarden meer symptomen van depressie en angstgevoelens.⁴³⁴

Er bestond in onderzoek onvoldoende aandacht voor doelgroepen in specifieke situaties of contexten. Tijdens het IMPULS evenement werden enkele vergeten doelgroepen geïdentificeerd. Het betreft bijvoorbeeld schoolverlaters en jongeren en jongvolwassenen die pas op de arbeidsmarkt kwamen, LGBTQIA+ personen, personen tussen 0 en 25 jaar met een moeilijke thuissituatie, een migratieachtergrond of (een voorgeschiedenis van) mentale gezondheidsproblemen of een combinatie van voorgaande. Ook “niet-georganiseerde” (niet verbonden aan een formele (jeugdwerk)organisatie) kinderen, jongeren en jongvolwassenen waren zelden onderwerp van onderzoek. Personen tussen 0 en 25 jaar in institutionele zorg werden ook vaak niet opgenomen in onderzoek.⁴³⁵ Onderzoek geeft aan dat verschillende groepen in kwetsbare situaties verhoogde noden hadden. 7 In Brussel was er een stijging van 28% in thuisloosheid tussen november 2018 en november 2020. De opvangmogelijkheden daalden ook drastisch.⁴³⁶

Kwetsbare groepen, zoals jongeren in de bijzondere jeugdzorg en niet-begeleide minderjarige vluchtelingen, konden moeilijker afstand bewaren. De vrije

⁴³² KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 13

⁴³³ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 19

⁴³⁴ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 46

⁴³⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 54

⁴³⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 85

bewegingsruimte in deze residentiële settings veranderde abrupt en sterk door de maatregelen in de eerste lockdown, met onder andere de televisieruimte die gesloten werd en het stoppen van (bijna) alle randactiviteiten.⁴³⁷

3.16.2. Jonge kinderen

Jonge kinderen hebben een andere ervaring dan kinderen, jongeren of jongvolwassenen. Ze zijn afhankelijker van hun opvoedingsverantwoordelijken en nog niet schoolplichtig. Praktijkwerkers hebben het aanvoelen dat sinds de coronapandemie meer jonge kinderen een achterstand hebben op vlak van taal en bij het lopen. Toch weten we vanuit onderzoek weinig over de impact van het sluiten van de kinderopvang op de ontwikkeling van jonge kinderen⁹ én de impact van de coronamaatregelen op de eerste 1000 dagen van een kind.¹⁰ Gevoerd onderzoek gebeurde vaak indirect via de ouder. Dit valt te verklaren door de moeilijkheid om online bevragingen te voeren bij jonge kinderen. Ook voor de coronapandemie gebeurde er al weinig onderzoek naar het mentaal welbevinden van jonge kinderen.⁴³⁸

Het voortzetten van de perinatale zorg voor moeders en baby's was geen prioriteit in het begin van de coronapandemie. Professionelen zetten vaker in op gezondheidszorg op afstand bij perinatale zorg. 58% van de professionelen zei gezondheidszorg op afstand uit te voeren. Dit gaat bijvoorbeeld over online geboortelessen, postnatale zorg via de telefoon en online psychosociale zorg. Gezondheidszorg op afstand bracht ook verschillende beperkingen met zich mee. Zo kon er niet steeds een gelijke kwaliteit gegarandeerd worden. Bovendien konden niet alle doelgroepen even gemakkelijk bereikt worden via gezondheidszorg op afstand.¹⁶ Het ontbrak aan voldoende richtlijnen over de perinatale zorg in de coronapandemie.⁴³⁹

3.16.3. Kinderen die op straat leven

Momenteel is 1 op 3 thuislozen een kind. Er zitten niet alleen veel kinderen in de thuislozenopvang, ook bij 1 op 4 vorderingen tot uithuiszetting zijn kinderen rechtstreeks betrokken. Bovendien leven steeds meer gezinnen met kinderen gedwongen zonder eigen dak boven het hoofd. Statistisch gezien, benadrukte hij, is kinderarmoede de belangrijkste risicofactor voor zowel 1) dak- en thuisloosheid als 2) armoede op latere leeftijd.⁴⁴⁰

Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om op straat te overnachten bij gebrek aan aangepaste opvang aan zijn/haar situatie. 2. Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om langer dan nodig in de opvang te verblijven bij gebrek aan doorstromingsmogelijkheid naar een (begeleid) woonproject voor kinderen of gezinnen met kinderen. 3. Geen enkel kind mag uit een instelling ontslagen

⁴³⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 85

⁴³⁸ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 55

⁴³⁹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 56

⁴⁴⁰ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 67

worden (ziekenhuis, psychiatrie, jeugdinstelling, internaat...) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn/haar woonsituatie. 4. Geen enkele uithuiszetting waarbij kinderen betrokken zijn, mag voltrokken worden zonder begeleidings- en herhuisvestingsmogelijkheden voor de kinderen en hun gezin. (9) 5. Geen enkele (toekomstige) jongvolwassene mag thuisloos worden als gevolg van de overgangssituatie naar volwassenheid en zelfstandigheid. 6. Hanteer een 'Kindreflex' zodat administratieve instanties en hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op hun familiebanden en kinderen. Alleen op die manier kan het belang van het kind centraal staan bij elke beslissing die het kind aangaat. Hanteer een 'Thuisreflex' zodat administratieve instanties en hulpverleners bij elke interventie systematisch de thuissituatie bevragen met als doel dat minderjarigen (tijdelijk) opgevangen kunnen worden wanneer ouders, of andere met de zorg van het kind belaste familieleden, worden opgenomen in ziekenhuizen, gevangenissen of andere centra. 8. Verhoog leeflonen en andere uitkeringen tot boven de Europese armoedegrens. Laat leeflonen niet dalen als jongeren het ouderlijk huis verlaten om samen te wonen. 9. Roei kinderarmoede uit, wetende dat kinderarmoede de belangrijkste aanleiding is tot dak- of thuisloosheid.

Voorzie voldoende geschikte opvangplaatsen voor (gezinnen met) kinderen. 2. Maak opvang voor (gezinnen met) kinderen cliënt- en doorstromingsgericht als een eerste stap naar een woongericht traject. 3. Vang (gezinnen met) kinderen bij voorkeur op met woongerichte oplossingen. 4. Koppel die woongerichte oplossingen los van verplichte en intensieve begeleidingstrajecten. 5. Pak de wachtlijsten aan in de sociale huisvesting. 6. Wijs sociale huisvesting prioritair toe aan gezinnen met kinderen en hanteer het belang van het kind en de dringende woonbehoefte als doorslaggevend criteria. 7. Bouw woonoplossingen uit voor jongeren die uit gesloten opvang, jeugdinstellingen of gevangenissen komen. 8. Bouw housing-first trajecten uit voor (gezinnen met) kinderen en jongvolwassenen. 9. Voorzie voldoende safe havens waar dak- of thuisloze jongeren met lotgenoten en hulpverleners op een laagdrempelige manier in contact kunnen komen zoals Betonne Jeugd, Jong Gent in Actie of vzw Jong. 10. Investeer in de private huurmarkt door van de huursubsidie een echte betaalbaarheidssubsidie te maken. Verplicht een conformiteitsonderzoek voor elk woning die te huur wordt aangeboden en stimuleer verhuurders om hun woningen in orde te maken (bijvoorbeeld met renovatiepremies).⁴⁴¹

3.16.3.1. Actieplan dak- en thuisloosheid

Er is nood aan meer samenwerking tussen diensten en organisaties op het terrein en op een gecoördineerde aanpak tussen overheden, over beleidsdomeinen heen om het recht op bescherming, onderwijs en gezondheidszorg van deze kinderen te garanderen.⁴⁴² Het actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid 2020-2024 van de Vlaamse regering maakt hier werk van. Er is nood aan opvolging van dit actieplan.⁴⁴³ Lokale en bovenlokale samenwerking tussen

⁴⁴¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 73

⁴⁴² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 89

⁴⁴³ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 99 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 77

lokale besturen, woonactoren en sociale-, welzijns- en gezondheidsorganisaties. Zorg voor goede afspraken tussen lokale besturen en woonactoren om genoeg aanbod versnelde toewijzing naar een sociale woning te realiseren.⁴⁴⁴

3.16.3.2. Moeilijke gezinssituaties

Professionele zorgouders introduceren in de jeugdhulp De droom is dat dit model een eigen plek krijgt in het jeugdhulplandschap, naast pleegzorg en andere vormen van residentiële opvang. Op die manier ontstaat er een waaier aan kwaliteitsvolle opties van jeugdhulpverlening. Zodat we nog beter kunnen beantwoorden aan de noden van elk kind. 2. Inzetten op de noden van de allerjongsten in de jeugdhulp Met de Simbahuizen werken we aan jeugdhulp die in het bijzonder tegemoetkomt aan de noden van de allerjongsten. Zij hebben nood aan kleinschalige en familiale opvang die tegemoetkomt aan hun ontwikkelingseisen, met aandacht voor veilige hechting. 3. Inspiratie voor andere jeugdhulpvoorzieningen We hopen dat ook andere jeugdhulpvoorzieningen met dit model aan de slag kunnen. Dit niet alleen voor de allerjongsten, maar ook voor andere doelgroepen die gebaat zijn bij een meer kleinschalige en familiale opvang met professionele begeleiding. Er kan verkend worden of dit model ook goed is voor lange termijn opvang, voor kinderen met bijzondere zorgnoden... 4. Gezinnen met jonge kinderen ondersteunen We stellen ons ook de vraag: wat met de allerjongsten die onzichtbaar thuisblijven, in hun eigen gezin? Hoe kunnen we onveilige situaties thuis sneller opsporen? We hebben geen pasklaar antwoord. Maar hoe sneller we ondersteuning kunnen bieden, hoe beter de toekomstkansen van de kinderen in kwestie. 5. Zorg dragen voor elkaar Het gaat in essentie over zorg dragen voor elkaar. Als het thuis moeilijk gaat, kan heel laagdrempelige toegankelijke hulp het verschil maken. Blijvend inzetten op het bijstaan van families thuis, alert zijn en signalen opvangen is dan cruciaal.

3.16.4. Kinderen van woonwagendwoneers

De Vlaamse Regering in haar integratiebeleid de rondtrekkende woonwagendwoneers niet langer als een doelgroep ziet. De instrumenten om de situatie van rondtrekkende woonwagendwoneers te verbeteren, zouden in andere beleidsdomeinen liggen. Dat betekent dat het agentschap Integratie en Inburgering en het agentschap Binnenlands Bestuur geen rol meer spelen voor rondtrekkende woonwagendwoneers. Elk beleidsdomein moet zelf de nodige initiatieven nemen. De coördinatie en de ondersteuning van gemeentebesturen vallen daardoor weg. Ook de signaalfunctie van het Minderhedenforum valt weg: het kan zijn rol van belangenbehartiger, bemiddelaar en woordvoerder van de doelgroep niet meer opnemen. Bijkomend is er de vaststelling dat meer en meer gemeenten terreinen sluiten. Het Kinderrechtencommissariaat is daarover bezorgd want het recht op wonen op wielen kan zo niet meer worden gerealiseerd. Heel wat expertise over deze groep gaat verloren. Ook de monitoring van de terreinen en de beschikbare plaatsen alsook het aanspreekpunt voor deze woonwagendwoneers verdwijnen. We zien het wel vaker: steeds meer woonwagendwoneers worden van hun vaste standplaats verdreven en gedwongen om te blijven rondtrekken. Voor hun kinderen wordt naar school gaan zo goed als onmogelijk en de toegang tot

⁴⁴⁴ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 11

gezondheidszorg een stuk lastiger. Bovendien dreigen de gezinnen ook nog eens buiten elke maatschappelijke dienstverlening te vallen.⁴⁴⁵

3.16.5. Jonge mantelzorgers

Implementeer de 'Kindreflex' in alle hulpverlening voor zorgbehoevende of zieke personen zodat hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op alle familiebanden en kinderen in het gezin en de bredere familie.

Implementeer de 'Thuisreflex' door bij elke interventie systematisch de thuis situatie te bevragen zodat minderjarigen (tijdelijk) opgevangen kunnen worden wanneer ouders of andere familieleden die met de zorg van het kind belast zijn, worden opgenomen in een ziekenhuis of andere instelling zodat minderjarigen niet langer onopgemerkt en zonder ruggensteun een huishouden dienen te beredden. De minderjarige en zijn zorgbehoevende ouder duiden samen een vertrouwenspersoon aan die het kind kan bijstaan in bovenstaande situaties. 3. Bied gezinnen waar een ouder een chronische ziekte, handicap of hulpvraag heeft, betaalbare professionele hulp. Zorg dat die gezinnen weten waar ze hulp kunnen krijgen als hun gezin tijdelijk ontregeld is. 4. Zorg dat ouders met een ernstige chronische ziekte of handicap voldoende informatie krijgen over opvoeden bij ziekte of zorg en over het perspectief van kinderen en jongeren. Ondersteun hen in hun ouderschap en lanceer bewustmakingscampagnes over de gevolgen van mantelzorg op kinderen en de rol die zorgbehoevende ouders kunnen spelen om hun kinderen te ondersteunen. 5. Leid hulpverleners op in die ouderschapsondersteunende rol. Bouw bestaande, succesvolle hulpverlening als gezinshulp en familie zorg verder uit. 6. Versterk de veerkracht van jonge mantelzorgers door hen te informeren over jonge mantelzorg en de bestaande hulpverlening, hen ruimte te geven om stil te staan bij hun eigen gevoelens en die te uiten, hen vertrouwenspersonen te bieden via gezinshulp, op school... en overtuig hen ervan dat zij ook kind mogen zijn. 7. Voorzie specifieke ondersteuning van jonge mantelzorgers met voldoende informatie, coaching en opleiding om de kwaliteit van de zorg te garanderen. 8. Vergroot de (h)erkenning van en voor jonge mantelzorgers. Voer bewustmakingscampagnes over jonge mantelzorg in het onderwijs, de gezondheidszorg, bij jeugdbewegingen, sportverenigingen, jeugdhuizen en andere plaatsen waar jongeren samenkomen. 9. Ondersteun lotgenotengroepen voor en door jonge mantelzorgers op Vlaams en lokaal niveau (12). Zo'n organisaties organiseren ontmoetingen voor jonge mantelzorgers waar ze ervaringen kunnen delen, informatie vinden en deel nemen aan vormingen. Voer campagnes voor een positief beeld van de geestelijke gezondheidszorg en om kinderen aan te moedigen indien nodig psychologische ondersteuning te zoeken. 11. Maak psychologische bijstand voor kinderen toegankelijk en kosteloos. 12. Implementeer zorg dragen voor jezelf, mantelzorg en jonge mantelzorg in het leerplan. Reik leerkrachten tools aan om jonge mantelzorg bespreekbaar te maken in groepsverband (13). 13. Implementeer een statuut voor jonge mantelzorgers in het basis-, secundair en hoger onderwijs. Het onderwijs moet mogelijkheden voorzien voor jonge mantelzorgers en deze bekend maken. Bijvoorbeeld: examens

⁴⁴⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 74

spreiden, uitstel voor opdrachten en huistaken, flexibel studiepuntensysteem in het hoger onderwijs, ontmoetingskansen creëren tussen jonge mantelzorgers onderling. 14. Maak werk van een coherent beleid voor jonge mantelzorgers dat rekening houdt met de verschillende beleidsdomeinen. 15. Betrek jonge mantelzorgers bij de implementatie van bovenstaande aanbevelingen.⁴⁴⁶

Versterk de maatregelen voor kinderen van wie de ouder of voogd ziek is.⁴⁴⁷

3.16.6. Armoede

9% van de kinderen en 21% van de eenoudergezinnen in Vlaanderen leeft onder de armoededrempel. De rechten van kinderen die opgroeien in armoede worden elke dag geschonden. Effecten zijn te zien op al hun levensdomeinen: hun onderwijs, hun welbevinden, hun gezondheid, woonomstandigheden, toekomstkansen.⁴⁴⁸ 18,7% van de Belgische bevolking, lopen het risico op armoede of sociale uitsluiting en 13,2% van de Belgen leeft in een huishouden met een totaal beschikbaar inkomen van minder dan €1.366 per maand (armoedegrens) voor een alleenstaande.⁴⁴⁹ Het VN-Comité is ook bezorgd over het aanhoudend hoge niveau van kinderarmoede, dat wordt getekend door regionale verschillen.⁴⁵⁰

Hoewel het Comité het nieuwe model van gezinsbijslagen verwelkomt dat door de verantwoordelijke instanties van de Verdragsstaat zijn aangenomen, is het Comité ernstig bezorgd dat de maatregelen van de Verdragsstaat, niet het gewenste effect hebben gehad op de terugdringing van kinderarmoede, met tot 18,6 % van de kinderen in armoede. Het is ook bezorgd over: (a) het bijzonder hoge armoederisico voor gezinnen met twee werkloze ouders, eenoudergezinnen en gezinnen van buiten de Europese Unie, (b) de omvang van ontoereikende huisvesting, dakloosheid en gedwongen uitzettingen, alsmede de bezuinigingen op de sociale voorzieningen die sommige kinderen kwetsbaar maken voor bedelarij. 37. Het Comité haalt subdoel 1.3 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen aan en brengt zijn eerdere aanbevelingen in herinnering (CRC/C/BEL/CO/3-4, paragrafen 65 en 73) en dringt er op aan dat de Verdragsstaat zijn inspanningen opvoert om komaf te maken met kinderarmoede, en met name: (a) een omvattende, op rechten gebaseerde armoedebestrijdingsstrategie voor kinderen, met een reeks tijdgebonden en meetbare indicatoren en bijzondere aandacht voor kinderen uit kansarme gezinnen te ontwikkelen en uit te voeren, (b) ervoor te zorgen dat alle kinderen in de Verdragsstaat recht hebben op adequate huisvesting en dat kinderen uit Roma-gezinnen kunnen genieten van huisvesting aangepast bij hun levensstijl, (c) omvattende maatregelen te nemen om de diepere oorzaken van

⁴⁴⁶ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 127

⁴⁴⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 24

⁴⁴⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p.77

⁴⁴⁹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 16

⁴⁵⁰ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 10

bedelarij effectief aan te pakken en ervoor te zorgen dat de betrokken kinderen op school blijven, (d) het stelsel van sociale voordelen voor alle kinderen en kansarme gezinnen in alle gewesten en gemeenschappen te herzien, en ervoor te zorgen dat deze een fatsoenlijke levensstandaard waarborgen, rekening houdend met de verschillende gezinssituaties, en alle kinderen in staat te stellen zonder discriminatie toegang te krijgen tot hun rechten krachtens dit het Verdrag.⁴⁵¹

15% van alle kinderen en jongeren in Vlaanderen groeit op in armoede of kent een vorm van sociale uitsluiting. Dat is immens veel. Eén kind op zeven wordt geboren in een kansarm gezin (EU SILC; Kind & Gezin). 8% van de Vlaamse kinderen tussen 0 en 15 jaar groeit zelfs op in een situatie van materiële deprivatie.⁴⁵² Een belangrijk pijnpunt is dat de aanpak van kinderarmoede zich te eng focust op het bestrijden van de gevolgen ervan bij kinderen. Dat is weliswaar nodig, maar enkel als je ook de oorzaken aanpakt, bestrijd je het probleem structureel. Vandaar dit pleidooi: begeleid ouders naar de arbeidsmarkt, voorzie voldoende betaalbare kinderopvang en trekt de uitkeringen (eindelijk) op tot boven de Europese armoedegrens.⁴⁵³

Er zijn signalen van kinderen en jongeren die zonder ontbijt of lunch naar school komen, en de impact daarvan op hun leren en welzijn. De Vlaamse regering is het intern niet eens over de vraag of warme schoolmaaltijden aanbieden een kerntaak van school en overheid is. Daarom is er nood aan een structureel armoedebeleid door inkomens op te trekken. Als gezinnen voldoende inkomen hebben, kunnen kinderen gewoon thuis gezond en genoeg eten.⁴⁵⁴ Voer een universeel beleid van gratis schoolvoeding in voor alle of specifieke leeftijdsgroepen.⁴⁵⁵

De resolutie van jongeren op Kinderrechtendag in het Parlement stelt voorop: Zorg voor centrale informatie zodat iedereen weet waar hij of zij recht op heeft. Werk wachtlijsten voor financiële tegemoetkomingen weg. Stel middelen ter beschikking tegen menstruatiermoede.⁴⁵⁶

Het Kinderrechtencommissariaat verwacht van de regering meer inspanningen om een mens waardige levensstandaard met genoeg inkomen voor alle kinderen te realiseren. Daarvoor is visie en samenwerking nodig in de Vlaamse Regering, maar ook interfederaal en met de lokale besturen. We vragen opvolging en ondersteuning van het lokaal sociaal beleid en vragen om netwerking tussen lokale diensten niet te zien als alternatief voor sterke sociale basisvoorzieningen, maar als nodig en aanvullend. We kijken uit naar heldere doelstellingen in het nieuw Vlaams Actieplan Armoedebestrijding, en een wetenschappelijke evaluatie van het armoedebeleid, met opvolging van de situatie van minderjarigen. We vragen ook

⁴⁵¹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 36 & 37

⁴⁵² KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 85

⁴⁵³ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 91

⁴⁵⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 45

⁴⁵⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

⁴⁵⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 45 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 51

extra aandacht voor dakloze gezinnen met kinderen en jongeren en voor kinderen en jongeren op de vlucht.⁴⁵⁷ Ook gemeentebesturen kunnen armoede aanpakken. Ze hebben een coördinerende rol. We bezochten verschillende steden en gemeenten met goede voorbeelden van visie en acties om armoede aan te pakken. Gemeenten werken bijvoorbeeld samen met scholen rond schoolkosten. Wijkcentra kunnen een belangrijke rol spelen in toegankelijkheid van dienstverlening. Kinderopvang met tarieven op basis van het gezinsinkomen wordt ingepland in de wijken die daar het meest baat bij hebben. En ook het sociaal woonbeleid biedt mogelijkheden. Hoewel lokale besturen het leven van mensen in armoede zeker kunnen verbeteren, kunnen we niet verwachten dat zij het armoedeprobleem oplossen. Daarvoor blijven structurele maatregelen op hogere beleidsniveaus nodig. Bovendien hangt wat gemeenten kunnen doen ook af van hun grootte en van hoeveel maatschappelijk werkers ze hebben.⁴⁵⁸

3.16.6.1. Menstruatiearmoede als oorzaak voor stress en isolatie

Uit een onderzoek van Caritas blijkt dat in Vlaanderen één op de acht meisjes en vrouwen tussen 12 en 25 jaar soms niet genoeg geld heeft om maandverband en tampons te kopen. Voor meisjes in armoede loopt dat op tot 45%. Vijf procent van de Vlaamse meisjes bleef al eens weg van school omdat ze geen geld hadden om menstruatieproducten te kopen en uit angst voor lekken. menstruatieproducten laagdrempelig beschikbaar te maken op school. Ook sensibilisering en taboedoorbreking zijn belangrijk. Niet alleen bij meisjes.⁴⁵⁹

3.16.6.2. Uitkeringen en inkomens op tot boven de Europese armoedegrens en ondersteun gezinnen in armoede

Een degelijke inkomensbescherming van gezinnen met kinderen is nodig. Werk is de beste manier om te ontsnappen aan armoede. Maar daarvoor is financiële stabiliteit nodig en genoeg begeleiding en andere praktische dienstverlening, zoals toegang tot flexibele kinderopvang, een betaalbaar vrijetijdsaanbod voor kinderen, ondersteuning voor kinderen die extra hulp nodig hebben. Alleen dan krijgen ouders financiële en mentale ruimte om een job te zoeken en vol te houden. Begeleiding is de sleutel naar een duurzame oplossing die de kinderrechten kan garanderen.⁴⁶⁰

3.16.6.3. Investerings Groeipakket voor gezinnen met laag inkomen

Het groeipakket is hét instrument om de samenhang tussen armoederisico en gezinssamenstelling te doorbreken. Vlaanderen heeft dat in handen. Zorg dat het groeipakket voor gezinnen met een laag inkomen de minimale kost dekt van elk kind. Die gemiddelde minimale kost ramen, kan met de armoedegrens of

⁴⁵⁷ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 173

⁴⁵⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 80

⁴⁵⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 80

⁴⁶⁰ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 7

referentiebudgetten. Het groeipakket verhogen kan onder andere met de sociale toeslag.⁴⁶¹

3.16.6.4. Een kwalitatief (lokaal) armoedebeleid is nodig

Maak van de bestrijding van armoede bij kinderen en gezinnen een topprioriteit voor alle regeringsleden op alle niveaus. Zet het hele scala aan overheidsbevoegdheden in op gecoördineerde en structurele wijze. Kinderen en jongeren in armoede worden hierbij zo goed mogelijk betrokken.⁴⁶² Grondig inzicht in armoede en de oorzaken ervan is nodig om resultaten te boeken in individuele begeleidingen en in het beleid. Het lokaal bestuur kan een doorslaggevende rol spelen, als initiatiefnemer en vanuit zijn regiefunctie. Diensten toegankelijk maken is erg belangrijk, naast outreachend werken – met brugfiguren – in kansarme buurten, kinderopvang, scholen en vrijetijdsinfrastructuur en samenwerken met ervaringsdeskundigen. Ook groepstrajecten voor bijvoorbeeld alleenstaande ouders of pas volwassen jongeren uit de jeugdhulp kunnen heel waardevol zijn. En ook voor woonbeleid heeft een lokaal bestuur belangrijke sleutels in handen om impact te hebben op armoedebestrijding. We vragen dat Vlaanderen lokale besturen meer ondersteunt en stimuleert om die belangrijke rollen op te nemen.⁴⁶³

3.16.6.5. Implementatie van een ambitieuze EU Kindgarantie

De Europese Kindgarantie is een essentiële politieke verbintenis om kinderarmoede en sociale uitsluiting te bestrijden. Er zijn in België nog te veel drempels voor de toegang tot gratis openbare diensten van hoge kwaliteit voor de meest kwetsbare kinderen. Er is nood aan een ambitieuzere EU-doelstelling voor kinderarmoede in afstemming met de verplichtingen van de lidstaten in het kader van de VN-doelstelling voor armoedebestrijding.⁴⁶⁴

3.16.6.6. Ontoereikende toegang tot basisdiensten

De haalbaarheidsstudie over de Europese Kindgarantie stelt dat in België 53% van de kinderen geen toegang heeft tot kinderopvang; 17% van de kinderen heeft geen effectieve toegang tot gratis kwaliteitsonderwijs en 3% van de kinderen heeft te kampen met onvervulde medische behoeften.⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 7

⁴⁶² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 17

⁴⁶³ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 8

⁴⁶⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 15 en 17

⁴⁶⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 16

3.16.7. Geweld

3.16.7.1. Rapportage kindermisbruik en huiselijk geweld ontoereikend

Het Comité stelt met spijt vast dat kindermisbruik, waaronder huiselijk geweld, in de Verdragsstaat, te weinig wordt gerapporteerd en onvoldoende wordt gedocumenteerd. Verwijzend naar zijn Algemene Commentaar nr. 13 (2011) over het recht van het kind op vrijheid van alle vormen van geweld en subdoel 16.2 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat: (a) de gegevensverzameling versterkt om een omvattende strategie voor de preventie en bestrijding van kindermisbruik en -verwaarlozing te formuleren, (b) voldoende personeels-, technische en financiële middelen toewijst voor de uitvoering van langetermijnprogramma's om de diepere oorzaken aan te pakken en gevallen van geweld, misbruik of verwaarlozing van kinderen te melden, (c) de coördinatie tussen administraties en instellingen op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau versterkt en de betrokken beroepsbeoefenaars opleidt om gevallen van kindermishandeling en -verwaarlozing op te sporen en adequaat aan te pakken, rekening houdend met een genderperspectief, (d) gemeenschapsgebaseerde programma's stimuleert ter voorkoming en bestrijding van huiselijk geweld, kindermishandeling en verwaarlozing, onder meer door voormalige slachtoffers, vrijwilligers en leden van de gemeenschap erbij te betrekken en hen te voorzien van opleiding en steun, (e) ervoor zorgt dat ondersteunende diensten, met inbegrip van onderdak, worden verleend aan kindslachtoffers en, waar nodig, aan hun ouders.⁴⁶⁶

Report Card 16: Worlds of Influence onthult hoe kinderen hun jeugd ervaren, in de sociale, educatieve, economische en milieucontext van hun land, alsook in het beleid dat dat land voert. Vergelijkbare indicatoren over de ervaringen van kinderen wat betreft geweld en beleidsmaatregelen die hen beschermen, bleken niet vindbaar.⁴⁶⁷

Veel kinderen en jongeren die mishandeld worden, zijn bang dat de buitenwereld hen niet zal geloven. Als ze dan eindelijk toch het geweld in het gezin durven naar buiten te brengen, moeten ze nadien vaak gewoon terug naar huis en daar wachten op ondersteuning. Dat ze meteen terug naar hun ouders moeten, ontmoedigt kinderen om klacht in te dienen. Crisishulp aan huis kan jongeren helpen, maar het is geen antwoord op de vraag van deze jongeren om (enkele dagen) elders terecht te kunnen. In het jaarverslag van 2015-2016 ('Te veel geschillen over verschillen') voor vluchthuizen of 'crashplekken' voor jongeren, waar ze op adem kunnen komen en veilig verblijven nadat ze een klacht hebben ingediend. Ouders zouden dan eerst uitgenodigd worden voor een verhoor. Daarna kan gewerkt worden aan een veilige context vooraleer het kind eventueel terugkeert in het gezin.⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 23

⁴⁶⁷ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p.25

⁴⁶⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 53

Initiatieven waar slachtoffers van intrafamiliaal geweld kunnen aankloppen, zoals het Family Justice Center in Antwerpen en in de Kempen, en de Ketenaanpak Intrafamiliaal Geweld in elke provincie zijn nog te onbekend.⁴⁶⁹

3.16.7.2. Seksuele uitbuiting en misbruik

Hoewel het Comité de maatregelen verwelkomt die zijn genomen om de uitbuiting en het misbruik van kinderen te beteugelen, waaronder de goedkeuring van de wet in 2014 die seksisme in de openbare ruimte verbiedt, het Nationaal Actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld (2015-2019) en het Nationaal Veiligheidsplan (2016-2019), is het Comité bezorgd dat seksuele intimidatie in de openbare ruimte wijdverspreid is en dat, volgens het rapport van de Commissie Adriaenssens, seksueel misbruik door religieus personeel in de katholieke kerk blijft voortduren. Het Comité beveelt aan dat de Verdragsstaat: (a) een nationale gegevensbank van gevallen van seksuele uitbuiting en misbruik tot stand brengt met het oog op de opstelling van een nationaal actieplan ter voorkoming en bestrijding van alle vormen van seksuele uitbuiting en misbruik van kinderen, en de desbetreffende actieplannen op gemeenschaps- en regionaal niveau harmoniseert, en mechanismen voor toezicht en evaluatie van dergelijke actieplannen invoert, (b) het aannemen van nieuwe strafwetgeving bespoedigt ter bestrijding van alle misdrijven tegen de seksuele integriteit en zelfbeschikking van kinderen, (c) alternatieve maatregelen versterkt om seksueel misbruik van kinderen door religieus personeel te voorkomen en slachtoffers te ondersteunen, bijvoorbeeld door middel van arbitragecentra, (d) bewustmakingsactiviteiten voert om de stigmatisering van slachtoffers van seksuele uitbuiting en misbruik, ook van incest, tegen te gaan en te zorgen voor toegankelijke, vertrouwelijke, kindvriendelijke en doeltreffende kanalen voor het melden van dergelijke schendingen, (e) zorgt voor de ontwikkeling van programma's en beleid ter voorkoming van seksuele uitbuiting en misbruik van kinderen, en voor het herstel en de sociale reïntegratie van kindslachtoffers, (f) kinderen beschermt tegen verder misbruik door ervoor te zorgen dat personen die veroordeeld zijn voor misbruik van kinderen worden verhinderd contact te hebben met kinderen in hun professionele hoedanigheid.⁴⁷⁰

Verplicht alle eerstelijns werkers om een opleiding over seksuele uitbuiting en kinderhandel te volgen. Systematiseer een geharmoniseerde en uitgesplitste registratie van vermoedelijke of bewezen gevallen van seksuele uitbuiting van kinderen (ten minste op het niveau van politie, justitie en jeugdzorg). Implementeer een duidelijk protocol voor de doorverwijzing, zorg en ondersteuning van minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting, en verbeter het bestaande mensenhandelprotocol.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 53

⁴⁷⁰ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 24

⁴⁷¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 35

3.16.7.3. Genitale verminking & kindhuwelijken

Het Comité stelt met bezorgdheid vast dat: (a) kindhuwelijken en vrouwelijke genitale verminking, die voorkomen onder bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond, ondergerapporteerd blijven, (b) interseksuele kinderen worden onderworpen aan medisch onnodige operaties en andere procedures. 26. Verwijzend naar de gezamenlijke Algemene Aanbeveling nr. 31 van het Comité voor de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen /Algemene Commentaar nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind (2014) over schadelijke praktijken en rekening houdend met subdoel 5.3 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, dringt het Comité er bij de Verdragsstaat, op aan: (a) bewustmakingscampagnes en -programma's over de schadelijke gevolgen van kindhuwelijken en vrouwelijke genitale verminking voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid en het welbevinden van meisjes te versterken, (b) te voorzien in opleiding van ambtenaren, leerkrachten, rechters, rechtshandhavingfunctionarissen en maatschappelijk werkers over de identificatie van potentiële slachtoffers van het kindhuwelijk, (c) beschermingsystemen en zorgprogramma's op te zetten voor slachtoffers van kindhuwelijken en vrouwelijke genitale verminking, met inbegrip van degenen die een klacht indienen, (d) voldoende personeels-, financiële en technische middelen toe te wijzen om vrouwelijke genitale verminking te voorkomen en te bestrijden en te zorgen voor de coördinatie van de inspanningen op de verschillende bestuursniveaus, (e) de uitvoering van onnodige medische of chirurgische behandelingen bij interseksuele kinderen te verbieden wanneer deze procedures veilig kunnen worden uitgesteld totdat kinderen hun geïnformeerde toestemming kunnen geven en ervoor te zorgen dat interseksuele kinderen en hun gezinnen toegang hebben tot adequate hulp en ondersteuning en tot doeltreffende rechtsmiddelen, onder meer door de desbetreffende verjaringswet op te heffen.⁴⁷²

Als organisatie die strijdt voor de eerbiediging van de rechten van kinderen vraagt GAMS de Belgische migratie-en asiinstanties om rekening te houden met het hoger belang van het kind. Met hoogdringendheid vraagt GAMS daarom aan de autoriteiten om af te zien van de beleidswijziging waarbij ouders van meisjes die het risico lopen op VGV niet langer samen met hun dochter(s) erkend worden als vluchteling, wanneer zij geen persoonlijke vrees voor vervolging kunnen aantonen. De eigen vrees van de ouders, omdat zij zich verzetten tegen de besnijdenis van hun dochter(s), wordt niet langer aanvaard als reden voor erkenning. Deze verandering van het erkenningsbeleid van het Commissariaat-Generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen (CGVS) heeft nefaste gevolgen voor deze jonge meisjes, die naar ons land zijn gekomen met hun gezin om beschermd te worden tegen vrouwelijke genitale verminking. Tegelijk wil GAMS de autoriteiten oproepen om de lacune in de wet op te vullen. Het recht op gezinsleven van alle kinderen moet zonder uitzondering gerespecteerd worden, of ze nu begeleid worden door hun ouders of niet, en ongeacht hun verblijfsstatuut (k). Verder toont de meest recente prevalentiestudie aan dat het hoogste aantal meisjes en vrouwen die het risico lopen op besnijdenis, of die reeds besneden zijn, zich in Vlaanderen bevindt (11 000)(l). En ook al wordt de aanpak van VGV hoog in het politieke vaandel

⁴⁷² CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 25 & 26

gedragen, toch vertaalt dit zich maar mondjesmaat naar de praktijk. Met zeer beperkte financiële middelen is het nog steeds knokken om een structurele preventieve aanpak op poten te zetten.⁴⁷³

Organiseer een rondetafel met het oog op het ontwikkelen van een duidelijke strategie en een wettelijk kader omtrent de problematiek van kinderen met een migratieachtergrond die niet terugkeren van hun land van herkomst na een schoolvakantie en er worden onderworpen aan gendergerelateerd geweld. Harmoniseer de 'good practices' die werden ontwikkeld inzake deze problematiek in verschillende sectoren.⁴⁷⁴

3.16.7.4. Impact corona

Uit een longitudinaal onderzoek bleek dat er sinds het begin van de coronapandemie huiselijk geweld plaatsvond bij 1 op 3 gezinnen met kinderen. 15% van de ouders uit deze gezinnen gaven aan dat kinderen en jongeren hierbij een direct slachtoffer waren. Kinderen en jongeren hadden een verhoogd risico op slachtofferschap bij toegenomen stress bij een ouder, opgroeien in een groot gezin en een geschiedenis van geweld binnen het gezin. Een beter mentaal welzijn binnen het gezin hing samen met minder geweld in het gezin. 3 Ook ander onderzoek stelde een stijging in huiselijk geweld vast. 4 In april 2020 waren de meldingen van huiselijk geweld bij de hulplijn 1712 verdubbeld, in vergelijking met april 2019. 5 Het CLB zag ten opzichte van het schooljaar 2019 een stijging (28%) van aanmeldingen van verontrustende opvoedingssituaties in 2020 en 2021. Ook het aantal vragen rond opvoeding en in - teractieproblemen thuis steeg. 6 44% van de jongeren en jongvolwassenen voelden zelf meer spanning en stress thuis.⁷ Kinderen ervoeren significant meer fysiek en verbaal geweld van broers en zussen in 2021 in vergelijking met 2018. 8 61.2% van de kinderen en jongeren zeiden meer ruzie te maken met hun broer of zus. Kindermishandeling is een verborgen en onderschat probleem. Minstens 3% van de kinderen en jongeren in westerse landen heeft te maken met een ernstige vorm van kindermishandeling. Door de pandemie vielen heel wat beschermende factoren tegen kindermishandeling weg. Zo was er minder sociale steun en vrijetijdsbesteding. Daarnaast leidde sluiten van scholen in de eerste lockdown waarschijnlijk tot meer kindermishandeling.¹⁰ Heel wat risicofactoren, zoals stress, financiële problemen en gebrekkige toegang tot hulp, namen dan weer toe.¹¹ Onderzoek wijst op een mogelijke toename en intensifiëring van geweld, verwaarlozing en misbruik bij Vlaamse kinderen en jongeren.¹² Zo gaf 8,9% van de kinderen en 8,1% van de jongeren aan soms te maken te krijgen met geweld door een volwassene. Meer dan de helft van hen zei tijdens de eerste lockdown dat een beetje of zelfs veel meer gebeurde dan voor de CO - VID-19-pandemie.¹³ Ouders gaven zelf aan dat het thuisonderwijs leidde tot een stijging in huiselijk conflict.¹⁴ Het ervaren van huiselijk geweld is gerelateerd aan toegenomen stress bij jongeren.⁴⁷⁵

⁴⁷³ Kinderrechtencoalitie

⁴⁷⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 34

⁴⁷⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 109-110

Ook omtrent schendingen integriteit onderwijspersoneel kwamen meldingen binnen over verbale of fysieke agressie van leraars, andere personeelsleden of directie tegenover leerlingen. Het gaat om klachten over schelden, intimideren, vernederen, maar ook om het schenden van de privacy of het hardhandig aanpakken van leerlingen, bijvoorbeeld door fixatietechnieken te gebruiken of een klap in het gezicht te geven. Het is belangrijk dat leerlingen en onderwijspersoneel een aanspreekpunt hebben waar ze terecht kunnen wanneer ze slachtoffer worden of getuige zijn van geweld op school. Uit de resolutie van de jongeren die deelnamen aan Kinderrechtendag in het Parlement kwam volgende aanbeveling: de thema's diversiteit, jezelf zijn en de strijd tegen seksuele intimidatie en seksueel geweld aan bod laten komen op school.⁴⁷⁶

3.16.8. Pesten

De impact van de coronamaatregelen op pesten blijft onduidelijk. 18,6% van de kinderen en 7,3% van de jongeren gaf aan soms gepest te worden. Hoewel de meerderheid van de kinderen (68,5%) en jongeren (66,5%) die zeiden soms gepest te worden, aangaf dat dit minder was tijdens de eerste lockdown van de COVID-19-pandemie, werd een klein deel van de kinderen (6,1%) en jongeren (5,6%) net meer gepest.¹⁸ Er waren nooit pesterijen op school te zien volgens 42% van de jongeren.¹⁹ Kinderen hebben in 2021 significant meer fysiek en verbaal geweld van schoolgenoten gemeld, in vergelijking met 2018.⁴⁷⁷

Oprichting van Kenniscentrum Pesten: een multidisciplinaire en onafhankelijke organisatie voor beleidsondersteuning en praktijkontwikkeling rond pesten. Dat is geen vraag naar een nieuwe structuur of entiteit. Er is vandaag al heel wat expertise. Het is evenmin een nieuwe vraag voor de wetenschap. Er is vandaag al heel wat wetenschappelijk onderzoek. Het is belangrijk dat dat verdergezet wordt om effectiever te worden. Maar even belangrijk is dat het wetenschappelijk onderzoek toegepast wordt om pesten aan te pakken.⁴⁷⁸

Klachten over pesten komen uit kleuter-, lager en secundair onderwijs. Het gaat vaak over situaties die al langer aanslepen, soms al jaren. In verschillende klachten is ook sprake van fysiek geweld.⁴⁷⁹

Er zijn ook meldingen over grensoverschrijdend gedrag van leerkrachten: roepen, uitlachen, kwetsende opmerkingen maken, geen begrip tonen voor leermoeilijkheden, vernederende sancties en racistische uitlatingen. We krijgen ook meldingen van fysiek geweld door leerkrachten.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 47

⁴⁷⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 112

⁴⁷⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 108 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

⁴⁷⁹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 92

⁴⁸⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 109

Elke school hoort een onderbouwd antipestbeleid te hebben, met kwaliteitsmetingen en inbreng van kinderen, jongeren, ouders en schoolpersoneel over de effectiviteit ervan en de mate waarin het wordt toegepast. We vragen dat scholen hier duidelijk over communiceren en dat de overheid de regels en afspraken verder verankert in de rechtspositieregeling van leerlingen. Bij elke doorlichting moet de inspectie aandacht hebben voor het pestbeleid en de inspanningen van de school om haar onderwijskwaliteit op dat vlak te bewaken. De resolutie van jongeren over onderwijs: Leerkrachten hebben te weinig inzicht in hoe ze pestgedrag moeten voorkomen en aanpakken. Maak dat scholen een veilige omgeving worden voor leerlingen om te praten over wat hen bezighoudt. Trek daar de nodige ruimte, tijd en menskracht voor uit. ⁴⁸¹

Blijf inzetten op de bestrijding van pesten, met inbegrip van onlinepesten. Zet in op preventie, vroegtijdige opsporing, het empoweren van kinderen en professionals, het opstellen van interventieprotocollen en het aannemen van geharmoniseerde richtlijnen met betrekking tot het verzamelen van gegevens hierover.⁴⁸²

3.16.8.1. Cyberpesten vraagt preventie en sensibilisering

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt concreet: Een pestbeleid in elke school, club, vereniging, gebaseerd op evidence based methodieken. De oprichting van een kenniscentrum pesten om hen daarin te ondersteunen. Aandacht voor welbevinden in het schoolteam, bij de leerlingen en in de lesinhoud en klasgesprekken. Een smartphonebeleid op school en in de georganiseerde vrije tijd. Een leerlingenstatuut dat ieders rechten en verantwoordelijkheden verankert. Bij elke doorlichting aandacht van de onderwijsinspectie voor beleid tegen pesten en cyberpesten.⁴⁸³

3.16.9. Handicap

3.16.9.1. Ontbrekende data

Nationale gegevens, uitgesplitst naar type handicap en naar leeftijdsgroep, ontbreken. Dit draagt ertoe bij dat kinderen met een handicap onzichtbaar worden, wat hun kwetsbaarheid voorrechtenschendingen vergroot.

3.16.9.2. Financiële ondersteuning

Eind december 2022 stonden 1.478 kinderen en jongeren in Vlaanderen op de wachtlijst voor een Persoonlijk Assistentiebudget. Vlaams Parlement, 2023) Voorzie in het recht op persoonlijke assistentie waardoor onder meer individuele budgetten voor persoonlijke assistentie zonder wachttijd, sensibiliseringscampagnes te organiseren over de waarde van persoonlijke assistentie en de job van persoonlijke assistent, en de budgethoogtes beter af te stemmen op een voldoende verloning van persoonlijke assistenten. Zorg voor

⁴⁸¹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p.48-50

⁴⁸² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 34

⁴⁸³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 142

minstens een gelijke overheidsinvestering voor wie met persoonlijke assistentie werkt als wie ondersteuning krijgt van een collectieve zorgaanbieder.⁴⁸⁴

3.16.9.3. De-institutionalisering zorg

Maak werk van een transitieplan om de institutionalisering van kinderen en jongeren met een handicap geleidelijk af te bouwen en voldoende middelen in te zetten om inclusie te verwezenlijken. Geef kinderen en jongeren (en/of hun ouders) die nu beroep doen op een collectieve zorgaanbieder het budget voor hun ondersteuning in eigen handen (of stel hen in staat om deel te nemen aan het beheer van dit budget).⁴⁸⁵

Comité is bezorgd dat:

- (a) het de Verdragsstaat ontbreekt aan gegevens over het exacte aantal kinderen met een handicap en een gecoördineerde aanpak rond handicap,
- (b) de gezinsondersteuning om voor kinderen te zorgen onvoldoende is, wat leidt tot een hoog niveau van institutionalisering, en dat de persoonsvolgende financiering (PVF) in Vlaanderen pas in 2020 voor minderjarigen zal worden toegepast,
- (c) er in de Franse Gemeenschap een toename is van het aantal kinderen in het buitengewoon onderwijs en in de gewone scholen een kritisch gebrek aan aanpassingsmaatregelen is,
- (d) de wachttijd voor de toewijzing van een persoonlijk assistentiebudget (PAB) tot 10 jaar in beslag kan nemen en de toegewezen bedragen niet tegemoetkomen aan de zorgbehoeften,
- (e) de wachtlijsten lang zijn en het aanbod van klinische, gespecialiseerde en multidisciplinaire zorg niet voldoet aan de vraag; in het Waalse en Brussels Hoofdstedelijke Gewest zijn de respijtdiensten onvoldoende in aantal en kwaliteit.⁴⁸⁶

Verwijzend naar zijn Algemene Commentaar nr. 9 (2006) over de rechten van kinderen met een handicap en eerdere aanbevelingen herhalend (CRC/C/BEL/CO/3-4, paragraaf 55) dringt het Comité erop aan dat de Verdragsstaat: (a) de verzameling van gegevens over kinderen met een handicap verbetert, in het bijzonder met betrekking tot zeer jonge kinderen en kinderen met een verstandelijke of psychosociale handicap, om het beleid in alle regio's [gemeenschappen en gewesten] in overleg met kinderen met een handicap en hun representatieve organisaties te informeren, (b) inclusief onderwijs voor alle kinderen met een handicap aanbiedt, onder meer door te zorgen voor een redelijke aanpassing van de schoolinfrastructuur en plaatsen voor sport en vrije tijd, schoolvervoer, opleiding en door het toewijzen van gespecialiseerde leerkrachten voor individuele ondersteuning en alle nodige aandacht voor de individuele behoeften van kinderen verzekert, (c) onmiddellijk maatregelen neemt om ervoor te zorgen dat kinderen met een handicap in alle delen van de Verdragsstaat,

⁴⁸⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 30 -31

⁴⁸⁵ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 31

⁴⁸⁶ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 29

toegang hebben tot hoogwaardige en tijdige gezondheidszorg, met inbegrip van programma's voor vroegtijdige opsporing en interventie en tot respijtdiensten, (d) de invoering van het persoonlijk assistentiebudget in het hele land aanmoedigt met bedragen die aangepast zijn aan de behoeften van het kind en zonder wachttijden.⁴⁸⁷

3.16.9.4. Corona

Het Kinderrechtencommissariaat kreeg verschillende signalen dat kinderen en jongeren in de VAPH-voorziening gebukt gaan onder de strenge richtlijnen. Vooral voor kinderen en jongeren die in het weekend niet naar huis gaan, waren de maatregelen ingrijpend. Er was nauwelijks aandacht voor fysiek contact en bezoek was amper mogelijk. Om toch contact te houden met hun zoon of dochter, gingen sommige ouders noodgedwongen aan het raam van de voorziening staan. Het recht op contact met ouders kwam stevig onder druk. Tegelijk stonden sommige voorzieningen maar één knuffelcontact toe. Als kinderen en jongeren naar huis kwamen, moesten de andere gezinsleden dus een mondkapje op. Ouders werden onder druk gezet om zich akkoord te verklaren met die richtlijnen, anders ging het bezoek niet door. Bovendien werd van de gezinnen verwacht dat ze andere contacten zoveel mogelijk beperkten, wat een grote impact had op de vrijetijdsbesteding van de kinderen en jongeren. Ouders en professionals signaleren de impact van de strenge maatregelen op het emotioneel welzijn van kinderen en jongeren. De telkens veranderende richtlijnen zorgden voor onvoorspelbaarheid en onduidelijkheid bij de kinderen. Die raakten daardoor nog meer in de war en in combinatie met de beperkingen op contact en vrije tijd, werd van die kinderen veel flexibiliteit gevraagd. Ouders zien hun kinderen meer afglijden en maken zich ongerust over hun veerkracht⁴⁸⁸

Maar het Kinderrechtencommissariaat krijgt ook minder positieve signalen: Ouders signaleren dat quarantaine zwaar is voor hun kinderen. Kinderen met een beperking begrijpen de maatregelen niet. Ze lijden onder de strikte regels. ■De ouders betreuren dat ze zo snel moesten kiezen tussen opvang in een pleeggezin, in een voorziening of thuis. Sommige ouders wilden van meet af aan voor hun kind zorgen maar hadden meer tijd nodig om de thuisopvang in de praktijk waar te maken. Bij thuisopvang was er vaak geen enkele begeleiding. Sommige ouders meldden dat er geen enkele begeleiding was. Niet van de school voor buitengewoon onderwijs en niet van de voorziening. Ouders die niet konden terug vallen op privétherapeuten vreesden voor de gezondheid van hun kind. Digitale ondersteuning was vaak onvoldoende.⁴⁸⁹

Kinderen met complexe problematieken stuiten op diverse problemen zoals wachtlijsten, onbestaande zorg, kortdurende verblijven in reguliere voorzieningen.⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 30

⁴⁸⁸ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 69

⁴⁸⁹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 76-78

⁴⁹⁰ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 79

3.16.9.5. Bezorgdheid impact klachten op begeleiding

Bij meldingen over residentiële en semiresidentiële VAPH-voorzieningen was er nog meer angst voor tussenkomst van het Kinderrechtencommissariaat. Ouders zijn bang dat voorzieningen bij klachten de verdere samenwerking stopzetten. Of dat het nadelig is voor de zorg voor hun kind. Nadat ouders al heel lang moesten wachten op een plek in een voorziening of op extra hulp voor hun kind, zijn ze bang die hulp kwijt te raken als ze ongenoegen uiten.⁴⁹¹

3.16.10. Kinderen in migratie

3.16.10.1. Asiel- en migratiebeleid met oog voor kinderen en kinderrechten

verschillende thema's: _ Het opvangmodel voor NBMV dat ertoe leidt dat sommigen heel lang in een collectief opvangcentrum moeten blijven. _ De nood aan psychologische ondersteuning in de opvang, zeker voor minderjarigen. _ Het idee van een onafhankelijk casemanagement voor het hele traject vanaf aankomst in België, om een duurzame oplossing te vinden vanuit het belang van het kind – ook voor gezinnen met kinderen. _ De mogelijkheid, ook voor begeleide kinderen, om in alle verblijfsprocedures gehoord te worden. _ Kindvriendelijke terugkeertrajecten, met aandacht voor continuïteit in de onderwijsloopbaan en terug kunnen aansluiten met een school in het land van herkomst. _ De wettelijke verankering van het uitgangspunt om minderjarigen niet vast te houden in gesloten centra. _ De rol van open terugkeerwoningen in het traject van gezinnen met kinderen op de vlucht of in migratie en de doelgroepen voor die woningen. _ Duurzame oplossingen voor gezinnen met kinderen die al heel sterk in België geworteld zijn. _ Specifieke maatregelen of trajecten voor minderjarige transmigranten. _ De rol die België kan spelen in de hulp aan minderjarige vluchtelingen die vastzitten in Griekse kampen.⁴⁹²

Werk aan langetermijnoplossingen, zoals een solide opvangsysteem, dat zich kan aanpassen aan de schommelingen die inherent zijn aan de asielrealiteit. Voorkom dat jongeren opnieuw op straat terecht komen. Creëer genoeg vaste bufferplaatsen in het opvangnetwerk. Bescherm kinderen op de vlucht en weiger nooit kinderen en jongeren de toegang tot een land. Daar ben je als land ook toe verplicht door onder andere de Conventie van Genève en het kinderrechtenverdrag. Breng minderjarigen zo snel mogelijk in beeld, bied ze onderdak en zorg en voorzie in kindvriendelijke informatie en ondersteuning. Zorg voor grensbeheersprocessen die veilig zijn en tegelijk ook kinderrechten eerbiedigen, beschermen en vervullen.

⁴⁹³

3.16.10.2. Migratiewetboek

Het Comité is ernstig bezorgd dat: (a) op grond van de wijziging van 2011 van artikel 74/9 van de Vreemdelingenwet en het Koninklijk Besluit van 22 juli 2018, de Verdragsstaat detentie van gezinnen met kinderen, ook in gesloten centra, hervat

⁴⁹¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 69

⁴⁹² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 117

⁴⁹³ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 32 en 35

heeft, (b) in het kader van asielprocedures en gezinshereniging niet voldoende rekening wordt gehouden met het belang van het kind. 44. Verwijzend naar de gemeenschappelijke Algemene Commentaren nrs. 3 en 4 (2017) van het Comité voor de Bescherming van de Rechten van alle Arbeidsmigranten en hun Gezinsleden/ nr. 22 en nr. 23 (2017) van het Comité voor de Rechten van het Kind over de mensenrechten van kinderen in de context van internationale migratie, herhaalt het Comité zijn eerdere aanbeveling (CRC/C/BEL/CO/3-4, punt 77) en dringt er bij de Verdragsstaat, op aan: (a) een einde te maken aan de detentie van kinderen in gesloten centra en gebruik te maken van niet vrijheidsbenemende oplossingen, (b) ervoor te zorgen dat het belang van het kind voorop staat, ook op het gebied van asiel en gezinshereniging, (c) kindvriendelijke instrumenten te ontwikkelen en te verspreiden om kinderen die asiel zoeken te informeren over hun rechten en de manieren om toegang tot het gerecht te hebben.⁴⁹⁴

Het belang van het kind zou als rode draad door het hele Migratiewetboek moeten lopen. Nu komt het alleen aan bod als het over procedures gaat: de gespecialiseerde dossierbehandelaar, de aanstelling van een voogd, de bijstand van een raadsman. Verder blijft het bij een algemene verwijzing naar het kinderrechtenverdrag. Elke beslissing en elke maatregel in de vreemdelingen- en de opvangwet die een impact heeft op een minderjarige, moet systematisch het belang van het kind vermelden en er rekening mee houden dat een kind een rechtssubject is met eigen belangen. Het belang van het kind moet bij beslissingen en maatregelen verder en grondig inhoudelijk geconcretiseerd worden door verschillende criteria vast te leggen om het beter en effectiever te beoordelen of te motiveren. _Artikel 57/1 van de vreemdelingenwet verankert het hoorrecht van begeleide kinderen. Dat gaat uitsluitend over wat gebeurt bij het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS). De Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) wordt niet één keer genoemd. Toch zijn er ook verblijfsprocedures waarvoor minderjarigen naar de Dienst Vreemdelingenzaken moeten. Het principe van het hoorrecht en het belang van het kind moet daar evengoed gelden. De vereiste dat een verklaring van kinderen niet tegen hun ouders kan worden gebruikt, een bepaling dat ouders niet kunnen eisen aanwezig te zijn bij het verhoor van hun kinderen wanneer kinderen dit niet wensen, en de vereiste dat kinderen adequaat moeten geïnformeerd worden over hun rechten, zou hier ook moeten opgenomen worden. _Momenteel moet er minstens een advocaat (en eventueel een vertrouwenspersoon) bij het eerste gesprek zijn op het CGVS. Later kan de NBMV ook gehoord worden zonder advocaat of vertrouwenspersoon. We vragen dat er bij elk onderhoud minstens een advocaat en bij voorkeur ook een vertrouwenspersoon is. _We vinden dat kinderen nu buitensporig grondig hun geloofwaardigheid moeten bewijzen als ze internationale bescherming willen. Veel hangt af van hun opleidingsniveau en of de minderjarigen zich goed kunnen uitdrukken op een manier die aansluit bij wat wij hier 'geloofwaardig' vinden: chronologisch, samenhangend en met oog voor emotionele beleving en detail. Opleiding, cultuur, schroom en intelligentie kunnen een beslissende impact hebben op hun verklaringen. Dat is niet altijd even duidelijk. Bij beoordelende instanties is er een beschermingscultuur nodig die doordrongen is van de rechten en garanties in het kinderrechtenverdrag, en een

⁴⁹⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 43 en 44

erg grondige multidisciplinaire kennis van de ontwikkeling en behoeften van een kind. _De duurzame oplossing in de vreemdelingenwet is verblijfsrechtelijk: gezinshereniging met ouders in het land waar ze verblijven, terugkeer naar het land van herkomst of naar een ander land, verblijf in België. De hereniging met de ouders is prioritair. Daarna komt geschikte opvang en verzorging in het herkomstland of in een ander land. En pas op het laatst een verblijf in België. Of die rangorde altijd het belang van het kind dient en inspeelt op hun kwetsbaarheid, valt te betwijfelen. Beter is om bij de verschillende verblijfsoplossingen altijd het belang van het kind voorop te stellen en af te wijken van de rangorde als dat in het belang van het kind is. Maak werk van een vereenvoudigde procedure van gezinshereniging, zeker voor de ouders van een niet-begeleide minderjarige die erkend werd als vluchteling of die subsidiaire bescherming kreeg. _We raden aan om ook werk te maken van een meer kindvriendelijke Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV). > Creëer de mogelijkheid om ook NBMV zelf te horen in de beroepsprocedures (momenteel lopen die alleen maar schriftelijk). > Maak alle arresten over minderjarigen kindvriendelijk zodat minderjarigen het arrest zelf kunnen volgen en begrijpen. > De Rechtbank van Eerste Aanleg en het Hof van Beroep hebben een jeugdkamer. Zo'n jeugdkamer stellen we ook voor bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen. _Zorg voor kwaliteitsopvang aangepast aan de noden van NBMV.⁴⁹⁵

Wijzig de wetgeving om het mogelijk te maken dat jonge NBMVs die een integratieproces van minstens 3 jaar hebben doorlopen onder toezicht van een voogd en die ofwel door FEDASIL ofwel door de jeugdhulp worden opgevangen, automatisch een verblijfsvergunning krijgen.⁴⁹⁶

3.16.10.3. Monitoring

Bij elektronische dossiers voor jeugdhulpverlening staat alleen het veld 'nationaliteit'. Betere monitoring zou kunnen met een extra veld over het actuele verblijfsstatuut van de minderjarige en een extra veld dat zegt of de buitenlandse minderjarige begeleid is of niet.

3.16.10.4. Samenwerking jeugdhulp en onderwijs

Verzeker de opvang van alle niet-begeleide kinderen en adolescenten, ongeacht hun leeftijd, in kleine gemeenschapsstructuren of pleeggezinnen. Stel een samenwerkingsprotocol op tussen de jeugdhulp en de opvangdiensten om de zorg voor kinderen in migratie die het slachtoffer zijn van geweld te bevorderen.⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 118

⁴⁹⁶ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

⁴⁹⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

Het onderzoeken en formaliseren van bestaande alternatieven voor "regulier" onderwijs (decreet, subsidies, cartografie) is nodig voor laagopgeleide kinderen en jongeren in migratie.⁴⁹⁸

3.16.10.5. NBMV

Het Comité verwelkomt de maatregelen in reactie van een instroom aan niet-begeleide minderjarigen, met name de procedure om een "duurzame oplossing" in het belang van het kind te vinden voor niet-begeleide minderjarigen, ongeacht hun asielaanvraag, en de uitbreiding van het voogdijsysteem voor niet-begeleide minderjarigen uit de Europese Economische Ruimte. Het Comité is evenwel bezorgd dat, naar verluidt: (a) de drievoudige test die wordt gebruikt om de leeftijd van niet-begeleide minderjarigen te bepalen, invasief en onbetrouwbaar is en de beroepsprocedure hiertegen niet doeltreffend is, (b) een aantal niet-begeleide en kinderen die gescheiden zijn van hun gezin het slachtoffer zijn geworden van verschillende vormen van misbruik, waaronder fysiek geweld door de plaatselijke politie, onwettige detentie gedurende meer dan 24 uur en een gebrek aan systematische doorverwijzing naar de voogdijdienst en andere jeugdbeschermingsautoriteiten, terwijl kinderen hun rechten en klachtenmechanismen niet kennen, (c) er een groot aantal verdwijningen is bij niet-begeleide minderjarigen die door België reizen, (d) niet-begeleide minderjarigen in asielzoekerscentra voor volwassenen gehuisvest worden, terwijl kinderen op doorreis geen toegang hebben tot onderdak. 42. Verwijzend naar de Algemene Commentaar van het Comité nr. 6 (2005) over de behandeling van niet-begeleide en gescheiden minderjarigen buiten hun land van herkomst, beveelt het Comité aan dat de Verdragsstaat: (a) een uniform protocol inzake leeftijdsbepalingsmethoden ontwikkelt dat multidisciplinair is, wetenschappelijk gefundeerd, de rechten van het kind eerbiedigt en alleen wordt gebruikt in geval van ernstige twijfel over de beweerde leeftijd en met inachtneming van beschikbare documenten of andere vormen van bewijsvoering, en zorgt voor toegang tot effectieve beroepsmogelijkheden, (b) effectief onderzoek doet naar gevallen van misbruik van niet-begeleide minderjarigen, (c) de onmiddellijke beschermingsmaatregelen voor alle niet-begeleide minderjarigen versterkt en zorgt voor een systematische en tijdige doorverwijzing naar de voogdijdienst, (d) de opvang van niet-begeleide minderjarigen verbetert, onder meer door beschikbaarheid van het jeugdbeschermingssysteem en de pleegzorg voor alle niet-begeleide minderjarigen, ongeacht hun leeftijd waarborgt.⁴⁹⁹

Er zou een duidelijke toewijzing moeten zijn van rollen en verantwoordelijkheden tussen alle brugfiguren en begeleiders die met jonge nieuwkomers werken. Dit kan enkel als er een betere coördinatie is op Federaal, Vlaams en lokaal niveau. Ook het frequent verhuizen moet geminderd worden.⁵⁰⁰ Versterk de geestelijke

⁴⁹⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

⁴⁹⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 341 en 42 en Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 83 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 19

⁵⁰⁰ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 179

gezondheidszorg voor NBMVs en ontwikkel een trauma-sensitieve benadering van geestelijke gezondheidszorg voor hen. Ontwikkel een overzicht van de beschikbare diensten voor psychosociale ondersteuning en geestelijke gezondheidszorg voor migranten- en vluchtelingenkinderen, ongeacht of ze wel of niet vergezeld zijn van hun ouder(s), en stel dit beschikbaar aan degenen die in het veld werken. Verzeker publieke fondsen voor de aanwerving van meer tolken in sociale zaken.⁵⁰¹

3.16.10.6. Toegankelijke informatie

Zorg ervoor dat alle migranten- en vluchtelingenkinderen, al dan niet begeleid, toegang hebben tot passende informatie over hun rechten en rechtsmiddelen, asiel- en migratieprocedures, onderwijsmogelijkheden en het beschikbare hulp- en ondersteuningsaanbod.⁵⁰²

3.16.10.7. Toegang tot voogd

1.249 NBMV's wachten momenteel op de aanstelling van een voogd (vergeleken met 270 in januari 2022).⁵⁰³

3.16.10.8. Vermist of onbereikbare NBMV

Child Focus ziet het aantal meldingen van vermiste NBMV elk jaar toenemen en is slechts in staat om een kwart van deze verdwijningsdossiers af te sluiten (Child Focus, 2022). Jaarlijks komen er meer dan 800 meldingen binnen bij de politie. Er zijn echter geen consistente cijfers over het exacte aantal vermiste NBMV.⁵⁰⁴

Dat nietbegeleide jongeren soms niet gesignaleerd willen worden, is ons al langer bekend. We overlegden daarover al met verschillende overheidsdiensten en organisaties (zie ons jaarverslag over 2017/2018). Vaak gaat het om jongeren die door mensensmokkelaars foutief geïnformeerd zijn over de verblijfs- en opvang mogelijkheden en voorwaarden in België, die een andere eindbestemming hebben en vooral hun kansen op een verblijfsstatuut in dat andere land (vaak het Verenigd Koninkrijk) gaaf willen houden. En vooral gaat het om jongeren die eerst tot rust moeten komen en bij wie eerst vertrouwen gewonnen moet worden om ze de gepaste bescherming en opvang te kunnen bieden.⁵⁰⁵

Er is nood aan een structurele oplossing voor de opvangplaatsen van NBMV. werk te maken van noodopvang voor alle nietbegeleide en begeleide asielzoekers; _ de kwetsbaarheidscriteria voor minderjarigen niet langer toe te passen; _ in gepaste opvang te voorzien voor alle minderjarige asielzoekers; _ op lange termijn

⁵⁰¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

⁵⁰² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

⁵⁰³ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 19

⁵⁰⁴ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 19

⁵⁰⁵ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 129

structurele opvangplaatsen te creëren op maat van de noden van asielzoekers om dergelijke opvangcrisissen te voorkomen.⁵⁰⁶

Ook zijn er opnieuw meldingen zoals deze binnen van voogden van NBMV die geen bankrekening konden openen. Gelijkaardige signalen kregen we van de Dienst Voogdij. De gesignaleerde problemen deden zich voor bij filialen van grote banken. Mails van voogden die een afspraak vroegen, bleven onbeantwoord of het was lang wachten op een datum. Banken weigerden zicht- of spaarrekeningen te openen omdat de jongere geen Belgische identiteitskaart had of geen achttien jaar was – eisen die geen basis in de wet hebben. Ze legden ook andere overbodige procedures op, zoals een vonnis om een rekening te openen of geld over te schrijven van spaar- naar zichtrekening. De aan hun filialen gegeven instructies waren niet altijd correct.⁵⁰⁷

Momenteel moeten Afghaanse jongeren gemiddeld een jaar wachten voor ze hun gesprek over hun asielaanvraag ten gronde kunnen hebben. Er is sprake van precaire levensomstandigheden tijdens de wachttijd en een onmogelijkheid om de bijzondere verblijfsprocedure op te starten. Er is geen terugkeermogelijkheid en ook bijzonder risico bij terugkeer (zoals minder kennis moedertaal, gebrek aan toekomstperspectief,..).⁵⁰⁸

Sinds 1 augustus 2022 is de uitbetaling van het groeipakket gelijkgeschakeld voor alle niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, ongeacht of ze verblijven in een asielcentrum of een jeugdhulpvoorziening.

Laat de jongere niet-begeleide minderjarigen zo snel mogelijk doorstromen naar de jeugdhulp. Creëer daarom meer plaatsen voor die groep in de jeugdhulp Het aantal niet-begeleide minderjarigen jonger dan 15 jaar neemt sterk toe, net zoals het aantal niet-begeleide minderjarigen met complexe noden. Maar het aantal regulier erkende opvangplaatsen voor niet-begeleide minderjarigen in de jeugdhulp blijft hetzelfde. Zorg voor betere doorstroom van oudere niet-begeleide minderjarigen in de jeugdhulp naar de lokale opvanginitiatieven Vandaag gebeurt dat te weinig, onder andere omdat er ook daar wachtlijsten zijn. Doe maximale inspanningen zodat de allerjongste niet-begeleide minderjarigen terechtkunnen in pleegzorg Dat is geen gemakkelijke opdracht. Momenteel zijn er amper pleeggezinnen die zich opgeven voor de allerjongste niet-begeleide minderjarigen. Hoewel Pleegzorg Vlaanderen onlangs nog een campagne lanceerde om nieuwe gezinnen aan te trekken voor niet-begeleide minderjarigen, leidde dat niet tot het verhoopte succes. Zorg voor outreachende mobiele en ambulante begeleiding en ondersteuning van collectieve opvangcentra waar jonge niet-begeleide

⁵⁰⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 83

⁵⁰⁷ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 84 en Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 127

⁵⁰⁸ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 87

minderjarigen verblijven die nog niet kunnen doorstromen naar jeugdhulpvoorzieningen.⁵⁰⁹

3.16.10.9. Maghrebijnse straatkinderen

Er zijn verontrustende signalen en meldingen krijgen over Maghrebijnse kinderen die op straat leven, rondzwerven en geregeld delicten plegen. Ze zitten in Brussel, maar verplaatsen zich evengoed naar andere delen van België. Er bereikten ons ook signalen uit Antwerpen, Gent, Kortrijk en kustgemeenten en -steden. Hun jonge leeftijd valt op: wel vaker tussen 9 en 14 jaar. Er zijn indicaties dat ze slachtoffer zijn van geweld en mensenhandel. Sommigen werden ook seksueel misbruikt. Vaak zijn ze nog verslaafd ook. is er vooral te weinig coördinatie tussen hulpverlenende organisaties en tussen hulpverlening en politie. Daarnaast is de hulpverlening niet aangepast aan de complexe problematiek van die jongeren. Zelf vragen ze weinig tot geen hulp.⁵¹⁰

Zorg voor coördinatie Bepaal wie de coördinatie op zich neemt. Niet alleen om een gepast hulpaanbod te realiseren, maar ook in contacten met politie en gerecht als de kinderen delicten plegen of slachtoffers zijn van mensenhandel. Bepaal ook welke minister en welke administratie aanspreekpunt is voor het dossier van de straatkinderen. En werk sectoroverschrijdend samen aan een kader om elkaar toch minstens informatie door te geven in het belang van de jongeren. Dossieropbouw en centrale bundeling van gegevens is onmisbaar. _Streef naar hulpverlening die de connectie met die kinderen en jongeren kan vasthouden Stel voor al die kinderen en jongeren een voogd aan uit het arrondissement waarin ze verblijven. Die kan informatie bundelen en aanspreekpunt zijn voor alle diensten die in contact komen met de jongeren. De voogd als trajectbegeleider die alles kan volgen. een vraag hebben of iets nodig hebben. Zorg dat die kinderen en jongeren een vertrouwensband kunnen opbouwen via interculturele bemiddelaars, jongerenwerkers, straathoekwerkers, ex-straatjongeren die dezelfde taal spreken en de cultuur begrijpen. Vanuit die vertrouwensband kun je dan verder werken om die jongeren een hulpverleningstraject te laten aanvaarden. Er is ook familiale bemiddeling nodig, zodat de familie mee kan zorgen voor het kind. Werk ook een aangepast residentieel aanbod uit voor kinderen die nog geen 15 jaar zijn. Het huidige residentieële aanbod is niet aangepast. Tot slot is er heel wat expertise in het buitenland die we moeten benutten, zoals belangrijke sleutelfiguren en organisaties en good practices.⁵¹¹

3.16.10.10. Leeftijdstesten NBMV

Voor jongeren die beweren dat ze minderjarig zijn en van wie de dienst Voogdij of een bevoegde overheid twijfelt aan hun leeftijd of bij gebrek aan een geboorteakte, gebruikt België een drievoudige medische test: pols, gebit en sleutelbeen. Op die medische leeftijdstest is er veel kritiek. Zo zijn er bezwaren over de

⁵⁰⁹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 34

⁵¹⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 123

⁵¹¹ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 124 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 37

gezondheidsrisico's door straling, de interpretatie van de foto's en de nauwkeurigheid van de test. De twijfels over de test versterken ons pleidooi om de test niet standaard te gebruiken en om de procedures om de leeftijd te schatten, te herzien en te verfijnen. Als je meerderjarig verklaard wordt, heeft dat een grote impact. Niet alleen krijg je dan geen voogd, het maakt je plots ook jaren ouder. Bovendien wordt een asielaanvraag na zo'n test anders bekeken omdat de jongeren 'gelogen' hadden over hun leeftijd. De effectieve toegang tot bescherming komt in gevaar, jongeren worden mogelijk overgedragen naar een ander land, verdere verblijfsaanvragen worden moeilijker, toegang tot onderwijs wordt moeilijker, recht op opvang kan in vraag gesteld worden, toegang tot gezondheidszorg wordt beperkt tot het uiterst noodzakelijke en de jongeren zijn niet langer beschermd tegen mogelijke detentie. Dat gaat vaak ook samen met een impact op de geestelijke gezondheid en de identiteit.⁵¹² Voer een nieuwe procedure in om de leeftijd van migranten vast te stellen van wie de minderjarigheid twijfelachtig is. Verzeker dat deze procedure multidisciplinair is en onafhankelijk is van de migratie-autoriteiten.⁵¹³

3.16.10.11. Willekeurige toekenning nationaliteit

De gemeente of de stad waar een staatloos kind geboren wordt, beslist over de toekenning van de Belgische nationaliteit op grond van artikel 10. In de praktijk gebeurt het vaak dat zij advies vragen bij het Openbaar Ministerie of de FOD Justitie. Maar net die twee houden er een andere mening op na. Het Openbaar Ministerie erkent Palestijnen niet meer als staatloos, de FOD Justitie wel. Daardoor worden in sommige gemeenten en steden kinderen van Palestijnse ouders Belg, in andere niet.⁵¹⁴

3.16.10.12. Kinderen en jongeren uit Oekraïne

Er is nood aan extra aandacht voor niet-begeleide minderjarige Oekraïense vluchtelingen en voor minderjarigen die in Oekraïne in de residentiële jeugdhulp verbleven en geëvacueerd werden. Wij pleitten ervoor om zo snel mogelijk een wettelijke voogd toe te kennen aan deze jongeren en hen op te vangen in de jeugdhulp waaronder pleegzorg, waarbij broers en zussen zouden samengehouden worden. Contactherstel met hun ouders of familie in Oekraïne en hereniging is prioritair.⁵¹⁵

Een verschil in behandeling tussen henzelf en Oekraïense niet-begeleide minderjarigen, op het vlak van procedures, pleegzorg of school. Alle kinderen op de vlucht die internationale bescherming vragen recht hebben op dezelfde behandeling.⁵¹⁶Lengte

⁵¹² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 127

⁵¹³ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 20

⁵¹⁴ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 127

⁵¹⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 80

⁵¹⁶ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 81

3.16.11. Mensenhandel

Het Comité verwelkomt de goedkeuring van het nationaal actieplan inzake mensenhandel (2015-2019) en de richtlijn van 2016 inzake het beleid voor onderzoek en vervolging met betrekking tot de uitbuiting van bedelarij, maar herhaalt zijn eerdere aanbevelingen (CRC/C/BEL/CO/3-4, punt 81) en beveelt aan dat de Verdragsstaat: (a) een gecentraliseerd en omvattend gegevensverzamelingsstelsel over mensenhandel opzet, (b) gevallen van uitbuiting van kinderen door "loverboys" effectief documenteert en aanpakt, (c) doeltreffende maatregelen neemt om de rechten van kinderen op zijn grondgebied te beschermen, met name die van niet-begeleide minderjarigen, om ervoor te zorgen dat kinderen niet ten prooi vallen aan mensenhandelaars, en de procedures voor het bepalen van de status van kinderen die het slachtoffer kunnen zijn van mensenhandel met het oog op uitbuiting versnelt, (d) voldoende financiële, personeels- en technische middelen toekent om gevallen van kinderhandel, met inbegrip van de uitbuiting van bedelarij, op te sporen en te onderzoeken en om rechtsbijstand te verlenen aan kinderen die het slachtoffer zijn van kinderhandel, (e) systematisch voorziet in opleiding over de identificatie en doorverwijzing van kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel, met inbegrip van de uitbuiting van bedelarij, van rechtshandhavingsambtenaren, grenswachters, ambtenaren, maatschappelijk werkers en gezondheidswerkers, (f) grote bewustmakingscampagnes voert om mensenhandel te voorkomen.⁵¹⁷

3.16.12. Kinderhandel,-prostitutie en pornografie

Het Comité verwelkomt de wijzigingen van 2014 en 2016 in het Strafwetboek ter versterking van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en de inzet van de Vlaamse Gemeenschap voor de Mondiale Ethische Code voor Toerisme, doch is bezorgd over het grotere aantal kinderen dat in de prostitutie wordt uitgebuit en over het algemene gebrek aan grondige informatie over de uitvoering van zijn slotbeschouwingen over het initiële rapport van de Staat die in het kader van het Facultatief Protocol werd ingediend, en herhaalt daarom zijn eerdere aanbevelingen (CRC/C/OPSC/BEL/CO/1).

3.16.13. Slachtoffers van tienerpooiers

Vanuit deze belangrijke bevindingen formuleert Child Focus dan ook concrete beleidsaanbevelingen om samen met haar partners de strijd tegen deze vreselijke vorm van seksuele uitbuiting verder te zetten. Het is essentieel voor de maatschappij om deze problematiek ten aanzien van minderjarige slachtoffers effectief aan te pakken, zodat we deze kinderen opnieuw ontwikkelingskansen geven. Zij zijn ten slotte de toekomst van onze maatschappij. Seksuele uitbuiting laat diepe wonden na, trauma's die moeilijk te verwerken zijn. Dit staat een goede ontwikkeling en toekomst in de weg. Het is daarom des te belangrijker om snel in te grijpen en de volgende zes actiepunten zouden alvast het verschil kunnen

⁵¹⁷ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 45

maken. Uiteraard begint álles met het (h)erkennen van de problematiek en de detectie van slachtoffers. Om dit mogelijk te maken, zal in de eerste plaats de aanpak van mensenhandel en seksuele uitbuiting daadwerkelijk, op papier én in de praktijk, een topprioriteit moeten worden. Hiervoor zullen zowel financiële als menselijke middelen vrijgemaakt moeten worden voor politieteams, magistraten en andere essentiële actoren zoals de gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel, die werken rond zedenmisdrijven, mensenhandel en jeugd. Om deze zware vorm van mensenhandel dan verder aan te pakken, zal ook een 360 graden aanpak noodzakelijk zijn: een plan waarbij voornamelijk ingezet wordt op een doorgedreven coördinatie en samenwerking tussen alle betrokken actoren, de bescherming en ondersteuning van slachtoffers, de opleiding van professionelen, de opsporing en vervolging van daders, en preventieve maatregelen ten aanzien van potentiële slachtoffers én daders. Dit laatste zal uiteraard verder onderzoek naar de slachtoffers (en tienerpooiers) vereisen. Hierbij is het essentieel om te praten met de jongeren zelf en aandacht te schenken aan hun stem. Enkel op deze manier kunnen we deze kwetsbare tieners uit deze onzichtbare hel halen en hen de toekomst geven die ze verdienen.⁵¹⁸

3.16.14. Gewapende conflicten

3.16.14.1. Naleving kinderrechten bij gewapende conflicten

Het Comité verwelkomt de wetswijzigingen van 2013 om de militaire status van rekruten jonger dan 18 jaar in tijden van oorlog op te schorten en te voorkomen dat zij deelnemen aan "bepaalde militaire missies die hen in gevaar kunnen brengen". Het Comité beveelt aan dat de Verdragsstaat, de deelname van kinderen jonger dan 18 jaar aan alle militaire operaties verbiedt, ongeacht het risico, overeenkomstig de verklaring die hij bij de ratificatie van het Facultatief Protocol inzake de Betrokkenheid van Kinderen bij Gewapende Conflicten heeft afgelegd. 50. Het Comité neemt nota van de beslissing van de Verdragsstaat om bijstand te verlenen bij de repatriëring van Belgische kinderen jonger dan 10 jaar van foreign terrorist fighters die zich in de Arabische Republiek Syrië of Irak bevinden en beveelt aan dat de Verdragsstaat: (a) identificatiemechanismen ontwikkelt en toepast voor kinderen die betrokken zijn geweest bij, of getroffen zijn door gewapende conflicten, met inbegrip van asielzoekende en migrantenkinderen, (b) rekening houdt met paragraaf 26 van Resolutie 2427 (2018) van de Veiligheidsraad, de repatriëring van alle Belgische kinderen en, waar mogelijk, hun gezinnen, ongeacht hun leeftijd of de mate van vermoedelijke betrokkenheid bij het gewapend conflict en in overeenstemming met artikel 9 van het Verdrag, onverwijld vergemakkelijkt, (c) ervoor zorgt dat de betrokken kinderen worden behandeld als slachtoffers van mensenhandel in het kader van gewapende conflictuitbuiting voor criminele doeleinden, overeenkomstig Resolutie 2331 (2016) van de Veiligheidsraad, en worden beschermd tegen represailles en heraanwerving, en de nodige bijstand, rehabilitatie en reïntegratie, met inbegrip van psychosociale steun en rechtsbijstand krijgen, (d) ervoor zorgt dat de kinderen die in contact komen met de wet alle waarborgen voor een eerlijk proces genieten, in overeenstemming met artikel 40 van het Verdrag, en niet gestigmatiseerd worden voor hun betrokkenheid bij onwettige activiteiten waartoe zij verplicht zijn geweest, (e) bijstand vraagt aan entiteiten van de Verenigde Naties, zoals het VN-Bureau voor Drugs- en

⁵¹⁸ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 243

Misdaadbestrijding, het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen en de Internationale Organisatie voor Migratie, bij de identificatie van en bijstand aan minderjarige slachtoffers van mensenhandel in het kader van gewapende conflicten.⁵¹⁹ Blijf pleiten voor de naleving en inwerkingtreding van internationale wetten en normen die al bestaan om kinderen te beschermen in tijden van oorlog, in het bijzonder om scholen, ziekenhuizen en andere beschermde infrastructuur zoals water en sanitaire voorzieningen te beschermen tegen aanvallen, om de rekrutering en het gebruik van kinderen door gewapende groepen en strijdkrachten te stoppen, en om het gebruik van explosieve wapens in bevolkte gebieden een halt toe te roepen.⁵²⁰

3.16.14.2. Terugkeer kinderen van voormalige IS-strijders uit Syrië

De kinderrechtencommissaris drong er in haar standpunt van 25 maart 2022 (en 2018) op aan dat België alle minderjarigen die in gevangenenkampen in Noord-Syrië verblijven, terug naar ons land brengt. Deze kinderen leven er in barre omstandigheden in oorlogsgebied. Er is een tekort aan voedsel en drinkwater, ze hebben geen toegang tot onderwijs of medische zorg. De gezinnen leven al jaren in tenten die geen beschutting bieden tegen hitte of koude. De jongens worden vanaf twaalf jaar ondergebracht in overbevolkte mannengevangnissen. Kinderen dreigen ten prooi te vallen aan geweld, uitbuiting, seksueel misbruik, ontvoering en rekrutering. Sinds 2018 kwamen al meer dan zestig kinderen om het leven, onder wie ook Belgische kinderen.⁵²¹

3.17. Media

3.17.1. Beleid

De resolutie van jongeren op Kinderrechtendag in het parlement over sociale media⁵²²:

- Influencers moeten een realistisch beeld van het leven schetsen.
- Sociale media moeten racisme aanpakken. Dat moet veel meer weggefilterd worden. Negatieve commentaren krijgen te veel aandacht op sociale media.
- Onderzoek de negatieve impact van sociale media op metaal welzijn en vertel jongeren hoe ze die op een positieve manier kunnen aanwenden. Betrek daar influencers bij. Zorg dat er ook op sociale media hulplijnen zijn.

⁵¹⁹ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 49 & 50

⁵²⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 60

⁵²¹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 117

⁵²² Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

3.17.2. Impact corona

Uit een onderzoek bleek dat digitale kwaliteitsvolle sociale connecties een belangrijke en ondergewaardeerde component waren in het verhelpen van depressies bij jongeren en jongvolwassenen.⁵²³

Uit een bevraging uit juni 2021 blijkt dat 65% van de jongeren gemiddeld 1 tot 5 uur schermtijd per dag had. 28% zat meer dan 5 uur per dag achter een scherm. Meisjes hadden meer schermtijd dan jongens. Hoe ouder de jongeren, hoe meer schermtijd. 68% gaf aan dat hun schermtijd toegenomen was door de coronapandemie. Afstandsonderwijs en verveling speelden hierbij een belangrijke rol. Uit een tijdsbestedingsonderzoek blijkt dat personen vanaf 12 jaar in het begin van de pandemie gemiddeld 4u16min per dag met iemand spraken via de telefoon of een videogesprek. Bij 12 tot 30-jarigen was dit gemiddeld 4u20 min per dag.⁵²⁴ Ook het gebruik van digitale media steeg bij 75% van de Belgische kinderen en jongeren. Dat is meer dan in andere Europese landen.⁵²⁴

De versnelde digitalisering van communicatie en sectoren, zoals het onderwijs, naar aanleiding van de coronapandemie zorgden voor extra drempels, in het bijzonder voor personen in kwetsbare situaties. Deze “digitale kloof” was ook reeds voor de coronapandemie een feit. In 2019 had 11% van de Vlaamse gezinnen geen toegang tot het internet. Ook onzekerheid en gebrek aan digitale vaardigheden hebben een impact op de toegang tot digitalisering. Het sluiten van publieke computerlokalen in het begin van de pandemie, beperkte de toegang tot digitale toestellen en internet. Deze zijn zeker belangrijk voor personen in kwetsbare situaties. Jongeren ervaarden schoolgerelateerde stress tijdens de coronapandemie. De leeromgeving thuis was een belangrijke voorspeller van deze stress. Jongeren die geen toegang hadden tot het noodzakelijke materiaal om voor school te werken, ervaarden meer stress dan jongeren zonder materiële tekorten. Enkel materiële ondersteuning bleek echter onvoldoende om het afstandsonderwijs minder mentaal belastend te maken. Zo hadden kinderen die aangaven dat hun huis te druk is, 250% meer kans om toegenomen stress aan te geven.⁵²⁵

Uit onderzoek blijkt dat het gebruik van sociale media en online seksueel gedrag zoals sexting voor jongeren werkten als een instrument om met gevoelens van eenzaamheid en stress om te gaan en om zinvolle offline sociale interacties tijdelijk te vervangen. Sociale media werd door kinderen ervaren als een goed alternatief om sociale contacten te onderhouden. Kinderen in een pleeggezin vonden alternatief contact met hun geboorteparenten een goede oplossing wanneer fysiek contact niet mogelijk was door de coronamaatregelen. Studenten ervaarden sociale media als een middel om (mentale) steun te krijgen van gelijken. Ander onderzoek toont echter aan dat sociale media jongeren niet gelukkiger maakte wanneer ze het gebruiken uit eenzaamheid. Sommige onderzoeken wijzen op de

⁵²³ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 44

⁵²⁴ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 93

⁵²⁵ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 92

negatieve impact van sociale media op de mentale gezondheid. Een onderzoek naar zelfmoordgedachten bij de volwassen bevolking tijdens de pandemie stelt dat regelmatige blootstelling aan sociale media geassocieerd was met mentale gezondheidsproblemen tijdens de pandemie.⁵²⁶

Uit een bevraging in juni 2021 bleek dat 70% van de jongeren sociale media gebruikte als ontspanning, 61% uit verveling en 68% om contact te houden met vrienden. Hoe ouder de jongeren, hoe vaker ze sociale media gebruikten. 9 Het gebruik van humor op sociale media droeg bij aan het welzijn van jongeren tijdens de eerste lockdown. Jongeren die sociale media gebruikten wanneer ze zich eenzaam voelden, hadden echter geen stijging van hun geluksgevoel.⁵²⁷

3.17.3. Sexting

In het ENYA-participatietraject van 2019 vroegen jongeren dat scholen sexting meer aan bod zouden laten komen in lessen seksuele opvoeding of in lessen over mediawijsheid. Ook volwassenen zouden les moeten krijgen over sexting zodat ze jongeren kunnen ondersteunen en informatie kunnen geven over sexting en cyberpesten. Kinderen en jongeren vragen het recht om over onderwerpen als sexting en cyberpesten te praten in een veilige omgeving, zonder dat hun ouders op de hoogte gebracht worden.⁵²⁸ Onderzoek tijdens corona toont aan dat 2 op 5 van de jongeren sexting gebruikte tijdens de lockdownperiode voor seksuele opwindning en intieme behoeften. Bevestiging van leeftijdsgenoten kwam minder voor als motivatie voor het gebruik van sexting. Het gebruik van sexting werd in verschillende gradaties onderverdeeld. Het gebruik van de meest expliciete vorm van sexting, namelijk het versturen van inhoud waarin iemand iets seksueel doet, moet verder onder de aandacht komen in het onderwijs. Deze vorm van sexting werd gelinkt aan partnerdruk, weinig ouderlijke steun hebben, een laag zelfbeeld hebben en een meisje zijn.⁵²⁹

3.17.4. Herkenbare kwetsbare jongeren

Kinderen in een kwetsbare positie hebben er soms baat bij niet of niet meer identificeerbaar in de media te komen.⁵³⁰ Detailinformatie over minderjarigen moet zorgvuldig behandeld worden om stigmatisering te voorkomen.⁵³¹ Ondersteuning en waar nodig de weg te wijzen naar hulpverlening is een rol die journalisten moeten opnemen.⁵³²

⁵²⁶ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 96

⁵²⁷ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 95

⁵²⁸ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 103

⁵²⁹ KeKi en JOP, Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie, 2022, p. 93

⁵³⁰ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 141

⁵³¹ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 155

⁵³² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 141

3.17.5. Omzetting van de Europese richtlijn over audiovisuele media

De bescherming van minderjarigen dient sterk gereguleerd te worden. Dit betekent zo weinig mogelijk blootstelling aan reclame en sponsoring rond kind- en gezinsprogramma's. Een performant en uniform classificatiesysteem dat de kijkers de nodige informatie geeft over inhoud die schadelijk kan zijn voor minderjarigen. Een sterke slagkrachtige Vlaamse Regulator voor de Media, die bevoegd is voor alle bepalingen over minderjarigen en met duidelijke klachtenprocedures. We pleiten ook voor uniforme bescherming in verschillende diensten.⁵³³

3.17.6. Toegang tot internet

3.17.6.1. Garantie toegang tot internet en digitale dienstverlening

Uit de Barometer Digitale Inclusie (2021) van de Koning Boudewijnstichting blijkt dat 2 op 10 gezinnen in België geen internetverbinding hebben thuis. Het gaat vaak om gezinnen met een laag inkomen. Dit dreigt de leerkloof tussen kansarme en kansrijke kinderen nog uit te diepen en voor kansarme kinderen ook de toegang tot andere domeinen, zoals vrije tijd, te versperren. In het federale parlement werd op 15 oktober 2021 een voorstel van resolutie ingediend over de erkenning van de toegang tot internet als basisbehoefte. Dit houdt in dat overheden, naar analogie met de distributie van gas, water of elektriciteit, regels opleggen aan internetproviders om huishoudens betaalbare en kwaliteitsvolle basistoegang te geven tot het internet. Bij wanbetaling zou de internetverbinding niet afgesloten mogen worden; er zou altijd een minimumdienstverlening voor mensen in moeilijkheden moeten zijn. Een voorontwerp van wet over het sociaal tarief voor gebruikers van vast internet is in opbouw.⁵³⁴ Internet moet gezien worden als basisrecht. Het is de toegangspoort tot informatie en veel essentiële diensten, ook voor kinderen en jongeren.⁵³⁵

3.17.7. Mediawijsheid

Mediawijsheid is een permanente uitdaging om ook minderjarigen kritisch te leren omgaan met informatie, zegt de AVMD-richtlijn. Er is nood aan een stevige decretale verankering van het Vlaamse mediawijsheidsbeleid.⁵³⁶ Kinderen en jongeren moeten veilig kunnen genieten van het internet, zonder geconfronteerd te worden met geweld en haatspraak. Ouders moeten extreme inhoud gemakkelijk kunnen afschermen voor jonge kinderen en de overheid heeft daarin ook een rol.⁵³⁷ Mediawijsheid dient geïntegreerd te worden in de Vlaamse onderwijsdoelen van het basisonderwijs voor kinderen vanaf acht jaar.⁵³⁸

⁵³³ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 155

⁵³⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 46

⁵³⁵ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 26

⁵³⁶ Kinderrechtencommissariaat, Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan, 2019-2020, Kinderrechtencommissariaat, p. 155

⁵³⁷ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 26

⁵³⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p.

Daarnaast hebben kinderen en jongeren recht op tijd die vrij is van huiswerk, toetsen en schooltaken. Digitale schoolplatforms zoals Smartschool voor kinderen en jongeren leveren soms ongezonde stress op, wat hun welzijn bedreigt. We vragen dat de overheid scholen stimuleert om een gezond beleid over onlineplatforms uit te werken.⁵³⁹

Zorg ervoor dat kinderen en jongeren met een migratieachtergrond zich herkennen in de beeldvorming in onderwijspakketten en in de media. Werk een beleid uit dat 'fake news' en racistische uitspraken op sociale media reguleert en bestraft.⁵⁴⁰

3.17.8. Recht op betrouwbare informatie

Kinderen en jongeren moeten beschermd worden tegen fake news en haatspraak. Professionals moeten opgeleid worden om correct en kritisch om te gaan met berichtgeving en reclame. Voor 4 op de 5 jongeren van 16 tot 24 jaar zijn sociale media de belangrijkste nieuwsbron.⁵⁴¹

3.17.9. Privacy

Kinderen en jongeren krijgen achteraf soms spijt van informatie die ze gedeeld hebben. Ze worden zich meer bewust van de risico's of vertrouwden de verkeerde mensen. Het is belangrijk te blijven inzetten op mediawijsheid en bescherming van de privacy.⁵⁴² Sharenting houdt het risico in dat ouders een bepaald beeld van hun kind vormen op het internet tegen de wil van het kind in. Het kind heeft het recht om een eigen identiteit te ontwikkelen, offline én online. Het is aan de ouders om het kind daarin te ondersteunen. Kinderen moeten zelf toestemming geven of minstens geconsulteerd worden (naargelang leeftijd en maturiteit) als anderen – ook ouders – beelden of verhalen over hen delen. Dit geldt ook voor jonge kinderen.⁵⁴³

3.17.10. Minderjarige influencers

3.17.10.1. Wet op kinderarbeid

De wet die kinderarbeid verbiedt, laat een beperkt aantal afwijkingen op het verbod toe: acteur, figurant, zanger, muzikant of danser in wedstrijden en radio- en tv-uitzendingen, reclame, model voor shows of fotoshoots. Door kidfluencersactiviteiten uit de grijze zone te halen voor kinderen en jongeren tot 15 jaar, worden toezicht en controle mogelijk. Ook voor jongeren vanaf 15 jaar wordt gepleit voor randvoorwaarden: informeren over de risico's, toestemming, dwang voorkomen en deskundige begeleiding bieden. Er moet aandacht zijn voor de

⁵³⁹ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 26

⁵⁴⁰ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 197

⁵⁴¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, Onzichtbare kinderen, 2020, p. 197

⁵⁴² Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 142

⁵⁴³ Kinderrechtencommissariaat, Het wachten moe, 2020-2021, Kinderrechtencommissariaat, p. 143

toepassing van het arbeidsrecht en waakzaamheid over de impact op andere rechten zoals het recht op onderwijs, op integriteit en op privacy.⁵⁴⁴

3.17.10.2. Gedragscode

De Vlaamse minister van Media & Jeugd werkt aan een gedragscode die wijst op de risico's van bepaald onlinegedrag. De code informeert over de bestaande regels en geeft influencers houvast bij thema's als taalgebruik, omgaan met minderjarigen, correct gedrag, informatie en privacy, fiscaliteit en marketing, welzijn en discriminatie. De vraag stelt zich of een zelfregulerende code voldoende is.⁵⁴⁵

3.17.11. Klachtenmechanismen

3.17.11.1. Coördinatie en bekendmaking klachteninstanties

Er bestaan verschillende initiatieven, regulatoren en klachteninstanties, zoals de gegevensbeschermingsautoriteit, de consumentenombudsdienst, de Jury voor Ethische Praktijken inzake reclame, Child Focus, Unia en de Vlaamse Regulator voor de Media. Het is de rol van de overheid om te zorgen dat deze klachtenmechanismen gecoördineerd en bekend gemaakt worden. We vragen ook inspanningen om deze kindvriendelijk te maken.⁵⁴⁶

3.18. Leefomgeving

3.18.1. Beleid

Kinderen en jongeren zijn niet alleen lichamelijk kwetsbaarder voor extreme condities, ze worden ook niet democratisch vertegenwoordigd. Daarom is het belangrijk hun stem op andere manieren aan bod te laten komen in het debat en het beleid. Ondersteun kinderen en jongeren als ze zich verenigen en willen opkomen voor hun rechten. In hun resolutie op de Kinderrechtendag in 2021 stelden de jongeren voor een klimaatconferentie te organiseren in België met jongeren aan het woord en dat te herhalen om op te volgen wat de overheid.⁵⁴⁷

Realiseer een kindgericht klimaatbeleid in lijn met de gemaakte internationale en Europese afspraken, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke impact op kinderen alsook hun stem, zowel in de opmaak als de uitwerking. Bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren in kwetsbare situaties is belangrijk. Voorkom ergere gevolgen door klimaatverandering en steun daarom een herziening van de Europese klimaatdoelstellingen in lijn met het Akkoord van Parijs. Bescherm kinderen voor de gevolgen van klimaatverandering door het Belgisch engagement op vlak van klimaatfinanciering te verhogen en er op toe te zien dat klimaatfinanciering ook bijdraagt aan het beschermen van rechten van kinderen. Wees ook voorbereid op klimaatrampen en neem hiervoor de nodige aanpassingsmaatregelen. Zorg hierbij ook voor een degelijk slachtofferfonds. Lever

⁵⁴⁴ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

⁵⁴⁵ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 113

⁵⁴⁶ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 27

⁵⁴⁷ Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 29

een aanzienlijke bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering, een pijler van de internationale solidariteit op klimaatgebied.⁵⁴⁸

De resolutie van jongeren op Kinderrechtendag in het parlement over klimaat⁵⁴⁹:

- Een klimaatconferentie in België met jongeren aan het woord en opvolging van de beleidsacties.
- Vlaanderen moet de eigen doelstellingen, deadlines en beloftes halen.
- Minder subsidies aan fossiele brandstoffen, zoals luchtvaartindustrie en stookolie.
- Meer groen en biodiversiteit in de stad. Natuur is een 'groene long' in het stadsleven en ook esthetischer.

Integreer klimaatmitigatie en klimaatadaptatie, rekening houdend met kwetsbaarheden van kinderen, binnen nieuwe programma's van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.⁵⁵⁰

3.18.2. Luchtverontreiniging

Het niveau van blootstelling aan vervuiling in België is, gezien de relatieve rijkdom en in vergelijking met andere OESO-landen, enorm zorgwekkend. België bekleedt de 40ste plaats op 43 landen qua risico voor blootstelling aan lood en pesticiden en scoort ook onder het Europeesgemiddelde qua luchtkwaliteit (UNICEF Innocenti, 2022).⁵⁵¹ Luchtvervuiling is verantwoordelijk voor meer dan 1.200 vroegtijdige sterfgevallen per jaar bij mensen jonger dan 18 jaar in Europa, en verhoogt het risico op ziekte op latere leeftijd aanzienlijk. Het is ook verantwoordelijk voor een laag geboortegewicht, astma, verminderde longfunctie, luchtweginfecties en allergieën bij kinderen en adolescenten, evenals een verhoogd risico op chronische ziekten op volwassen leeftijd (European Environment Agency, 2023).⁵⁵² Er is een hoog niveau van luchtverontreiniging door transport. Dit heeft een impact op het klimaat en de gezondheid van kinderen, die bijdraagt tot een toename van astma en ademhalingsziekten, terwijl de precieze prevalentie ervan onbekend blijft. Er is nood aan een evaluatie van de impact van luchtverontreiniging op de gezondheid van kinderen en een studie naar de prevalentie van astma en ademhalingsziekten bij kinderen uitvoert als basis voor het ontwerpen van een goed onderbouwde strategie voor de regulatie van de maximale concentraties van

⁵⁴⁸ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 57 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 29

⁵⁴⁹ Kinderrechtencommissariaat, Meer gewicht aan kinderrechten, 2021-2022, Kinderrechtencommissariaat, p. 112

⁵⁵⁰ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 57

⁵⁵¹ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 52

⁵⁵² Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 23

luchtverontreinigende emissies, ook van het wegvervoer. Een omvattend nationaal plan moet daarnaast de uitstoot van broeikasgassen verminderen en gevaarlijke gevolgen voor het klimaat te voorkomen en er tegelijkertijd ervoor zorgen dat rekening wordt gehouden met de speciale kwetsbaarheden en behoeften van kinderen alsook met hun mening.⁵⁵³

3.18.3. Sensibilisering

De bewustmaking van kinderen op het gebied van milieu, gezondheid en klimaatverandering vanuit de actieve deelname van scholen dient versterkt te worden. Empower kinderen door wetenschappelijke kennis over klimaatverandering te koppelen aan de kennis over en het begrip van hun rechten, zodat ze hun rechten effectief kunnen uitoefenen en benutten. Voorzie alle kinderen van gepaste informatie over de klimaatcrisis, de impact ervan en de individuele acties die ze kunnen ondernemen om gedragsverandering aan te moedigen.⁵⁵⁴

⁵⁵³ CRK Slotbeschouwingen België 2019

⁵⁵⁴ CRK Slotbeschouwingen België 2019, para 35 en Kinderrechtencommissariaat, 'Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa: iedereen wint', 2023, Kinderrechtencommissariaat, p. 29 en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, Partij kiezen voor kinderen: memorandum van de kinderrechtenactoren voor de verkiezingen van 2024, 2023, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, UNICEF, La Code, p. 54 en 57

4. Besluit

De voorstudie biedt een overzicht van actuele kinderrechtenthema's relevant voor Vlaanderen. Het omvat een scan van recente documenten van relevante actoren in het Vlaamse kinderrechtenveld.

4.1 Limieten

De bronnen die gebruikt werden voor de voorstudie brengen hun limieten met zich mee.

De bronnen zijn algemene bronnen: het zijn memoranda, standpunten, beleidsdocumenten en dergelijke. Ze spelen vaak sterk in op het huidig maatschappelijk debat. Het zijn **zelden wetenschappelijke onderzoeken**.

Bovendien betreft de voorstudie eerder een scan van toonaangevende documenten dan een grondige analyse. Het omvat dus **geen gedetailleerde uitwerking** van de thema's die bij deze scan naar boven komen. De inhoud van de voorstudie moet dan ook in die context bekeken worden.

Doordat er gescand wordt naar thema's in enkele toonaangevende documenten zonder verder te analyseren, kan er niet geconcludeerd worden welke thema's **recurrent zijn en welke nieuw**. Aan de hand van de verwijzingen in het document kan je het aantal bronnen en het jaartal zien. Dit geeft enigszins een indicatie of het thema al lang onder de aandacht wordt gebracht.

4.2 Vergelijking omgevingsanalyse 2018

Ook in 2018 voerde KeKi een voorstudie voor de omgevingsanalyse uit. Uit een oppervlakkige vergelijking tussen de voorstudie van 2018 en de huidige voorstudie merken we het onderstaande op.

De **coronapandemie** heeft duidelijk een grote impact gehad op de verschillende kinderrechtenthema's. De pandemie had een overwegende negatieve impact op kinderen en jongeren. Het versterkte ongelijkheden en moeilijkheden die al bestonden voor de pandemie. De coronapandemie laat ook duidelijk blijken dat **beleidsdomeinen relatief** zijn. Het is van belang dat het JKP een koppeling maakt tussen verschillende levens- en beleidsdomeinen om een verschil te kunnen maken.

Sommige **thema's komen sterker** naar voor sinds de voorstudie van 2018:

- Er is meer aandacht voor media en de digitale wereld, mentale gezondheid en privacy.
- Er zijn ook nieuwe thema's, zoals prenatale rechtsbescherming en hoogbegaafdheid.
- Kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situatie krijgen een prominentere rol in de huidige voorstudie.

Voor de thema's die sterker naar voor komen sinds 2018 lijkt er een sterker maatschappelijk debat te zijn en meer aandacht voor de leefwereld van kinderen en jongeren.

Sommige actuele **thema's komen niet of zelden aan bod**, zoals tewerkstelling, gokken, verstedelijking en klimaat. Deze kwamen ook al nauwelijks of niet aan bod in de voorstudie van 2018. Deze thema's vormen mogelijks hiaten in de huidige voorstudie of in het kinderrechtenveld in het algemeen. Hier zou een aanvulling vanuit wetenschappelijk (kinderrechten)onderzoek een verdieping kunnen bieden.

Verschillende **thema's keren uitgebreid terug**, zowel in de huidige voorstudie als in de voorstudie van 2018. Denk maar aan kinderopvang, asielprocedures, armoede ... Deze thema's blijven een belangrijk deel van het maatschappelijk debat. Dit vraagt tot nadenken over structurele hiaten en oplossingen.

4.3 Op naar een nieuw JKP

De meeste bronnen van de voorstudie bespreken een huidige praktijk of blikken terug op het verleden. Sommige bronnen zijn standpunten van andere kinderrechtenactoren. Andere bronnen gaan over zaken die ondertussen al gewijzigd zijn.

En mede daarom vormt deze voorstudie **een startpunt van dialoog en uitwisseling**. Zodat we samen prioriteiten en doelstellingen kunnen bepalen voor het volgend JKP.